This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HW 2ABN Q

37.58.50

Neth. 2173.1

KE 989

4-1

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESTIENDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken ſamengeſteld.

Met Konſtplaaten opgehelderd.

ZESTIENDE DEEL,

Beginnende in 't jaar 1689, *en eindigende met de Rys-wykſche Vrede, in 't jaar* 1697.

Te AMSTERDAM,
By *ISAAK TIRION.*

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.

MDCCLVII.

~~Neth. 2173.1~~

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EENENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *De Staaten verklaaren Frankryk den oorlog. Verbieden allen handel met dit Ryk.* II. *Wederzydſche Oorlogsverklaaringen van Frankryk en Spanje. De Staaten werpen bezetting in Luik. Gevogt by Walcourt. Franſche Linien by Gend veroverd.* III. *Krygsbedryven in Duitſchland. De Bondgenooten bemagtigen Rynberk, Ments, Bon en andere Plaatſen. Staat des Turkſchen Oorlogs. Krygsbedryven in Katalonie.* IV. *Groot Verbond tuſſchen den Keizer en de Staaten. Aanmerkelyk afgezonderd punt.* V. *Vreugde hier te Lande over de krooninge van Koning Willem. Handeling met hem, wegens 't uitruſten eener Vloote. Koſten van de toeruſting des voorleeden jaars. Koning Willem verklaart Frankryk den oorlog. Lodewyk de XIV. doet het hem, insgelyks.* VI. *Buitengewoon Gezantſchap naar Engeland. Deszelfs handeling aldaar. Inbreuk der Engelſchen op de jongſte Overeenkomſt. Verdrag om den handel op Frankryk te beletten. Verdrag op het herneemen van Schepen. Aanvallend en*

verweerend Verbond. Vrugteloozе poogingen, om eenig voordeel voor den Koophandel te bedingen in Engeland. Groot-Britanje treedt in 't Groot Verbond. VII. Krygsbedryven in Ierland. Aanſlag der Franſchen op Suriname mislukt. Zy bemagtigen S. Euſtatius. Prins Henrik Kaſimir wordt Veldmaarſchalk. Antoni Heinſius Raadpenſionaris. VIII. Verſchil over de verkiezing van Schepenen te Amſterdam, in 't afzyn des Stadhouders. De Stad begeert, dat zy door 't Hof geſchiede. Verſcheiden' Leden kanten zig hiertegen. IX. Twiſt of een Raadsheer van 't Hof te gelyk in den Oud-Raad van Dordrecht zyn kan. X. Verſchil van de Stad Amſterdam met den Graave van Portland, over 's Graaven regt om onder de Edelen van Holland zitting te neemen. Misnoegen van Koning Willem op Amſterdam. XI. Vertoog der Edelen tegen Amſterdam. De Stad verdedigt zig. Koning Willem vordert, dat hem de Nominatie van Schepenen van Amſterdam toegezonden worde. Amſterdam weigert het. XII. Het Hof geeft de Nominatie, ongeopend, te rug. De Stad verdedigt haare Privilegien, byzonderlyk dat van 't jaar 1581. Haare redenen vinden geen' ingang. XIII. Zy komt een weinig by. Bedreiging der Edelen. Voorſlag der Stad, tot bemiddeling. Voorſlag der Edelen. Nieuwe voorſlag der Stad. Haare uiterſte aanbieding afgeweezen. De dienende Schepens worden ontſlaagen verklaard. Amſterdam proteſteert. XIV. De Vroedſchap beſluit toe te geeven. De Nominatie wordt den Staaten overgeleverd, dieze naar Engeland zen-

zenden. Koning Willem doet 'er de Verkiezing uit. XV. *Onluſten in Overyſſel, tuſſchen de Ridderſchap en de Steden.* XVI. *Verſchil tuſſchen de Staaten en den Stadhouder van Stad en Lande, over 't begeeven van een Kompagnie paarden.* XVII. *Haagſche byeenkomſt. Spanje neemt het Groot Verbond aan.* XVIII. *Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden. Gevegt by Namen. Slag by Fleury. Verraad te Sluis ontdekt.* XIX. *Zeeſlag voor Beveſier. Van Brakel en Dik ſneuvelen.* XX. *Krygsbedryven in Ierland. Slag aan de Boyne.* XXI. *Staat van den oorlog in Duitſchland en tegen den Turk.* XXII. *Krygsbedryven in Katalonie. De Hertog van Savoje verlaat de zyde van Frankryk. Treedt in 't Groot Verbond.* XXIII. *Geweldige oproer te Rotterdam.* XXIV. *Opſchudding te Haarlem.* XXV. *Beverningk ſterft. Schets van zyn' aart en bedryf.*

FRankryk hadt zo dra den Staaten, op 't einde des voorleeden jaars, den oorlog niet verklaard (*a*), en de vyandlykheden, in de Meierye van 's Hertogenboſch en in de Baronye van Breda, met het branden van verſcheiden' Dorpen, tegen hen begonnen, of zy zogten zig, zo veel de gelegenheid toeliet, in ſtaat te ſtellen, om 't geweld, welk hun dreigde, af te keeren (*b*). 't Liep nogtans aan tot in de Lente deezes jaars, eer zy ge-

1689. I. De Staaten verklaaren den oorlog aan Frankryk.

(*a*) XV. *Deel, bl.* 486.
(*b*) Reſol. Holl. 23 *Dec.* 1688. *bl.* 674.

1689. gereed waren met eene Oorlogsverklaaring tegen Frankryk, die, den negenden van Lentemaand, gedagtekend was. Zy behelsde, „ dat de Koning van Frankryk, in den jaare „ 1672, hadt konnen goedvinden, hun, ter„ wyl zy in Vrede en Verbond met hem ſton„ den, en buiten ſtaat waren, om zulk eenen „ magtigen Vorſt te wederſtaan, onverwagts, „ te overvallen, met eenen fellen oorlog, „ die den Staat op 't punt van zynen onder„ gang gebragt hadt. Dat de Staaten, in dee„ zen wanhoopigen toeſtand, in aanmerking „ neemende, dat de Koning verklaard hadt, „ alleenlyk de vermeerdering van zynen roem „ te zoeken, door de wapenen, en, ſteunen„ de op de regtvaardigheid hunner zaake en „ op den byſtand des Hemels, den moed niet „ hadden opgegeven, maar, onder 't wys be„ leid van zyne Hoogheid, den Heere Prin„ ſe van Oranje, alles hadden opgezet, om „ den waaren Hervormden Godsdienſt, de „ Vryheid en het lieve Vaderland, tegen „ zulk een onregtvaardig geweld, te beſcher„ men: tot dat, na 't vergieten van veel „ onnozel bloeds, en na dat 's Lands inge„ zetenen veele ongehoorde wreedheden van „ de Franſchen geleeden hadden, de Vrede „ des jaars 1678 gevolgd was, op deezen ver„ derfelyken oorlog. Dat de Staaten de Ver„ dragen van Vrede, Koophandel en Zee„ vaart, toen te Nieuwmegen geſlooten, hei„ liglyk onderhouden hadden; doende, ter„ ſtond, vernietigen de Plakaaten, waarby „ de Franſche waaren, handwerken en ge-

„ was-

„ waſſen hooger belaſt geweeſt waren, en 1689.
„ verdraagende, ſtilzwygens, verſcheiden'
„ verongelykingen, hun, na 't ſluiten der
„ Vrede, aangedaan door Frankryk. Dat
„ de Koning van Frankryk ook wel hadt af-
„ geſchaft de buitengewoone belaſtingen, ge-
„ legd op den Koophandel en Scheepvaart
„ van den Staat; doch dat zyne bevelen, op
„ veele Plaatſen, ſlegts voor een gedeelte,
„ ter uitvoeringe waren gebragt. Dat hy, ſe-
„ dert, ook den Koophandel van den Staat,
„ op veele Plaatſen, in en buiten Europa, be-
„ kommerd hadt, door zyne Oorlogsſchepen;
„ zelfs de ſchepen van den Staat dwingende,
„ zig te laaten onderzoeken, en dezelven,
„ in volle Vrede, aantaſtende en bevegten-
„ de. Dat hy de handwerken en Viſſchery
„ deezer Landen, door nieuwigheden, hadt
„ belemmerd, onder ydele voorwendſels en
„ tegen de Verdragen; de vertoogen, die,
„ daartegen, van der Staaten zyde, dikwils,
„ gedaan waren, met verontwaardiging, van
„ de hand wyzende, en den Staatſchen ge-
„ zanten de eer weigerende, welke hun, al-
„ toos, plagt beweezen te worden. Dat hy,
„ eene ſchrikkelyke Vervolging begonnen heb-
„ bende tegen zyne Gereformeerde onder-
„ daanen, de ingezetenen van deezen Staat,
„ die zig, alleen tot het dryven van hunnen
„ handel, in Frankryk, hadden nedergezet,
„ mede onder deeze Vervolging begreepen,
„ en met banden en andere ſtrengheden be-
„ let hadt, dat Ryk te verlaaten, ſcheidende
„ de vrouwen van de mannen, de kinders van

1689. „ de ouders; en de Conſuls van den Staat
„ zelven wreedelyk mishandelende. Dat hy,
„ kort na de Vrede, de wapenen voerende
„ omtrent de grenzen, de Staaten genood-
„ zaakt hadt, om zig, te water en te lande,
„ met zwaare koſten, gewapend te houden,
„ terwyl hy hen, met zoete woorden, en
„ zelfs met aanbieding van Verbonden, ge-
„ zogt hadt in ſlaap te wiegen: of als zy, tot
„ bewaaring der Nieuwmeegſche Vrede, naar
„ andere Verbonden ſtonden, hun dreigen-
„ de met eenen oorlog. Dat hy, in volle Vre-
„ de, beſlag hadt doen leggen op de ſchepen,
„ goederen en Perſoonen der ingezetenen
„ van deezen Staat: ook de ſchepen derzel-
„ ven doende aantaſten en veroveren; tegen
„ den inhoud der Verdragen, waarby den
„ wederzydſchen onderzaaten zes en negen
„ maanden tyds vergund werdt, om zig, in
„ geval van Vredebreuk, te bergen met hun-
„ ne ſchepen en goederen. Dat hy zelfs de
„ Schippers en bootsgezellen hadt doen per-
„ ſen, om hun geloof te verzaaken, hen, ten
„ deezen einde, in hegtenis houdende. Dat
„ hy, eindelyk, verſcheiden' Dorpen, onder
„ 't gebied van den Staat, hadt doen plon-
„ deren en plat branden, eer nog de Oor-
„ logsverklaaring afgekondigd ware. Dat hy
„ geene andere reden tot deeze Oorlogsver-
„ klaaring hadt voorgewend, dan eenige bui-
„ tengewoone toeruſtingen der Staaten, van
„ welken zy niemant rekenſchap ſchuldig wa-
„ ren, en die zy hadden noodig geoordeeld,
„ ter hunner eigene beſcherminge, en om

„ niet

„ niet wederom, door Frankryk, welks toe- 1689.
„ leg hun niet onbekend geweeſt was, over-
„ vallen te worden, terwyl zy zig weerloos
„ bevonden: alles, onaangezien zy den Ko-
„ ning verzekerd hadden, dat zy zig, met
„ de verkiezing van eenen Keurvorſt van
„ Keulen, niet zouden bemoeijen; gelyk ook
„ niet blyken zou, dat geſchied ware; ſchoon
„ zy zig ongehouden rekenden, om van hun
„ gedrag, in dit opzigt, reden te geeven aan
„ Frankryk. Dat zy van Frankryks kwaade
„ voorneemens tegen deezen Staat allen goe-
„ den Ingezetenen hadden willen onderreg-
„ ten, om elk te doen bezeffen, wat men
„ van deeze Kroone te wagten zou hebben,
„ zo haare voorneemens eens konden uitge-
„ voerd worden; daar de Vorſt zyne eigene
„ Gereformeerde Onderdaanen wreedelyk
„ vervolgde, en zyne Geloofsgenooten zel-
„ ven, in de Steden en Landen, die zig ter
„ goeder trouwe aan hem onderworpen had-
„ den, handelde, ſtrydig met de beloften, by
„ de Verdragen gedaan. Dat elk, hierdoor,
„ moeſt bewoogen worden, om, nevens hen,
„ de hand te ſlaan aan 't verdedigen van den
„ Godsdienſt en van de Vryheid: in welke
„ verwagting, zy de wapenen ook zouden
„ opvatten, en den Koning van Frankryk
„ den oorlog verklaaren; gelyk zy deeden,
„ by deezen." Wyders, verboodenze hun- Zy ver-
nen ingezetenen, eenige krygs- of mondbe- bieden
hoeften, uit deeze of uit andere Landen te allen handel
voeren naar Frankryk. Ook zou zulks, door met
geene vreemden, uit deeze Landen, mogen Frank-

1689. geſchieden. Waaren van *Contrabande*, waardoor zy allerlei vuurwerken, wapenen en oorlogsgereedſchappen verklaarden te verſtaan, zouden ook voor goeden prys gehouden worden, zo zy, door onzydigen of vrienden, gevoerd werden naar Frankryk. De bevelhebbers van 's Lands Oorlogsſchepen kreegen laſt, om alle ſchepen, naar Frankryk willende, en op welken eenig vermoeden vallen mogt, aan te houden, en te onderzoeken: mids zig, in alles, naar de Verbonden en Verdragen, gedraagende. Ook werdt verbooden, hier te Lande, eenige verzekering te doen op goederen, den Onderdaanen van Frankryk toebehoorende; of op ſchepen en goederen, die derwaards gevoerd werden. De Kollegien ter Admiraliteit zouden vonniſſen, over de overtreedingen van dit Plakaat (*c*).

II. Frankryk verklaart den oorlog aan Spanje.

Lodewyk de XIV., niet vergenoegd met zig den Keizer en de Staaten te vyand gemaakt te hebben, verklaarde, in Grasmaand, ook Spanje den oorlog, voor reden hiervan geevende, dat de Landvoogd der Spaanſche Nederlanden deel gehad hadt, in de onderneeming des Prinſen van Oranje op Engeland; en dat de Spaanſchen, nog dagelyks, hun werk maakten, om dien Prins te beweegen, dat hy Engeland in oorlog hielp tegen Frankryk (*d*). Doch in Zomermaand des voorleeden jaars, was 'er, omtrent Alikante, reeds eene ontmoe-

(*c*) Reſol. Holl. 5 *Maart* 1689. *bl.* 148. *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 213 *en* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 114.

(*d*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 161.

moeting voorgevallen tuſſchen de Franſche en Spaanſche Oorlogsſchepen: waaruit opgemaakt werdt, dat Frankryk verſchil zogt met Spanje (*e*). In de Oorlogsverklaaring van Karel den II, Koning van Spanje, die hierop, in Bloeimaand, volgde, werdt den Koning van Frankryk het ſtaan naar de algemeene Heerſchappye, met ronde woorden, te laſt gelegd (*f*). Kort te vooren, was 'er reeds eene Oorlogsverklaaring tegen Frankryk uitgekomen, op den naam van den Landvoogd der Spaanſche Nederlanden (*g*): welke waardigheid thans bekleed werdt, door *Don Francisco Antonio de Agurto, Markgraaf van Gaſtanaga*, Opvolger van den Markgraave van Grana, die, op den twintigſten van Zomermaand des jaars 1685, overleeden was (*h*). 1689.

Spanje aan Frankryk.

De Staaten waren, reeds in den aanvang deezes jaars 1689, door den Spaanſchen Landvoogd, aangezogt geweeſt, om onderſtand. Doch 't liep tot in Zomermaand aan, eer 't Leger der Staaten gereed was, om iet te onderneemen, in de Spaanſche Nederlanden. Midlerwyl, hadt de *Graaf van Flodroff*, Bevelhebber van Maaſtricht, Staatſche bezetting weeten te brengen in Luik. De Franſchen, in Slagtmaand des voorleeden jaars, reeds bezetting in Huy geworpen hebbende (*i*), hadden den Prins en Biſſchop van Luik, in

De Staaten werpen bezetting in Luik.

(*e*) Holl. Merc. *van* 1688. *bl.* 119-121.
(*f*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 163.
(*g*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689 *bl.* 178.
(*h*) Holl. Merc. *van* 1685. *bl.* 242.
(*i*) Negociat. *du* Comte D'AVAUX *Tom.* VI. *p.* 318.

1689. in Sprokkelmaand daarna, genoodzaakt, om 't Kaſteel van Luik te laaten ſpringen, en onzydigheid te belooven. Wat laater, hadden zy eenige Krygsbehoeften en anderen voorraad gekogt, te Luik, die zy, van daar, naar Bon dagten te voeren. Doch Flodroff hadt eenige manſchap uitgezonden, om deezen voorraad te onderſcheppen. De Franſchen, de onzen gewaar geworden zynde, toen zy pas buiten Luik gekomen waren, weeken wederom naar binnen. Flodroff ſchreef, hierop, een' brief aan de Burgemeeſters der Stad, waarby hy den Franſchen voorraad in beſlag nam, en voor goeden prys verklaarde. De Burgemeeſters beweerden, dat zy deezen voorraad niet overleveren konden, zonder de onzydigheid te breeken, welke zy zogten te bewaaren. Ook verklaardenze, dat de waaren, buiten hunne kennis, gekogt, en in de Stad terug gebragt waren. Doch Flodroff hieldt zig niet te vrede, met dit antwoord. Hy vorderde, dat men hem aanweeze, waar de Franſche voorraad geborgen ware, en dat men de Dragonders, die den zelven binnen Luik gebragt hadden, in hegtenis name, of hem de poorten opende, op dat hy zig beide van de Dragonders en van den voorraad zou mogen meeſter maaken. Hy liet het niet by deezen eiſch; maar vertoonde zig, op den tweeden Grasmaand, met een groot deel der bezettinge van Maaſtricht, in de voorſtad van Luik; daar hy dreigde te zullen blyven leggen, tot dat men hem voldoening gegeven zou hebben. De Regeering van Luik verliet toen de on-

onzydigheid. De Franſche voorraad werdt, onder de Keizerſchen, Staatſchen en Luikenaars, verdeeld. De Biſſchop en 't Kapittel koozen de zyde der Bondgenooten openlyk. In de Stad, werdt Staatſche bezetting ontvangen. Men herbouwde 't Kaſteel, en beſchermde, met behulp der Bondgenooten, de zwakke Steden en het platte Land des Bisdoms, tegen de ſtrooperyen en brandſchattingen der Franſchen (*k*). 1689.

Het Leger der Staaten, onder den Veldmaarſchalk George Fredrik, Prins van Waldek, wien, naar gewoonte, twee Afgevaardigden te velde waren toegevoegd, trok, eindelyk, in Zomermaand, omtrent Judoigne of Geldenaken in Brabant, byeen. Het was verſterkt met een gedeelte der manſchap, die in Engeland geweeſt was, en met omtrent vyfduizend Engelſchen, onder Joan Churchill, nu verheeven tot Graave van Marlborough, behalve, dat de Spaanſchen een goed getal Ruiters, by 't vereenigd Leger, gevoegd hadden. De Franſchen hadden, hieromtrent, ook een Leger byeengebragt, onder den Maarſchalk d' Humieres, die zig, aan de Haine, hadt nedergeſlaagen. Doch de veldtogt verliep, zonder dat 'er iet van merkelyk belang voorviel. Alleenlyk, overviel de voorhoede des Franſchen Legers, op den vyfentwintigſten van Oogſtmaand, omtrent agthonderd Staatſche knegten, die 't Dorp Forgé bezet hadden, om de voederhaalers te dekken. De kneg- Het Leger der Staaten, onder den Prinſe van Waldek, komt te velde. Gevegt by Walcourt.

(*k*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 169-175.

1689. knegten weeken, al vegtende, tot by Walcourt, in 't Graaffchap Namen, hebbende, midlerwyl, de gantſche magt des vyandlyken Legers op den hals gekreegen. Doch 't Leger de Bondgenooten, eenige dagen te vooren, over de Sambre, getrokken zynde, dreef den vyand te rug, naar zyne Legerplaats. De Franſchen rekenden zelven, in deeze ontmoeting, vierhonderd dooden en driehonderd gekwetſten gekreegen te hebben. Van de zyde der Bondgenooten, was de ſchade klein geweeſt. De bergagtige Landſtreek gedoogde niet, dat men den vyand vervolgde: doch men behieldt het ſlagveld, tot 's anderendaags. Eenige Franſche krygskundigen hebben 't beleid van d'Humieres, in deeze gelegenheid, zo zeer afgekeurd, dat zy geoordeeld hebben „ dat men nimmer van 't gevegt by Wal„ court behoorde te ſpreeken, dan om te voor„ komen, dat men 't ooit navolgde (*l*)." Op den zesden van Herfſtmaand, deedt d'Humieres, uit dertig ſtukken, ſterk ſchieten op het Leger der Bondgenooten. Maar deezen weerden zig zo wakkerlyk, dat zy den vyand, met merkelyk verlies, deeden wyken van de hoogte, waarop hy 't geſchut geplant hadt. De Markgraaf van Gaſtanaga overmeeſterde, kort hierna, de Linien, die de Franſchen, onder den Heere *Calvo*, by Gend, hadden opgeworpen. Hy deedtze, terſtond, ſlegten; doch zy werden, na zyn vertrek, in Wynmaand, herſteld, door den vyand, die de Lan-

Franſche Linien by Gend veroverd.

(*l*) FEUQUIERES Memoir. Hiſtor. & Milit. *Tom.* II. *p.* 63.

Landen, onder 't Franſch gebied, in Vlaanderen, gelegen, hierdoor, beveiligde tegen de ſtrooperyen der Bondgenooten (*m*). Hierna, betrokken de wederzydſche Legers de Winterkwartieren. 1689.

III. Krygsbedryven in Duitſchland.

Doch de veldtogt in Duitſchland was vroeger begonnen en gelukkiger uitgevallen. De Keurvorſt van Brandenburg, geſterkt met Munſterſche troepen, en met de Staatſche manſchap onder den Generaal Aylua, hadt aangenomen, de Plaatſen langs den Ryn van Franſch Krygsvolk te zuiveren. Den Keizer en 't Ryk den Koning van Frankryk, reeds in Grasmaand, den oorlog verklaard hebbende; waren 'er nog drie Legers op de been gebragt, het Keizerlyke, onder den Hertoge van Lotharingen, en die der Keurvorſten van Beieren en Saxen. Ook zogten de Ryksvorſten de Zwitſerſche Kantons tot byſtand te beweegen: hoewel zy hier kwalyk ſlaagden, hebbende Frankryk middel gevonden, om de Kantons te doen beſluiten tot onzydigheid (*n*). Doch eer dit gebeurde, hadden de Brandenburgſche en Staatſche troepen, onder den Veldmaarſchalk *Schoning*, niet verre van Meurs, een Franſch geleide, dat naar Rynberk wilde, geheellyk, geſlaagen, op den elfden van Lentemaand. Lin, Nuis en andere Plaatſen in deezen oord werden, daarna, ligtelyk, bemagtigd, door de Bondgenooten. Rynberk gaf zig Rynberk,

(*m*) TINDAL Contin. *of* RAPIN *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 399. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 175-178, 180. DANIEL Journal, *p.* CLIJ.

(*n*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 180-205.

1689. zig aan hun over, op den veertienden van Bloeimaand, en werdt met Staatſche en Brandenburgſche bezetting voorzien. Keizerswaard werdt, op den vyfentwintigſten van Zomermaand, ook ingenomen, by verdrag. In 't begin van Hooimaand, toog de Keurvorſt van Brandenburg voor Bon: doch deeze Stad, welke eene ſterke Franſche bezetting in hadt, hieldt het langer uit. Zy werdt, in 't eerſt, hevig beſchooten; doch op 't einde van Oogſtmaand, begon 't beleg wat te verflaauwen, doordien de Keurvorſt een deel manſchap gezonden hadt naar Ments, welk, ſedert het midden van Hooimaand, belegerd geweeſt was, door de Keizerſche, Beierſche en Saxiſche troepen, en, na eenen hevigen ſtorm, die een groot getal der belegeraaren het leeven koſtte, overging, op den negenden van Herfſtmaand. De Hertog van Lotharingen trok toen ook voor Bon. 't Beleg deezer Veſtinge werdt, ſedert zyne aankomſt, zo ſterk voortgezet, dat zy, in 't laatſt van Herfſtmaand, hevig beſtormd zynde, zig, eindelyk, op den twaalfden van Wynmaand, by verdrag, overgaf. De Franſchen onder den Maarſchalk van Bouflers hadden, in Oogſtmaand, de Veſting Kocheim op de Moezel veroverd. Na 't overgaan van Bon, werdt de veldtogt aan den Rynkant beſlooten (o). 't Leger des Keizers zou meer hebben konnen verrigten in deezen oord, was het ſterker van manſchap ge-

Ments, Bon en andere Plaatſen gewonnen, door de Bondgenooten.

(o) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 207-239. DANIEL Journ. *p.* CLIIJ, CLIV.

geweest. Doch Leopold hadt zyne meeste magt noodig, in den kryg tegen de Turken; die, sedert het jaar 1684, met redelyken voorspoed, gevoerd was. De Keizerschen hadden, in de volgende veldtogten, de meeste Plaatsen van Hongarye veroverd: de Aartshertog Jozefus was, in 't jaar 1687, tot Koning van Hongarye gekroond, en, in 't volgende jaar, bemagtigden de Keizerschen Peter-Waradyn, Belgrado en andere Steden (*p*). De Prins Lodewyk van Baden, die, in deezen jaare, het Keizerlyke Leger in Servie en Moravie geboodt, sloeg de Turken, by Jagodin en by Nissa, en maakte zig wederom van verscheiden' Steden meester (*q*). Midlerwyl hadden de Staaten, in Zomermaand, berigt ontvangen, dat het Fransche Hof onophoudelyk woelde, om de Porte tot een beschadigend en verdedigend Verbond over te haalen (*r*). 1689. Staat des Turkschen oorlogs.

Lodewyk de XIV. hadt, na 't verklaaren van den oorlog aan Spanje, den Hertog van Noailles, met een Leger, gezonden naar Katalonie; daar Koning Karel de II. geen volk hadt konnen te velde brengen. Noailles sloeg, in Bloeimaand, 't beleg voor Kampredon, welk, eerlang, aan hem overging. Doch de Hertog van Villa Hermosa kwam, in Oogstmaand, voor de Plaats, die, nevens het Kasteel Roqua, wat laater, geslegt en verlaaten werdt, door de Franschen. Anders viel 'er, dit Krygsbedryven in Katalonie.

(*p*) Heiss Hist. de l'Emp. *Tom.* III. *p.* 246, 247.
(*q*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 219-252.
(*r*) Secr. Resol. Gener. *Lunæ 6 Juny* 1689. *MB.*

1689. dit jaar, niet voor, in deezen oord (*s*). De Piemonteesche Dalluiden ondernamen, in Oogstmaand, eenen togt, uit Zwitserland, naar de Valeien, uit welken zy verdreeven waren. Doch de Hertog van Savoje, met Fransche magt gesterkt, tastteze aan by 't Meir van Geneve, en dreefze naar Zwitserland te rug (*t*). Ook was reeds, door sommigen, voorzien, dat deeze togt kwalyk slaagen zou, gelyk my, uit zekere geschreeven' Aantekeningen van deezen tyd, gebleeken is.

IV. Verbond tusschen den Keizer en de Staaten, nader hand, het *groot Verbond* genaamd.

Onder dit woelen der wapenen aan alle zyden, arbeidden de Staaten der Vereenigde Gewesten aan een vast en naauw Verbond, met zulke Mogendheden, die, even als zy, belang hadden, om zig te kanten tegen de oogmerken des Konings van Frankryk. Zy hadden, sedert eenigen tyd (*u*), den Heer Jakob Hop, Pensionaris van Amsterdam, gezonden naar 't Weener-Hof, om over zulk een Verbond te handelen met den Keizer (*v*). Het werdt, te Weenen, geslooten, op den twaalfden van Bloeimaand. De Keizer en de Staaten beloofden, by het zelve „ den Koning „ van Frankryk, met vereenigden raad en „ kragten, te zullen beoorloogen, ter zee en „ te lande; geene vrede te zullen maaken, „ dan met gemeene bewilliging; noch, voor„ dat alles herstelt ware in den staat, waarin „ het,

Inhoud van het zelve.

(*s*) DANIEL Journal, *p.* CLIV. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 164-166.
(*t*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 166-169.
(*u*) Secr. Resol. Gener. 15 *April* 1689. *MS.*
(*v*) Secr. Resol. Holl. 27 *May* 1689. V. *Deel*, *bl.* 243.

Mr. JACOB HOP,
Raad en Thesaurier-Generaal der Vereenigde Neederlanden enz.

H. Pothoven del., naar 't Origineel by den Hr. Mr. C. Hop, Burgemeester en Raad van Amsterdam. — J. Houbraken fec.

Is. Tirion excud.

„ het, door de Weſtfaalſche en Pyreneeſche 1689.
„ Vreden, gebragt was geweeſt. Na 't ſluiten
„ der Vrede, zou 'er, tuſſchen den Keizer
„ en de Staaten, een altoosduurend Verbond
„ van onderlinge beſcherming, tegen de Kroo-
„ ne van Frankryk en derzelver aanhangers,
„ ſtand grypen. De geſchillen over de gren-
„ zen, die, in vervolg van tyd, tuſſchen de
„ Bondgenooten, ontſtaan mogten, zouden,
„ by minnelyke overeenkomſt, tuſſchen we-
„ derzydſche Gevolmagtigden, worden by-
„ gelegd. De Keizer zou de Kroon van Span-
„ je; de Staaten die van Groot-Britanje no-
„ digen, om in dit Verbond te treeden. En
„ zou men 'er den Hertog van Lotharingen,
„ dien men, in 't bezit zyner Staaten, zou
„ zoeken te herſtellen, insgelyks, in ontvan-
„ gen." Voorts, was 'er een afzonderlyk punt by dit Verbond gevoegd, welk, naderhand, gewigtige gevolgen gehad heeft, en hierom verdient, dat wy 't, van woord tot woord, uit het Latyn overgezet, hier, invoegen: „ Na Aanmerkelyk afgezonderd punt.
„ dat, (dus luidde het) uit den naam van
„ Frankryk, in verſcheiden' Hoven en Plaat-
„ ſen, openlyk verſpreid is, dat, onaange-
„ zien den plegtigen afſtand, men gezind is,
„ in geval de Katholyke Koning zonder wet-
„ tige nakomelingen overlyden mogt, de op-
„ volging in de Spaanſche Heerſchappy, door
„ geweld en wapenen, voor den Daufyn, te
„ verzekeren; te gelyk, niet donkerlyk doe-
„ lende op de verheffing van den gemelden
„ Daufyn, tot Roomſch-Koning; zo hebben
„ de Heeren algemeene Staaten der Veree-

1689. „ nigde Nederlanden, in aanmerking neemen-
„ de, hoe veel afbreuk aan de gemeene zaa-
„ ke, en hoe veel nadeel aan de onderlinge
„ ruſt en welſtand, door 't een en 't ander
„ van deeze twee oogmerken, zou worden
„ toegebragt, by dit afzonderlyk punt, welk
„ van gelyke kragt zyn zal, als of 't in 't Ver-
„ bond zelf ware ingevoegd, wel willen be-
„ looven: *Vooreerſt*, dat zy, zo de tegen-
„ woordige Koning van Spanje ('t welk God
„ genadiglyk verhoeden wil) zonder wet-
„ tige nakomelingen, mogt overlyden, zyne
„ Keizerlyke Majeſteit of deszelfs erfgenaa-
„ men, tot het verkrygen en bezitten der op-
„ volginge in de Spaanſche Heerſchappy, en
„ in de Koningkryken, Geweſten, Landen en
„ Regten, daartoe behoorende, op welken
„ hy een gegrond regt heeft, zullen helpen
„ en ſterken; hem, in deeze bezitting, tegen
„ de Franſchen en derzelver aanhangers, die
„ zig, regelregt of door omwegen, zouden
„ mogen kanten tegen deeze opvolging, uit
„ al hun vermogen, beveſtigende, en zulken,
„ met geweld, keerende, die zig, hiertegen,
„ met geweld, zouden willen verzetten. *Ten*
„ *anderen*, zullen zy de Keurvorſten des Ryks,
„ hunne Bondgenooten, zoeken te beweegen
„ om den doorlugtigſten Koning van Honga-
„ rye, Jozefus, oudſten Zoon der Keizerly-
„ ke Majeſteit, ten ſpoedigſte, tot Roomſch-
„ Koning te verkiezen; en zo men, van de
„ zyde van Frankryk, toeleggen mogt, om
„ deeze verkiezing, door bedreigingen of
„ door de wapenen, te verhinderen, zullen

„ zy,

„ zy, om dit te weeren, der Keizerlyke Ma- 1689.
„ jeſteit, insgelyks, allen byſtand toebrengen.
„ De Kroon van Engeland zal ook verzogt
„ worden, om in dit afgezonderd punt te
„ treeden. Gedaan te Weenen, den twaalf-
„ den van Bloeimaand 1689 (*w*)." 't Ver-
bond, waarvan wy ſpreeken, kreeg, daarna,
toen 'er ook andere Mogendheden in traden,
den naam van het *Groot Verbond.* Doch daar
verliep nog eenige tyd, eer dit gebeurde. De
Kroon van Engeland werdt 'er eerſt toe over-
gehaald. Vooraf, was 'er egter meer dan een
Verdrag geſlooten, tuſſchen deeze Kroon en
de Vereenigde Staaten. Doch om de gele-
genheid hiertoe wel te verſtaan, moet men
zig den ſtaat der zaaken in dit Ryk, terſtond
na de verheffing van Koning Willem en Ko-
ningin Maria, kortelyk, te binnen brengen.

V. Koning Willem geeft deu Staaten kennis van zyne komſt tot de Kroon van Groot-Britanje.

De Prins van Oranje hadt den Staaten der
Vereenigde Geweſten, op den zelfden twee-
entwintigſten van Sprokkelmaand, op wel-
ken hy tot Koning verklaard was, kennis ge-
geven van zyne verheffing; doch hun, te ge-
lyk, verzekerd „ dat deeze nieuwe waardig-
„ heid geenszins verminderen zou de zorg
„ en genegenheid tot de welvaart van hun-
„ nen Staat, welken hy altoos gevoeld hadt."
Hy voegde 'er by „ dat hy zig zelfs bekwaam
„ vondt, om de ampten, die hy in hunnen
„ Staat bekleedde, tot meerder dienſt en
„ voordeel van de Landen te zullen konnen
„ waar-

(*w*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 229.

1689. „ waarneemen. Ook zou hy zyn beſt doen, „ om het goed verſtand, tuſſchen zyne Ko„ ningkryken en de Vereenigde Nederlan„ den, te doen aangroeijen en beſtendig wor„ den, en eene onverbreekelyke vriendſchap „ en verbindtenis met dezelven onderhou„ den, tot verzekering der wederzydſche rus„ te, en tot beveiliging en handhaaving van „ den waaren Proteſtantſchen Godsdienſt „ (x)." Uit dit ſchryven, was klaarlyk te beſpeuren, dat Koning Willem niet gezind was, de ampten, welken hy in deeze Geweſten bekleedde, af te leggen, gelyk men wil, dat eenigen hier te Lande zig verbeeld hadden. Ondertuſſchen, toonde men, over de verheffing van den Erfſtadhouder van vyf Geweſten, groote tekenen van vreugde. De algemeene Staaten ſchreeven, deswege, eenen plegtigen dankdag uit, tegen den dertigſten van Lentemaand. De dag der Krooninge werdt hier ook gevierd. Te Haarlem, te Amſterdam, in den Haage en elders, gaf men, met het losſen van 't geſchut, met het ontſteeken van vreugdevuuren, met het opregten van praalboogen en andere blyken van blydſchap, zyn genoegen, over deeze ongemeene gebeurtenis, te kennen (y). Doch de verandering in Engeland gaf den Staaten gelegenheid tot gewigtiger werk. Zy hadden, reeds in Louwmaand, de Heeren Nikolaas Witſen, Burgemees-

Vreugde, deswege, hier te Lande.

De Staaten zenden buiten

(x) Reſol. Holl. 2 *Maart* 1689. *bl.* 145. *Zie ook* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 18.

(y) Reſol. Holl. 7 *April* 1689. *bl.* 211. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 31-34.

Mr. NICOLAAS WITSEN,
Burgermeester en Raad van Amsterdam,
Extraordinaris Ambasiadeur in
Groot-Britanje enz.

N. Boheem del. naar 't original by den Hr. Mr. N. Witsen, Secretaris van Amsterdam. J. Houbraken fec.

Is. Tirion Excudit.

meester en Raad der Stad Amsterdam, van Odyk en van Dykveld gezonden naar Engeland (z); met de hoedanigheid alleen van buitengewoone Afgevaardigden: en naardemaal ik in staat gesteld ben, om van 't beloop en den uitslag deezer buitengewoone bezendinge, uit de *Aantekeningen* en *Papieren* van den Heere Witsen zelven, naauwkeuriger verslag te doen, dan tot hiertoe geschied is, kan ik niet voorby, daarmede, hier, eenige bladzyden te vullen. 1689. tengewoone Afgevaardigden naar Engeland.

De Prins van Oranje, eer hy nog tot Koning verheeven was, dienstig geoordeeld hebbende, dat de Staaten hem eenige buitengewoone Afgevaardigden toeschikten, om over den tegenwoordigen toestand der zaaken met hem te handelen, hadt daartoe de drie genoemde Heeren voorgeslaagen, die, terstond, door hunne Hoog-Mogendheden, aan zyne Hoogheid werden afgezonden. De Prins hadt den Heer van Dykveld, die hem reeds te vooren veel dienst gedaan hadt, noodig in Engeland. De Heer van Odyk hadt zyne Hoogheid, voor zyn vertrek, verzogt, dat hy, overstteekende naar Engeland, hem niet in Holland laaten wilde. Doch Witsen, die zig niet dan met moeite hadt laaten overhaalen tot dit gezantschap (a), begreep in 't eerst niet, waarom hy 'er zo byzonderlyk toe benoemd was; hoewel hy, in Engeland zynde, wel haast verstondt, Hunne handeling aldaar.

(z) Missive *van den* Ambassad. van Citters *van* $\frac{8}{18}$ *Jan.* 1689. *MS.*

(a) N. Witsen Byzonder Verbaal der Deput. en Ambass. *in* 1689. *f.* 1 *enz. MS.*

1689. ſtondt, dat zulks geſchied was, om aldaar eene vertooning van eensgezindheid te maaken tuſſchen zyne Hoogheid en de Stad Amſterdam (*b*). De laſt der Afgevaardigden, die alleen aan zyne Hoogheid hieldt, was den agtſten van Louwmaand getekend. Zy kwamen, na 't doorſtaan van eenen zwaaren ſtorm, te Harwich, en ſpraken den Prins, op den agttienden, te Londen. 't Eerſt dat zyne Hoogheid hun vraagde was, *wat zegt men nu tot uwent? Is 't nu wel dat gy my dit werk geraaden hebt? Hadt men 't zo goed wel genomen?* Nogtans, hadt hy, toen reeds, zo veel bevinding van de veranderlykheid der Engelſchen, dat hy 'er deeze of diergelyke woorden byvoegde, *'t Is hier nu* Hoſanna! *maar 't zal, veelligt, haaſt* kruiſt hem, kruiſt hem, *zyn* (*c*). Weinige dagen laater, begeerde zyne Hoogheid, dat 'er ook Afgevaardigden der Admiraliteiten naar Engeland kwamen, om over de begrooting der Vloote te handelen. Odyk dreef dit ſterk door, tegen 't gevoelen van Witſen, die verſtondt dat de Sekretaris de Wildt alleen dit werk wel af kon (*d*); en in Sprokkelmaand kwamen de Heeren *van Katwyk*, *Turk*, de Wildt, *Godin* en *Krap*, wegens de Admiraliteiten, te Londen aan (*e*). Zy bleeven 'er tot in Grasmaand, en keerden toen, onverrigter zaake, naar huis, voornaamlyk, zo

Merkwaardig zeggen van zyne Hoogheid.

(*b*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 11. *c.* 3. *f.* 13. *c.* 2. *f.* 21. *c.* 2. *f.* 40. *c.* 2. *MS.*
(*c*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 3. *c.* 2, 3. *MS.*
(*d*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 8. *c.* 2. *MS.*
(*e*) Holl. Merc. van 1689. *bl.* 123.

zo Witſen geloofde, om zig niet gehaat te maaken door het ſtaan over een Verdrag, waarby het punt van den rang tuſſchen de Engelſche en Staatſche Zeeoverſten, ſtondt bepaald te worden: over welk punt, ter wederzyde, lang en hevig, getwiſt was (*f*); gelyk wy terſtond zien zullen. 1689.

De Heeren Witſen, Odyk en Dykveld vorderden den Prinſe, zo dra hy tot Koning verheeven was, den onderſtand af, dien 't Ryk den Staaten, volgens het Verdrag van Lentemaand des jaars 1678, verſchuldigd was; waarop, eerlang, het afzenden van vyfduizend man onder den Graave van Marlborough volgde. Zy drongen, wyders, op het overzenden van geld tot voldoening der zwaare koſten, hier te Lande, gemaakt tot den Overtogt. Men leverde van deeze koſten, al zeer ſpoedig, eenen Staat over aan 's Konings Gemagtigden: waarvan wy niet ondienſtig agten, hier een kort uittrekſel in te voegen: De Staatſchen vorderen den Koning onderſtand af. en voldoening der koſten op den Overtogt gevallen.

Onkoſten op de Vloote, aan den Staat, 28 February 1689, in rekening gebragt	*f* 2,288,464: - : -
Verdere onkoſten, tot 22 Maart 1689. - -	189,616: - : -
Verlies van twee ſchepen.	59,500: - : -
Lyftogt, Paardevoeder, zadels, ſtalling enz. - -	186,000: - : -
Huur van Transportſchepen. - - - -	1,245,000: - : -

Huur

(*f*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 69. *c.* 4. *MS.*

1689.	Huur van Transportſchepen op de rivier. - - -	60,000: - : -
	Lyftogt gekogt by 't weder-invallen der Vloote. - -	175,000: - : -
	Lootsgelden en gehuurde Lootſen. - - - -	44,500: - : :
	Huur van dertig vaartuigen, tot ontſcheeping van 't voet-volk: waarvan 'er zes ver-looren zyn. - - - -	47,880: - : -
	Hoofd-tractementen, enz. -	161,989: 6 : 8
	Artillery- Hospitaal- en an-dere onkoſten. - -	85,612: 19 : 8
	Franſche Vlugtelingen onder de Officieren. - - - -	77,364: - : -
	Binnenlandſche ſchepen, tot vervoering van 't Krygsvolk.	66,960: - : -
	Inlegering van het zelve. -	89,624: 2 : -
	Wagens. - - - - -	169,911: - : -
	Inkoop van paarden, op zee verlooren. - - - -	81,264: - : -
	Uitgaaven aan 's Konings Stoet, Troepen enz. - -	250,000: - : -
	Ruitery en Dragonders. -	391,430: 13 : 6
	Voetvolk. - - - - -	531,205: 19 : 8
	Aanritsgeld en andere on-koſten op het overneemen en vervoeren van vreemde troepen, enz. - -	1,100,000: - : -
		ƒ 7,301,322: 1: 8(1).

De

(1) Uit *een Afſchrift van 't Oorſprongkelyke.* Zie ook zulk een' Staat, in TINDALS *Contin. of* RAPIN *Vol* I. [*or* XVI.] *p.* 207. waarin nogtans verſcheiden' misſlagen zyn.

De Afgevaardigden hieldèn ſterk aan by den Koning op 't voldoen deezer koſten, hem voorhoudende, dat men den oorlog hier niet zou konnen voortzetten, noch 's Lands Vloot in zee houden, zo deeze ſchuld te lang onvoldaan bleeve (*g*). De Koning betuigde wel, by alle gelegenheid „ dat hy en 't Ryk de hoog„ ſte verpligting hadden aan den Staat, die „ goed en bloed voor hem gewaagd hadt." Hy gaf zelfs te verſtaan „ dat hy, in Enge„ land, liever alles wilde laaten dryven, en „ naar Holland te rug keeren, dan dat hy „ den Staat zou zien verlooren gaan (*h*)." Ook hadt hy, in zyne eerſte aanſpraak aan 't Parlement, reeds gedrongen op voldoening van der Staaten verſchot, en op onderſteuning der Vereenigde Geweſten tegen den Koning van Frankryk (*i*). Doch hierop volgde, behalve het afzenden der vyfduizend man, alleenlyk, een beſluit van het Huis der Gemeenten, om den Staaten *zeshonderd duizend ponden ſterlings* voor hun verſchot toe te leggen. 't Leedt nog meer dan vyf maanden, eer men de middelen vaſtſtelde, waaruit men deeze penningen vinden zou (*k*). Midlerwyl, werdt 'er een gedeelte van de ſchuld overgemaakt op rekening: en daar verliepen omtrent 1689. die na lang draalen geſchiedt.

(*g*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 37. *c.* 4. *MS.*
(*h*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 34. *col.* 1. *f.* 38. *col.* 2. *MS.*
(*i*) *Zie* zyne Aanſpr. *in de* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 129.
(*k*) Miſſive *der* extraord. Gedeput. van $\frac{22\ Maart}{1\ April}$ 1689. *MS.*
Tindal *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 207, 383.

1689. trent drie jaaren, eer alles afbetaald was (*l*).

Handeling over 't uitrusten eener vereenigde Vloote.

Onder dit draalen, werdt, over de uitrusting en begrooting eener ſamengevoegde Vloote, gehandeld met 's Konings Gemagtigden. Men kwam haaſt overeen, over het getal der ſchepen, die men, van de eene en de andere zyde, in zee brengen zou. Doch daar rees groot verſchil over den rang, in welken men, in den Krygsraad der vereenigde Vlooten, zou ſtemmen. De Engelſchen beweerden dat hun Admiraal niet ſlegts bevel behoorde te hebben over den onzen, maar dat alle hunne Overſten voor de onzen zouden zitten en ſtemmen in den Krygsraad; zo dat de minſte Engelſche Kapitein rang voor onzen Admiraal hebben zou. De Staatſchen verſtonden, daarentegen, dat onze Admiraal eerſt ſtemmen zou, en dus, gelyk men 't in Engeland begrypt, rang hebben na den Engelſchen; daarna, de Engelſche Overſten en Kapiteins; voorts, de Staatſchen, in derzelver rang; en eindelyk, de Engelſche Admiraal, volgens de gewoonte daar te Lande, alwaar hy, die laatſt ſtemt, den eerſten rang heeft. Of, zo dit niet goedgevonden werdt, zouden de Staatſche Kapiteins eerſt ſtemmen, daarna de Engelſchen: voorts, de Staatſche tweede Admiraals, daarna de Engelſche tweede Admiraals, dan de Staatſche, en eindelyk de Engelſche Admiraal. Nog ſloeg men voor, dat, zo de Leden van den hoogen Krygsraad, die alleen uit

Verſchil over den rang.

(*l*) *Uit* verſcheiden' Miſſiven *van den* Ambaſſ. VAN CITTERS *van* 1689, 1690, 1691 en 1692. *MSS.*

uit Engelſche en Staatſche Hoofd-Officiers beſtaan zou, niet eens mogten konnen worden, de Kapiteins zouden worden ontbooden; die alleen zouden ſpreeken, zonder de Vlagofficiers te hooren. Doch deeze voorſlagen werden van de Engelſchen verworpen. Men wiſſelde, over dit punt van den rang, verſcheiden' ſchriften (*m*): men ſprak 'er over met den Koning, die de zyde zyner Engelſchen hieldt. Men zogt den Heer Bentink te beweegen, om zyne Majeſteit te doen veranderen van gedagten: doch hy weigerde zig, met het ſtuk van den rang, 't welk hy *voddery*en noemde, te moeijen. Dykveld yverde 'er ook flaauwlyk in. Odyk ſprak 'er naauwlyks van, *om dat*, ſchryft Witſen, *'s Konings wil hem eene wet was* (*n*). Witſen alleen ſtondt zo ſterk op het ſtemmen by beurten, dat hy 'er zig 's Konings ongenoegen door op den hals haalde. Doch hy merkte zyne zugt voor de eere van den Staat aan *als een' parel aan zyne Kroon* (*o*). Hy kon, nogtans, zyne twee Medeafgevaardigden niet doen veranderen van gedagten. Op den negenentwintigſten van Grasmaand, werdt 'er eene Overeenkomſt geteekend, waarby 't ſtuk van den rang, genoegzaam naar den zin der Engelſchen, bepaald werdt. Voorts, werdt 'er in beſlooten „ dat hunne Majeſteiten vyftig, en de Staaten „ der- 1689.

Over-eenkomſt wegens

(*m*) *Uit de* Papieren *van* Burgem. WITSEN, *en zyn* Byzond. Verbaal, *f.* 54. *c.* 2. *f.* 61. *c.* 2. *f.* 64. *c.* 2. *f.* 70. *c.* 1, 2 *enz. MS.*

(*n*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 94. *c.* 3. *MS.*

(*o*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 223. *c.* 2. *MS.*

1689. de samengevoegde Vlooten.

„ dertig Oorlogsschepen in zee zouden brengen, benevens eenige Fregatten en Branders; dat deeze Vlooten zig, zo dra mogelyk, zouden vervoegen ter plaatse door den Koning te benoemen; dat zy in drie Esquaders zouden worden verdeeld, van welken het eerste gebruikt zou worden in de Middellandsche; het tweede in de Ierssche zee en 't Kanaal, en het derde van de Hoofden tot Yarmouth in Engeland, en Walcheren in Zeeland; dat elk Esquader beide uit Engelsche en Staatsche schepen zou bestaan, en dat de Engelsche Admiraal het opperbevel over de vereenigde Vlooten hebben zou: dat de pryzen verdeeld zouden worden naar 't getal der schepen, welk ieder in de Vloot hadt, en dat, over 't stuk der pryzen, zou geoordeeld worden door het Kollegie ter Admiraliteit, waar onder het Oorlogsschip, welk den prys gemaakt hadt, 't zy in Engeland of in den Vereenigden Staat, t'huis hoorde: of zo de prys door beiderlei Oorlogsschepen gemaakt was, door het Kollegie, waarvan de schepen, die meeste geschut voerden, afhingen." 't Gene omtrent den rang vastgesteld was, kwam hierop uit: „ dat de Krygsraad bestaan zou uit de wederzydsche Vlagofficieren in gelyken getale; doch in geval van verschil, zouden 'er de wederzydsche Kapiteinen worden bygevoegd: dat de Engelsche Opperbevelhebber altoos voorzitten zou, en, benevens de Hoofd-Officieren en Kapiteinen hunner Majesteiten, het hooger einde van de ta-

„ fel

„ fel bekleeden. Dat zaaken, perſoonen, die 1689.
„ alleen in dienſt van eene van beide de Mo-
„ gendheden waren, betreffende, geoordeeld
„ zouden worden door een' Krygsraad, uit
„ Officiers van deeze Mogendheid beſtaan-
„ de; doch zaaken, betreffende perſoonen,
„ die beide de Mogendheden dienden, door
„ een' Krygsraad, uit beiderlei Officieren ſa-
„ mengeſteld (*p*)."

't Verſchil over den rang, welk het tekenen deezer overeenkomſt eenige weeken geſtremd hadt; maar vooral het draalen van het Huis der Gemeenten met het vaſtſtellen der middelen, waaruit het aanzienlyk verſchot der Staaten zou konnen gevonden worden, bragt te wege, dat de Staaten ook draalen moeſten, met het uitruſten der dertig Oorlogsſchepen. Ook was Koning Willem, die egter, in Grasmaand, de Staaten vermaand hadt tot deeze uitruſting (*q*), reeds eenigszins in ſtaat, om de onderneemingen van Frankryk te ſtuiten; alzo de Vloot, door Koning Jakob verzameld, tot zyne zyde was overgegaan. Zy ſtondt nu onder 't bevel van den Admiraal Herbert, die, op de Ierſche kusten kruiſſende, den elfden van Bloeimaand, ſlaags raakte met de Franſche Vloote, onder den Graave van Chateaurenauld, welke onderſtand naar Ierland bragt. Doch 't gevegt duurde niet zeer lang, en veroorzaakte, van we-

(*p*) *Uit* Papieren *van den* Heere Witsen. *MS. Voiez auſſi* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 222. Tindal Contin. of Rapin *Vol.* I. [*or* XVI.] *p* 354.

(*q*) *Zie* zyne Miſſive *in de* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 142.

1689. wederzyde, kleine ſchade (*r*). Weinige dagen hierna, kwam 'er, op 't ſterk aanhouden der Staaten (*s*), eene Oorlogsverklaaring van Koning Willem tegen den Franſchen Koning in 't licht: waarin deeze beſchuldigd werdt, „ dat hy 's Konings Bondgenooten en vrienden, den Keizer en den Staaten, den oorlog verklaard hadt; dat hy zig van de Visſchery van Newfoundland hadt gezogt „ meeſter te maaken; dat hy zig in 't bezit „ hadt geſteld van eenige Engelſche Volkplantingen, in Amerika; dat hy de Engelſchen, ook in Europa, zeer gekweld, hun „ het Regt der vlagge betwiſt, en, eindelyk, „ veele Engelſche Proteſtanten in zyn Ryk „ wreedelyk vervolgd hadt: om alle welke redenen, hem de oorlog werdt aangezeid (*t*)." Doch Lodewyk de XIV. bleef Koning Willem, dien hy * *Overweldiger van Engeland* noemde, geen antwoord ſchuldig. Hy verklaarde, eenige weeken laater „ dat hy den Prinſe van „ Oranje, reeds voorlang, den oorlog zou „ aangezeid hebben, hadt hy niet gevreesd, „ hem te zullen vermengen, met de getrouwe onderdaanen van zyne Britanniſche Majeſteit; noch geduuriglyk gehoopt, dat alle „ eerlyke Engelſchen, wederkeerende tot „ hunnen pligt, waarvan zy, door de aanhangers des Prinſen van Oranje, waren af-

Koning Willem verklaart den Franſchen Koning den oorlog.

* *Uſurpateur.* Lodewyk de XIV. doet zulks heim, insgelyks.

„ ge-

(*r*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 354. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 139-142.

(*s*) N. WITSEN Byzond. Verbaal, *f.* 41. *c.* 3. *f.* 58. *c.* 1. *MS.*

(*t*) BURNET *Vol.* II. *p.* 12. TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 350. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 134.

„ gebragt, dien Prins, uit Engeland en Schot- 1689.
„ land, zouden hebben helpen verjaagen.
„ Doch nu, vernomen hebbende, dat de
„ Prins van Oranje hem den oorlog verklaard
„ hadt, beval hy al zynen onderdaanen, de
„ Engelſchen en Schotten, begunſtigers van
„ den overweldiger der Koningkryken van
„ Engeland en Schotland, vyandelyk te be-
„ jegenen (*u*)."

VI. De buitengewoone Afgevaardigden en twee anderen worden tot buitengewoone Ambasſadeurs aangeſteld.

Zo dra deeze Oorlogsverklaaringen geſchied waren, verwagtte men eenen fellen zeekryg. Koning Willem hieldt, hierom, van tyd tot tyd, aan by de Staaten, op de uitruſting hunner Vloote. Doch deezen maakten, hiermede, nog geenen grooten haaſt, ten deele, om dat hun verſchot nog niet voldaan werdt, ten deele, om dat zy eerſt een nader Verbond wilden ſluiten met Groot-Britanje. Hiertoe, en om den Koning en de Koningin, met hunne komſt tot de Kroon, geluk te wenſchen, gaven zy den titel van buitengewoone Ambaſſadeurs aan de Heeren *Alexander Schimmelpenning van der Ooye*, *Heere van Engelenburg*, Witſen, van Odyk, van Citters en van Dykveld; van welken de vier laatſten reeds in Engeland waren. De Koning hadt, terſtond na zyne verheffing, begeerd, dat de Afgevaardigden met den rang van buitengewoone Ambaſſadeurs werden vereerd, en de Staaten hadden 'er, zonder uitſtel, toe beſlooten. Witſen zou, als de eerſte in de Ambaſſade, nu het woord hebben moeten voeren. Doch alzo hy

(*u*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 149.

1689. hy genoegzaam niets van 't Engelſch verſtondt, 't Franſch niet volkomen ſprak, en een weinig ſchroomagtig was, hadt hy te wege gebragt, dat de Heer van Engelenburg, wegens Gelderland zitting hebbende ter Generaliteit, tot eerſten in de buitengewoone Ambaſſade werdt aangeſteld: waarby ook de gewoonlyke Ambaſſadeur van Citters gevoegd werdt (*v*). 't Groot oogmerk deezer Ambaſſade was het aangaan van een beſchadigend en verdedigend Verbond, waarvan men, reeds in Lentemaand, hadt begonnen te ſpreeken met den Koning (*w*). Doch de onderhandelingen deswege werden vervolgd, na dat de Ambaſſadeurs, in 't begin van Zomermaand, eene pragtige intreede gedaan, en openbaar gehoor by hunne Majeſteiten gehad hadden (*x*). Twee voornaame zwaarigheden deeden zig op in de handeling, die 't ſluiten van 't Verbond lang ſtremden. De Engelſche Gevolmagtigden, (want de Koning moeide zig, ten minſten in 't eerſt, luttel met dit werk, om den zynen geen ongenoegen te geeven (*y*); vorderden, dat men gelykelyk oorloogde en niet dan gelykelyk vrede maakte; en dat men, geduurende den oorlog, alle ſchepen, die op Frankryk handelden, zonder onderſcheid, wegname, en voor goeden prys verklaarde. Doch beide deeze voorwaar-

Oogmerk deezer Ambaſſade.

Verſchil over 't gelykelyk oorloogen en vrede ſluiten.

(*v*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 30. *c.* 4. *f.* 31. *c.* 1. *f.* 41. *c.* 3. *f.* 50. *c.* 3. *MS.*

(*w*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 41. *col.* 1. *MS.*

(*x*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 86. *c.* 4. *f.* 87. *c.* 3. *f.* 103. *c.* 4 *enz. MS.*

(*y*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 106. *c.* 4. *MS.*

waarden vielen den onzen hard te verzwelgen. Zy merkten, omtrent de eerſte, aan, 1689.
„ dat men, gelykelyk oorloogende, vooraf,
„ diende te bepaalen, hoe veel manſchap elk
„ tot den gemeenen oorlog zou behooren te
„ leveren, alzo 't niet redelyk ware, dat
„ Groot-Britanje, zo veel magtiger dan on-
„ ze Staat, en om welks wille de Staat zig
„ eigenlyk den oorlog op den hals gehaald
„ hadt (z), een gelyk, of minder getal van
„ volk te velde bragt: en, zo men niet dan
„ gelykelyk vrede maaken mogt, zou Groot-
„ Britanje zo lang konnen oorloogen als men
„ 't daar goeddagt, of 'er zyn belang in vondt,
„ terwyl onze Staat verpligt zou zyn, zig uit
„ te putten om Groot-Britanjes wille; en on-
„ dertuſſchen de gunſtigſte voorwaarden ee-
„ ner afzonderlyke Vrede van de hand te wy-
„ zen." De Ambaſſadeurs, met naame Witſen en van Citters, konden hierom bezwaarlyk bewilligen in deeze voorwaarde (a). Zy ſpraken 'er, meer dan eens, over met den Koning, die 'er ſtyf op ſtaan bleef: 't zy dat hy voor niet meer dan redelyk in zig zelf hieldt, dat Mogendheden, zo naauw verbonden, zig niet naar elks byzonder welgevallen ontſloegen van den laſt des gemeenen krygs; 't zy dat hy, gelyk Witsen aanmerkt (b), *zig zelven op den troon van Groot-Britanje dagt te handhaaven, door het geld en het volk der Staaten*;

(z) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 129. *c.* 4. *MS.*
(a) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 105. *c.* 1. *f.* 125. *c.* 3. *MS.*
(b) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 137. *c.* 1. *MS.*

1689. *ten; en hen zo lang in oorlog te houden, als Frankryk Koning Jakob zou willen ondersteunen.*

en over't neemen van aller lei schepen, op Frankryk handelende.

De tweede voorwaarde, vorderende dat men alle schepen, die op Frankryk voeren, zelfs van vrienden en onzydigen, en evenveel wat zy ook inhebben mogten, neemen en prys verklaaren zou, stiet den onzen niet minder. Zy voorzagen, dat zulks Zweeden en andere handeldryvende volken, die buiten den oorlog bleeven, ten hoogste verbitteren zou, en merkten 't aan als vierkant strydig met de Verdragen, die met eenigen deezer volken geslooten waren. Doch 't bleef een stokregel by de Engelschen, *alle zeilen blank te speelen*, zonder zig te kreunen aan 't gene by de Verdragen bepaald was. De Staaten zelven hadden hier bevinding van. 't Was, by de jongste Overeenkomst van Grasmaand laatstleeden, uitdrukkelyk vastgesteld, dat van de opgebragte pryzen geoordeeld zou worden door de Admiraliteiten, onder welken de neemers behoorden, 't zy in Engeland, of hier te Lande. Doch alle de Fransche pryzen, die, in Portsmouth en elders, door Staatsche Oorlogsschepen, werden opgebragt, werden, ondanks de herhaalde Vertoogen onzer Ambassadeuren, in Engeland, geoordeeld; en, zo Witsen aantekent, dikwils, op verdigte Overdragten, door Engelschen benaderd (*c*). Onder de menigvuldige voorbeelden, my hiervan

De Engelschen doen inbreuk op de jongste Overeenkomst.

(*c*) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 112. *c.* 4. *f.* 117. *c.* 3. *f.* 119. *c.* 2. *f.* 122. *c.* 4. *f.* 130. *c.* 4. *f.* 132. *c.* 3. *f.* 135. *c.* 3. *f.* 139. *c.* 4. *f.* 140. *c.* 1. *MS.*

van in zyne aantekeningen voorgekomen, meldt hy byzonderlyk, dat hy zig eene ongelooflyke moeite gegeven hadt, om Kapitein *Wildſchut* van Rotterdam met zyn' prys vry te krygen, zonder iet te hebben konnen verwerven, dan dat de Graaf van Nottingham ten laatſte gezeid hadt, *men zou zien, of de zaak by te leggen ware* (*d*). En als men deezen Staatsdienaar voorhieldt, hoe zulk eene handelwyze aanliep tegen de Verdragen, en tegen de pas geſlooten Overeenkomſt, antwoordde hy, volgens deeze zelfde aantekeningen „ de Wetten zyn, hier, boven de Ver„ dragen: de Koning maakt Verdragen; doch „ hy kanze niet tegen de Wetten maaken. „ Hier is een Wet, dat wy alle ſchepen, die „ wy in onze havens vinden, aldaar aanhou„ den en te regtſtellen konnen (*e*)." En deeze Wet werdt uitgevoerd, ook omtrent ſchepen van onzydigen en vrienden (*f*). De Staatſchen, gewoon eenen gantſch anderen voet te houden, in tyden van oorlog, ſtelden zig ernſtelyk tegen het beraamen eener voorwaarde, waardoor zy zig, by Verdrag, verpligt zouden hebben, geene ſchepen op Frankryk handelende te ontzien. Engelenburg en Dykveld lieten zig 't eerſt overhaalen tot bewilliging. Odyk, ſchoon wegens Zeeland afgezonden, viel hun by, *om den Koning*, ſchryft Witsen, *te vleijen* (*g*). Doch Witſen zelf en 1689.

(*d*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 134. *c.* 1. *MS.*
(*e*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f* 102. *c.* 3. *MS.*
(*f*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 173. *c.* 4. *MS.*
(*g*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 132. *c.* 3. *MS.*

1689. en van Citters maakten nog zwaarigheid. De eerſte hadt, reeds te vooren, ondervonden, dat hy zyne Majeſteit, over 't ſtuk der Zeevaart, bezwaarlyk, tot andere gedagten brengen kon; want hem, ter gelegenheid dat men zeker ſchip, welk Teer gelaaden hadt, verbeurd verklaaren wilde, hebbende voorgehouden, dat Teer geene contrebande was; werdt zyne aanmerking *zot* genaamd, met byvoeging „ hoe 't wonder ware, dat hy niet beter „ wiſt; doch 't bleek klaarlyk, dat de Zeeluiden geene Staatkundigen waren (*b*)." Ook dreef de Koning ſterk, dat men alle ſchepen neemen moeſt, wat zy ook naar of uit Frankryk voerden (*i*). Hy drong Witſen, in Oogſtmaand, ſterk om te tekenen; ſchoon hy, te gelyk, erkende, dat men geen regt hadt om onzydige ſchepen prys te maaken. *Maar 't moeſt*, zeide hy, *nu zo zyn. 't Was* * droit du Canon (*k*). De Ambaſſadeur hadt, ondertuſſchen, den Raadpenſionaris (2) om raad geſchreeven, die hem vermaande het tekenen niet langer uit te ſtellen. Hy beſloot 'er dan, eindelyk, toe, ziende hoe 't hier te Lande geſteld ware, en hoe bezwaarlyk men iet tegen den zin van Koning Willem doorzetten durfde. Hy nam, daarenboven, in aanmerking, dat, zo 't Verdrag langer ongeſlooten bleeve, de zaaken in Engeland in de war loopen zou-

Koning Willem dringt op 't neemen van al wat op Frankryk vaart.

* *Regt des Oorlogs.*

(*b*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 27. *c.* 2. *MS.*
(*i*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 117. *c.* 4. *MS.*
(*k*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 161. *c.* 3. *MS.*

(2) Heinſius; van wiens aanſtelling wy beneden (§. VII.) melding maaken zullen.

zouden, en de Koning het mogelyk te kwaad krygen. Van Citters bleef egter nog weigerig. „ Men zou ons, zeide hy, verfoeijen, en t'ee- „ nigen tyde voor ſchelmen verklaaren, om „ het tekenen van zulk een Verdrag." Odyk en hy kreegen hooge woorden. Men kwam, op den twee-of drie-entwintigſten van Oogſtmaand, byeen, om het *Verdrag tot verhindering van den handel op Frankryk*, gelyk het genoemd werdt, in orde te brengen. Doch van Citters verſcheen niet in deeze byeenkomſt (*l*). 't Verdrag werdt nogtans, naderhand, door hem ondertekend. Het behelsde eene Verbindtenis, niet alleen om Frankryk met vereenigde kragten te beoorloogen; maar ook om niet te gedoogen, dat 'er, door de wederzydſche Onderzaaten, eenige Koophandel gedreeven werdt op dit Ryk. „ En naarde- „ maal, dus luidde het Verdrag, ook ver- „ ſcheiden' andere Mogendheden met Frank- „ ryk in oorlog waren, en haaren onderzaa- „ ten den handel met dit Ryk reeds verboo- „ den hadden, of haaſt zouden verbieden, zo „ was men ook overeengekomen, om niet toe „ te laaten, dat de onderzaaten van andere „ Mogendheden eenigen handel deeden op „ Frankryk: zullende de waaren, welken men „ derwaards brengen mogt, door de Oor- „ logsſchepen of Kaapers des Konings van „ Groot-Britanje en der Staaten, vryelyk, „ genomen, en, door de bevoegde Regters, „ voor

1689.

Verdrag tuſſchen den Koning en de Staaten, om den handel op Frankryk te beletten.

(*l*) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 152. *c.* 4. *f.* 153. *c.* 1. *f.* 154. *c.* 1, 2. *f.* 165. *c.* 1. *f.* 167-169. *MS.*

1689. „ voor goeden prys verklaard mogen wor-
Aanvallend en verweerend Verbond getekend.
„ den (*m*)." De beſchadigende en verdedigende Verbindtenis werdt, op den vierentwintigſten, in 't net gebragt. Het bovengemelde Verdrag, het Verdrag over de vereeniging der Vlooten van Oogſtmaand laatſtleeden, en de Verdragen van 1667, 1674, 1675 en Lentemaand 1678 werden 'er in beveſtigd. Voorts, beloofde men „ elkanders bezittingen en Ver-
„ dragen, tegenwoordigen en toekomenden,
„ te zullen handhaaven, en geene Vrede,
„ noch met Frankryk, noch met eenige an-
„ dere Mogendheid, te zullen maaken, dan
„ gezamenlyk, en met gemeene bewilliging.
„ Ook zou men, ten ſpoedigſte, overeenko-
„ men, wegens 't getal der Oorlogsſchepen
„ en troepen, die de eene en de andere Mo-
„ gendheid zou behooren te leveren (*n*)."
Men onderſchreef dit Verbond, eerſt op den derden van Herfſtmaand, wanneer van Citters, uit hoofde van onpaſſelykheid, wederom afwezig was; ſchoon hy daarna getekend heeft. Witſen tekende niet dan met veel onroering, *zo als*, ſchryft hy, *myne beevende hand getuigen kan* (*o*). En dus werdt het belang van den Staat, veel naauwer dan ooit te vooren, verbonden aan dat van Groot-Britanje. Voorts,
Overeenkomſt,
werdt 'er, op den twee-entwintigſten van Wyn-

(*m*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 238. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 143.

(*n*) *Uit* een Afſchrift van 't Oorſprongkelyke, *onder* WITSENS Papieren. *Voiez auſſi* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 236.

(*o*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 174. *a.* 1, 2. *MS.*

Wynmaand (3), eene overeenkomſt getroffen, tuſſchen de twee Mogendheden, wegens het herneemen van ſchepen, door den vyand genomen, behelzende „ dat zulke ſchepen, „ door een' Kaaper hernomen wordende, eer „ zy, in vyandlyke havens, of binnen de be- „ ſcherming eener vlagvoerende vyandlyke „ Vloote, gebragt waren, aan den eigenaar „ te rug gegeven zouden worden; mids deeze „ een vyfde van de waarde voldeede aan den „ herneemer, wanneer 't ſchip ſlegts twee „ etmaalen genomen geweeſt was, eer het „ hernomen werdt; doch een derde, indien „ het twee etmaalen in 's vyands magt was „ geweeſt, en binnen vier etmaalen herno- „ men werdt; en de helft, zo het, vier et- „ maalen in 's vyands handen geweeſt zynde, „ daarna, op de voorgemelde wyze, herno- „ men was. Doch zo eenig ſchip, door een „ Oorlogsſchip, hernomen werdt, eer het in „ eene vyandlyke Haven of Vloote gebragt „ ware, zou de eigenaar alleenlyk een agtſte „ deel van de waarde betaalen, welk, tuſ- „ ſchen den Koning en de Staaten, verdeeld „ zou worden. De hernomen' ſchepen zou- „ den, door een gelyk getal van luiden, we- „ derzyds te benoemen, gewaardeerd worden. „ Of zo deezen elkanderen niet mogten kon- „ nen

1689. wegens het herneemen van ſchepen.

(3) Du Mont plaatſt (*Corps Diplom.* Tom. VII. P. II. p. 301.) deeze overeenkomſt, ten onregte, op het jaar 1691. Men vindt, over den inhoud van dit en diergelyke Verdragen, eenige aanmerkingen by den Preſident van Bynkershoek, *Quæſt. Jur. publ.* Libr. I. Cap. IV, V.

1689. „ nen verſtaan, zouden de eigenaars of de „ herneemers de ſchepen op prys moeten „ ſtellen; wanneer het der andere partye vry „ zou ſtaan, dezelven, tot den geſtelden „ prys, naar zig te neemen. Zo iemant der „ Bondgenooten deel begeerde aan deeze o- „ vereenkomſt, zou hy 'er, op dezelfde voor- „ waarden, in ontvangen worden (*p*)." Koning Willem ſloot, omtrent deezen tyd, ook een Verbond met den Koning van Deenemarke, waarby deeze beloofde, hem zevenduizend man, oude ervaaren' troepen, te zullen byzetten (*q*). 't Wegneemen der geſchillen tuſſchen Koning Chriſtiaan den V. en den Hertoge van Holſtein, waartoe de Staaten ook hadden gearbeid, hadt den weg gebaand tot het ſluiten van dit Verbond (*r*). De buitengewoone Ambaſſadeurs bleeven nog eenigen tyd aan 't Engelſche Hof. Koning Willem hadt den Staaten, reeds in Zomermaand, in erkentenis van dit Gezantſchap, den *Graaf van Pembroke*, als buitengewoonen Ambaſſadeur toegezonden. Hy toefde hier, tot in Wynmaand, en werdt toen, door den buitengewoonen * Gezant, *Thomas van Berkelei, Burggraave van Durslei*, opgevolgd (*s*). De Markgraaf van Albyville, Gezant van Koning Jakob, hadt zig hier nog opgehouden, tot in Bloei-

* *Envoyé.*

(*p*) *Zie* Reſol. Holl. 9 *Dec.* 1689. *bl.* 616. Notul. Zeel. *van* 1689. *bl.* 276. Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 395.

(*q*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 237. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 154.

(*r*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 205-207.

(*s*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 147-149.

Bloeimaand; wanneer de Staaten hem bevalen, het Land te ruimen: gelyk hy deedt (*t*). 1689.

De buitengewoone Gezanten der Staaten, in Engeland handelende, hadden de gelegenheid waargenomen, om Koning Willem te ondertaſten, of 'er ook kans zyn zou, om de intrekking der nadeelige Akte van den jaare 1651 te verwerven. Doch zyne Majeſteit hadt hun te verſtaan gegeven, dat het nog geen tyd was, om hiervan te reppen (*u*). En ſedert bleek niet donkerlyk, dat de Koning ongezind was, om den Staaten, in dit opzigt, genoegen te geeven. Hy lagchte, ſchryft Witſen, als men hem ſprak van het vernietigen der gemelde Akte, en verklaarde 't voor onmogelyk (*v*); zo dat wel haaſt openbaar werdt, dat 'er, voor den Koophandel der Vereenigde Geweſten, niets altoos zou te bedingen zyn, in Engeland. Zo ver zelfs ging, tegenwoordig, de afgunſt der Engelſchen, dat de Nederlandſche Koopluiden, die zig in Engeland hadden nedergezet, klaagden, dat zy nooit zo kwalyk gehandeld waren als nu (*w*). Een gering verzoek om den vryen invoer van het Delftſch Porcelein werdt van de hand geweezen (*x*). De Engelſche Staatsdienaars ver-

De Staatſchen zoeken vergeefs eenig voordeel voor den Koophandel te bedingen in Engeland.

(*t*) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 272.

(*u*) Miſſive *der* extraord. Ambaſſ. *van* $\frac{28\ May}{7\ Juny}$ 1689. *MS.* N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 9. *c.* 4. *f.* 51. *c.* 2. *f.* 55. *c.* 4. *f.* 58. *c.* 3. *MS.*

(*v*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 121. *c.* 1. *f.* 128. *c.* 2. *MS.*

(*w*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 178. *c.* 2. *MS.*

(*x*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 163. *c.* 3. *MS.* Reſol. Gener. 5 *Aug.* 1689.

1689. verklaarden ronduit, dat zy den onzen geene voordeelen altoos in den Koophandel konden toeſtaan (*y*). Ook waren zy allen, op Halifax na, naar 's Konings eigen zeggen, onzen Staat ongenegen (*z*). Zyne Majeſteit hadt eenigen Nederlandſchen ſchepen, in Pleimouth leggende, het havengeld kwytgeſcholden: doch men deedt het hen, desonaangezien, betaalen, zeggende „ dat de Koning geen regt „ tot deeze kwytſchelding hadt (*a*)." Men gaf dan den moed op, om de Engelſchen te doen veranderen van maatregels. Ook was 'er, al vroeg in 't voorjaar, uit Holland, gemeld, hoe Leden van den Staat zelven gezeid hadden „ dat het nog geen tyd was, om op „ Vryheid van Koophandel in Engeland te „ ſtaan: 't Ryk moeſt eerſt in ruſt zyn (*b*)."

Schade in den Koophandel, ten deezen tyde geleeden.

Ondertuſſchen, zou 't, naar men 't in Holland en Zeeland inzag, wel zeer te wenſchen, en niet onredelyk geweeſt zyn, dat men, in dit Ryk, eenig voordeel voor den Nederlandſchen Koophandel hadt konnen bedingen: alzo dezelve, om de belangen van den Koning en van 't volk, thans veel te lyden hadt. Een groot getal van Koopvaardyſchepen was in Frankryk aangehouden, om dat men, verpligt zynde den toeleg op Engeland, zo lang als 't mogelyk ware, geheim te houden, de Schippers niet hadt konnen waarſchuwen (*c*). Men liet

(*y*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 143. *c.* 2. *MS.*
(*z*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 146. *c.* 2. *MS.*
(*a*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 189. *c.* 2. *MS.*
(*b*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 66. *c.* 1. *MS.*
(*c*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 52. *c.* 2. *MS.*

liet de Nederlandſche Koopvaarders in Pleimouth maanden wagten naar Convoi, terwyl de Engelſchen, het opperbevel over de Vloote hebbende, hunne eigen' ſchepen geleidden, naar hun welgevallen. De ſchade, die de Nederlandſche Koopluiden, door dit toeven, leeden, werdt op twintigduizend guldens 's daags begroot. De Engelſche Koopluiden moeſten, 't is waar, ook, ſomtyds, naar Convoi wagten, en men rekende dat Londen, hierdoor, vyftig tonnen gouds verlooren hadt. Doch de Ambaſſadeur Witſen ſchroomde niet, Koning Willem zelven te verklaaren, dat de ſchade, die Amſterdam uit dien zelfden hoofde hadt geleeden, wel tien millioenen beliep (*d*). Ondertuſſchen, hadt deeze Stad, op zyn aanhouden, het Parlement eenig geweer verkogt uit haar Magazyn, waaraan thans groot gebrek was in Engeland. Doch deeze dienſt werdt ook nog misduid van ſommigen, verwytende Hamden den Ambaſſadeur, dat de Stad te veel voor dit geweer bedongen hadt (*e*). 1689.

Onzydige ſchepen op Frankryk vaarende worden voor goeden prys verklaard.

Terwyl de buitengewoone Ambaſſadeurs zig nog in Engeland ophielden, viel 'er iet voor, waarover zy met de meeſte Engelſche Staatsdienaars verſchilden van begrip. Verſcheiden' Hamburger en andere Ryks-ſchepen, uitgevaaren naar Frankryk, voor dat de Keizer aan dat Ryk den oorlog verklaard hadt, wa-

(*d*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 138. *c.* 3. *f.* 146. *c.* 1. *f* 147. *c.* 4. *f.* 148. *c.* 1. *f.* 152. *c.* 1. *f.* 190. *c.* 1. *f.* 210. *c.* 1. *MS.*

(*e*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 62. *c.* 3. *f.* 68. *c.* 2. *f.* 111. *c.* 1. *MS.*

1689. waren in Engeland opgebragt. Men onderzogt, of deeze ſchepen verbeurdverklaaring onderhevig waren, of niet. De Ambaſſadeurs, immers Witſen en van Citters, verſtonden dat menze behoorde te ontſlaan (*f*). Zo begreep het ook Nottingham. Doch de meeſte Engelſche Staatsdienaars waren van andere gedagten. Ook zyne Majeſteit. Men ſtelde dan vaſt, deeze ſchepen voor goeden prys te verklaaren. *De Koning wilde het zo*, ſchryft Witſen: *het moeſt zo zyn.* Doch de Zweedſche en Deenſche ſchepen, die in 't zelfde geval waren, werden vrygegeven, mids 'er, alleenlyk, de vyandelyke goederen uit geligt werden (*g*). Maar kort na dat de Engelſchen deeze ſchepen vrygegeven hadden, verklaarden zy eenige Hollandſche goederen, in onzydige ſchepen uit Frankryk komende, verbeurd, om dat de handel op Frankryk verbooden was, hier te Lande; terwyl zy Engelſche goederen, in dezelfde ſchepen, vry gaven, om dat dezelven, zo 't heette, gelaaden waren, voor dat het Parlement in den oorlog tegen Frankryk bewilligd hadt (*h*).

De buitengewoone Ambaſſadeurs keeren naar huis.

De moeilykheid, die deeze en diergelyke ongeregeldheden den buitengewoonen Gezanten veroorzaakten, deedt ſommigen van hun, immers den Heere Witſen, ſterk verlangen om t'huiswaards te keeren. Ook zag de Koning niet gaarne, dat zy langer in Engeland toef-

(*f*) Secr. Reſol. Gener. *Jovis* 8 *Sept.* 1689. *MS.*
(*g*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 185. *c.* 2. *f.* 188. *c.* 1. *MS.*
(*h*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 201. *c.* 2. *MS.*

toefden. De Heer van Dykveld bewerkte, derhalve, door brieven aan den Raadpenſionaris, dat de Staaten van Holland een beſluit namen om hen te rug te ontbieden, eer zy nog verlof om te mogen keeren van hunne Hoog-Mogendheden verzogt hadden: 't welk een weinig aanliep tegen de gewoonte. Zy namen afſcheid van hunne Majeſteiten, in 't begin van Wynmaand; doch daar verliepen nog eenige weeken, eer zy op reis gingen. Zy kwamen niet voor het einde van Slagtmaand in Holland aan (*i*). De Koning hadt Witſen, eer hy vertrok, *Baron* willen maaken: en de Heer Bentink hieldt ſterk by hem aan, dat hy deeze eer wilde aanneemen: doch hy, bedugt, dat zulks hem afgunſt verwekken mogt in Amſterdam, weigerde het volſtandiglyk (*k*). Zelfs ſloeg hy eene andere aanbieding af, die hem, door den zelfden Heere, uit 's Konings naam, gedaan werdt. Koenraad van Beuningen, Oud-Burgemeeſter van Amſterdam, van wien wy, in 't voorgaande gedeelte deezer geſchiedeniſſe, zo dikwils, gewaagd hebben, was, in den Herfſt des jaars 1688, ter gelegenheid van eene zwaare ſchade, by de Aktien geleeden, zyner zinnen byſter geworden (4). Hy bekleed- 1689.

(*i*) Reſol. Gener. 3 *Dec.* 1689. N. Witsen Byzond. Verbaal, *f.* 160. *c.* 3. *f.* 192. *c.* 2. *f.* 224. *c.* 4. *f.* 225. *c.* 3, 4. *MS.*
(*k*) N. Witsen Byzonder Verbaal, *f.* 191. *c.* 3. *f.* 197. *c.* 2. *f.* 210. *c.* 2. *f.* 217. *c.* 1. *MS.*

(4) D. v. Hoogstraatens *Leven van J. Oudaan.* bl. 39. Zie ook de *Zendbrieven* van den *Hr.* C. v. B. waarin duidelyke blyken van zyne krankzinnigheid, en van derzelver oorzaak te beſpeuren zyn.

1689. kleedde de waardigheid van *Curator* van 's Lands Hoogeſchoole te Leiden. En deeze wilde men Witſen opdraagen, met oogmerk, zo hy dagt, om hem tot een hoofd der Voetiaanen op te werpen, tegen den Heere van Beverningk, die ook Curator was, en de Coccejaanen begunſtigde. Doch, onaangezien 'er eer en voordeel vaſt ware aan deeze waardigheid; en ſchoon de Koning zelf by hem aanhieldt omze te aanvaarden; wees hyze van de hand, om dat hy verſtondt, dat men niemant om ziekte van zyn ampt behoorde te ontzetten, en dat de Heer van Beuningen ligtelyk wederom zou konnen beteren (*l*).

Groot-Britanje treedt in 't Verbond tuſſchen den Keizer en de Staaten.

Op deeze wyze, liep dit buitengewoon Gezantſchap af, waarin zulke zonderlinge Verdragen met Groot-Britanje geſlooten waren. De Engelſchen zouden gaarne gezien hebben, dat de Staaten ook getreden waren in het Verdrag tuſſchen Groot-Britanje en Deenemarke, waarvan wy boven (*m*) gewaagden; doch hierop waren de Ambaſſadeurs niet gelaſt geweeſt (*n*). Ook hadt de Graaf van Nottingham, terſtond na het tekenen der beſchadigende en verdedigende Verdragen, verklaard, dat hunne Majeſteiten geneigd waren te treeden in het Verbond, welk, in Bloeimaand, tuſſchen den Keizer en de Staaten, was opgeregt (*o*). De Keizer, die te vooren ver-

(*l*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 102. *c.* 4. *f.* 191. *c.* 4. *f* 197. *c* 3. *MS*

(*m*) *Bladz.* 40

(*n*) N WITSEN Byzonder Verbaal, *f.* 185. *c.* 4. *f.* 187. *c.* 4. *MS.*

(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 16.

verklaard hadt, dat hy Koning Willem niet erkennen zou, zo hy Frankryk den oorlog niet aandeede, en zig niet met hem verbonde (*p*), was gezind om hunne Majeſteiten in 't Verbond te ontvangen. De Staaten ſtonden 'er ſterk op. Doch de buitengewoone Ambaſſadeurs vertrokken, eer dit werk in orde gebragt was. De Heer Hop, die 't Verbond met den Keizer te Weenen geſlooten hadt, kwam 'er, in Slagtmaand, mede in Engeland, en de Koning werdt 'er in ontvangen, op den twintigſten van Wintermaand (*q*). 1689.

VII. Krygsbedryven in Ierland.

Midlerwyl, hadt Koning Willem een deel zyner zorgen beſteed, om Ierland tot onderwerping te brengen. De Graaf van Tyrconnel hadt, ſedert den aanvang van Koning Jakobs Regeeringe, 't bewind over dit Eiland in handen gehad, en het, tot hiertoe, bewaard in de onderdaanigheid aan den onttroonden Vorſt, die, in Lentemaand deezes jaars, onder 't geleide van eenige Franſche ſchepen, derwaards overgeſteken, en te Kingſale geland was. De Graaf d'Avaux verzelde hem, als Ambaſſadeur des Konings van Frankryk. Koning Jakob ſloeg, niet lang na zyne aankomſt, 't beleg voor Londonderry: 't welk zig voor Koning Willem verklaard, en Engelſche bezetting ingenomen hadt. 't Beleg duurde, tot in Oogſtmaand; wanneer de Stad, die, door honger en elende, tot op het uiterſte gebragt was,

(*p*) N. WITSEN Byzonder Verhaal, *f.* 52. *c.* 1. *f.* 174. *c.* 2. *MS.* Miſſive *van den* Heere WITSEN *aan* Burgerm. van Amſt. *van* $\frac{16}{26}$ *April* 1689. *MS.*

(*q*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 241.

1689. was, gelukkiglyk, ontzet werdt. Doch behalve deeze Stad, waren 'er maar twee of drie in Ierland, die 't met Koning Willem hielden. 't Was, hierom, noodig, dat 'er meer Krygsvolk gevoerd werdt naar dit Ryk: 't welk, tot hiertoe, niet hadt konnen geſchieden, om dat men goedvondt de Engelſche en Staatſche Oorlogsſchepen, die dit Krygsvolk zouden hebben moeten geleiden, te laaten kruiſſen voor Breſt, om de vereeniging der Franſche Vloote, onder den *Graave van Tourville*, gedeeltelyk te Breſt, gedeeltelyk te Toulon leggende, te beletten: doch zy, op 't einde van Hooimaand, door tegenwind of ander toeval, van voor Breſt, verſtrooid geraakt zynde, was het Tourville gelukt, zyne Vloot in deeze Haven te verzamelen. Sedert, liepen de Engelſche en Staatſche ſchepen naar de Ierſche kuſt, om de Landing van 't Leger onder den gewezen Maarſchalk van Schomberg, die nu met den titel van *Hertoge* vereerd was, te begunſtigen. Tourville was ook derwaards gezeild, om de uitvoering van dit oogmerk te beletten. Doch Schomberg landde gelukkiglyk, te Bangor in 't Graafſchap Downe, op den drie-entwintigſten van Oogſtmaand. Haaſt onderwierp hy zig het gantſche Noorden van Ierland, en ſloeg zig, eindelyk, neder by Dundalk. Het Leger van Koning Jakob lag by Drogheda. Doch 't jaargetyde was te verre verloopen, om iet meer te onderneemen: weshalve, de beide Legers, in Slagtmaand, de Winterkwartieren betrokken. Koning Willem ſchikte, omtrent deezen tyd, eindelyk, ruim

der-

dertig Staatſche en vyftien Engelſche Oorlogs- 1689.
ſchepen, tot eenen kruistogt naar de Middel-
landſche zee (r).

Te water, was, anders, dit jaar, niet veel voorgevallen. De kruiſſende Oorlogsſchepen alleen waren, nu en dan, in gevegt geraakt met den vyand: doch 't was tot geenen zeeſlag gekomen (s). Eenige Franſche Oorlogsſchepen, het Eiland S. Chriſtoffel op de Engelſchen veroverd hebbende, zogten zig, in Bloeimaand, meeſter te maaken van de Sterkte in de Staatſche Volkplanting Suriname. Tien ſchepen, den ſtroom opgedreeven, bemagtigden 's Lands uitlegger, het Wapen van Amſterdam, en wierpen, daarna, eenige bomben op de Veſting. Doch zo dra waren zy niet gekomen, onder het bereik van derzelver geſchut, of zy werden zulks begroet, dat zy genoodzaakt werden, de ankers te kappen, en af te dryven met de ebbe. De Heer *François van Aarſſen*, *Heer van Chatillon*, tweede Zoon van den onlangs vermoorden Gouverneur der Volkplantinge, by mangel van volk, zelf het geſchut laadende en loſſende, werdt, ter deezer gelegenheid, ongelukkiglyk gewond in 't aangezigt, en aan beide de handen, van welken hy twee en drie vingers verloor (t). De Franſchen, Suriname verlaatende, maakten zig, eerlang, meeſter van het Eiland S. Euſtatius. Doch in 't volgende jaar, werden hun

Mislukte aanſlag der Franſchen op Suriname.

Zy bemagtigen St. Euſtatius.

S:

(r) Tindal *Vol.* I. [*or.* XVI.] *p.* 298-326. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 62-114, 129, 150-154, 157, 158.
(s) Forbin Memoir. *Tom.* I. *p* 292, 300.
(t) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 159, 160, 161.

1689. S. Chriſtoffel, S. Euſtatius en verſcheiden andere Eilanden in Amerika wederom ontweldigd, door de Engelſchen (*u*).

Dood van Paus Innocent den XI.

In Oogſtmaand deezes jaars, overleedt Paus Innocent de XI., die, mogelyk meer dan iemant zyner voorzaaten, geagt geweeſt is, onder de Proteſtanten; welken ligtelyk van hem geloofden, dat hy, ſchoon ongeleerd, als hebbende, in zyne jeugd, het Leger gevolgd, een voorbeeldelyk vroom leeven geleid hadt. Zyn haat tegen Frankryk, en 't begunſtigen van dezelfde zyde, die de Proteſtantſche Mogendheden hielden, hadt gelegenheid gegeven tot het zeggen, *hoe 't wenſchelyk ware geweeſt voor de Roomſche Kerke, dat de Paus Katholyk geworden ware, en Koning Jakob Proteſtantſch.* Het Franſche Hof rekende voordeel by 's Pauſen dood, en beloofde zig meer gunſt van den Kardinaal *Pietro Ottoboni*, een' Venetiaan, die Innocent opvolgde, onder den naam van *Alexander den VIII.* Aan deezen ſtondt Frankryk, eerlang, de vryheid der Wyken af. Avignon was hem, reeds te vooren, ingeruimd (*v*).

Prins Henrik Kaſimir en de Prins van Naſſau-

De algemeene Staaten hadden, in Zomermaand, op aanpryzinge van Koning Willem, den Prins Henrik Kaſimir, Stadhouder van Friesland en Groningen (*w*), en den Prins van Naſſau-Saarbrugge, welke laatſte reeds Hoofd der

(*u*) Reſol. Holl. 3 *Jan.* 1691. *bl.* 7. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 218.

(*v*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 404. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 281-286.

(*w*) Reſol. Holl. 8, 9, 22, 25 *Juny* 1689. *bl.* 319, 333, 344, 345.

der Ruiterye en Bevelhebber van 's Hertogenboſch was, aangeſteld tot Veldmaarſchalken over de Legers van den Staat (x). Prins Kaſimir was, kort te vooren, te Londen geweeſt, om zig by den Koning tot dit ampt aan te pryzen. Doch ſommigen tekenen aan, dat hy 'er zeer koel ontvangen was (y). Den Penſionaris ten Hove, die 't Ampt van Raadpenſionaris van Holland, by voorraad, waarnam, op den vierentwintigſten van Lentemaand, overleeden zynde; werdt de Heer *Antoni Heinſius*, Penſionaris van Delft, met dit gewigtig Ampt, vereerd, op den zevenentwintigſten van Bloeimaand. Hy hadt het ook, eerſt, eenigen tyd, by voorraad, bekleed. Doch Koning Willem hadt hem den Staaten zo ernſtelyk aangepreezen, dat hy, wel haaſt, in 't Ampt beveſtigd werdt (z). Men gaf hem dezelfde Inſtructie en Wedde, als waarop de overleeden Raadpenſionaris Fagel gediend hadt. Op 's Konings aanpryzing, bekwam hy, kort hierna, ook het Groot-Zegelbewaarderſchap en 'tStadhouderſchap van de Leenen (a).

1689. Saarbrugge worden tot Veldmaarſchalken aangeſteld. Antoni Heinſius wordt Raadpenſionaris van Holland.

Het afzyn des Stadhouders, ſedert den overtogt naar Engeland, hadt, in Holland, omtrent de beſtelling der Regeeringe, eenige moeilykheden veroorzaakt, die hier verdienen te

VIII. Verſchil over de Verkiezing der Schepe-

(x) Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 277, 278.
(y) N. Witsen Byzonder Verhaal, *f.* 80. *c.* 1, 3. *f.* 96. *c.* 3. *MS.*
(z) Reſol. Holl. 24, 29, 31 *Maart* 22 *April* 21, 27 *May* 23, 25 *Juny* 1689. *bl.* 188, 192, 197, 224, 284, 300, 332, 346, 352.
(a) Reſol. Holl. 14, 19 *July* 1689. *bl.* 402, 419. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 272.

1689. te boek geſteld te worden. De Burgemeeſters en Raaden van Amſterdam, naar ouder gewoonte, op den agtentwintigſten van Louwmaand, gemaakt hebbende eene Nominatie van veertien Perſoonen, waaruit de Stadhouder zeven Schepens kiezen moeſt, die, op den tweeden van Sprokkelmaand, moeſten beëedigd worden; hadden, alzo de Stadhouder zig toen in Engeland bevondt, raadzaam geoordeeld, de Nominatie te zenden aan Preſident en Raaden in Holland, met verzoek om, in 't afzyn des Stadhouders, de verkiezing uit dezelve te doen. Zy oordeelden het Hof hiertoe gemagtigd te zyn, by verſcheiden' Privilegien, in de vyftiende en zeſtiende eeuwe, aan de Stad geſchonken; en onder anderen, by een van den derden van Louwmaand des jaars 1581, op den naam van Koning Filips den II. gegeven (*b*), luidende „ dat de „ Verkiezing van Schepenen, uit een' Nomi„ natie van veertien Perſoonen, ſtaan zou aan „ den Stadhouder, en, in deszelfs afzyn, aan „ die van den Raade in Holland." Ook hadt het Hof zig, dikwils, van dit regt bediend, en, zelfs te Amſterdam, in 't jaar 1564, terwyl de Stadhouder, de Prins van Oranje, afwezig was, de Verkiezing van Schepenen gedaan. Doch tegenwoordig maakten Preſident en Raaden zwaarigheid, om aan 't verzoek van die van Amſterdam te voldoen, eer zy, deswege, den hoogwyzen raad des Prinſen van Oranje hadden ingenomen. Het Hof zondt,

nen van Amſterdam, in 't afzyn des Stadhouders.

Het Hof weigert dezelve te doen, en zendt een afſchrift der Nominatie naar Engeland.

(*b*) *Zie* Handv. van Amſt. *bl.* 76.

zondt, buiten kenniſſe van die van Amſterdam, een Afſchrift der Nominatie naar Engeland. In Lentemaand, ontving de Schout der Stad eerſt een' brief van zyne Hoogheid, toen reeds verheeven tot Koning van Engeland, waarin de Verkiezing van Schepenen beſlooten was. Zyne Majeſteit hadt zig egter misnoegd getoond tegen den Heere Witſen, om dat hem de Nominatie niet regtſtreeks van Amſterdam toegezonden geweeſt was. Doch Witſen hadt de Regeering verdedigd. Men ſchertſte nogtans, met hem, over dit werk, in Engeland; en de Heer Bentink, ſchoon hy 't wel wiſt, weigerde hem te zeggen, wie Schepens gemaakt waren. De Koning zelf hadt Witſen, ter deezer gelegenheid, voorgeſteld, of hy niet zou konnen geraaden vinden een' keer naar Holland te doen, om de luiden te Amſterdam in 't regte ſpoor te bewaaren; en de Heer Bentink zeide „ dat het „ zo met Amſterdam niet gaan kon, en dat „ men geene vrienden ten halve kon wezen." Doch Witſen bleef in Engeland. De Koning was, ondertuſſchen, twee der benoemden, die geſtipt, en hem door Witſen aangepreezen waren, met voordagt, voorbygegaan (c). Het lang agterblyven der Verkiezinge zou merkelyke verwarring hebben konnen veroorzaaken in deeze groote Stad, zo de Regeering derzelve zig niet vervoegd hadt by de Staaten van Holland, en van dezelven verlof verworven, 1689.

Waaruit Koning Willem de verkiezing doet.

(c) N. Witsen Byzonder Verhaal, f. 30. c. 1. f. 31. c. 1, 4. f. 34. c. 1. f. 36. c. 1, 4. f. 38 c 1. f. 41. c. 3. f. 191, c, 2. MS.

1689. ven, voor de dienende Schepens en ondergeſchikte Regtbanken, om in hunnen dienſt te volharden, tot dat de verkiezing geſchied zou zyn (*d*). De verkooren' Schepens werden, naderhand, beëedigd, om den gewoonlyken tyd uit te dienen. Doch Burgemeeſters en Vroedſchappen, geenen zin hebbende om de Nominatie, voortaan, te zenden, aan zyne Majeſteit van Groot-Britanje, die, ſedert zyne verheffing, andere belangen, en, veelligt, ook andere inzigten gekreegen hadt, leverden, tegen den tyd der naaſte veranderinge in de Regeeringe, op den vyfden van Louwmaand des jaars 1690, een nieuw Vertoog in ter Vergaderinge van Holland, waarby zy begeerden,

De Stad verzoekt, naderhand, dat de Staaten het Hof de verkiezing willen opleggen.

1690. „ dat de Staaten het Hof wilden opleggen en „ belaſten, de verkiezing van Schepenen te „ doen, in afwezendheid des Stadhouders, „ of anders de regeerende Burgemeeſters hier„ toe magtigen: gelyk zy, daartoe, gemag„ tigd geweeſt waren, by 't Oktroi van den „ jaare 1650." Voor reden van dit verzoek gaven zy „ dat de Nominatie van Schepenen, „ op den agtentwintigſten van Louwmaand, „ de beëediging, op den tweeden van Sprok„ kelmaand, geſchieden moeſt, volgens de „ Privilegien; welkén zy verpligt waren te „ handhaaven: en dat deeze tuſſchentyd te „ kort was, om de Nominatie naar Engeland „ te zenden." De Staaten, 't verzoek gehoord hebbende, meenden 'er niet op te konnen beſlui-

De Staaten ſchryven.

(*d*) Reſol. Holl. 2 *Febr.* 1689. *bl.* 85. *en in de* Holl. Merc. *van dat jaar, bl.* 272.

ſluiten, zonder 's Konings gevoelen te hebben ingenomen. Men ſchreef 'er dan over, naar Engeland. Midlerwyl, hadt de Stad verklaard, dat zy in geene gemeene laſten bewilligen zou, zo lang men haar niet handhaafde, by haare Privilegien. De andere Leden verzogten de Afgevaardigden van Amſterdam eenen keer naar huis te willen doen, om, ware 't mogelyk, de Regeering te brengen tot andere gedagten. Zy deeden 't; doch bragten voor beſcheid „ dat zy niets hadden konnen verwerven. Dat Burgemeeſters en Vroedſchappen geene reden vonden, om de gedaane Verklaaring in te trekken, en oordeelden, nimmer herſtel of voldoening te wagten te hebben, zo zyze nu niet verkreegen. De andere Leden gaven wel voor, dat het nu ontydig en nadeelig voor 't Gemeen ware hierop te dringen; en dat men, veeleer, nevens de andere Bondgenooten, bedagt moeſt zyn, om Frankryk afbreuk te doen, en dit hooghertig Hof kleiner te maaken; doch 't uitvoeren van zulk een oogmerk, ja 't overwinnen der geheele weereld was der Regeeringe van Amſterdam zo dierbaar niet, als de behoudenis en handhaaving haarer Privilegien. Zy bleef dan, nogmaals, verklaaren, dat zy in geene buitengewoone laſten dagt te bewilligen, voor men haar voldoening gave, op haar Vertoog. Zy verzogt alle de andere Leden, een' keer naar huis te willen doen, om naderen laſt op dit Vertoog te haalen; op dat de gemeene verdediging niet verzuimd mogt wor-

1690. ven 'er over naar Engeland.

De Stad wil in geene laſten draagen, zo men haar niet by haare Privilegien handhaaft.

1690. „ den. Zy moeſt 'er byvoegen, dat zy geens-
„ zins voorhadt, het regt des Stadhouders te
„ krenken; maar dat zy het, in tegendeel,
„ niet minder, ja meerder dan iemant, ge-
„ zind was voor te ſtaan." De andere Leden oordeelden, nogtans, dat men, op het Vertoog van Amſterdam, niet beſluiten kon, voor men 't gevoelen van den Stadhouder verſtaan hadt. De Ridderſchap en Edelen verklaarden,

De Ridderſchap kant zig tegen 't verzoek van Amſterdam.

„ met leedwezen, te zien, dat het verzoek
„ van alle de Leden geen meer invloed ge-
„ had hadt op de Heeren van Amſterdam.
„ Zy konden niet zien, hoe men, op het Ver-
„ toog deezer Stad, beſluiten kon, zonder den
„ Stadhouder te hebben gehoord. Men zou
„ zulks niet doen, omtrent eenig minder Lid,
„ zelfs niet, omtrent eenen byzonderen Per-
„ ſoon: immers, zy zouden 't, in hunne Or-
„ de, niet konnen doen. Wilde Amſterdam,
„ ondertuſſchen, alles in de war laaten loo-
„ pen; 't zou ter verantwoordinge deezer
„ Stad ſtaan: doch zy zouden, eindelyk, ne-
„ vens de andere Leden, op middelen bedagt
„ moeten zyn, om zig zelven te behouden,

Ook de andere Leden.

„ en Amſterdam tot reden te brengen." De andere Leden voegden zig met de Ridderſchap. Sommigen zeiden „ dat zy van 't ge-
„ beurde reeds verſlag gedaan hadden, en dat
„ hunne Steden, eenpaariglyk, verſtonden,
„ dat men, over 't Vertoog van Amſterdam,
„ niet verder raadpleegen moeſt, voor men
„ de bedenkingen des Stadhouders gezien
„ hadt (*e*)." Doch

(*e*) Reſol. Holl. 12, 28 *Maart* 1690. *bl.* 106, 150. Zie ook Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 6-12.

Doch terwyl de twist over dit stuk, allengskens, heviger werdt, was Amsterdam nog, over twee andere punten, in geschil geraakt met de overige Leden, en met den Stadhouder. Kornelis Teerestein van Halewyn, Dordrechtenaar van geboorte, en thans Raadsheer in den Hove van Holland, plagt, zo sommigen getuigen, diep te staan in de gunst des tegenwoordigen Stadhouders, die, behalve met wylen den Raadpensionaris Fagel, met niemant vertrouwelyker omging, dan met Halewyn. Ook wordt hy beschreeven als een' man van groote bekwaamheid en van strenge zeden (*f*). Deez' was, by de jongste verkiezing van Schepenen te Dordrecht, in Herfstmaand des voorleeden jaars, benoemd en verkooren tot Schepen. Ook hadt hy bezit genomen van dit Ampt; doch was 'er, terstond, wederom van ontslaagen. Hierna, beweerde hy egter een Lid te konnen blyven van den Oud-Raad der Stad, waarin hy, door zyne verkiezing tot Schepen, geraakt was, en te gelyk het Ampt van Raadsheer in den Hove te blyven behouden. De Stad Amsterdam, oordeelende, dat zulke twee ampten onbestaanbaar waren met elkanderen, hadt 'er, op den drie-entwintigsten van Wintermaand, een Vertoog tegen gedaan, ter Vergaderinge van Holland; beweerende, dat zulks aanliep, tegen het tweehonderdeenendertigste Lid der Instructie voor beide de Hoven, en tegen der Staaten verklaaring op het zelve, in den jaare 1644

1690. IX. Halewyn, Raadsheer in den Hove, wordt tot Schepen van Dordrecht verkooren: en beweert, te gelyk in den Oud-Raad deezer Stad, en Raadsheer in den Hove te konnen blyven. Amsterdam zig hiertegen.

(*f*) Burnet *Vol.* I. *p.* 328, 329.

1690. 1644 gedaan; en verzoekende, dat de Raadsheersplaats van den Heere van Halewyn mogt verklaard worden open gevallen te zyn (*g*).

Antwoord van die van Dordrecht.

Doch die van Dordrecht, ſedert het jaar 1684, wanneer Muis van Holy aldaar buiten bewind geraakt was, gantſch anders gezind geworden zynde dan te vooren (*b*), deeden hiertegen, eerlang, een Vertoog: waarin zy aanmerkten „ dat de Inſtructie voor de Hoven, in dit „ opzigt, nooit in gebruik was geweeſt; dat „ de Leden altoos veele beleefdheid, in diergelyke zaaken, voor elkanderen gebruikt „ hadden; dat men, ten minſte, zig nimmer „ hadt geſteken, in de byzondere huishouding van eenige andere Stad; dat iemant, „ tot zeker ampt verkooren wordende, de „ hoedanigheid van Edelman of Vroedſchap, „ welke hy te vooren gehad hadt, niet plagt „ te verliezen; maar daarin erkend, en, ook „ na 't afleggen van zyn ampt, wederom aangenomen te worden. Dat men voorbeelden „ hadt van Raaden in de Hoven, die, te gelyk, in de orde der Ridderſchap beſchreeven, en Vroedſchappen der Steden geweeſt „ en gebleeven waren. Dat de hoedanigheden van Raadsheer in den Hove en Vroedſchap eener ſtemmende Stad te minder onbeſtaanbaar konden gekeurd worden, om „ dat de Staaten zelven, over 't veranderen „ van Wetten en Plakaaten, gewoon waren „ te

(*g*) Reſol. Holl. 23 *Decemb.* 1689. *bl.* 624. *Zie ook* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 275.

(*b*) *Uit* geſchreeven Aantekeningen.

„ te raadpleegen met de Hoven; en om dat
„ het bedryf der Vroedſchappen der huis- 1690.
„ houdinge van elke byzondere Stad aanging.
„ Dat, eindelyk, de meeſte Afgevaardigden
„ ter Vergaderinge der Staaten 't Regt be-
„ dienden in hunne byzondere Steden; waar-
„ uit bleek, dat zulke twee hoedanigheden
„ niet onbeſtaanbaar geoordeeld werden met
„ elkanderen. Om alle welke redenen, zy
„ verzogten, dat de Inſtructien van de Hoven
„ en 't voorheen gebeurde, hiertoe betrekke-
„ lyk, mogten worden naargezien, en van de
„ bevindtenis van 't een en 't ander verſlag
„ gedaan ter Vergaderinge der Staaten: om
„ hierop een beſluit te neemen, naar behoo-
„ ren (*i*)." Ook geſchiedde dit naarzien, ſe-
dert; 't welk van dit gevolg was, dat de Heer van Halewyn zyne Raadsheersplaats behieldt. Ook bleef hy in den Oud-Raad te Dordrecht, en werdt, eerlang, van wege deeze Stad, afgevaardigd in de Vergadering der Staaten van Holland, en, uit dezelve, in de Vergadering der algemeene Staaten. Doch toen beſloot hy, eindelyk, zyne Raadsheersplaats, vrywilliglyk, neder te leggen (*k*).

X. De Heer Willem Bentink, tot Graave van Portland

Hangende dit geſchil, ontſtondt 'er nog een, welk den Stadhouder, niet minder dan dit, aanging. Hy hadt, terſtond na zyne verheffing op den Troon van Groot-Britanje, eenigen zyner gunſtelingen, welken met hem wa-

(*i*) Reſol. Holl. 5 *January* 17 *Febr.* 1690. *bl.* 10, 76. *Zie ook* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 1.
(*k*) Reſol. Holl. 26 *April* 1691. *bl.* 336.

1690. waren overgesteken, beschonken met eerampten en waardigheden. *Henrik van Nassau, Heer van Ouwerkerk*, Zoon van Lodewyk van Nassau, Heere van Beverweerd, werdt tot 's Konings Groot-Stalmeester, en, eerlang, tot Generaal van 's Konings Ruiterye, *Willem-Henrik van Nassau, Heer van Zuilestein*, tot Groot-Stalmeester der Koninginne, verheeven. Doch Willem Bentink, 's Konings hertvriend, werdt één zyner geheime Raaden, eerste Edelman zyner bedkamer, en, eerlang, Baron van Circencester, Burggraaf van Falconberg en Graaf van Portland (*l*). De Heer Bentink, de Heerlykheid van Drummelen, by Geertruidenberg, en sedert die van Rhoon verkreegen hebbende, was, van het jaar 1676 af, beschreeven geweest, in 't Lid der Edelen van Holland: en nu vernam men, dat hy, binnen kort, herwaards stondt te komen, en ongetwyfeld zitting te neemen, in de Vergadering der Staaten van dit Gewest. Sommigen twyfelden, of hy hiertoe bevoegd ware: en die van Amsterdam in 't byzonder oordeelden van neen. De Graaf van Portland kwam, op den agttienden van Louwmaand, in den Haage: en twee dagen laater, verscheen hy in de Staaten van Holland. Ten zelfden tyde, leverden de Afgevaardigden van Amsterdam een besluit hunner Vroedschap, op den twaalfden genomen, ter Vergaderinge over, waarin verklaard werdt „ dat, Burgemees-

verheeven, neemt, daarna, zitting in de Staaten van Holland.

Die van Amsterdam beweeren, dat hy hiertoe

„ ters

(*l*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 114, 145, 149, 172. Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 19, 20.

„ ters den agtbaaren Raad hebbende aange- 1690.
„ diend, dat de Heer Bentink, Graaf van onbe-
„ Portland, alle uuren, uit Engeland verwagt voegd is.
„ werdt, en, naar alle waarſchynlykheid, zit-
„ ting neemen zou, in hunner Ed. Gr. Mo-
„ gend. Vergadering; men hadt goedgevon-
„ den naar te zien, wat, hieromtrent, in
„ vroeger tyd, voorgevallen ware, en hierop
„ bevonden hadt, dat de Staaten, in 't jaar
„ 1586, beſlooten hadden, dat niemant in
„ hunne Vergadering verſchynen zou, die in
„ eed of dienſt was van iemant anders, dan
„ van wien hy ter Dagvaart was afgezonden.
„ Dat Holland den Heer *Henrik van de Ka-*
„ *pelle toe Ryſſel*, in den jaare 1655, gezogt
„ hadt te doen weeren, zelfs uit de Verga-
„ dering der algemeene Staaten, om dat hy
„ gehouden werdt voor een beſchreeven Lid
„ der Ridderſchap van Kleeve. Dat die van
„ Holland, nog in den jaare 1663, poogin-
„ gen hadden gedaan, om de algemeene
„ Staaten te doen beſluiten, dat niemant,
„ in vreemden eed of dienſt zynde, zou toe-
„ gelaaten worden, in derzelver Vergade-
„ ringe. Dat, hierom, de Graaf van Port-
„ land, als zynde in dienſt en eed eener uit-
„ heemſche Mogendheid, en hebbende 't
„ Regt van inboorlingſchap en zitting in 't
„ Parlement in Engeland verkreegen, onbe-
„ voegd was, om zitting te neemen ter Ver-
„ gaderinge van Holland (*m*)."

Doch

(*m*) Extr. *uit de* Reſol. der Vroedſch. van Amſterd. *van* 15 *January* 1690.

1690. De Ridderſchap en Edelen wederleggen 't Vertoog deezer Stad.

Doch de Heeren van de Ridderſchap en andere Leden toonden zig ten hoogſte verwonderd, over deeze Verklaaring der Stad Amſterdam. Zy merkten aan „ dat de Graaf van „ Portland zyne Majeſteit van Groot-Britanje verzeld hadt, in eenen togt, die, met „ kennis en volkomen' toeſtemming van den „ Staat, ondernomen was, en waarvan de „ goede uitſlag geoordeeld werdt te moeten „ ſtrekken, tot beveiliging van den Staat, „ den Godsdienſt en de Vryheid. Dat zy, „ hierom, verwagt hadden, dat de genoemde „ Graaf, van zulk een' togt te rug keerende, „ met alle beleefdheid en dankbaarheid, zou „ zyn ontvangen geworden in der Staaten „ Vergaderinge: doch dat zy, daarentegen, „ met de uiterſte bevreemding, hadden vernomen, dat men hem uit de Vergadering „ weeren wilde, om dat hy, door zyne Majeſteit, tot de Graaflyke waardigheid bevorderd was. Dat, van ouds, onder den „ adel en krygsluiden deezer Landen, zeer „ gebruikelyk geweeſt was, zig in vreemden „ Krygsdienſt te begeeven; maar nimmer „ was verſtaan, dat de waardigheden van „ Hertoge, Graave, Ridder of eenige anderen, welken zy, door treffelyke daaden, „ mogten verkreegen hebben, hen onbevoegd maakten, om de voorregten te bezitten, welken zy, voor hun vertrek uit „ deeze Landen, bezeten hadden. Dat zulks, „ in het tegenwoordig geval, te minder behoorde plaats te hebben, om dat de togt „ naar Engeland, voor geenen vreemden, „ maar

„ maar voor eenen togt der Staaten zelven 1690.
„ te houden ware; en dat zyne Majeſteit van
„ Groot-Britanje, als Kapitein- en Admiraal-
„ Generaal der Vereenigde Geweſten, en als
„ Stadhouder van Holland, eene zeer naauwe
„ betrekking hadt tot deezen Staat: konnende
„ ook zulke waardigheden, als de Graaf
„ van Portland verworven hadt, zeer ſtrekken,
„ om het onderling goed verſtand, tuſſchen
„ andere Mogendheden en deezen Staat,
„ aan te kweeken. Wyders, was de Reſolutie
„ der Staaten van Holland van den jaare
„ 1586 niet in gebruik gebragt, ten opzigte
„ van hun, die gewoonlyk ter Dagvaart
„ verſcheenen; zynde, onder dezelven, dikwils,
„ zulken geweeſt, die in eed en dienſt
„ van anderen waren, of aan anderen, zelfs
„ aan uitheemſchen, hulde en manſchap gedaan
„ hadden: waarom men moeſt oordeelen,
„ dat deeze Reſolutie zag op tyden, zeer
„ veel verſchillende van de tegenwoordigen;
„ of, gelyk men 't, in 't jaar 1658, ſcheen be-
„ greepen te hebben, alleen gepaſt moeſt
„ worden op Staatsdienaars, niet op afgezon-
„ denen ter Dagvaart, in welken zin alleen,
„ zy nog in gebruik was: behalve, dat zy
„ ook niet toepaſſelyk was op de Edelen, die,
„ uit eigen' hoofde, ter Dagvaart kwamen;
„ daar de Reſolutie alleen ſprak van zulken,
„ die, door iemant, ter Dagvaart werden ge-
„ zonden. Nog moeſt men onderſcheid maa-
„ ken, tuſſchen uitheemſchen, die, in vreem-
„ den dienſt zynde, ter Vergaderinge zou-
„ den willen verſchynen; en zulken, die,

„ reeds

1690. „ reeds gewoon aldaar te komen, zig in eed
„ en dienſt van anderen begaven. De verde-
„ re Reſolutien, welken die van Amſterdam
„ aanhaalden, betroffen de Vergadering der
„ algemeene Staaten, tuſſchen welken en die
„ der Staaten van Holland, groot onderſcheid
„ was: 't Voorbeeld van den Heere Henrik
„ van de Kapelle toe Ryſſel kwam te minder
„ te pas, om dat die Heer, nog lang na dat
„ Holland gezogt hadt hem te weeren, ter
„ algemeene Staatsvergaderinge verſcheenen
„ was. Ook hadt men de Heeren *van Deeſen*,
„ *van Twikkelo*, en *van Preuſtingen*, wegens
„ Overyſſel, ter algemeene Staatsvergade-
„ ringe, en in de Admiraliteit toegelaaten,
„ ſchoon de eerſte onder de Stenden van
„ Keulen, de tweede onder die van Benthem,
„ en de laatſte onder die van Munſter be-
„ hoorde en beſchreeven werdt. De Heeren
„ *van Kreitingen* en *van Palſterkamp* waren in
„ Zutfen en Gelderland beſchreeven geweeſt;
„ ſchoon de eerſte ook onder de Stenden van
„ Munſter; de andere onder die van Kleeve
„ behoorde. De Heer *van Sallik*, hoewel twin-
„ tig jaaren onder de Stenden van Munſter
„ beſchreeven geweeſt zynde, was een Lid
„ der Ridderſchap van Overyſſel geworden.
„ In Friesland en in Stad en Lande, werden
„ verſcheiden' Heeren, die ook onder de
„ Stenden van Ooſtfriesland behoorden, tot
„ de Regeeringe toegelaaten. In Holland zelf,
„ ſtondt het elk, gevolgelyk ook die van de
„ Regeeringe, vry, Leenen van verſcheiden'
„ Mogendheden te bezitten, en desaangaan-

„ de

„ de eed en hulde te doen. Ook zou men be- 1690.
„ vinden, dat verſcheiden' Edelen, alhier,
„ deel aan vreemde Regeeringen gehad had-
„ den. De tegenwoordige Heer van Obdam
„ was, verſcheiden' jaaren agtereen, onder
„ de Stenden van Benthem, beſchreeven en
„ verſcheenen. Men zag dan geene reden,
„ waarom den Graave van Portland zitting
„ en ſtem ter Dagvaart geweigerd zou wor-
„ den, en verzogt Amſterdam, zig hierin te
„ voegen met de andere Leden." Doch dit verzoek hadt zo weinig ingang, dat de Afgevaardigden deezer Stad, ziende dat Portland met der daad zitting nam ter Vergaderinge, zig gelaſt verklaarden, om daartegen, op 't ernſtigſt, te *proteſteeren*; gelyk zy deeden. In de aantekening, die hiervan gemaakt werdt, merkten zy deeze zitting aan „ als
„ inſluitende eene volſtrekte verandering der
„ Regeeringe, en eene omkeering van derzel-
„ ver grondſlagen, waaromtrent geene over-
„ ſtemming geleeden kon worden. Ook hiel-
„ den zy voor nietig en van onwaarde alles,
„ wat, in 't byzyn van den Graave van Port-
„ land, in de Vergadering der Staaten, ge-
„ handeld en beſlooten zou worden: en om,
„ by de nakomelingſchap, den naam niet te
„ hebben, dat zy, in de toelaatinge des Graa-
„ ven, bewilligd hadden, zeiden zy, uitdruk-
„ kelyken laſt te hebben, om uit de Verga-
„ dering te vertrekken, zo lang de Graaf van
„ Portland dezelve zou bywoonen, laatende
„ aldaar alleenlyk den Penſionaris der Stad,
„ om te hooren en te zien." De Edelen en

Amſterdam *proteſteert* tegen de zitting des Graaven van Portland.

1689. alle de andere Steden behielden zig het regt, om tegen dit Proteſt en deeze aantekening zulk een' Proteſt en aantekening te doen, als zy zouden te raade worden (*n*). En terſtond hierop, verlieten de Afgevaardigden van Amſterdam de Vergadering: hunnen Penſionaris, *Mr. Kornelis Bors van Waveren*, alleen in dezelve laatende blyven (*o*).

De Afgevaardigden deezer Stad blyven uit de Vergadering.

Misnoegen van Koning Willem op die van Amſterdam.

De Koning van Groot-Britanje, midlerwyl, kennis bekomen hebbende van de zwaarigheid, welke die van Amſterdam maakten, beide om den Graaf van Portland ter Dagvaart toe te laaten, en om de Nominatie van Schepenen over te zenden naar Engeland, toonde 'er zig niet weinig misnoegd over. Hy hadt den Graave van Portland laſt gegeven, om 't verſchil over de Nominatie te vereffenen, door 't voorſlaan van zekeren middelweg, waarvan hy niet gezind was af te gaan. Doch dit nam zyn misnoegen niet weg op die van Amſterdam. Klaarlyk, zou dit misnoegen konnen beweezen worden, uit zekeren brief, door zyne Majeſteit, den twintigſten van Louwmaand, 't zy ouden of nieuwen Styl, want dit blykt niet, uit Whitehall, geſchreeven, aan den Graave van Portland (*p*); zo men geene reden hadt, om de egtheid van deezen brief (5) verdagt te houden (*q*). Doch 't is ge-

(*n*) Reſol. Holl. 20, 28 *Jan.* 1690. *bl.* 31, 49.
(*o*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 20.
(*p*) *Zie* COSTERUS Hiſtor. Verhaal *Bylaagen bl.* 440.
(*q*) *Zie* Vidimus van den Hove *van eene* Miſſive van Willem den III. *gedr.* 1739. *bl.* 4 *enz.*

(5) By de redenen, in het *Vidimus van den Hove* ver-

genoegzaam af te neemen, uit eenen anderen van ontwyfelbaare egtheid, met 's Konings eigen' hand, aan den gemelden Graave geſchreeven, en den tienden van Louwmaand ouden, of den twintigſten nieuwen ſtyl, uit Kenſington, gedagtekend. In deezen brief, die in 't Franſch geſteld was, gebruikt zyne Majeſteit, onder anderen, deeze woorden: 1690.

„ Tot hiertoe geſchreeven hebbende, komen de brieven van den tienden, uit Holland, aan. De kwelling, die de Heeren van Amſterdam u willen aandoen ontſtaat alleen uit het kwaad hert, welk zy my toedraagen, en valt my ten hoogſte verdrietig. Ik hoop, dat gyze te boven zult komen, en dat de andere Steden u de hand zullen bieden. Zo de zaak van de verkiezing der Schepenen afgedaan wordt, volgens den middelweg, dien ik u bekend gemaakt heb, en die de eenigſte is, welken ik gedoogen wil, „ be- Hy ſchryft aan den Graave van Portland.

vermeld, die elk onzydige aan de egtheid van deeze brief moeten doen twyfelen, zal ik nog voegen, dat men, omtrent deezen tyd, iemant, in 't Kaſteel van Milaan, gevangen hadt, by wien een pakket gevonden werdt, met verſcheiden' Afdrukſels van eenen zogenaamden *Brief des Konings van Groot-Brittanje aan den Graave van Portland*, in byzondere omſlagen, gerigt aan eenige Koopluiden van Amſterdam. De gevangen beleedt, dat hem dit Pakket ter hand geſteld was, door de Franſchen, om 't op de Noordſche Poſt te beſtellen. Zie *Europiſche Mercurius* van *January — Maart* 1690. bl. 206. 't Is zeer te vermoeden, dat deeze brief dezelfde geweeſt zy, welken men, naderhand, als iets byzonders, onder de *Bylaagen* van Courtrus *Verhaal*, in 't licht gegeven heeft.

1690. „ begeer ik, dat gy 'er in begreepen zult zyn. „ Op geenen anderen voet, wil ik my verdraa- „ gen (r)." Ook werdt, ſedert, te gelyk over de zaak des Graaven van Portland, en over die der Verkiezinge van Schepenen, gehandeld.

XI. Wydluftig Vertoog der Edelen tegen de Stad Amſterdam, over de Verkiezing van Schepenen en over de zaak des Graaven van Portland.

De Edelen leverden, den vierentwintigſten van Louwmaand, een wydluftig Vertoog ter Vergaderinge van Holland over: waarin zy zig zeer beklaagden „ dat Amſter- „ dam geweigerd hadt, in buitengewoone las- „ ten te bewilligen, zonder der Vergaderinge „ tyd te laaten, om, op het Vertoog deezer „ Stad, betreffende de verkiezing van Sche- „ penen, te raadpleegen. Dat men, in dit „ Vertoog, geoordeeld hadt, dat de Nomi- „ natie niet naar Engeland behoorde gezon- „ den te worden, onaangezien zyne Maje- „ ſteit, voor deezen, dikwils, ſchoon buiten „ de Provincie zynde, de Verkiezing van „ Schepenen der ſtemmende Steden, en zelfs „ die van Amſterdam, uit overgezonden' No- „ minatien, gedaan hadt: ja, onaangezien, „ nog binnens jaars, de Regeering deezer „ Stad, by 't overlyden van twee der verkoo- „ ren' Schepenen, de Nominatie van een dub- „ bel getal, tot twee reizen toe, naar Enge- „ land gezonden hadt. Dat de Staaten ook alle „ zwaarigheden, die, uit het verwylen der „ Verkiezinge, konden ontſtaan, voorko- „ men hadden, door hunne Reſolutie van den „ tweeden van Sprokkelmaand des voorlee- „ den

(r) *Zie* Vidimus van den Hove *van eene* Miſſive van Willem den III. *gedr.* 1739. *bl.* 10.

„ den jaars, waarby de dienende Schepens 1690.
„ in dienſt werden gehouden, tot dat de nieu-
„ wen zouden verkooren zyn; doch dat die
„ van Amſterdam, desonaangezien, dingen
„ van verſchillende natuur aaneen hegtende,
„ geweigerd hadden, in buitengewoone las-
„ ten te bewilligen, zo lang men hun, in 't
„ ſtuk der Verkiezinge van Schepenen, geen
„ genoegen gave; zonder zelfs te willen ge-
„ doogen, dat men, hierop, vooraf, de ge-
„ dagten van zyne Majeſteit van Groot-Bri-
„ tanje inname; en andere Steden nodigende,
„ om, in diergelyke gelegenheid, insgelyks,
„ haare Privilegien voor te ſtaan, onder be-
„ lofte van dezelven te zullen byſpringen.
„ Dat zy, hierdoor, der Vergaderinge de han-
„ den gebonden, en dezelve buiten ſtaat ge-
„ ſteld hadden, om op de beſcherming en ver-
„ zekerdheid van den Staat te raadpleegen en
„ te beſluiten. Dat zy, wel verre van, op de
„ ernſtigſte vermaaningen der Leden, de Ver-
„ klaaring te ligten, nog eene aantekening
„ hadden laaten doen, tegen de zitting van
„ den Graave van Portland, die de Edelen
„ hielden voor een wettig Lid hunner Orde,
„ en dien zy niet meenden, door de ſtemme
„ van een enkel Lid der Vergaderinge, te
„ konnen ontzet worden van de Voorregten,
„ welken hy daadelyk bezat. Ook vonden de
„ Edelen, niet gewoon zig te moeijen met de
„ Regeeringe der Steden, ten hoogſte vreemd,
„ dat eene Stad zig ſtak in 't gene hunne Or-
„ de betrof. Niet minder hadt het hun ver-
„ wonderd, dat die van Amſterdam verklaard

1690. „ hadden, alles, wat, in 't byzyn van den
„ Graave van Portland, gehandeld werdt, te
„ zullen houden voor nietig en van onwaarde,
„ niet ſchroomende dus voor regt te verklaa-
„ ren iet, waarin zy verſchilden van alle de
„ andere Leden der Vergaderinge, en zig
„ aanmaatigende, alleen uitſpraak te doen,
„ over de wettigheid van de raadpleegingen
„ en Reſolutien der Staaten. Amſterdam
„ mogt ook, meenden zy, niemant in de Ver-
„ gaderinge laaten, enkelyk om te hooren en
„ te zien; alzo de Afgevaardigden eed ge-
„ daan hadden, om ook te helpen raadpleegen
„ en beſluiten. Wat hun, Edelen, aanging,
„ zy waren gezind, al verliet Amſterdam
„ ſchoon de Vergadering, dezelve te blyven
„ bywoonen, en zig daarin te kwyten van
„ eed en pligt. Ook zagen zy 't gedrag der
„ Amſterdammeren aan, als ſtrydig met de
„ oude gronden der Regeeringe, en in de te-
„ genwoordige gelegenheid des tyds, op 't
„ naderen van den veldtogt en van de toe-
„ ruſtinge ter zee, ten uiterſte gevaarlyk,
„ willende zy geene ſchuld hebben aan de
„ rampen, die hieruit zouden konnen geboo-
„ ren worden (*s*)."

De Stad verdedigt haar gevoelen, over de zaak

Doch 't leedt niet lang, of die van Amſterdam verdedigden hun gevoelen, omtrent de onwettigheid der zittinge van den Graave van Portland, in een ſchriftelyk Vertoog, welk ter Vergaderinge ingeleverd werdt. Vooraf, ver-

(*s*) Deductie *van de* Ridderſchap en Edel. *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 20.

verklaarden zy egter „ dat zy niets hadden „ tegen den perſoon des Graaven." Voorts verhaaldenze „ hoe zy op den Raadpenſionaris Heinſius begeerd hadden, dat hy den „ Graaf wilde beweegen, om geene zitting „ te neemen ter Vergaderinge; doch dat, „ hunne poogingen vrugteloos zynde uitgevallen, zy genoodzaakt waren geweeſt, om „ zig openlyker te verklaaren." Wyders, bleeven zy nog al dringen op de letter der Reſolutie van den jaare 1586, die zy eene Grondwet der Regeeringe noemden. „ Deeze Reſolutie vorderde, zeidenze, *dat niemant verſcheene ter Staatsvergaderinge van Holland, die in eed of dienſt was van iemant anders, dan van wien hy ter Dagvaart geſchikt was.* „ Tegen deeze wet, was niets ingebragt, dan „ dat dezelve niet toepaſſelyk ware op de Edelen in 't gemeen, noch op den Graave „ van Portland in 't byzonder; en dat zy, in „ allen geval, nimmer aangenomen, noch in „ gebruik gebragt was. Huns oordeels, ſprak „ de Wet algemeen, en zag op allen, die ter „ Dagvaart kwamen, niemant uitgezonderd: „ ook de Edelen niet, die, volgens de Reſolutie van den jaare 1581, welke zy zelven „ eene Grondwet genoemd hadden, niet ter „ Dagvaart verſchynen mogten, dan daartoe „ uit hun Kollegie gemagtigd zynde. De Wet „ van 't jaar 1586 zag ook, niet alleen op „ Staatsdienaars, maar op allen, die ter Dagvaart kwamen; want, ſchoon men, in laater tyd, geraadpleegd hadt op het toelaaten van Staatsdienaars of Amptenaars ter

1690. des Graaven van Portland, nader.

1690. „ Vergaderinge; volgde hieruit niet, dat eene ouder Wet, die algemeener ſprak, niet algemeener zou behooren genomen te worden. Ook gaf 't geene verandering, dat de Graaf van Portland, voor deezen, zitting gehad hadt; de Wet van 't jaar 1586 ſloot dien Heer buiten de Vergaderinge, ſedert dat hy in uitheemſchen eed en dienſt getreden was. De Geſchiedeniſſen leerden, dat men 't, zelfs in Engeland, dus verſtaan hadt. Daar hadt men Heeren uit het Parlement geſlooten, om dat zy den Keizer hulde en eed gedaan hadden. En deeze Staat zelf was, nog in 't jaar 1688, van verſtand geweeſt, dat Doktor Gilbert Burnet niet meer onder de opperſte magt van Engeland of Schotland behoorde, na dat hy, hier, het regt van inboorlingſchap en burgerſchap verworven hadt. 't Gene, nu en dan, tegen de Reſolutie van den jaare 1586, gepleegd was zagen zy aan als misbruiken en overtreedingen, welken de natuur der Wet niet veranderden. Ook hadden de Staaten van Holland, wier gevoelens en handelwyzen hier alleen in aanmerking kwamen, nog in 't jaar 1663, getoond, dat zy voor de onderhouding deezer Wet zorgen wilden. Ten onregte, ſchreef men der Regeeringe van Amſterdam, die de oude Wetten wilde handhaaven, toe, dat zy haar byzonder gevoelen tot eene Wet zogt te maaken. De nieuwigheid en verandering werdt gezogt, niet door Amſterdam, maar door de andere Leden, ter gelegenheid dat de Graaf van

„ Port-

„ Portland buitens Lands het regt van inboor- 1690.
„ lingſchap en deel aan de hooge Regeerin-
„ ge verkreegen hadt. Die van Amſterdam
„ hadden zig ook niet aangemaatigd, over de
„ wettigheid van der Staaten raadpleegingen,
„ te beſliſſen; maar geoordeeld, dat zy dee-
„ ze wettigheid beſt bewaarden, als zy, door
„ 't verlaaten der Vergaderinge, daar de Graaf
„ van Portland, als een aangenaam Lid, aan-
„ gemerkt werdt, toonden, geen deel altoos
„ te willen hebben aan dit werk. Ook kon-
„ den zy niet begrypen, met wat oogmerk,
„ de loffelyke daaden van zyne Majeſteit van
„ Groot-Britanje en van den Graave van
„ Portland werden opgehaald, nevens het
„ uitſteekend belang, welk deeze Staat hadt,
„ by den togt naar Engeland. Moeſt dit al-
„ les erkend, beloond, vergolden worden;
„ Amſterdam was 'er zo genegen toe, als ie-
„ mant der andere Leden; doch meende niet,
„ dat deeze erkentenis gelegen ware, in ie-
„ mant in de Vergadering van Holland zit-
„ ting te verleenen, die 'er anders van zou
„ uitgeſlooten geweeſt zyn. 't Kwam hun,
„ wyders, ook vreemd voor, dat men de zit-
„ ting des Graaven noemde eene behoudenis
„ van zyn voorig regt; daar hy immers niet
„ in de Staaten van Holland gezeten hadt,
„ ſedert dat hy een Lid van 't Parlement van
„ Engeland geworden was, dan tegenwoor-
„ dig. Zy beſlooten dan, dat zy de toelaating
„ of zitting van den genoemden Graave nog
„ bleeven houden voor onwettig, en bui-
„ ten voorbeeld, met verklaaring, dat zy

1690. „ daaraan geen het minſte deel hebben wil-
„ den (*t*)."

Koning Willem begeert, dat Amſterdam hem de Nominatie van Schepenen toezende.

Doch terwyl men, over dit punt, zo zeer verſchilde, kwam 'er ſchryvens van Koning Willem aan de Staaten van Holland, uit Whitehall, den zeventienden van Louwmaand, gedagtekend, waarby zyne Majeſteit verklaarde „ dat het verzoek van die van Amſterdam, „ om de verkiezing van Schepenen te laaten „ geſchieden door 't Hof, hem zeer onverwagt voorgekomen was. Hy hadt tegenwoordig geen' tyd om te onderzoeken, of „ de Privilegien van deeze Stad zo ſtipt en „ duidelyk ſpraken, als men voorgaf; doch „ nooit zou hy iets onderneemen, ſtrydig met „ de Privilegien van den Lande, of van eenig „ byzonder Lid. Hy rekende zig, in tegendeel, by eede, verpligt, om dezelven, uit „ al zyn vermogen, voor te ſtaan en te handhaaven. In de verkiezing van Schepenen te „ Amſterdam te laaten op den voorigen voet, „ zag hy, ondertuſſchen, tot nog toe geene „ andere zwaarigheid, dan dat men of den „ tyd der Nominatie een weinig zou moeten „ vervroegen, of de afgaande Schepens een „ weinig langer in dienſt laaten. Hierby „ kwam, dat het zeer waarſchynlyk ware, „ dat de Steden hadden afgeſtaan van de ſtipte onderhouding van zulke Privilegien, „ waarby de verkiezing van Schepenen, in 't „ afwezen van den Stadhouder, geſteld werdt „ aan

(*t*) Juſtificatie der ſuſtenue van Amſt. *in de* Holl. Merc. van 1690. *bl.* 26.

„ aan 't Hof: om dat de Staaten, in den jaa- 1690.
„ re 1674, den Hove uitdrukkelyk verboo-
„ den hadden, zig met zaaken van Regeerin-
„ ge te moeijen. Hy meende dan, dat Burge-
„ meesters en Vroedschappen van Amster-
„ dam, deeze redenen overwoogen hebben-
„ de, geene zwaarigheid meer maaken zou-
„ den, om hem hunne Nominatie toe te zen-
„ den, mids, volgens de Resolutie van den
„ tweeden van Sprokkelmaand des jaars 1689,
„ de Schepens en mindere Regtbanken in
„ dienst bleeven, tot dat de verkiezing ge-
„ schied ware (*u*)."

Na 't leezen van deezen brief, toonden verscheiden' Leden genegenheid, om zig te voegen naar den inhoud. Doch Bors van Waveren, Pensionaris van Amsterdam, nam den brief over, om 'er verslag van te doen. Te gelyk, verklaarde hy, gelast te zyn, om, by voorraad, en behoudens de voorgaande aantuigingen, in de tegenwoordigheid des Graaven van Portland, te raadpleegen ter Staatsvergaderinge. Terwyl hy een' keer naar huis deedt, bekleedde de Sekretaris *Joan Huidekooper van Maarseveen* zyne plaats (*v*); die, op den zevenentwintigsten, nog geenen last hadt, om zig op 's Konings brief te uiten. De Raadpensionaris Heinsius drong de Vergadering zeer, om op den brief te besluiten, onder anderen, zeggende „ dat de Nominatie van „ Schepenen, den volgenden dag, moest ge-

De Leden der Vergaderinge neemen een besluit, overeenkomstig met 's Konings begeerte.

„ maakt

(*u*) *Zie* deeze Missive *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 35.
(*v*) Resol. Holl. 27 *Jan.* 1690. *bl.* 48.

1690. „ maakt worden; en dat de Edelen bedugt „ waren, dat de Stad dezelve, veelligt, ten „ nadeele van den Stadhouder, aan 't Hof zou „ zenden: waarom zy oordeelden, dat de Ver„ gadering, nog heden, op 's Konings brief „ behoorde te beſluiten." Ook geſchiedde dit, terſtond, en viel het beſluit „ dat Amſterdam „ de Nominatie van Schepenen tot het doen „ der verkiezinge behoorde te zenden aan „ zyne Majeſteit, mids de Schepens, die te„ genwoordig dienden, in dienſt bleeven, tot „ dat de verkiezing geſchied ware: alles zon„ der nadeel der Privilegien." Doch Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen, zig ongelaſt verklaard hebbende, hadden in dit beſluit niet bewilligd (*w*). De Penſionaris Bors van Waveren, des anderendaags, te rug gekomen zynde, toonde zig misnoegd, over 't neemen van dit beſluit, en verklaarde zig ongeneigd, om zynen laſt te openen, zo 't niet zo geheellyk vernietigd werdt, als of het, nimmer te vooren, genomen geweeſt ware. De andere Leden bewilligden hiertoe eindelyk, en toen hernam Bors van Waveren „ dat zyne Meeſters zig „ verpligt hielden hunne Privilegien voor te „ ſtaan, en hierom bleeven by hun voorige „ gevoelen." De Edelen zeiden „ dat zy ook „ geene reden zagen, om van gedagten te ver„ anderen." 't Beſluit van den voorigen dag werdt, derhalve, hervat, en door alle de Leden goedgekeurd. Purmerende alleen was niet tegenwoordig. In dit Beſluit, was, onder an-

Amſterdam blyft by zyn gevoelen.

De Le-

de-

(*w*) Reſol. Holl. 27 *Jan.* 1690.

deren, aanmerkelyk, dat het Privilegie van den jaare 1581, door die van Amſterdam by-gebragt, werdt verdagt gehouden, als gegeven zynde op den naam van Koning Filips, door Prinſe Willem van Oranje, op eenen tyd, als deeze reeds door den Koning in den ban gedaan; en als, door de Stad Edam, reeds een Oktroi op de beſtelling haarer Wethouderſchap van de Staaten verworven was: behalve, dat dit Privilegie eerder de gedaante eener Ordonnantie hadt, als alleen verleend zynde by voorraad, waarom ook die van Amſterdam geene zwaarigheid gemaakt hadden, om 'er van af te gaan; by 't ophouden der Stadhouderlyke Regeeringe, in den jaare 1650, de verkiezing van Schepenen niet ſtellende aan 't Hof, maar zelven Oktroi verzoekende, tot het beſtellen hunner Wethouderſchap. Wyders, oordeelden de Leden „ dat men, in 't „ ſtuk van Privilegien, onderſcheid maaken „ moeſt, tuſſchen de wezenlyke deelen en „ omſtandigheden derzelven. 't Overgeeven „ van het doen der Nominatie was hier het „ wezen van 't Privilegie: de nette tyd, waar- „ op deeze Nominatie of de Verkiezing uit „ dezelve geſchieden moeſt, ſlegts, eene om- „ ſtandigheid, die, by verwiſſeling van ty- „ den, of om goede redenen, verandering ge- „ doogde: gelyk ook, by een Privilegie van „ Hertoge Filips van den jaare 1449, geraamd „ was, dat de Nominatie, twee dagen voor „ de verkiezing, geſchieden zou, en nader- „ hand, by een Privilegie van Vrouw Maria „ van den jaare 1476 [1477], deeze tyd, op „ vyf

1690. den ſchynen een der Amſterdamſche Privilegien kragteloos te houden.

1690. „ vyf dagen was gepaald geworden." De Penſionaris van Amſterdam behieldt, ondertuſſchen, voor zyne Meeſters, het regt, om tegen deeze Reſolutie zulke aantekening te doen, als zy zouden bevinden te behooren (x).

XII. Die van Amſterdam bieden den Hove wederom hunne Nominatie aan.

De Staaten, midlerwyl, tot den zevenden van Sprokkelmaand geſcheiden zynde, hadden Bors van Waveren en Huidekooper zig, op den dertigſten van Louwmaand, vervoegd aan 't Hof van Holland, met eenen brief van Burgemeeſteren en Vroedſchap van Amſterdam, waarin de Nominatie van Schepenen geſlooten was, met verzoek „ dat Preſident en „ Raaden, onaangezien de Reſolutie van de „ Ridderſchap en andere Steden, die Amſterdam voor nietig en van onwaarde hieldt, „ uit dezelve, de Verkiezing geliefden te „ doen, overeenkomſtig met de Privilegien, „ welken zy gehouden waren te handhaaven." Doch eer zy den brief wilden overgeeven, begeerden zy te weeten of het Hof aan hun verzoek voldoen zou. Hierop werdt, ernſtelyk, geraadpleegd: zelfs in de tegenwoordigheid des Preſidents Adriaan Pauw, Heere van Bennenbroek, die, eenigen tyd onpaſſelyk geweeſt zynde, in zyn nagtgewaad, verſcheenen was. Vyf Heeren oordeelden, dat men de verkiezing behoorde te doen: agt verſtonden, dat men zig naar de Reſolutie der Staaten behoorde te gedraagen. 't Beſluit, naar 't gevoelen der meerderheid opgemaakt, werdt aan die van Amſterdam medegedeeld, welken,

't Hof weigert, andermaal, de verkiezing te doen, en geeft de

(x) Reſol. Holl. 28 Jan. 1690.

ken, nogtans, geraaden vonden, den brief, waarin de Nominatie beſlooten was, aan 't Hof te overhandigen; doch zy ontvingen dien, des anderendaags, ongeopend te rug (y). 1690. Nominatie ongeopend te rug.

Burgemeeſters en Vroedſchap van Amſterdam verzuimden niet, wederom eene Verdediging op te ſtellen van hun gevoelen, die aan de Steden rondgezonden, en, op den zeventiden van Sprokkelmaand, ter Vergaderinge van Holland, overgeleverd werdt. In dit Vertoog, weezenze aan „ dat de Privilegien, hun „ oudtyds verleend, de verkiezing van Schepenen ſtelden aan Stadhouder en Raaden, „ die ſamen verſtaan moeſten worden één „ Kollegie uit te maaken: waarom ook, nog „ tegenwoordig, alle *Mandementen* en *Proviſien* van den Hove, op den naam van Stadhouder en Raaden, verleend werden. Hieruit nu volgde, dat de Preſident en Raaden, „ in afzyn van één der Leden, den Stadhouder, naamlyk, de verkiezing zo wel vermogten te doen, als zy 't Regt handhaafden. En ſtrekte dit geenszins tot vermindering van de voorregten des Stadhouders; „ die begreepen moeſten worden, bewaard te „ zyn, als die van 't Hof, welk hem tot zyn „ Hoofd hadt, bewaard werden." Wyders werden de redenen wederlegd, waarmede de Edelen en andere Leden der Vergaderinge de Privilegien van Amſterdam hadden gezogt verdagt te maaken. „ 't Privilegie van den „ negenden van Louwmaand des jaars 1581 „ was

De Stad verdedigt haare Privilegien, en byzonderlyk dat van den jaare 1581.

(y) Holl. Merc. van 1690. bl. 44.

1690. „ was gegeven, voor de afzweeringe van Ko-
„ ning Filips, die, eerſt op den zesentwin-
„ tigſten van Hooimaand des gemelden jaars,
„ geſchied was (*z*); en ſtondt, hierom, nog
„ met reden op 's Konings naam. In Winter-
„ maand daarna, hadt Amſterdam, by 't af-
„ ſtaan der Voldoeninge, nog uitdrukkelyk
„ bedongen, dat alle Privilegien in kragt bly-
„ ven zouden, zulken alleen uitgenomen,
„ die, geduurende de beroerten, van Alva of
„ deszelfs opvolgeren, tot op de Gendſche
„ bevrediging, verkreegen waren (*a*), waar-
„ onder het Privilegie in geſchil niet kon ge-
„ rekend worden. Prins Willem de I., on-
„ ſterfelyker gedagteniſſe, aan wien de Staat
„ zyne vryheid en de behoudenis zyner Hoog-
„ heid en Geregtigheden, grootendeels, ver-
„ ſchuldigd was, wiſt ook zeer wel, wie voor
„ zynen *Souverain*, ten tyde van 't verleenen
„ van 't gemelde Privilegie, gehouden werdt,
„ en zou zulks, voor die van Amſterdam, im-
„ mers niet hebben willen ontveinzen; noch
„ den Koning, als Graaf van dit Geweſt, heb-
„ ben willen erkennen, zo dezelve, alreeds,
„ van deeze waardigheid vervallen geweeſt
„ was. Zeer vreemd was 't ook, dat men, om
„ dit Privilegie te verzwakken, gewag maak-
„ te van den Ban van dien Vader des Vader-
„ lands, als ware 't om 's Prinſen wettig ge-
„ zag in Holland, daardoor, te verminderen;
„ daar toch weereldkundig was, dat die Ban,
„ by

(*z*) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 393.
(*a*) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 372.

„ by hooge en laage Overheden, en by 's Lands 1690.
„ Ingezetenen in 't gemeen, altoos gehouden
„ was, voor nietig en van onwaarde; en aan-
„ gezien, als voortgekomen van de kwaade
„ Raadsluiden des Konings; tegen welken,
„ en niet tegen den Koning zelven, men, in
„ den beginne, de wapenen opgenomen hadt:
„ waarom ook het Oktroi tot de opregtinge
„ van 's Lands Hooge Schoole, in den jaare
„ 1574, op 's Konings naam, verleend was
„ (6). 't Privilegie van 't jaar 1581 kon ook
„ voor geene Wet of Ordonnantie, noch der-
„ halve voor herroepelyk gehouden worden:
„ naardien 'er de woorden *gunnen*, *octrojeeren*,
„ *accordeeren*, *en dat wel uit zonderlinge gratie*
„ *en faveur*, in gevonden werden, die alleen
„ in Privilegien voegden: en schoon men,
„ in 't slot van dit Privilegie, ook het woord
„ *Ordonnantie* las, zag dit alleen op zulken,
„ aan wien 't Privilegie niet verleend was, en
„ die gelast werden, zig daarnaar te voegen.
„ Men was, in 't jaar 1650, ook niet afgegaan
„ van dit Privilegie, dan voor zo ver toen,
„ by mangel van eenen Stadhouder, die van
„ Amsterdam, zo wel als de andere stemmen-
„ de Steden, 't Regt hadden behouden, om
„ hunne eigene Magistraaten te bestellen: in
„ andere opzigten, en byzonderlyk in opzigt
„ van den tyd der benoeminge, verkiezinge
„ en

(6) Die begeerig is, de redenen, waarmede die van Amsterdam het Privilegie van den jaare 1581 verdedigden, nader bevestigd te zien, leeze C. v. Bynkershoek *Quæst. Juris publici.* Libr. II. Cap. I. p. 187.

1690. „ en beëediginge der Schepenen, waren de
„ voorgaande Privilegien in volle kragt ge-
„ bleeven. En toen, in 't jaar 1672, zyne
„ Hoogheid, de Prins van Oranje, tegenwoor-
„ dig Koning van Groot-Britanje, tot Stad-
„ houder verkooren werdt, was hem geen
„ ander regt opgedraagen, dan om de Wet
„ in de Steden te beſtellen, *volgens de Privi-*
„ *legien*, welken hy, zelfs by eede, beloofd
„ hadt, te zullen handhaaven. De Staaten
„ hadden wel, in 't jaar 1674, den Hove de
„ kennis van zaaken van Regeeringe beno-
„ men. Doch in de Reſolutie, ten deezen ein-
„ de ingeſteld, was wel uitdrukkelyk ver-
„ klaard, dat de Staaten hiermede niet voor-
„ hadden, eenige verandering te maaken in
„ de Regeeringe, Privilegien of Voorregten
„ des Lands of der Steden. De onderſchei-
„ ding, tuſſchen het wezen en de omſtandig-
„ heden van een Privilegie, voldeedt hun
„ ook niet. Zy werdt, in de Privilegien zel-
„ ven, niet gevonden, en, in dat van Vrou-
„ we Maria van den jaare 1476 [1477], ſtondt
„ duidelyk, dat het, *van punt tot punt*, moeſt
„ naargekomen worden. Ook was 't, zonder
„ voorbeeld, dat men goedvonde, den tyd
„ der jaarlykſche Magiſtraatsbeſtellinge te
„ veranderen, om dat men juiſt tegenwoor-
„ dig geene voldoende reden aan al de wee-
„ reld geeven kon, waarom deeze tyd en
„ geene andere, by de Privilegien, vaſtge-
„ ſteld was. 't Was waar, dat die van Am-
„ ſterdam, voor 't jaar 1689, niet begeerd
„ hadden, dat de verkiezing van Schepenen

„ ge-

„ geſchieden mogt door 't Hof; maar hiertoe 1690.
„ was ook geene gelegenheid geweeſt, zynde
„ den Stadhouder, voor dien tyd, nooit zo
„ verre afwezig geweeſt, dat de verkiezing
„ niet binnen den beſtemden tyd geſchieden
„ kon. In 't genoemde jaar, hadt het Hof,
„ buiten kennis van de Stad, een affchrift der
„ Nominatie naar Engeland gezonden: de
„ verkiezing was, vervolgens, geſchied en
„ erkend; doch niet, dan na dat de Staaten
„ de dienende Schepens in dienſt gehouden
„ hadden, *onverminderd de Privilegien der Stad,*
„ *voor het toekomende.* Ook hadt de Stad zel-
„ ve, by gelegenheid dat twee Schepens, bin-
„ nens jaars, overleeden waren, de Nomina-
„ tie van een dubbel getal naar Engeland ge-
„ zonden; doch de verkiezing van zulke Sche-
„ penen was, by de Privilegien, aan geenen
„ juiſten tyd bepaald. De Ridderſchap en de
„ Afgevaardigden der andere Steden verklaar-
„ den wel, dat het overzenden der Nomina-
„ tie naar Engeland, welk men hun nu afvor-
„ derde, niet zou ſtrekken tot vermindering
„ der Privilegien; doch zulk eene betuiging,
„ die met de daad zelve tegengegaan werdt,
„ nam de krenking der Privilegien niet weg,
„ die, in eene daad, ſtrydig met de duidely-
„ ke letter der Privilegien, gelegen was. Bur-
„ gemeeſters en Vroedſchap hadden de diep-
„ ſte agting voor de Hoogheid van der Staa-
„ ten Vergaderinge; doch in de Privilegien,
„ aan hunne Stad gegeven, hadt Vrouw Ma-
„ ria, als Prins van den Lande, zelve ver-
„ klaard, dat dezelven, noch door haar, noch

1690. „ door haare nakomelingen, zouden mogen
„ verminderd of gekrenkt worden. Het on-
„ derwerp van dit Privilegie betrof ook den
„ vorm der Regeeringe, waarin, volgens de
„ Reſolutie van den jaare 1581, geene over-
„ ſtemming viel. Ook was, in de Reſolutie
„ van den agtentwintigſten van Louwmaand,
„ eene merkelyke ongeregeldheid op te mer-
„ ken, zynde dezelve alleenlyk genomen door
„ de Afgevaardigden ter Dagvaart, zonder
„ dat dezelve rugſpraak gehouden hadden,
„ met de Vroedſchappen der Steden: ook
„ waren die van Purmerende, by 't neemen
„ deezer Reſolutie, niet tegenwoordig ge-
„ weeſt. Men verwagtte dan van de billyk-
„ heid der andere Leden van Holland en
„ Weſtfriesland, dat zy wel zouden willen
„ medewerken, tot handhaaving van de on-
„ betwiſtbaare Privilegien der Stad Amſter-
„ dam (*b*)."

Haare redenen vinden geen' ingang.

Doch dit Vertoog vondt geenen ingang ter Staatsvergaderinge. Alle de andere Leden verſtonden, dat Burgemeeſters en Vroedſchap van Amſterdam, in * gehoorzaaminge der voorgaande Reſolutie, de Nominatie zouden hebben over te zenden naar Engeland. Ook hieldt men 't daar voor, dat eenige uitdrukkingen, in het Vertoog van Amſterdam, regtſtreeks aanliepen tegen de Hoogheid, Vryheid en Geregtigheid van der Staaten Vergaderinge. Doch 't neemen van een eindelyk beſluit

* *obedientie.*

(*b*) Deductie van Burgem. en Vroedſchap van Amſt. *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 45 *enz.*

ſluit desaangaande werdt, tot nader beraad, verſchooven (c). 1690.

De Afgevaardigden ter Dagvaart, ſedert, eenpaariglyk verklaard hebbende, dat hunne Steden de genomen' beſluiten goedkeurden, en hen deswege bedankt hadden; begonden die van Amſterdam een weinig te veranderen van gedagten. De Ridderſchap, die 't meeſt tegen hen yverde, vraagde den Penſionaris Bors van Waveren, *op wat voet, de Schepens, die met den tweeden van Sprokkelmaand moeſten afgegaan zyn, in dienſt gebleeven waren?* En toen hy antwoordde „ dat zulks op gelyken „ voet geſchied was, als in de andere Steden, „ daar nog geene verkiezing was gedaan," hernamen de Edelen „ dat deeze gevallen niet „ gelyk ſtonden. De andere Steden hadden „ haare Nominatien naar Engeland gezon- „ den: 't welk Amſterdam tot hiertoe gewei- „ gerd hadt. Men hadt dan te wagten, dat „ alles, wat, thans, door Schepenen, verrigt „ werdt, door hunne Edele Groot-Mogend- „ heden, voor nietig en van onwaarde zou „ verklaard worden. Zy konden 't regt niet „ bedienen, dan uit den naam van den *Sou-* „ *verain*, die hen, niet langer, dan tot den „ tweeden van Sprokkelmaand, gemagtigd „ hadt." Dit antwoord verzette den Penſionaris. Ook maakte het merkelyken indruk op de Regeeringe van Amſterdam, die eenige Afgevaardigden uit de Vroedſchap (7) naar den

XIII. Amſterdam komt een weinig by.

Bedreiging der Edelen.

(c) Reſol. Holl. 7 *Febr.* 1690.

(7) De Heeren *Jakob Boreel*, *Jan de Vries*, *François*

1690. den Haage zondt, om, ware 't mogelyk, 't geſchil in der minne af te doen. Zy verſcheenen egter nog niet in de Vergaderinge. Men begeerde op den Penſionaris, dat hy hen hiertoe, en tot het doen van eenige voorſlagen wilde beweegen. Doch hy verklaarde, geenen naderen laſt te verwagten. De Edelen ſloegen hierop voor „ dat men de aangebleeven' Sche„ pens en derzelver bedryf, terſtond, voor „ onwettig verklaaren moeſt." De Steden van 't Zuiderkwartier, Delft uitgenomen, bewilligden in deezen voorſlag. Briel was afwezig. Delft verſtondt, dat men de Amſterdamſche Heeren ter Vergaderinge behoorde te nodigen, en hun daar de bondige redenen voor de genomen' beſluiten doen voorhouden, door den Raadpenſionaris. De Steden van 't Noorderkwartier begeerden, dat de Penſionaris van Amſterdam de andere Amſterdamſche Heeren nog eens ginge ſpreeken, met verklaaring dat, zo deezen geen' voorſlag tot bemiddeling deeden, zy, eindelyk, ook den laſt haarer Principaalen zouden moeten uiten, die, gelyk zy wel vooraf zeggen konden, weinig of niets van 't gevoelen der Ridderſchap verſchillen zou.

Amſterdam doet een'drie ledigen voorſlag, tot be-

De Raadpenſionaris Heinſius, des anderendaags, met de Heeren van Amſterdam, geſproken hebbende, hadt hen, eindelyk, bewoogen, om eenen voorſlag tot bemiddeling te doen, die hierop uitkwam; „ Dat hun„ ne

çois de Vicq en *Kornelis Kloek*, benevens den Penſionaris Bors van Waveren.

„ ne Edele-Groot Mogendheden, als Souve- 1690.
„ rain, voor deeze reize, zelven de verkie- middel-
„ zing van Schepenen, uit de gemaakte No- ling.
„ minatie, zouden doen; *of*, dat zy, op den
„ Koning van Groot-Britanje, als Stadhou-
„ der, zouden begeeren, dat hy hen hiertoe,
„ voor deeze reize, verzogt, buiten deszelfs
„ benadeelinge; *of*, dat zy zyner Majeſteit
„ van al 't voorgevallene kennis zouden gee-
„ ven, deszelfs gevoelen daarop verſtaan, en
„ ondertuſſchen alles laaten, in den ſtaat
„ waarin het ware." Heinſius deedt, hiervan, terſtond, verſlag ter Staatsvergaderinge. Bors van Waveren voegde 'er by „ dat, zo de Le-
„ den, in deezen voorſlag, geen genoegen
„ namen, zyne Meeſters verzogten, met Ge-
„ magtigden uit hunner Edele Groot-Mog.
„ Vergadering, in onderhandeling te komen."
De Ridderſchap vondt geenen der voorſlagen Voorſlag
van Amſterdam aanneemelyk. „ Het aannee- der E-
„ men daarvan zou, zeide zy, aanloopen te- delen.
„ gen de Reſolutie van den agtentwintigſten
„ van Louwmaand, en de agting van den
„ Souverain ten hoogſte krenken. Liever be-
„ hoorde de Raadpenſionaris Heinſius, als een
„ byzonder Perſoon, den Amſterdammeren
„ voor te ſlaan, dat zy, in afwezendheid van
„ den Stadhouder, hunne Nominatie zon-
„ den aan de Staaten, als Souverain; dat zy,
„ daarnevens, zulke verzoeken deeden, als
„ zy zouden goedvinden; doch dat de Staa-
„ ten de vryheid behouden zouden, om met
„ de Nominatie te handelen, naar welgeval-
„ len." Men begreep ligtelyk, dat zy dan,

1690. door de Staaten, naar Engeland gezonden zou worden, en waarſchynlyk was dit de middelweg, volgens welken, Koning Willem aan den Graave van Portland verklaard hadt, de zaak te willen afdoen. Tot eene onderhandeling met Gemagtigden, kon de Ridderſchap niet verſtaan, oordeelende zulks te ſtryden met de eere der Vergaderinge. Maar de Leden kwamen, eindelyk, overeen, dat de Heeren *van Bleiswyk*, van Delft, *van der Duſſen*, van Gouda, *van Gend*, van Enkhuizen, en de Raadpenſionaris Heinſius, in de hoedanigheid van byzondere Perſoonen, den Heeren van Amſterdam, in eene der Vertrekkameren van de Staaten, zouden gaan ſpreeken. Bors van Waveren gaf te kennen, dat zulks eerder aan 't huis van Heinſius, als een' derden perſoon, behoorde te geſchieden. Doch de Ridderſchap merkte zo dra niet, dat hy eenige zwaarigheid maakte, of wilde aan 't ſtemmen, over de gantſche zaak. Zy kreeg, terſtond, gevolg van Dordrecht en Haarlem. Maar Bors van Waveren, zig nog by tyds bedenkende, begaf zig naar de wooning der Heeren van Amſterdam, die zig, op zyn verzoek, in eene der Vertrekkameren, vervoegden, en met de voorgenoemde Heeren in geſprek traden; doch niet van hunne voorſlagen waren af te brengen. De Vergadering hiervan onderrigt geworden zynde, ſloeg de Ridderſchap voor,

Eenige Heeren uit de Vergaderinge ſpreeken met die van Amſterdam.

Die by hunnen voorſlag blyven.

„ of men niet, ziende dat Amſterdam naar
„ geene billyke voorſlagen luiſterde, beſlui-
„ ten moeſt, tot het afzetten der Schepenen,
„ en tot het wetteloos verklaaren van alles,

„ wat

„ wat zy, na 't uitgaan van den tyd hunner 1690.
„ bedieninge, gedaan hadden of doen zou-
„ den: alleenlyk, om der Stad, zo veel mo-
„ gelyk ware, te gemoet te komen, haar nog
„ drie of vier dagen tyd van beraad geeven-
„ de, of zy zig naar 't welbehaagen der Staa-
„ ten wilde voegen, of niet." Eenige Leden bewilligden in deezen voorſlag. Delft, Briele en eenige Steden van 't Noorderkwartier verſchooven hunne verklaaring, tot dat, op dit ſtuk, by * hervatting, geraadpleegd zou worden, waartoe de vyfentwintigſte van Sprokkelmaand beraamd was. De Amſterdamſche Heeren, een' keer naar huis gedaan hebbende, waren, des morgens van dien dag, met den Raadpenſionaris, in geſprek getreden, en hadden hem een' vierden voorſlag gedaan, hierin beſtaande „ dat men de Nominatie zou
„ overzenden aan de Staaten van Holland,
„ met duidelyk verzoek, om, uit dezelve, de
„ verkiezing te doen. Dat de Staaten egter
„ met de Nominatie naar welgevallen zou-
„ den mogen handelen, onder deeze twee
„ voorwaarden: 1. dat alle Vertoogen, Re-
„ ſolutien, Proteſtatien en Aantekeningen,
„ voor en tegen, met naame de Reſolutie
„ van den agtentwintigſten van Louwmaand,
„ uit de Regiſters van Holland, geligt, en
„ dat, daaruit, nimmer, eenig gevolg getrok-
„ ken zou worden, ten nadeele van de Stad
„ Amſterdam. 2. dat men, van nu af, by on-
„ verbreekelyke Reſolutie, zou vaſtſtellen,
„ dat men, in het toekomende, by zodanig
„ eene afwezendheid des Stadhouders, die

* *Re-ſumptie.*

Doch daarna eenen nieuwen voorſlag doen.

1690. „ niet toeliet, dat de verkiezing, op zynen tyd, „ geſchiedde, de Nominatie zou mogen zenden aan het Hof van Holland, en zo dit „ Hof, onverhoopt, zwaarigheid maaken „ mogt, om de verkiezing te doen, de zeven „ eerſt benoemden voor verkooren zouden „ mogen gehouden worden." Doch deeze voorſlag, ter Vergaderinge van Holland zynde overgebragt, ſmaakte den Leden minder dan de drie voorgaanden. De Edelen zeiden hierom „ dat, naardemaal Amſterdam agter„ uit liep, en geen einde van de zaak zogt, „ zy by hun voorneemen bleeven, om 't be„ dryf der Schepenen onwettig te ſchouwen." Alle de andere Leden voegden zig met de Edelen. Delft alleen zeide, zig 's anderendaags eerſt te zullen openen: en toen ſtemde deeze Stad ook met de Ridderſchap. Doch eer 't beſluit opgemaakt werdt, ſloeg Delft voor, dat de Raadpenſionaris den Heeren van Amſterdam, nog eens, behoorde af te vraagen, *of zy 't uiterſte van hunnen laſt geopend hadden*? De Penſionaris van Amſterdam hadt, midlerwyl, verklaard „ dat zyne Meeſters be„ reid waren, om te raadpleegen op de bui„ tengewoone laſten, 't welk tot hiertoe ge„ weigerd geweeſt was; midsmen 't ſtuk der „ Nominatie te gelyk afdeede; alle Reſolu„ tien, met naame die van den agtentwintig„ ſten van Louwmaand, en alle aantekeningen, voor en tegen, ligtte uit de Regis„ ters, en alles, ondertuſſchen, liete in den „ ſtaat waarin het was." Doch dit vondt ook geenen ingang. De Raadpenſionaris ſprak, daar-

Die minder ſmaakt dan de voorgaanden.

Uiterſte aanbieding van Amſterdam.

daarna, op 't aanhouden van Alkmaar en Enkhuizen, nog omtrent een uur met die van Amſterdam: en bragt toen voor beſcheid, dat de jongſte voorſlag van den Penſionaris het uiterſte was van hunnen laſt. De Leden verklaard hebbende, ook niet verder te konnen komen dan zy gekomen waren, ſchoot 'er nu niets overig, dan het beſluit, op den voorſlag der Edelen, op te maaken (*d*). Men verſchoof dit egter tot den agtentwintigſten, en toen werdt, door de Vergadering, verſtaan en verklaard „ dat, naardemaal Burgemeeſters „ en Vroedſchap van Amſterdam niet naar- „ kwamen de Reſolutie der Staaten van den „ agtentwintigſten van Louwmaand, zy zig „ ook niet konden bedienen van de magtiging „ tot het aanblyven van Schepenen, met het „ gene 'er aan vaſt was, ingevolge der Reſo- „ lutie van den tweeden van Sprokkelmaand „ des jaars 1689; buiten welke, de Schepens „ van den voorleeden jaare geen regt, magt „ of gezag hadden, om hun ampt te blyven „ waarneemen; dat zy, derhalve, gehouden „ werden voor ontſlaagen, en alles wat zy, na „ deezen, zouden verrigten, voor nietig en „ van onwaarde, zonder dat daarop, in of „ buiten regte, eenig vervolg zou mogen ge- „ daan, of toegelaaten worden: van al 't wel- „ ke men Burgemeeſteren en Vroedſchap, en „ Schepenen van Amſterdam zou kennis gee- „ ven, den Schout der Stad te gelyk belaſten- „ de, deeze Reſolutie te doen agtervolgen.

1690.

Zy wordt afgewezen.

De Vergadering verklaart de dienende Schepens te houden voor ontſlaagen, en derzelver bedryf voor wetteloos.

„ Ook

(*d*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 76-80.

1690. „ Ook zou men een affchrift derzelve zenden „ aan zyne Majeſteit van Groot-Britanje, als „ Stadhouder van dit Geweſt, met verzoek, „ dat dezelve zyn Stadhouderlyk gezag wil- „ de in 't werk ſtellen, om de Reſolutie van „ den agtentwintigſten van Louwmaand te „ doen agtervolgen, en alle verdere verwy- „ deringen te voorkomen (*e*)." De Penſio-

Amſterdam *proteſteert.*

naris van Amſterdam *proteſteerde* wederom tegen deeze Reſolutie, dezelve verklaarende voor onwettig, en zynen Meeſteren het regt voorbehoudende, om daar tegen, in tyd en wyle, zulke aantekening te laaten doen, als zy zouden geraaden vinden. Hy verhaalde egter nog „ dat zyne Meeſters neigden, „ om over de gemeene laſten in onderhande- „ ling te treeden, zo de Staaten de Schepens „ van 't voorleeden jaar in dienſt houden wil- „ den tot den tyd der veranderinge, en de „ voornaame zaak afdoen, binnen den tyd van „ zes maanden." Doch deeze opening werdt, zo wel als de andere voorſlagen, van de hand geweezen, en de jongſte Reſolutie ter uitvoeringe gebragt.

XIV. De meerderheid der Vroedſchap beſluit toe te geeven, en der Staa-

Te Amſterdam, werdt, terſtond, Vroedſchap belegd, om te overleggen, wat verder te doen ſtondt. De meeſten, ziende geene kans, om de Leden van Holland te doen veranderen van gedagten, en dugtende voor de verwarringen, die, uit de uitvoeringe der jongſte Reſolutie, te verwagten waren, begonden te neigen tot het omhelzen van den mid-

(*e*) Reſol. Holl. 28 *Febr.* 1690.

middelweg, die, van wege de Staaten, voorgeſlaagen was. Eenigen verſtonden egter, dat men zyne ſtreng vaſthouden, en afwagten moeſt, wat 'er van komen mogt. Toen men aan 't ſtemmen ging, verklaarden zig, van de zesendertig Raaden, negentien voor de eerſte; twaalf voor de tweede meening; vyf waren afwezig. 't Beſluit werdt dan, naar 't gevoelen der meerderheid, opgemaakt. Burgemeeſter Nikolaas Witſen begaf zig, in 't begin van Lentemaand, naar den Haage; hieldt, eerſt alleen, en daarna, verzeld van de andere Amſterdamſche Afgevaardigden, een mondgeſprek met den Raadpenſionaris Heinſius, en met den Graave van Portland: welk van dit gevolg was, dat Bors van Waveren en Huidekooper, op den elfden, gevraagd zynde, *of zy in de gemeene laſten begeerden te bewilligen*? antwoordden „ dat het werk der Schepenen, vooraf, moeſt afgedaan worden; „ dat zy bereid waren, hunne Nominatie aan „ de Staaten over te leveren, mids alle Reſolutien en Aantekeningen, deswege genomen en gemaakt, uit de Notulen geligt „ werden:" in welke voorwaarde, de Leden, terſtond, bewilligden. Ten volgenden dage, werdt de Nominatie ter Vergaderinge overgeleverd (*f*), met verzoek, dat de Staaten den Preſident en Raaden van den Hove willen laſten, de verkiezing van Schepenen uit dezelve te doen. De Staaten beſlooten, hierop „ de Nominatie te zenden aan zyne Ma„ jeſteit.

1690. ten voorſlag aan te neemen.

De Nominatie wordt den Staaten geleverd.

Zy zenden naar Engeland.

(*f*) *Zie* Holl. Marc. *van* 1690. *bl.* 81, 82.

1690. „ jeſteit van Groot-Britanje, om uit dezelve,
„ als Stadhouder van dit Geweſt, de verkie-
„ zing te doen. Midlerwyl, zouden de Sche-
„ pens van voorleeden jaare en de onderge-
„ ſchikte Regtbanken in hunnen dienſt vol-
„ harden, tot dat de verkiezing van nieuwe
„ Schepenen geſchied zou zyn; behoudens,
„ dat, hierdoor, aan de eene zyde, de Pri-
„ vilegien van Amſterdam niet zouden geagt
„ worden verkort te zyn, noch daaruit eeni-
„ ge gevolgen getrokken worden, tot nadeel
„ van dezelven; en dat, aan de andere zyde,
„ zyne Majeſteit van Groot-Britanje, daar-
„ mede ook niet zou begreepen worden ge-
„ krenkt te wezen in de voorregten, hem als
„ Stadhouder van dit Geweſt toekomende,
„ noch daaruit eenig gevolg getrokken, tot
„ benadeeling van dezelven: alzo de Staaten
„ onveranderlyk beſlooten hadden, zyne Ma-
„ jeſteit, in deeze voorregten, en de Stad
„ Amſterdam, in derzelver Privilegien, vol-
„ komenlyk, te handhaaven (*g*)." In gevol-
ge van dit beſluit, werdt de Nominatie Ko-
ning Willem toegezonden, door de Staaten.
Hy deedt 'er, terſtond, de verkiezing uit:
die, naar ouder gewoonte, in eenen beſloo-
ten Brief, den Schout der Stad toegezonden
werdt. Op de Nominatie waren geſteld *Fran-
çois de Vicq*, Mr. *Dirk Munter*, Mr. *François
de Vroede*, Mr. *Fredrik Dankerts*, Mr. *Nikolaas
Korver*, Mr. *Nikolaas Six*, Mr. *Elias Coymans*,
Mr. *Koenraad Burg*, *Daniel Hochepied*, Mr. *Joan
Blaauw*,

Koning Willem doet 'er de verkiezing uit.

(*g*) Reſol. Holl. 12 *Maart* 1690. *bl.* 106.

Blaauw, *Jan van Oosterwyk*, *Jan Commelin*, *Jakob Schot* en Mr. *Joris de Waart*. Uit deezen, verkoor zyne Majesteit, tot Schepens, de Vicq, Munter, de Vroede, Dankerts, Korver, Six en Blaauw. Te gelyk, schreef hy aan de Staaten „ dat hy niet twyfelde, of zy „ zouden goede redenen gehad hebben, om „ hem de Nominatie niet te laaten toekomen, „ door de Regeering van Amsterdam; maar „ ze hem zelven toe te zenden; dat hy, hier„ om, niet hadt willen nalaaten, de Verkie„ zing uit deeze Nominatie te doen; schoon „ hy anders ook gaarne zyn Stadhouderlyk „ gezag zou gebruikt hebben, om der Staa„ ten Resolutie te handhaaven. En gelyk hy „ vastelyk vertrouwde, dat de Staaten de ver„ eischte zorg draagen zouden, voor de be„ houdenis zyner Stadhouderlyke voorreg„ ten; zo wilde hy zig ook een' voorstander „ toonen van de Privilegien der Stad Amster„ dam: en om, niet alleen de Regeering, maar „ ook de burgery, het voordeel deezer Pri„ vilegien te beter te doen genieten, zou hy „ niets liever zien, dan datze hem allen, zo „ verze de Regeering en ook de goede bur„ gery en ingezetenen raakten, werden toe„ gezonden (*b*)." Doch dit laatste gebeurde niet, en was ook niet te verwagten. 't Verschil over de Nominatie van Schepenen en over de zitting des Graaven van Portland was, hiermede, volkomenlyk, vereffend. De Stad Amsterdam bewilligde, eerlang, in de gemeene 1690. en schryft, deswege, aan de Staaten.

(*b*) *Zie* deeze Missive *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 83.

1690. ne laſten. Haare Afgevaardigden, Witſen, Valkenier, en Bakker, benevens den Penſionaris en Sekretaris, woonden, op den zeventwintigſten van Lentemaand, de Vergadering by, in de tegenwoordigheid des Graaven van Portland, die, kort hierop, zyn affcheid nam, en te rug keerde naar Engeland (*i*). Met de Nominatie van Schepenen van Amſterdam, werdt, naderhand, van jaar tot jaar, zo lang Koning Willem leefde, gehandeld op gelyke wyze, als in deezen jaare geſchied was (*k*). De andere Steden zondenze zelven aan den Koning.

Wy hebben den afloop deezer geſchillen, wat omſtandiger, willen te boek ſtellen, om dat het verhaal daarvan den opmerkenden den inwendigen ſtaat van 's Lands Regeeringe, en de voorregten, belangen en inzigten van den Stadhouder, van de Edelen en van de Steden deezes Lands nader kan doen kennen; welke kennis regtſchaapen' Liefhebbers des Vaderlands altoos gehouden hebben voor eene der nuttigſten, die uit 's Lands Hiſtorie te haalen zyn.

XV. Onluſten in Overyſſel tuſſchen de Ridderſchap en

Terwyl deeze twiſt in Holland duurde, waren 'er, ook in andere Geweſten, eenige verdeeldheden in de Regeeringe ontſtaan, van welken wy hier een kort verſlag doen moeten. In Overyſſel, lag de Ridderſchap overhoop met de Steden, die zig, naar 't oordeel der Ede-

(*i*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 94.
(*k*) *Zie* Reſol. Holl. 30 *Jan.* 1691. *bl.* 73. en, op de volgende jaaren, tot 1702 toe, omtrent den zelfden tyd.

Edelen, te veel gezags hadden aangemaatigd, over de belaſtingen op de middelen van verteeringe, zonder het Lid der Ridderſchap gekend te hebben, naar behooren. Ook hadden de Edelen nog eenige andere punten van bezwaarniſſe tegen de Steden. De Koning van Groot-Britanje, Stadhouder van 't Geweſt, kennis van de oneenigheid bekomen hebbende, magtigde de Heeren *Huibert Roozeboom*, Teereſtein van Halewyn en *Nikolaas Kan*, Raadsluiden in den Hoogen Raade, in 't Hof en in den Raade van Brabant, om de geſchillen, by bemiddeling of beſliſſing, af te doen. De Gemagtigden, in Sprokkelmaand, de Steden verwittigd hebbende van hunne aanſtaande komſte; begeerden deezen eerſt een Affchrift te zien van derzelver laſt, op dat zy weeten mogten, in hoe verre, zy zig daarnaar hadden te voegen. De Gemagtigden maakten hierin zwaarigheid, en bepaalden, in eenen tweeden brief, den tyd hunner overkomſte nader. De Steden Deventer, Kampen en Zwolle beklaagden zig toen, in eenen brief aan Koning Willem, zeer over de handelwyze der Ridderſchap, die haare bezwaarniſſen voor zyne Majeſteit gebragt hadt, buiten kennis van de Steden. Te gelyk, verzogtenze, dat zyne Majeſteit haar wilde handhaaven by haare voorregten, welker behoudenis haar, ook by het Reglement van den jaare 1675, was toegezeid. Ook hadt zyne Majeſteit daarin verklaard, dat hy zig niet belaſten wilde met de kenniſſe van eenige Provinciaale zaaken, die hierom nog minder tot eenigen zyner Gemagtig- 1690. de Steden.

1690. den ſcheen te behooren. De Koning antwoordde, vooreerſt, niet op dit ſchryven; doch berigtte den Steden, terwyl derzelver brief nog onder weg was, dat de drie Gemagtigden, die hunne reis tot hiertoe verſchooven hadden, in 't kort, ſtonden te komen. Ook kwamen zy, in 't begin van Grasmaand, te Zwolle aan. Hier hoorden zy de Ridderſchap; en belaſtten, terſtond daarna, de Steden op derzelver bezwaarniſſen te antwoorden, binnen driemaal vierentwintig uuren, den tuſſchen beide komenden zondag daaronder begreepen. De Steden, hiertoe geene kans ziende, of meer genegen, om de geſchillen, buiten de Gemagtigden, op den Landdag, af te doen, ſloegen zulks der Ridderſchap voor; die hiernaar geene ooren hadt. Toen *proteſteerden* de Steden tegen alles, wat verder gehandeld zou worden, en ſchreeven andermaal eenen klaaglyken brief aan den Koning; die zelf, by voorraad, eene uitſpraak deedt over de hangende geſchillen, gedagtekend uit Whitehall, den vyfentwintigſten van Grasmaand; waarby belaſt werdt „ dat de gemeene middelen „ zouden geheeven worden, op den ouden „ voet, zonder dat de Burgemeeſters der Ste„ den, onder eenigerlei voorwendſel, eenige „ meerdere laſten zouden mogen vorderen: of „ zo zy zulks dienſtig oordeelden, zouden zy, „ deswege, een ontwerp moeten leveren aan „ 's Konings Gemagtigden, door bemidde„ ling van welken, men met de Ridderſchap „ hiernaar eene Ordonnantie beraamen zou: „ en in geval men elkanderen niet mogt kon-

„ nen

„ nen verſtaan, zou de beſliſſing blyven aan 1690.
„ zyne Majeſteit. Voorts, zouden de Ste-
„ den, voor Herfſtmaand deezes jaars ouden
„ ſtyl, antwoorden moeten, op de bezwaar-
„ niſſen der Ridderſchap (*l*)." Door deeze uitſpraak by voorraad, werdt de ſtaat der geldmiddelen van 't Geweſt buiten verwarringe gehouden: doch of en hoe de geſchillen, tuſſchen de Ridderſchap en de Steden, eindelyk, beſlegt geworden zyn, is niet tot myne kenniſſe gekomen.

XVI. Verſchil tuſſchen de Staaten en den Stadhouder van Stad en Lande, over 't begeeven eener Kompagnie Paarden, in afzyn des Stadhouders open gevallen.

Van minder belang was het geſchil, welk, reeds in 't voorleeden jaar, tuſſchen de Staaten van Stad en Lande en den Stadhouder van 't Geweſt, Prinſe Henrik Kaſimir van Naſſau, ontſtaan was; doch haaſt geſmoord werdt. De Kompagnie Paarden van den Ritmeeſter *Nyeveen*, ſtaande ter betaalinge van Stad en Lande, was, in Grasmaand des voorleeden jaars, op Patent der algemeene Staaten, getrokken uit dit Geweſt naar Deventer, en van daar naar Kalkar, Zante, en eindelyk naar 't Leger voor Bon; omtrent welke Plaatſen, zy gebleeven was, tot in Herfſtmaand, op den twaalfden van welke, de Ritmeeſter overleeden was. Eenigen tyd hierna, trok deeze Kompagnie naar 't Leger der Staaten, in de Spaanſche Nederlanden, daar zy, te vooren, geweeſt was. Zy lag toen te Genappe. Prins Henrik Kaſimir kwam hier ook, eerlang, en begaf de opengevallen' Ritmeeſters-Plaatſe. De Staaten van Stad en Lande, hier-

(*l*) *Zie* Holl. Merc. van 1690. bl. 84-91.

1690. hiervan kennis bekomen hebbende, oordeelden, dat Prins Henrik de paalen zyns gezags overſchreeden hadt, om dat hy niet by't Leger geweeſt was, ten tyde van 't openvallen der Plaatſe, en om dat de Kompagnie, toen de Ritmeeſter overleeden was, aan den Ryn, onder 't opperbevel van den Keurvorſt van Brandenburg, gediend hadt. Zy beſlooten dan, de Plaats zelven te begeeven, en gaven Prinſe Henrik kennis van dit beſluit. Zyne Doorlugtigheid antwoordde, op den twaalfden van Wintermaand, uit Leeuwaarden „ dat „ hy zig, terſtond na 't ontvangen van zy„ nen laſt als Veldmaarſchalk, en na 't af„ leggen van den eed, begeven hadt naar 't „ Leger van den Staat, zig aldaar kwytende „ van zyn beroep in den Veldtogt, welk hy „ niet meende, door hét afzyn van eenige „ weeken, eenigszins, verzuimd te hebben; „ dat hy, ten tyde van het overlyden van den „ Ritmeeſter Nyeveen, wel niet te Genappe, „ maar nogtans in de Spaanſche Nederlanden geweeſt was, bezig in 's Lands dienſt; „ dat 'er nimmer beſlooten was, deeze Kompagnie te leenen aan den Keurvorſt van „ Brandenburg; maar dat zy, nevens de andere troepen van den Staat, geſtaan hadt „ onder haare eigen' Overſten, en zig, daarna, op Patent van den Prinſe van Waldek, „ hadt moeten begeven naar het Hoofdleger, „ in de Spaanſche Nederlanden. Zyne Doorlugtigheid beſloot, derhalve, dat hy, in 't „ begeeven der genoemde Ritmeeſters-Plaatſe, niets gedaan hadt, dan waartoe hy be„ voegd

Redenen des Stadhouders.

„ yoegd was, en vertrouwde van de billyk- 1690.
„ heid en edelmoedigheid der Staaten, dat
„ zy, zyne redenen gezien hebbende, veran-
„ deren zouden van gedagten, en zulk een
„ beſluit neemen, als meeſt met de behoude-
„ nis zyner agtinge overeenkwame." Het Redenen
antwoord, welk hier, van wege de Staaten der Staa-
van Stad Groningen en Ommelanden, op ten.
kwame, was den tweeden van Louwmaand
gedagtekend. Zy merkten, in het zelve, aan,
„ dat, 't gene zyne Vorſtelyke Doorlugtig-
„ heid hun geliefde te kennen te geeven, van
„ zyn afzyn om den laſt van Veldmaarſchalk
„ te ontvangen; van zyn verblyf in de Spaan-
„ ſche Nederlanden, ſchoon niet te Genap-
„ pe; en dat de Kompagnie van Nyeveen den
„ Keurvorſt van Brandenburg niet zou ge-
„ leend geweeſt zyn, huns oordeels, het ge-
„ ſchil niet raakte. Zy redeneerden uit een
„ ander beginſel, en leiden tot een' grond-
„ ſlag, dat het begeeven van alle krygsamp-
„ ten, als een wezenlyk deel der opperſte
„ magt, alleenlyk behoorde aan de Staaten
„ van den Lande, ten ware men duidelyk
„ toonde, dat en hoe verre dezelven van dit
„ hun regt waren afgeſtaan. Naardemaal nu
„ zyne Vorſtelyke Doorlugtigheid verklaard
„ hadt de begeeving der Ritmeeſters-Plaatſe
„ alleenlyk te hebben gedaan, uit hoofde van
„ de magt, hem, door de Staaten, by zyne
„ Inſtructie, verleend, kwam alleen in beden-
„ king, wat deeze Inſtructie inhieldt. Vol-
„ gens het vyftiende Lid derzelve, ſtondt
„ aan den Stadhouder het begeeven der Plaat-

1690. „ ſen van Ritmeeſteren, Kapiteinen, Luite-
„ nants, Kornets en Vendrigs, die in 't veld
„ waren opengevallen, *mids hy zelf daar by*
„ *tegenwoordig ware.* Maar zyne Vorſtelyke
„ Doorlugtigheid was niet tegenwoordig ge-
„ weeſt op den Duitſchen bodem, daar de
„ Kompagnie lag, toen de Plaats open viel:
„ 't welk genoeg was, om te doen zien, dat
„ de voorgaande beſluiten der Staaten op re-
„ den ſteunden; waarom zy vertrouwden,
„ dat zyne Vorſtelyke Doorlugtigheid zig de
„ begeeving der Plaatſe, in gevolge van dee-
„ ze beſluiten, door de Heeren van de Om-
„ melanden gedaan, zou laaten welgevallen
„ (*m*)." Ook meen ik, dat de Prins zig 'er naar gevoegd heeft. Immers, ik vind niet, dat dit geſchil eenig verder gevolg heeft gehad.

XVII. Aanvang der Haagſche Byeenkomſt.

Doch, na dat wy ons, dus lang, binnens Lands hebben opgehouden, wordt het tyd, dat wy tot de uitheemſche en oorlogszaaken wederkeeren. Keizer Leopold, zig, in Bloeimaand des voorleeden jaars, met de Staaten, tegen Frankryk verbonden hebbende(*n*), hadt, ſedert, de Ryks-Vorſten en Stenden, te Augsburg beſchreeven, kragtiglyk opgewekt tot den oorlog (*o*). Ook zogt men meer Mogendheden te doen treeden in dit Verbond. Groot-Britanje werdt 'er, gelyk wy boven zagen (*p*), het eerſt toe overgehaald, in Wintermaand des

(*m*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 93-97.
(*n*) *Zie* hier voor, *bl.* 16.
(*o*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1689. *bl.* 253 *enz.*
(*p*) *Bladz.* 46.

des jaars 1689. Doch men beſloot ook, omtrent deezen tyd, eene Byeenkomſt aan te leggen in den Haage van Gevolmagtigden der Bondgenooten, op welke de zaaken, die 't gemeene Bondgenootſchap betroffen, overlegd en geregeld werden. De uitheemſche Gevolmagtigden begonden hier aan te komen, met het begin deezes jaars, en op den zeſtienden van Lentemaand, werdt de Byeenkomſt geopend in de Treves-kamer, die voor eene onzydige plaats gehouden werdt. Hier verſcheenen, eerlang, Gevolmagtigden des Keizers, en der Vorſten en Stenden, die 's Keizers zyde hielden, te weeten, die der Keurvorſten van Ments, Keulen, Beieren, Saxen, Brandenburg en de Palts; die des Hertogs van Hanover; die des Landgraafs van Heſſen-Kaſſel; die des Hertogs van Wolfembuttel; die der Stenden van Gulik en Berg, en die van den Biſſchop van Luik. Voorts, de Gezanten van Spanje, Groot-Britanje en Savoje: behalve de Gevolmagtigden van de Staaten der Vereenigde Geweſten, zynde den Baron van Waſſenaar-Duivenvoorde, den Raadpenſionaris Heinſius, de Heeren van Odyk, van Dykveld en eenige anderen (*q*). De Koning van Spanje trad, op den zesden van Zomermaand, in 't groot Verbond: en *Viktor Amadeus de II.*, Hertog van Savoje, niet voor den twintigſten van Wynmaand (*r*). 1690.

Spanje neemt het groot Verbond aan.

On-

(*q*) Burnet *Vol.* II. *p.* 78. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 104, 105.

(*r*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 267, 272.

1690. XVIII. Opening van den veldtogt in de Spaanſche Nederlanden.

Ondertuſſchen, was de veldtogt deezes jaars, ter oorzaake van de ongereedheid der Hoogduitſchen, van de zyde der Bondgenooten, laat geopend en ongelukkig uitgevallen. De Staaten hadden gaarne Koning Willem gezien aan 't hoofd van hun Leger, welk in Brabant ſtondt verzameld te worden: doch hy hadt zig verontſchuldigd, ter oorzaake van den toeſtand van Ierland, alwaar zyne tegenwoordigheid hooglyk vereiſcht werdt. De Prins van Waldek kreeg dan 't opperbevel wederom, over 's Lands krygsmagt te lande. De Koning van Frankryk hadt zyn Leger in de Nederlanden geſteld onder 't bevel van den Maarſchalk, Hertoge van Luxemburg. Maar eer hy nog te velde kwam, viel 'er, niet verre van Namen, op den vierden van Grasmaand, een gevegt voor, tuſſchen eenige vyandlyke manſchap uit de bezettingen van Filippeville, Dinant en Charlemont, en een gedeelte der Spaanſche bezettinge van Namen benevens agthonderd Staatſche knegten, onder den Kolonel *François Nikolaas Fagel*; waarin de Bondgenooten merkelyke voordeelen behaalden op de Franſchen (*s*). Doch dit voorſpoedig begin des veldtogts werdt, eerlang, van den ongelukkigen ſlag by Fleury gevolgd. De Hertog van Luxemburg, zyn Leger te S. Amand gemonſterd hebbende, trok van daar op, om den Prins van Waldek ſlag te leveren; terwyl d'Humieres, met een klein Veldleger, den Markgraaf van Gastanaga, die zyne benden, by Gend, ſamengetrok-

Gevegt by Namen.

(*s*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 168.

trokken hadt, werk geeven zou. Waldek hadt het Leger der Staaten verzameld te Wavere, vanwaar hy, verneemende, dat Luxemburg op weg was naar de Sambre, opbrak naar de Pieton, een' kleinen Stroom, die by Charleroi in de Sambre valt; langs welken, hy zig nederſloeg, om op de beweegingen des vyands te paſſen. Op den negenentwintigſten van Zomermaand, zondt hy den Luitenant-Generaal *van Weibnum*, met de Ruitery, vooruit om kennis te neemen; die, dien dag, tot aan 't Dorp Mellé, voorttrok. Waldek volgde hem, met het gros des Legers, zig nederſlaande, omtrent eene Plaats, *Cheval blanc* genaamd. Ondertuſſchen, was het Franſche Leger, niet verre van 't Kaſteel Froimont, tuſſchen Namen en Charleroi, over de Sambre geraakt; en een gedeelte van het zelve ſloeg den dertigſten reeds op weg naar den kant van het Dorp Fleury, toen het, door den Graave van Flodroff, met eenige Ruitery vooruit gezonden, ontdekt werdt. In 't Leger der Staaten, hadt men ook kondſchap van den togt der Franſchen, en reeds meer dan één teken gegeven, aan Flodroff, en aan den *Graave van Berlo*, die hem verzelde, om te rug te keeren. Doch deeze bevelen werden langzaam naargekomen: 't welk den vyand gelegenheid gaf, om Flodroff en Berlo, in 't aftrekken, op de hielen te zitten, en tot tegen de linker' vleugel van 't Leger der Staaten, welk toen, gedeeltelyk, in ſlagorde ſtondt, te rug te dryven. De Graaf van Berlo ſneuvelde, in deeze gelegenheid. De Franſchen bleeven, tot 's a-

1690.

Slag by Fleury.

1690. vonds toe, by Fleury, in ſlagorde ſtaan; doch keerden toen, naar hunne voorige Legerplaats, by Villaine, te rug. Waldek, ſchoon merkelyk zwakker van volk dan Luxemburg, zag zig genoegzaam in de noodzaakelykheid gebragt, om eenen veldſlag te waagen; zo hy 't platte Land en de zwakſte Steden van Spaanſch en Staatſch Brabant niet ten prooije laaten wilde, voor den vyand. Doch men vondt geraaden, vooraf, van Legerplaats te veranderen, en meer waters te zoeken. Des anderendaags 's morgens, zynde den eerſten van Hooimaand, kreeg men in 't Staatſche Leger berigt, uit eenen overlooper, dat Luxemburg gezind was te ſlaan. Maar wat laater, boodſchapten twee verſpieders, die van beide de partyen geld trokken, en beide de partyen verrieden, dat de Franſchen bezig waren, om over de Sambre te rug te trekken. Deeze tyding hieldt den Prins van Waldek in onzekerheid, en deedt hem beſluiten, zig ſtil te houden, tot dat hy wiſt, wat de vyand in den zin hadt. Wat laater, vernam men, dat het gantſche Leger der Franſchen aantrok op het Staatſche, welk toen, in twee *Linien*, nevens het Dorp Fleury, geſchaard ſtondt. De regter vleugel der eerſte Linie ſtondt onder bevel van den Prinſe van Naſſau-Saarbrugge, den Luitenant-Generaal *d'Hubuy* en den Prinſe van *Birkenfield*: de middeltogt en linker vleugel onder den Prinſe van Naſſau, Stadhouder van Friesland, de Luitenant-Generaals Aylua en van Weibnum: de tweede Linie onder den Luitenant-Generaal *Delwig*.

De

De Legerplaats der Staatſchen rees, zagtelyk, naar de regter zyde: 't welk, meent men, den Hertoge van Luxemburg gelegenheid gaf, om de linker vleugel zyner Ruiterye, met welke hy, van ter zyde en van agteren, op het Staatſche Leger dagt in te vallen, te verbergen voor 't gezigt der onzen. Immers, het Franſche Leger was zo geplaatſt, dat de linker vleugel van het zelve aantrok op de linker vleugel van het Staatſche; terwyl 's vyands regter vleugel voorby toog, om van ter zyde en van agteren aan te vallen: gelyk geſchiedde. De Ruitery der linker vleugel van het Staatſche Leger werdt toen, gedeeltelyk, in wanorde gebragt: doch, eerlang, bygeſprongen door de regter vleugel, die den vyand in de zyde viel, en wakkerlyk te rug dreef. 't Gevaar van't voetvolk der linker vleugel deedt de regter vleugel, nogtans, wederom keeren. Maar 's vyands regter vleugel, ondertuſſchen, ook in 't gevegt geraakt zynde, werdt 'er hevig geſchooten, van alle kanten. Het Staatſch voetvolk kweet zig dapperlyk. Menigte van manſchap ſneuvelde, ter wederzyde. De vyand verloor een groot getal van Overſten. Den ſtryd zes uuren geduurd hebbende, beſlooten de Staatſchen af te trekken: 't welk, voor een gedeelte, al vegtende, langzaam en in goede orde, geſchiedde, tot op de hoogte van Mellé, daar 't Leger, te vooren, hadt gelegen. Doch eenige Regementen van de linker vleugel, die meeſt geleeden hadt, namen de wyk naar Charleroi, daar het overgebleeven voetvolk 1690.

1690. volk van den middeltogt, en een gedeelte van 't geſchut en den voorraad gebergd werdt. De Franſchen vernagtten op het ſlagveld, en ſchreeven zig dus de eer der overwinninge toe, die hun egter veel volks gekoſt hadt. Van 't getal der geſneuvelden in deezen ſlag heeft men, nimmer, zekere kennis konnen krygen. De Franſchen ſchryven, dat 'er, van de zyde der Staaten, zesduizend; van hunnen kant, drieduizend man in omgekomen zyn. De onzen willen dat het verlies, van wederzyde, omtrent even groot geweeſt is. De ſterkte der Legeren wordt ook ongelyk begroot. De Franſchen willen, dat zy elkanderen in getal niet veel ontloopen hebben, en ieder omtrent dertigduizend man haalen konden. De onzen ſchryven, daarentegen, dat het Franſche Leger meer dan veertigduizend; het Staatſche niet boven vyfentwintigduizend man ſterk geweeſt is. De vyand zelf was overtuigd, dat het Staatſche voetvolk zig wakkerlyk gekweeten hadt. Doch op 't gedrag onzer Ruiterye viel minder te roemen. Men verhaalt, dat de Hertog van Luxemburg, van deezen ſlag ſpreekende, plagt te zeggen „ dat de Prins „ van Waldek altoos aan de Franſche Rui„ tery behoorde te gedenken; gelyk hy het „ Staatſche voetvolk nimmer vergeeten zou." De Staaten ſtelden, ondertuſſchen, ſpoedig orde, op de verſterking van hun Leger. Zy bewoogen den Keurvorſt van Brandenburg, om 'er zyne krygsmagt mede te vereenigen, gelyk, in 't begin van Oogſtmaand, geſchiede

de (*t*). De Franſchen hadden, in den ſlag by Fleury, ook zo veel geleeden, dat zy, behalve het plonderen en verbranden van eenige Dorpen in Brabant en Vlaanderen, in deezen veldtogt, niets meer ondernamen (*u*). De wederzydſche gevangenen in den ſlag by Fleury bleeven lang zitten, om dat 'er, op 't loſſen derzelven, nog geene overeenkomſt gemaakt was. Dit geſchiedde eerſt, in Wintermaand. De Koning van Frankryk en de Staaten kwamen toen overeen, te Bouillon, werwaards Jakob, Vryheer van Waſſenaar en Heer van Obdam, afgezonden was, over de uitwiſſeling en het losgeld der krygsgevangenen (*v*). 1690.

In Grasmaand, was 'er een heimelyke toeleg ontdekt, om Sluis aan den vyand te leveren, en eenige Zeeuwſche Eilanden, nevens Kadzand, onder brandſchatting te brengen, of af te loopen. Hoofdbeleider van deezen ſlinkſchen aanſlag was *Jakob Martinet*, Franſchman van herkomſt en Oud-Schepen te Sluis. Hy hadt ook eenen *Kornelis Roelandsz*, Schipper te Sluis, in den aanſlag weeten in te wikkelen. Daarna zogt hy *Antoni Regnault*, Franſchen Schoolmeeſter aldaar, aan zyne koorde te krygen; doch deeze gaf 'er den Bevel- Verraad te Sluis ontdekt.

(*t*) *Zie* verſch. Brieven en Verhaalen *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 167-190, 231, 232. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 83-93. DANIEL Journal, *p.* CLVIII-CLX. FEUQUIERES Mem. Hiſtor. & Milit. *Tom.* I. *p* 157, 187. *Tom.* II. *p.* 64.

(*u*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 334, 335.

(*v*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 167. *Voiez auſſi* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 277. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 322.

1690. velhebber van Sluis kennis van. Martinet werdt betrapt, met een' brief by zig, aan den Heere de Louvois, waarin hy den toeleg opende. Doch deeze brief was, door Regnault, geſchreeven en met Martinets naam onderteekend: 't welk deeze op hem begeerd hadt, op dat hy zyne hand, daarna, zou konnen ontveinzen. Roelandsz raakte ook in hegtenis; Martinet en Roelandsz werden te regt geſteld voor den Krygsraad. Martinet werdt veroordeeld, om gewurgd en gevierendeeld; Roelandsz om gehangen te worden: welk vonnis, op den zeſtienden van Bloeimaand, werdt uitgevoerd. Regnault, die 't ſtuk uitgebragt hadt, verwierf een jaargeld van driehonderd guldens van de Staaten. De Luitenant-Kolonel *Palm* en de Kwartiermeeſter *Bollaars*, verdagt van kennis gehad te hebben aan 't verraad, werden, in Wynmaand daarna, zuiver geſchouwen, en in hunnen goeden naam herſteld (*w*).

XIX. Zeeſlag tuſſchen de Franſche en de vereenigde Engelſche en Staatſche Vlooten, op de hoogte van Beveſier.

De vereenigde Engelſche en Staatſche Vlooten waren, dit jaar, ook ongelukkig geweeſt. De Staaten, in 't voorleeden najaar, den Sekretaris der Admiraliteit te Amſterdam de Wildt gezonden hebbende naar Engeland, om met Koning Willem over de uitruſting der Vloote te raadpleegen (*x*), hadden maar dertig Oorlogsſchepen uitgeruſt: eenigen van welken, onder bevel van den Vice-Admiraal *Gelein Evertſen*, Broeder van Kornelis Evertſen, nevens eenige Engelſchen, de Koningk-

(*w*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 97-104.
(*x*) *Zie* Reſol. Holl. 25 *Oct.* 3 *Decemb.* 1689. *bl.* 563, 611. 4 *Jan.* 1690. *bl.* 6.

GELEIN EVERTSEN,
Luitenant-Admiraal
van Zeeland.

A. Schouman del. naar de Originele Schilderij by den Heer Generaal Evertsen te Vlissingen. J. Houbraken fec.

Is. Tirion Excud.

ningklyke bruid van Spanje, *Maria Anna*, Dogter van Filips Willem, Keurvorſt van de Palts, in 't voorjaar, geleid hadden naar Ferol, zig daarna bezig houdende met kruiſſen in de Straat: terwyl de overigen, onder 't bevel van den Luitenant-Admiraal Kornelis Evertſen, zig voegden by de Engelſche Vloote, onder den Admiraal *Torrington*, die in Duins lag; doch ſedert verzeilde naar S. Helena. Om hem op te zoeken, was de Franſche Vloot, onder den Graave de Tourville, op den drieentwintigſten van Zomermaand, van Breſt, in zee geſteken. 't Liep tot in 't begin van Hooimaand aan, eer de Vlooten in elkanders gezigt kwamen. De Engelſchen en Staatſchen beſlooten, terſtond, ſlag te leveren. Evertſen geleidde de voorhoede der vereenigde Vlooten; de middeltogt ſtondt onder den Admiraal Herbert. De Admiraal Torrington geboodt de agterhoede. Op den tienden, 's morgens ten negen uuren, begon Evertſen het gevegt, op de hoogte van Beveſier, tegen den voortogt der Franſche Vloote. Het duurde drie uuren. Toen hielden de Franſchen af. Evertſen kon hen niet vervolgen, ter oorzaake van de ſtilte. Ook belette de zelfde ſtilte den Vlooten het ſcheiden. De ſtryd werdt dan hervat. De Franſchen, ziende dat Torrington niet opkwam, drongen in op het agterſte ſmaldeel van den voortogt onder Evertſen. Toen werdt 'er fel gevogten, van wederzyde, tot 's nademiddags ten vyf uuren. 't Esquader onder Evertſen werdt deerlyk beſchadigd: byna alle de ſchepen reddeloos geſchooten. 1690.

Groot

1690. Groot was ook, gelyk men denken kan, 't getal der dooden. *Jan van Brakel* en *Jan Dik*, Schouten by Nagt onder de Kollegien van de Maaze en van 't Noorderkwartier, lieten hier 't leeven. Ook ſneuvelde de Kapitein *Adriaan Noordhei*. 't Schip van Kapitein *van der Goes*, maſteloos geſchooten zynde, werdt by den vyand veroverd. Twee andere Staatſche ſchepen, geheel onbekwaam om dienſt te doen, werden, na den ſlag, op bevel van Evertſen, vernield. Nog vier zwaar beſchadigde Oorlogsſchepen en een brander zyn, daarna, verongelukt, of den vyand in handen gevallen. Doch 's Lands ſchip de Maaze, gevoerd door Kapitein *Snel*, tuſſchen Reye en Haſtings, aan ſtrand geraakt, en door de Franſchen overvallen zynde, ontkwam hunne handen; en werdt, ſlegts ééne maſt meer ophebbende, behouden in Goeree binnen gebragt. De Franſchen vervolgden de onzen en de Engelſchen, tot op de hoogte van Douvres. De vereenigde Vlooten bergden zig, grootendeels, op de Theems. Doch verſcheiden' reddelooze Staatſche ſchepen werden, door de onzen, vernield, op dat zy den vyand niet in handen vallen zouden (*y*). De ongelukkige uitſlag van deezen ſtryd werdt, beide in Engeland en hier te Lande, den Graave van Torrington geweeten; die zig, byna geheellyk, buiten 't gevegt gehouden hadt (*z*). Ook werdt hy, te Lon-

Van Brakel en Dik ſneuvelen.

(*y*) Miſſiven *van den* Luit. Admir. EVERTSEN *van* 11 *en* 17 *July* 1690. *MSS.*

(*z*) Extr. Journ. *van den* Luit. Adm. EVERTSEN. *MS. Zie ook* Reſol. Holl. 20 *July* 1690. *bl.* 306.

Londen komende, terſtond, naar den Tour gezonden. De Franſchen ſchreeven, dat zy geheel geene ſchepen verlooren hadden. Zy gedroegen zig, na deeze overwinning, als meeſters van de zee, deeden, eerlang, eene landing op de Engelſche kuſt, die egter geen gevolg hadt, en benamen den Engelſchen, Hollanderen en Zeeuwen een groot getal van Koopvaardyſchepen. Koningin Maria, die, terwyl Koning Willem in Ierland was, de Regeering van Engeland in handen gehad hadt, zondt, terſtond na den ſlag by Beveſier, den Heer Herbert naar den Haage, om de Staaten aan te moedigen, tot het herſtellen en verſterken hunner Vloote; waartoe zy, van zelven, genoeg gezind waren. Torrington werdt, eerlang, te regt geſteld; doch van wangedrag zuiver geſchouwen (*a*), en ontſlaagen (*b*). Sedert, viel 'er weinig voor, ter zee. Alleenlyk, werdt 's Lands Oorlogsſchip de Katharina, gevoerd door Kapitein *Jan van Genderen*, die eenige Koopvaardyſchepen naar S. Ubes geleidde, op den negenden van Wynmaand, door drie Franſche Oorlogsſchepen, aangetaſt en veroverd (*c*). 1690.

De ſchade, in den ongelukkigen ſlag by Beveſier geleeden, werdt ten deele geboet, door de XX. Krygsbedryven in Ierland.

(*a*) Miſſiven *van den* Ambaſſ. VAN CITTERS *van* $\frac{8}{18}$ *July* $\frac{1}{11}$ *Aug.* $\frac{12}{22}$ *Dec.* 1690. *MSS.* van den Secr. J. DE WILDT *van* 18 *Aug.* 1690. *MS.*

(*b*) *Zie* de Brieven en Verhaal. *in de* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 190-213. FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 300. TINDAL *Vol.* II. [*or.* XVII.] *p.* 25-47. DANIEL Journ. *p.* CLV, CLVI.

(*c*) Europ. Merc. *Octob.* — *Dec.* 1690. *bl.* 97.

1690. de overwinning, die Koning Willem, 's daags na den zelven, behaalde in Ierland. Zyne Majeſteit, in Lentemaand, een nieuw Parlement byeengeroepen hebbende, hadt zig, voor 't eerſt, bediend van een middel, zeer gemeen in Engeland, om, door onthaal en giften, Leden in 't Huis der Gemeenten te doen kiezen naar zynen zin (*d*). De party der Whigs, die hem op den Troon geholpen hadt, was by hem verdagt geworden (*e*), ſedert dat zy zwaarigheid gemaakt hadt, om zyne inkomſten, ruim genoeg, en voor zyn leeven, of voor een merkelyk getal van jaaren, vaſt te ſtellen. Ook zogt zy, in andere opzigten, den Koning naar haare hand te zetten. Men wil, dat eenigen deezer partye, eenige jaaren te Amſterdam gewoond hebbende, geduurende de Regeering der twee laatſte Koningen; in deeze Stad, veel gehoord hadden van 's Konings korzelen en heerſchzugtigen aart, en dat zy, hierom, te ligter, vreesden, dat hy, zo wel als verſcheiden' der voorgaande Koningen, eene willekeurige wyze van regeeren zou zoeken in te voeren: 't welk hen bewoog, om hem, in veele opzigten, kort te houden (*f*). De party der Torys hadt, daarentegen, altoos hooge gedagten van 't Koningklyk voorregt gehad. Koning Willem vondt, derhalve, geraaden, eenigen van deezen te doen verkiezen tot Leden van 't Huis der Gemeenten, op

(*d*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 496.
(*e*) Brief van ADR. DE VRYE *van* 26 *Dec. O. S.* 1690.
(*f*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 452, 453.

op dat zy hem mogten konnen dienen tegen de Whigs, op welker vriendſchap hy luttel ſtaats meer maakte (*g*). Ook werden, kort na dat het Parlement byeengekomen was, 's Konings inkomſten, voor den tyd van vier jaaren, vaſtgeſteld (*h*). Doch de voorſlag om Koning Jakob af te zweeren werdt verworpen, doordien de Torys deezen Vorſt nog heimelyk genegen waren; ſchoon zy voorgaven, dat de Whigs, zo de voorſlag ingang vondt, de gantſche Regeering wederom in hunne handen geſteld zouden zien (*i*). Ondertuſſchen, hadt de Koning het Parlement reeds bekend gemaakt, dat hy voorhadt, naar Ierland over te ſteeken. De Whigs toonden kleinen zin in deeze reize. „ Zy vreezen," ſchreef de Koning aan den Graave van Portland „ my te „ zullen verliezen, eer zy hunnen wil geheel„ lyk van my gehad hebben (*k*)." De Regeering werdt, in 's Konings afzyn, geſteld in handen van de Koninginne, by eene Akte van 't Parlement (*l*). In Zomermaand, begaf de Koning zig naar Ierland, daar de Hertog van Schomberg, reeds wederom, eenige Steden en Sterkten bemagtigd hadt (*m*). Zyne Majeſteit landde te Karrikfergus, in 't Noorden van 't Eiland, op den vierentwintigſten. Koning Jakob hadt zig gelegerd langs de Rivier de 1690.

(*g*) *Zie* 's Konings brief *aan den* Graave van Portland, *gedr.* 1739. *bl.* 11.
(*h*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 499.
(*i*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 509-512.
(*k*) *Zie* den Brief *boven aangehaald*, *bl.* 11.
(*l*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690 *bl.* 130.
(*m*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl* 214-216.

1690. de Boyne; doch trok over den ſtroom te rug, op de aankomſt van eenige Ruitery en Dragonders, onder den Generaal-Majoor *Heere van 's Graavenmoer*. Koning Willem kwam, op den zevenden, te Dundalk, met zyn Leger. Hier werdt overlegd, of men den vyand ſlag leveren zou; daar 's Graavenmoer ſterk toe riedt, beweerende, dat Koning Jakob ſlegts een handvol volks by zig hadt (*n*). Den tienden, bezigtigde Koning Willem het vyandlyk Leger, van eene hoogte, en liep toen groot gevaar van een Kanonſchoot, die hem 't vel van de regter ſchouder wegnam. Maar den volgenden dag, raakte het Leger gelukkiglyk, door de ondiepten der Riviere, en voorts in een hevig gevegt met dat der Franſchen en Ieren, onder Koning Jakob. Koning Willem plaatſte zig, eerlang, aan 't hoofd van eenige Staatſche troepen, en viel aan op 's vyands linker vleugel. De Luitenant-Generaal *van Ginkel*, die over een gedeelte deezer troepen geboodt, werdt eerſt, door eenen grooten hoop Ieren, aan 't deinzen gebragt; doch, onderſteund door eenige Engelſchen, moedigde hy zyn volk zo ſterk aan ten ſtryde, dat de vyand op zyne beurt aan 't wyken raakte, en eerlang, met zwaar verlies, op de vlugt geſlaagen werdt. 't Gantſche Leger van Koning Jakob onderging het zelfde lot. De zege verklaarde zig t'eenemaal voor Koning Willem: die geen grooter verlies geleeden hadt, dan dat van den Hertoge van Schomberg, zynde dee-

Slag aan de Boyne.

(*n*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 8.

deezen, reeds in den aanvang des gevegts, door eenige Lyfwagten van Koning Jakob, onverhoeds, overvallen en gedood. Doch zo dra was het Leger van den onttroonden Vorst niet aan 't wyken gebragt, of hy zelf floeg den weg op naar Dublin, begaf zig, eerlang, naar Waterford, en stak wederom over naar Frankryk, neemende zynen intrek te S. Germain en Laye, welk Paleis Koning Lodewyk hem, tot zyn verblyf, afgestaan hadt. De overwinning aan de Boyne baande Koning Willem den weg tot de verovering van Drogheda, Kork en Kingsale. Doch Limerik werdt, lang, vergeefs, belegerd. Na 't einde van den veldtogt, begaf zyne Majesteit zig te rug naar Engeland. De Fransche troepen waren, ondertusschen, geweeken uit Ierland; daar de aanhangers van Koning Jakob, aan kleine hoopen verdeeld, zig, voortaan, meest met rooveryen ten platten Lande ophielden (o). 1690. Koning Jakob wykt wederom naar Frankryk.

XXI. Staat des oorlogs in Duitsch-land en tegen den Turk.

In Duitschland, viel, dit jaar, niets voor van belang. De verkiezing en Krooning van den Aartshertoge Jozefus tot Roomsch-Koning, die in Louwmaand voortging, hadt de toerustingen ten oorloge, eene geruime wyle, vertraagd. Hierop, volgde de dood des Hertogs van Lotharingen, die op den agttienden van Grasmaand voorviel. De inhuldiging van den Keurvorst van Brandenburg, als Hertog van Pruissen, die, door den Koning van Groot-Bri-

(o) Burnet *Vol.* IV. *p.* 49-52. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 10-17, 20-25, 47-74. Daniel Journ. *p.* CLVJ, CLVJ. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 216-235, 239-248.

1690. Britanje, ook met de Ridderorde van den Kouſeband vereerd werdt, ſtremde de Krygsbeweegingen, insgelyks. Waarby nog kwam, dat de Keurvorſt van Saxen, in 't begin van Grasmaand, verklaard hadt, dat hy géén' man naar den Rynkant dagt te zenden, zo de Keizer hem niet handhaafde, in 't geruſt bezit der Saxen-Lauwenburgſche erfeniſſe: 't welk zo laat geſchiedde, dat de Saxiſche troepen, niet voor diep in Zomermaand, in 't veld verſcheenen (*p*). De Keurvorſt van Beieren kreeg, na de dood des Hertogs van Lotharingen, het opperbevel over 't Keizerlyk Leger. Het Franſche in deezen oord werdt, door den Daufyn, gebooden. Beide de Legers paſten zo ſcherp op elkanders beweegingen, dat 'er, van wederzyde, niets dan eenige ſchutgevegten tusſchen de ſtrydende partyen ondernomen werden: tot dat de naderende Winter de troepen noodzaakte, het veld te verlaaten (*q*). De veldtogt tegen de Turken en tegen den Graave van Tekeli was, dit jaar, ongelukkiglyk uitgevallen voor de Keizerſchen. Prins Lodewyk van Baden werdt geſlaagen in Zevenbergen: waarna Niſſa, Widin, Belgrado en Lippa den Turken in handen vielen. Kaniſcha was, te vooren, ingenomen door de Keizerſchen (*r*).

XXII. Krygsbe- In Katalonie, was, in 't voorjaar, door heime-

(*p*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 154-167.
(*q*) DANIEL Journal, *p.* CLX. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 249, 319. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 93-98.
(*r*) HEISS Hiſt. de l'Empire *Tom.* III. *p.* 247. Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 288-308.

melyk beleid der Franſchen, eenen opſtand verwekt, die van gevaarlyke gevolgen geweeſt zou zyn voor Spanje, zo de opgezetenen tydig genoeg onderſteund geweeſt waren, door den Hertoge van Noailles; alzo de Hertog van Villa Hermoſa, niet voor Oogſtmaand, in 't veld verſcheen. Nu waren de muiters, door eenig Spaanſch Krygsvolk, te ondergebragt, en Noailles maakte zig alleenlyk meester van eene Veſting van klein belang, eer Villa Hermoſa op de been kwam. De veldtogt eindigde hiermede, in deezen oord (*s*). 1690. dryven in Katalonie.

Viktor Amadeus de II, Hertog van Savoje, hadt, ſedert den aanvang des oorlogs, eene ſoort van onzydigheid bewaard, hoewel hy meeſt helde over de zyde van Frankryk. Doch, door den tyd, beſpeurende, dat het Franſche Hof hem in eene genoegzaame afhangkelykheid zogt te houden, leende hy ooren naar de voorſlagen, die hem, van wege den Keizer en de Kroone van Groot-Britanje, gedaan werden, en liet zig, eerlang, beweegen, om Frankryk den oorlog te verklaaren. Hierop volgde de verloſſing en vryheid der Piemonteeſche Dalluiden, door toedoen des Konings van Groot-Britanje en der Staaten, die, reeds in 't voorjaar, gearbeid hadden, om deeze hunne Geloofsgenooten, met geld en krygsbehoeften, te onderſteunen (*t*). Der Staaten Kommiſſaris *van der Meer*, die zig thans te Ge- De Hertog van Savoje verlaat de zyde van Frankryk.

(*s*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 98. Europ. Merc. *January — Maart* 1690. *bl.* 152.
(*t*) Secr Reſol. Gener. *Lunæ* 6 *Martis* 7 *Febr.* 1690. *MSS.*

1690. Geneve en daaromtrent ophieldt, hadt het beleid over deeze onderſteuning (*u*). De Piemonteezen, eerlang, met den Hertoge verzoend, namen, gereedelyk, de wapenen op tegen de Franſchen, die, onder den Heere de Catinat, by Saluſſes, ſlaags raakten tegen den Hertoge. Catinat behaalde hier de overwinning, en veroverde, daarna, Saluſſes, Savillana, Villa Franca en andere Plaatſen. Ook viel hem Suza, ſedert, in handen. Het gantſche Hertogdom Savoje, op Montmelian na, was, midlerwyl, veroverd door S. Ruth. De Hertog van Savoje, wien de Keizer, uit hoofde van zynen eiſch op het Koningkryk van Cyprus, den titel van *Koningklyke Hoogheid* toegeſtaan hadt, zig in deeze engte bevindende, zondt den *Graaf de la Tour*, eerlang, naar den Haage, om onderſtand te verzoeken van de Staaten. Ook deedt de Gezant, ten zelfden einde, een' keer naar Engeland. Koning Willem en de Staaten ſlooten, eerlang, een Verdrag met den Hertoge (*v*), waarby hem dertigduizend Ryksdaalers ter maand beloofd werden; twee derde door de Kroone van Groot-Britanje, en een derde door de Staaten te betaalen (*w*). Sedert, tradt de Hertog ook in 't Groot Verbond: gelyk wy boven (*x*) reeds hebben aangetekend. De Graaf de la

zoekt onderſtand by de Staaten.

treedt in 't Groot Verbond.

(*u*) Secr. Reſol. Genef. 24 *July* 1690. *MS.* Miſſive van den Comm. A. VAN DER MEER uit Turin *den* 11 *April* 1691. *MS.*

(*v*) *Zie* Notul. Zeel. *van* 1690. *bl.* 244. Secr. Reſol. Gener. *Jovis* 9 *Nov.* 1690. *MS.*

(*w*) Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 253-287, 317. TINDAL *Vol.* II. [*or.* XVII.] *p.* 74-83. BURNET *Vol.* II. *p.* 64.

(*x*) *Bladz.* 103.

la Tour was de eerſte, die, in de hoedaanigheid van Gezant des Hertogs van Savoje, in den Haage verſcheen. Van deezen tyd af, hebben de Staaten de vriendſchap met dit Vorſtendom gezogt te onderhouden. Wyders hadden de Staaten, ten deezen tyde, ook Verbonden geſlooten, met den Koning van Deenemarke, en met Karel, Landgraave van Heſſen (y). Ook waren zy met George Willem, Hertog van Brunswyk-Lunenburg, overeengekomen, om het Krygsvolk, welk hy hun verſchaft hadt, nog tot den laatſten van Grasmaand des jaars 1691, in dienſt te houden (z). En deeze overeenkomſt werdt, in 't volgende jaar, wederom vernieuwd (a). 1690.

XXIII. Gewelddige oproer te Rotterdam.

Holland, welk, by de tegenſpoeden der Bondgenooten, in dit jaar, aan alle oorden, geſmaakt, meer dan de andere Vereenigde Geweſten te lyden hadt, werdt, in twee voornaame Steden, ook nog bezogt met gevaarlyke inwendige beroerten, die, ſchoon zy, niet klaarlyk, gelyk veele voorgaanden, haaren oorſprong ſcheenen te hebben, uit eenigen haat tegen de Regeeringe in 't gemeen, evenwel byſtere gevolgen gehad zouden hebben, zo zy niet, door 't beleid en de wakkerheid der hooge en mindere Overheid, by tyds, geſtild geworden waren. Wy komen hierom niet voorby, den oorſprong en afloop deezer be-

(y) Notul. Zeel. *van* 1690. *bl.* 290, 111.
(z) Reſol. Holl. 21 *April* 10 *May* 1690. *bl.* 171, 190. Notul. Zeel. *van* 1690. *bl.* 118.
(a) Notul. Zeel. *van* 1691. *bl.* 113.

1690. beroerten, alhier, kortelyk, te boek te ſtellen. De ſchuttery, die, des nagts na den agtentwintigſten van Oogſtmaand, de wagt hieldt onder 't Stadhuis te Rotterdam, een half anker wyns te verteeren hebbende, hadt, omtrent tien uuren, eenigen uitgezonden, om het te haalen; die, in 't wederkeeren, aangetaſt werden, door drie broeders *van der Steen*, Pagters van de Wynen en 't Gemaal, verzeld van twee deurwaarders en twee oppaſſers, by 't gemeen, *kraaijers* of *verklikkers* genaamd. Men raakte, hierop, handgemeen, en de degens der ſchutteren uit de ſcheeden: een der oppaſſeren, die den Tromſlaager 't vaatje van de ſchouder wilde ligten, werdt, door eenen der ſchutteren, doodgeſteken. De Pagters en deurwaarders begaven zig toen naar 't huis van den Schout der Stede, *Mr. Jakob van Zuilen van Nieveld*, daar zy van den manſlag beſchuldigden *Kornelis Koſterman*, Wynkooper, die, nog dien zelfden nagt, van de wagt komende, gegreepen werdt. Men vergeleek Koſtermans degen met de wonde des dooden: men ondervraagde den gevangen, veele reizen, en hy beleedt, eindelyk, 't feit, op den elfden van Herfſtmaand. Hy werdt, hierop, veroordeeld, om onthalsd te worden. 't Vonnis werdt uitgevoerd, op den zeſtienden, onder een' geweldigen toevloed van volk, morrende, dat hy onſchuldig leedt, en 't ſtuk, ſlegts uit vreeze voor de pynbank, bekend hadt. 't Geviel, dat de ſcherpregter, ontſteld, meent men, uit verwagting van oproer, 't hoofd

hoofd niet met den eerſten ſlag af hieuw; maar zes of zeven reizen toeſloeg, eer hy 't van 't lyf ſcheiden kon: 't welk het graauw ſterkte in den waan van de onſchuld des lyders. Ook liep 'er, des anderendaags, een gerugt, dat de Tromſlaager, die, Koſterman te ſtout verdedigd hebbende voor de regters, ook vaſtgezet was; uit een gat of venſter van 't Stadhuis, geroepen hadt, *hoe Koſterman onſchuldig ter dood gebragt, en hy de man ware, die den oppaſſer doorſteken hadt.* Hierop rot het graauw te hoop, en ſtreeft naar 't huis van den Pagter *Pieter van der Steen*, dat, eerlang, beſtormd en deerlyk geplonderd werdt, zonder dat de Burgemeeſters, die de trom alomme hadden doen roeren, een genoegzaam getal van gewapende ſchutters, om de beroerte te ſtuiten, hadden konnen op de been krygen. De Burgemeeſter Willem Baſtiaansz. Scheepers, verzeld van den Sekretaris *Emmanuel van Welſenes*, en van eenige burgers, deedt egter, omtrent middernagt, de plonderaars, die nu hun zat gewoed hadden, het huis ruimen, ſchoon zy dat van den Schout ook met plondering gedreigd hadden. De Pagters, des anderendaags, verreisd naar den Haage, bragten te wege, dat 'er drie Kompagnien Ruiters naar Rotterdam werden geſchikt, die, eerlang, door honderd en zeſtig knegten, werden afgeloſt. 't Morren en ſchelden op den Schout, wien de ſchuld van alles gegeven werdt, hieldt, ondertuſſchen, aan, onder 't graauw: 't welk de Wethouderſchap bewoog, tot het af-

1690.

't Huis van den Pagter der Wynen wordt geplonderd.

1690. afkondigen van een ſcherp verbod tegen allerlei moedwil en ſamenrotting, geſtaafd met eene bedreiging, dat men vuur zou doen geeven op de muiters, zo zy niet, met gemoede, tot bedaaren te brengen waren. Ook werdt elk, die eenig geroofd goed onder zig hadt, belaſt het zelve den eigenaar wederom te laaten toekomen. En vondt men, ſedert, hier en daar, eenig huisraad van kleine waarde, daar briefjes aan gehegt waren, meldende dat het aan Van der Steen behoorde. Maar 't ſchelden op den Schout hieldt aan. Men ſtrooide en plakte ſchotſchriften door de Stad, waarin hy lelyk doorgeſtreeken, en met de dood gedreigd werdt. Dit duurde, tot den vyfden van Wynmaand, wanneer de Schout, uit den Haage t' huis komende, aan de Poort, opgewagt werdt, door een deel geboefte, dat hem *bloedhond!* en *moorder van Koſterman!* toeſchreeuwde. Eene groote menigte volks, hierop te hoop loopende, verzelde den Schout tot aan zyne wooning, werwaards, ondertuſſchen, de ſoldaaten getrokken waren, om hem en 't huis te beſchermen. Doch 't graauw langs hoe meer aangroeijende in getal en ſtoutheid, beſloot de Regeering, den Schout te verzoeken, dat hy zig, om 't volk genoegen te geeven, wilde ontſlaan van zyn ampt: 't welk hy egter weigerde. Toen 't wat laater werdt, vertoonde hy zig op de ſtoep, zoekende het graauw, met woorden, te doen vertrekken. Vergeefs. Met het vallen van den avond, zag men eenigen het mes trekken: anderen met ſtee-

't Graauw wil den Schout te lyve.

ſteenen werpen op de ſoldaaten, die, hierop, verklaarden, laſt te hebben om met ſcherp te ſchieten, zo men zig niet weg pakte. Maar 't graauw antwoordde, *dat de ſoldaaten zelven van daar zouden gaan, of men zou 't hen leeren doen.* Toen kreegen de ſoldaaten bevel, om een' ſchoot over de hoofden heen te ſlaaken: waarop 't werpen met ſteenen veel hevigèr aanging. Maar als 'er, ten tweede maale, gelaſt werdt met ſcherp onder den hoop te ſchieten, waardoor eenigen doodelyk gekwetſt werden, ſtoof de woeſte menigte naar de wallen: vanwaar zy twee ſtukken geſchuts haalden, keerende het een de ſtraat op naar de Viſchmarkt; het ander ſchuins naar de Leuvenbrugge. Een derde ſtuk werdt naar de overzyde der Leuvenhaven, over des Schouts deur, geſleept; gemet kogels, oud yzer en ſtraatſteenen geladen en los gebrand op de ſoldaaten, die, met den eerſten ſchoot, verſtooven. De Burgemeeſters hadden, midlerwyl, eenige vendelen ſchutters in de wapenen doen komen: aan 't hoofd van eene van welken, de Heeren van Zoelen, Scheepers en Danen, met den Penſionaris *Beyer* en den Sekretaris Welſenes, den Schiedamſchen dyk langs trokken; doch ter halver wege tuſſchen het Gemeene Lands Huis van Schieland en de Leuvenbrugge ſtaan bleeven. Scheepers en Welſenes traden toen vooruit naar 't geſchut, om nog eene proef te neemen, of 't graauw zig, met woorden, wilde laaten ſtillen. Doch de Burgemeeſter kon, door den drang van 't volk, niet heenen

1690.

De ſoldaaten ſchieten 'er onder.

't Graauw loſt een ſtuk geſchuts op de ſoldaaten.

1690. nen komen. Welſenes was voorby gelaaten, en vraagde, by 't geſchut gekomen, *wat men begeerde?* 't Antwoord was, *wy willen de ſoldaaten uit de Stad, en den Schout in handen hebben. Ook moet de ſchuttery niet nader komen, of wy zullen 'er op los branden.* De Sekretaris met dit beſcheid te rug gekeerd zynde, zag niemant der Heeren kans, om de ſchutters een' voet verder te doen zetten: 't zy dat zy bevreesd waren voor 't geſchut, of zo weinig als 't graauw gezind waren, om den Schout te beſchermen. Men ſchoot dan, den gantſchen nagt, op 't huis van den Schout, die, met den ogtendſtond, in ſoldaaten-gewaad, nevens de ſoldaaten, ter poorte uittrok. 't Graauw kreeg zo dra de lugt niet van 't vertrek der ſoldaaten, of 't ſtuk, waaruit men den gantſchen nagt gevuurd hadt, werdt, van de overzyde, gebragt, tot regt voor de deur des Schouts, die terſtond aan ſtarden werdt geſchooten. Toen ſtoof de menigte ten huize in, daar alles verſcheurd, in ſtukken geſlaagen, en ten venſteren uit geſmeeten werdt. Ten negen uuren des morgens, was 't huis reeds ledig geplonderd. Toen ging men aan 't afbreeken van 't gebouw, daar die dag en de volgende aan beſteed werden, zonder dat men zig ruſt gunde, voor dat het huis geheel geſlegt was. Midlerwyl, was 'er, des nagts, een hoop mans en wyven ſamengetrokken voor 't Stadhuis, daar zy 't ontſlag van den Tromſlaager en van eenige andere gevangenen begeerden, en te wege bragten. Ten tien uuren des

Des Schouts huis wordt geplonderd, en ten gronde toe afgebroken.

des morgens, toog dit gespuis naar 't Spin- 1690.
huis, daar men ook gedwongen werdt, eenige tugtelingen te ontslaan. Een andere hoop streefde naar des Schouts tuin buiten de Stad; alwaar een pragtig speelhuis om verre gehaald, en boomen en wyngaarden vernield werden. 't Stuk, welk voor des Schouts deur gestaan hadt, werdt, daarna, op een gerugt, dat 'er wederom ruiters en soldaaten in aantogt waren, gesleept naar de Delftsche Poorte, en met oud yzer en straatsteenen gelaaden, om 't Krygsvolk te keeren. Ook hieldt men de poorten digt. Omtrent elf uuren, deedt de Regeering afkondigen, dat het Schoutampt open, en de Presidents-Schepen, *Jakob Beyer*, by voorraad, aangesteld was, om het te bekleeden. Eenige dagen laater, werdt het aan *J. M. de Braauw*, Heere van de Ketel, opgedraagen. Ondertusschen, mompelde men nog van 't huis van zekeren Schepen te willen plonderen. Ook dreigde men, het rouwwapen der Dogter van den gewezen Schout uit de Kerke te haalen, waarom het, uit last der Wethouderschap, werdt weggenomen. Voor 't huis van den Schepen, werdt een vendel schutters geplaatst, die beloofden, het te zullen beschermen, al zou 't ook koppen kosten. 't Graauw bedaarde dan, allengskens. Ook werden 'er eenigen, verdagt van 't vuur der oproerigheid eerst te hebben aangestookt, om den Schout den voet te ligten, gegreepen en naar den Haage gevoerd, daar zy voor 't Hof te regt stonden

De Schout wordt van zyn ampt verlaaten.

1690. den (*b*). Men vindt ook, dat eenige belhamels, in vrouwen- of matroozen-gewaad vermomd, aan rykelyker onderkleederen gekend werden voor anderen, dan zy zig uitgaven: waaruit vermoeden rees, dat haat tegen den Schout, en tegen eenige anderen uit de Regeeringe den jongſten oproer verwekt hadt. De Penſionaris der Stad, *Sebaſtiaan Scheepërs*, die ook Kapitein was over een vendel ſchutters, beſchuldigd of verdagt, dat hy zig, in 't ſtillen van den oproer, kwalyk gekweeten hadt van zynen pligt, vondt, eerlang, geraaden, zig ſchriftelyk te verdedigen, by de Staaten van Holland (*c*). Het Hof, Gemagtigden gezonden hebbende, om zig, wegens den oproer te doen onderregten, was ook niet te wel voldaan geweeſt over 't gedrag der Wethouderſchap (*d*). Ook werdt Koning Willem, in Lentemaand des jaars 1691, gemagtigd, om de Regeering in haar aanzien te herſtellen, door de bekwaamſte middelen: waarop hy geraaden vondt, in Wynmaand des jaars 1692, zes Vroedſchappen te ontſlaan; en in derzelver plaats anderen te verkiezen (*e*). Wat 'er, ondertuſſchen, van de oorzaak deezer opſchuddinge zyn moge, het vatten van eenigen hadt, toen nu de woede bedaard, de Schout, die, ſedert, nog voor den Hoogen Raa-

(*b*) Secr. Reſol. Holl. 19, 24, 28 *Octob.* 1690. V. *Deel*, *bl.* 381, 391. Reſol. Holl 25 *Octob.* 1, 2 *Nov.* 1690. *bl.* 432, 493, 504 6 *Maart* 13 *April* 1691. *bl.* 167, 168, 332.

(*c*) Reſol. Holl. 6 *Maart* 1691. *bl.* 169.

(*d*) Reſol. Holl. 21 *Maart* 1691. *bl.* 257.

(*e*) Reſol. Holl. 10 *Aug.* 1702. *bl.* 385.

Raade te regt ſtondt (*f*), van zyn ampt ver- 1690.
laaten was, reeds zo veél ſchriks gebragt in de overigen, dat de ruſt in de Stad, eerlang, volkomenlyk, herſteld werdt (*g*).

Te Haarlem, ontſtondt, insgelyks, in deeze zelfde Wynmaand, eene beroerte, die nogtans zo ver niet ging, en ſpoediger geſtuit werdt. De Wethouderſchap hadt hier, laatſtelyk in Hooimaand, tot bewaaring der burgerlyke welgeſchiktheid, en om ongemak van brand te voorkomen, het rooken van tabak, op de ſtraat, op wagens of in ſchuiten, en binnens huis, op gevaarlyke plaatſen, verbooden, op eene boete van zes guldens, voor elk die 'er op betrapt werdt. Maar 't gemeen ſloeg deeze keur in den wind, en overtradtze dagelyks. De Schout, *Adriaan Bakker*, de keur willende handhaaven, taſtte, op den drie-entwintigſten van Wynmaand, eenen jongeling aan, die langs ſtraat tabak rookte, vorderde hem de boete af, en toog hem, toen hyze weigerde, den rok uit. 't Graauw, dit aanziende voor eene merkelyke belediging, loopt in groote menigte te hoop, en naar 't huis van den Schout, die gedwongen werdt, den rok te rug te geeven, en te gelyk eenige boeten, den luiden, te vooren, wegens 't overtreeden der keure op het tabak rooken, afgevorderd. 't Bleef hier niet

XXIV. Opſchudding te Haarlem.

(*f*) Reſol. Holl. *16 Maart* 1691. *bl.* 242.
(*g*) Waaragt. Verhaal *enz. eerſte en tweede Deel, gedrukt* 1690. *Zie ook* Europ. Merc. *Oct. — Decemb.* 1690. *bl.* 79-91, 155.

1690. niet by. Men ſprak van 't huis te willen plonderen. Ook werden 'er de glazen uitgeſmeeten, en ander geweld gepleegd. Men dreigde ook eenige andere huizen der Regenten met plondering. Sommigen riepen, dat 'er nu kans ware, om de Zoutpagt en andere laſten afgeſchaft te krygen. Doch de ſchuttery, by tyds in de wapenen gebragt, plaatſte zig voor de huizen, die 't grootſte gevaar liepen, en ſtuitte den opſtand. Den vyfentwintigſten, des morgens vroeg, ontving men een geheel Regement voetvolk, omtrent zevenhonderd man ſterk, en eenige Ruitery in de Stad. De komſt deezer manſchap bragt den ſchrik zo zeer onder 't graauw, dat niemant meer kikken durfde: twee der oproerigen, midlerwyl, gegreepen zynde, werden met geeſſeling geſtraft: twaalf anderen, die gevlugt waren, openlyk ingedaagd. De burgery werdt, door de Staaten van Holland en door de Wethouderſchap der Stad, voor de betoonde wakkerheid, by openbaare afkondiging, gepreezen en bedankt (*b*).

XXV. Dood van Beverningk. Op den dertigſten van Wynmaand, overleedt, op de Hofſtede Lokhorſt of oud Teilingen, een klein uur van Leiden, de vermaarde Staatsman en Ambaſſadeur Hieronimus van Beverningk, in den ouderdom van zesenzeventig jaaren. Hy hadt zig, na 't ſluiten der Nieuwmeegſche Vrede en des Verdrags met Zweeden in den jaare 1679, ontſlaa-

(*b*) Reſol. Holl. 25 *Octob* 1 *Novemb.* 1690. *bl.* 481, 499. Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1690. *bl.* 91-93, 155-157.

HIERONIMUS VAN BEVERNINGK,
Thesaurier-Generaal der vereenigde
Nederlanden enz.

A Schouman del. naar't Origineel by den Heer Commis van Overdyk. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

ſlaagen van allerlei Staatsbewind, en een ſtil leeven verkooren: waarin hy zig meeſt met het kweeken van uitheemſche plantgewaſſen bezig hieldt. Sommigen getuigen, dat hy altoos wel geſlaagd was, in de handelingen, die hem werden toebetrouwd. Doch hiervan moet de Vredehandeling te Keulen uitgezonderd worden; die, voor een groot gedeelte, mislukte. Hy was ſchrander, arbeidzaam, vaardig en vlug van oordeel. Sommigen merken alleen zekere oneenpaarigheid in zyn gedrag aan, als een gebrek (*i*). By zyne Huisvrouwe, *Joanna le Gillon*, hadt hy nimmer kinderen verwekt. Hy was te Gouda gebooren. Zyn Grootvader, *Joan van Beverningk*, een Edelman uit Pruiſſen, was hier te Lande gekomen met den Graave van Hohenlo, in den jaare 1575, en trouwde, eerlang, eene Dogter van *Dirk Lonk*, Burgemeeſter van Gouda: welke hem eenen Zoon baarde, *Melchior van Beverningk* genaamd, die daarna Kapitein over eene Kompagnie knegten in Staatſchen dienſt, en Bevelhebber der Kaſteelen Argenteau en Dalem geworden is. Hy was aan *Sibilla Standert*, Dogter van *Leonard Standert*, Bevelhebber van Knodſenburg, gehuwd. Uit welk Huwelyk, Hieronimus van Beverningk voortgekomen is. Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Hiſtorie, zo dikwils, gelegenheid gehad, om van hem te gewaagen, dat het noodeloos zyn zal, deezen groo- 1690.

Schets van zynen aart en bedryf.

(*i*) Wicquefort Ambaſſad. *Tom.* II. *p.* 443.

1690. grooten Staatsman, hier, nader te doen kennen. Hy is, in de groote Kerke te Gouda, begraaven, in eene Kapel, oudtyds de yzeren Kapel genaamd; doch door hem van marmer herbouwd. Zyne bloedverwanten hebben hem, hier, een deftig Latynſch Graffchrift, in toetsſteen geſneeden, opgeregt (*k*).

(*k*) *Voiez* BAYLE Dictionn. *Art.* BEVERNINGK (*Jerôme*) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1690. *bl.* 96.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-ENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Staat des oorlogs, in Europa. Misnoegen der Noordſche Kroonen. Zweeden biedt den Staaten zyne bemiddeling aan.* II. *Koning Willem doet een' keer naar Holland. Loopt gevaar op de Maaze. Zyne aanſpraak aan de Staaten en Bondgenooten. Verdrag met Brunswyk-Wolfembuttel.* III. *De Franſchen veroveren Bergen in Henegouwen. Zy bombardeeren Luik. Gevegt by Leuze. De Legers ſcheiden.* IV. *Staat des oorlogs ter zee. De Luitenant-Admiraal Tromp ſterft. Aanſlag der Franſchen op de Smirnaſche Vloote. Gevegt met twee Algierſche Kaapers. Jan Bart overvalt de Haringbuizen.* V. *Krygsbedryven in Ierland.* VI. *Veldtogt in Duitſchland. In Hongarye. In Katalonie.* VII. *De Staaten onderſteunen den Hertog van Savoje. De Franſchen veroveren verſcheiden' Plaatſen in Piemont. Coni verlaaten. Carmagnola herwonnen. Montmelian verlooren.* VIII. *De Keurvorſt van Beieren wordt Landvoogd der Spaanſche Nederlanden. Gezantſchap naar Spanje. Naar Zwit-*

ſerland. IX. *Verdrag van Koophandel met Deenemarke. Dood der Heeren van Amerongen en van Sommelsdyk.* X. *Toeruſtingen der Staaten. Afgunſt tegen de Nederlandſche Heeren, in Engeland. Het Franſche Hof zoekt Koning Jakob, met een Leger, naar Engeland te voeren. Zyne verklaaring. Vereeniging der Engelſche en Staatſche Vlooten.* XI. *Zeeſlag tuſſchen La Hougue en Barfleur. Verdere ontmoetingen ter zee.* XII. *Koning Willem trekt te velde. De Koning van Frankryk belegert en verovert Namen. 't Kaſteel geeft zig, insgelyks, over. Gevegt by Steenkerken. Verraad in 't Leger der Bondgenooten. Diksmuiden en Veurne bezet. Charleroi gebombardeerd. Huy byna verlooren.* XIII. *Aanſlag op het leeven van Koning Willem, ontdekt en geſtraft.* XIV. *De Hertog van Hanover wordt tot negenden Keurvorſt verheeven.* XV. *Krygsbedryven in Duitſchland. De Staaten zoeken de Vrede tuſſchen den Keizer en de Porte te bemiddelen. Verdrag der Staaten met den Keizer van Marokko.* XVI. *De Hertog van Savoje valt in het Dauphiné. Trekt te rug.* XVII. *Aardbeeving. Geboorte van eenen Prins van Beieren. De Prins van Waldek ſterft.* XVIII. *Geweldige beroerte, te Goes, ontſtaan uit den twiſt over de verkiezing der Rentmeeſteren. Men vernieuwt de Wet, tegen de begeerte van Koning Willem. Krygsvolk voor Goes gezonden. Men houdt het buiten.* XIX. *De toegangen naar de Stad worden bezet. 't Krygsvolk rukt naar binnen. De Regeering wordt veranderd. Verſcheiden' Regenten gevat en gevonniſt.* XX.

In-

Inhoud der Vonniſſen ten hunnen laſte. XXI. *De veroordeelden verzoeken brieven van vergiffenis van Koning Willem. Zyne Majeſteit maakt eenige verandering in de Vonniſſen.* XXII. *De veroordeelden worden ter Stad uit geleid. Zy worden, allengskens, herſteld.* XXIII. *Simon van Halewyn, Burgemeeſter van Dordrecht, over heimelyken handel met de Franſchen, veroordeeld tot eene altoosduurende gevangeniſſe.*

't JAar 1690 was, voor de Bondgenooten, alomme, behalven in Ierland, ongelukkiglyk naar 't einde geloopen. De Franſche wapenen waren voorſpoedig geweeſt, beide ter zee en te lande, en de nieuwe bondgenoot, de Hertog van Savoje zelf, hadt 'er de nadeelige uitwerkſels van ondervonden. De Turken en de Graaf van Tekeli hadden ook merkelyke voordeelen behaald, op de Keizerſchen. De Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten hadden, daarbenevens, door 't belemmeren der Vaart op Frankryk, de Noordſche Kroonen en de Stad Hamburg tot misnoegen verwekt (*a*): 't welk te wege bragt, dat de Koning van Zweeden de twaalf Oorlogsſchepen, die hy den Staaten beloofd hadt, t'huis hieldt. De Koning van Deenemarke ging verder, en beſloeg eenige Hollandſche Koopvaardyſchepen in de Zond (*b*); om dat men

1690. 1. Staat van den oorlog in Europa.

Misnoegen der Noordſche Kroonen op de Staaten.

(*a*) Reſol. Holl. 9 *Febr.* 1691. *bl.* 84.
(*b*) Reſol. Holl. 30 *Jan.* 1691. *bl.* 68.

1690. men eenigen der zynen, op Frankryk handelende, in Zeeland opgebragt hadt. Men hadt reeds, voor eenigen tyd, den Heer van Haren naar Zweeden, en den Heer van Amerongen naar Deenemarke gezonden, om de twee Kroonen te beweegen, tot het aanneemen van 't groote Bondgenootſchap tegen Frankryk, en om de verſchillen over den handel af te doen. Doch deeze bezendingen bragten kleine vrugt voort (*c*). Zulke moeilykheden, gevoegd by de jongſte rampen des oorlogs, deeden veelen oordeelen, dat de Bondgenooten, en de Staaten inzonderheid, ten deezen tyde, zouden verlangen naar vrede; daar 't Franſche Hof niet ongenegen toe geweeſt zou zyn, zo het 'er, wederom, gelyk voorheen, eenige voordeelen by hadt konnen bedingen. De Zweedſche Gezant, *Graaf van Oxenſtiern*, reeds in 't voorjaar, den Staaten de goede dienſten zyns Meeſters hebbende aangebooden, tot bevordering der Vrede met Frankryk (*d*), kreeg, omtrent het einde van den veldtogt, laſt, om den Bondgenooten 's Konings bemiddeling tuſſchen Frankryk en hen aan te bieden. Hy deedt het aan de Staaten, op den zevenentwintigſten van Wynmaand (*e*). Doch de Staaten antwoordden, dat zy hierin niet konden treeden buiten bewilliging hunner Bondgenooten; welker gezan-

De Koning van Zweeden ſlaat den Staaten zyne bemiddeling voor.

(*c*) *Zie* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 320. Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1690. *bl.* 201.

(*d*) Europ. Merc. *Jan* — *Maart* 1690. *bl.* 79.

(*e*) Reſol. Holl. 1 *Nov.* 1690. *bl.* 498. Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 2.

zanten zy 'er, terſtond, kennis van gaven (*f*). De Koning van Zweeden deedt den zelfden voorſlag aan de Hoven van Weenen en Londen, alwaar zyne gezanten een diergelyk antwoord ontvingen (*g*). De voornaamſte Bondgenooten oordeelden de tegenwoordige gelegenheid nog te ongunſtig, om eene Vredehandeling te beginnen. De Keizer hoopte op eenen beteren veldtogt tegen de Turken; en Koning Willem kon geene voordeelige voorwaarden verwagten, van de zyde van Frankryk, en uit het Hof van S. Germain, daar Koning Jakob zig onthieldt; zo lang hy Ierland niet geheellyk overmeeſterd hadt. Hy beſloot, hierom, een' keer naar Holland te doen, de Haagſche byeenkomſt te vereeren met zyne tegenwoordigheid, en orde te ſtellen tegen den aanſtaanden veldtogt in de Spaanſche Nederlanden. 1690.

II. Koning Willem doet een keer naar Holland.

Hy vertrok van Kenſington, op den zestienden van Louwmaand des jaars 1691. Doch eer hy te Margate kwam, daar hy dagt ſcheep te gaan, ſtak 'er zulk een felle wind op, uit den Ooſten, verzeld met vinnige vorſt, dat hy beſloot te rug te keeren. Na verloop van eenige dagen, hernam hy egter de reize, afſteekende van 's Graveſend, op den zesentwintigſten, onder 't geleide van twaalf Oorlogsſchepen, en met eenen aanzienlyken Hofſtoet by zig. De Koning kwam, eerſt op den dertig- 1691.

(*f*) Reſol Gener. *Lunæ* 30 *Octob.* 1690.
(*g*) Miſſive *van den* Ambaſſ. VAN CITTERS *van* $\frac{2}{12}$ *Dec.* 1690. *MS.* Holl. Merc. *van* 1690. *bl.* 337.

1691. tigſten, met ſtormagtig weder, in 't gezigt der Hollandſche kuſten, en tot anderhalve myle van Goeree, daar de oever dik met ys bezet was, behalve, dat het miſtig weder de landing gevaarlyk maakte, met groote ſchepen. Maar de Koning, wars van de zee, beſloot het Jagt te verlaaten, en zig, in een ſloep, aan land te laaten zetten. De Hertog van Ormond, de Graaven van Portland, Devonſhire, Dorſet en Monmouth, en de Heeren van Ouwerkerk en Zuileſtein verzelden hem. 't Bootsvolk zelf ſchroomde voor den togt met de ſloep; doch de Koning was 'er op geſteld geweeſt. 't Was twee uuren na den middag, toen zyne Majeſteit uit het Jagt tradt. Twee andere ſloepen volgden hem. Omtrent agt of negen uuren des avonds, beſloot men, op 't gezigt der vuurbaake van Goeree, de ſloepen aan den grond te zetten: doch men kon, mids de donkerheid en 't miſtig weder, den wal niet vinden. De Koning, midlerwyl, den beklemden bootsluiden moed inſpreekende, vraagde hun, *of zy bevreesd waren te ſterven, in zyn gezelſchap* (*b*)? De Stuurman, *Simon Janszoon Harteveld*, waagde, eindelyk, uit de ſloep te ſtappen, en raakte, met vallen en opſtaan, te Goeree, aan land; daar hy, ten teken zyner aankomſte, een musketſchoot ſlaaken en ſterker vuuren liet. Nogtans, bleef zyne Majeſteit, den gantſchen nagt, op het water, en werdt, nevens zyn gezelſchap, niet voor dat de dag aanbrak, met wagens, van boord

Gevaar in 't landen op de Maaze.

(*b*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 120.

boord gehaald, en aan land gebragt. Hy toefde drie uuren, in eene armelyke Viſſchers wooning, op ſtrand; en keerde, toen 't weêr bedaard was, omtrent tien uuren, wederom naar de ſloepen, die hem, kort na den middag, bragten aan de Oranje-Polder, tegen over den Briele. Van hier, werdt het hoog gezelſchap, met koetſen, afgehaald naar Honsholredyk, daar zyne Majeſteit, door eenige Heeren, begroet werdt. Hy vertrok, nog dien zelfden avond, naar den Haage. Hier deedt hy eene openbaare intrede, op den vyfden van Sprokkelmaand; waartoe men, ſedert eenigen tyd, eenen pragtigen toeſtel van eerepoorten, zegeboogen, zinnebeelden en opſchriften vervaardigd hadt. Ook werden 'er, terwyl de intrede geſchiedde, verſcheiden' fraaije vuurwerken afgeſteken. Veele ingezetenen van den Haage gaven ook met het ſterk verlichten hunner wooningen, en op andere wyzen, openbaare tekens van vreugde, over 's Konings behouden' aankomſt (*i*). Zyne Majeſteit verſcheen, kort hierna, in de hooge Kollegien, in den Haage, welken hy voorhieldt „ dat hy, toen hy, „ de laatſte reize, affcheid van hun nam, „ hun bekend gemaakt hadt, hoe hy van zins „ ware, over te ſteeken naar Engeland, om, „ met de hulpe, hem verleend door de Staaten, dit Ryk te redden uit de rampen, „ waarmede het gedreigd, of reeds gedrukt „ werdt. Dat de Voorzienigheid zyne poo- „ gin-

1691.

De Koning doet eene openbaare intrede in den Haage.

Zyne aanſpraak aan de Staaten.

(*i*) Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 110-141.

1691. „ gingen ook in zo verre gezegend hadt, dat
„ het volk hem de kroon der drie Ryken hadt
„ aangebooden, welke hy hadt aangenomen,
„ niet uit onmaatige ſtaatzugt, des mogt
„ God hem getuige zyn, maar om den Gods-
„ dienſt, den welſtand en ruſt der drie Ry-
„ ken te bevorderen, en de Bondgenooten,
„ vooral de Staaten, te beter te konnen by-
„ ſtaan tegen de Franſche overmagt. Dat
„ hy wel gewenſcht hadt, dit eerder te heb-
„ ben konnen toonen; doch dat de ſtaat zy-
„ ner zaaken in Ierland zulks niet hadt wil-
„ len gehengen. Dat Ierland nu in beter' toe-
„ ſtand gebragt was: 't welk hem hadt doen
„ beſluiten, om herwaards over te ſteeken,
„ niet ſlegts om met de hooge Bondgenoo-
„ ten te raadpleegen, over de beweegingen
„ van den aanſtaanden veldtogt; maar ook,
„ om zyn beroep van Kapitein-Generaal we-
„ derom waar te neemen." Hy beſloot, wy-
ders, met eene betuiging van de hoogſte ge-
negenheid voor deezen Staat, hoopende hy,
„ dat de voorzienigheid hem tot een werk-
„ tuig gebruiken zou, om de ruſt in Europa
„ en de verzekerdheid van deezen Staat te
„ herſtellen: waarna hy zyn hoofd, gerus-
„ telyk, nederleggen zou." Zyne aanſpraak
werdt, beleefd en eerbiedig, beantwoord (*k*).

en aan de Bondgenooten, op de Haag.

Wat laater, begaf zyne Majeſteit zig naar de byeenkomſt der Bondgenooten in den Haage, die nu, met meer luiſter, geopend werdt, doordien de Markgraaf van Gaſtanaga, Landvoogd

(*k*) *Zie* Europ. Merc. *Jan.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 147-159.

voogd der Spaanſche Nederlanden, de Keurvorſten van Beieren en Brandenburg, de Hertog van Brunswyk-Wolfenbuttel, de Landgraaf van Heſſen-Kaſſel, en een aanzienlyk getal van andere Duitſche Vorſten zig ook, in perſoon, derwaards begeven hadden (*l*). Koning Willem, in deeze byeenkomſt, verſchynende, wees aan „ dat het blykbaar „ gevaar, waarin de Bondgenooten zig thans „ bevonden, klaarlyk toonde, welke misſla„ gen zy, te vooren, begaan hadden. Hy „ behoefde dan, zeide hy, niet veele redenen „ te gebruiken, om hen te doen zien, dat zy, „ voortaan, beter' en gepaſter' maatregels „ zouden moeten neemen. 't Was, in de om„ ſtandigheden, waarin men zig tegenwoor„ dig bevondt, geen tyd meer van raadplee„ gen, maar van uitvoeren. De vyand was „ meeſter van de voornaamſte Sterkten, die „ ten voormuur voor de gemeene vryheid „ plagten te verſtrekken. Haaſt zou hy zig „ al 't overige onderworpen hebben; zo de „ geeſt van verdeeldheid, traagheid en ei„ genbaat langer heerſchte, onder de Bond„ genooten. Elk behoorde zig, in tegendeel, „ verzekerd te houden, dat zyn byzonder „ belang onder het algemeen belang begree„ pen ware. Ook hadt men te doen met ee„ nen magtigen vyand, die geſchaapen ſtondt, „ Steden en Volken te doen zwigten voor 't „ geweld zyner wapenen. En 't was ydelheid, „ geroep en klagten en nuttelooze aantuigin„ gen

1691. ſche byeenkomſt.

(*l*) *Zie* Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 151, 186.

1691. „ gen te ſtellen tegen blykbaare onregtvaar-
„ digheid. Niet de beſluiten van eenen on-
„ vrugtbaaren Ryksdag, niet de ongegronde
„ hoop van deezen of genen Staatsdienaar;
„ maar krygsknegten, magtige Legers en ee-
„ ne ſpoedige en naauwe vereeniging van al-
„ le de kragten der Bondgenooten moeſten
„ hier 't werk uitvoeren. En deeze kragten
„ moeſt men, zonder uitſtel, tegen den vyand
„ te velde brengen, zo men zynen overwin-
„ ningen paalen ſtellen, en hem de vryheid
„ van Europa, welke hy reeds onder 't juk
„ hieldt, uit de handen wringen wilde. Wat
„ hem, Koning van Groot-Britanje, aanging;
„ hy wilde zyn aanzien, magt en perſoon
„ niet ſpaaren, om met hen, tot zulk een regt-
„ vaardig en noodzaakelyk einde, mede te
„ werken. In de aanſtaande Lente, zou men
„ hem, aan het hoofd van de vereenigde Le-
„ gers, zyn Koningklyk woord, welk hy hun
„ thans plegtiglyk gaf, zien waar maaken(*m*)."

De Bondgenooten beſluiten eene aanzienlyke magt op de been te brengen.

Men wil, dat 's Konings redenen zo veel indruks maakten op de gemoeden der Bondgenooten, dat men beſloot, tweehonderd tweeëntwintigduizend man te velde te brengen, tegen Frankryk. Van deeze manſchap, beloofde de Keizer twintigduizend man te zullen leveren: Groot-Britanje twintigduizend: Spanje ook twintigduizend, in de Nederlanden alleen: de Vereenigde Geweſten vyfendertigduizend: de Hertog van Savoje, met Milaan, twintigduizend: de Keurvorſt van Beieren agttien-

(*m*) TINDAL. *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 122.

tienduizend: de Keurvorſt van Saxen twaalfduizend: de Keurvorſt van Brandenburg twintigduizend: de Keurvorſt van de Palts vierduizend: de Landgraaf van Heſſen agtduizend: de Zwabiſche en Frankiſche Kreitſen tienduizend: de Hertog van Wurtemberg zesduizend: de Prins-Biſſchop van Luik zesduizend: de Biſſchop van Munſter zevenduizend en de Hertogen van Lunenburg zeſtienduizend. Doch Groot-Britanje en de Vereenigde Geweſten moeſten een goed getal deezer troepen betaalen; welken de Duitſche Vorſten, niet zonder daarvoor merkelyke onderſtandgelden genooten te hebben, hadden willen op de been brengen. Deeze twee Mogendheden droegen, derhalve, den meeſten laſt van den oorlog (*n*). De Staaten hadden, daarenboven, ſedert het jaar 1688, een Regement Paarden van George Willem, Hertoge van Brunswyk-Lunenburg, in dienſt gehad (*o*). En in Bloeimaand deezes jaars 1691, kwamenze met Rudolf Auguſtus en Antoni Ulrich, Hertogen van Brunswyk-Lunenburg-Wolfembuttel, overeen, dat deezen een Regement te paarde en twee Regementen te voet in hunnen dienſt zouden laaten. Ten deezen zelfden tyde, tradt Anſelmus Franciskus, Keurvorſt van Ments, ook in 't Groot Verbond (*p*). 1691.

Verdrag met de Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel.

III. De Franſchen beter-legeren

Doch terwyl men, in den Haage, raadpleegde op het wederſtaan van Frankryk, en

(*n*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 125.

(*o*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 242.

(*p*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 284.

1691. terwyl Koning Willem naar 't Loo getrokken was, om zig, eenige dagen, met de jagt te verluſtigen, was de Markgraaf van Bouflers, aan 't hoofd van 't Franſche Leger, in 't veld verſcheenen, en hadt Bergen in Henegouwen berend, op den vyftienden van Lentemaand. De *Prins van Bergues* voerde, hier, het bevel over de bezetting, die uit zesduizend man, meeſt Duitſche troepen, gerekend werdt te beſtaan. Zes dagen hierna, kwam de Koning van Frankryk zelf in 't Leger voor Bergen. De arbeid aan de Loopgraaven en aan 't droog maaken der moeraſſen om de Stad werdt, ſedert, wakkerlyk, voortgezet. De belegerden deeden hun beſt ook, door menigen uitval, om den vyand, in 't voortzetten der naderniſſen, te hinderen. Doch, op den eerſten van Grasmaand, hadt hy de graft gevuld gekreegen van een onvolmaakt hoornwerk aan de zuidzyde der Stad, omtrent de Barlaimontſche Poort. Hier werdt, heviglyk, ſtorm geloopen: en ſchoon de belegerden den vyand, ruſtiglyk, affloegen, gelukte het deezen egter, eindelyk, poſt te vatten op het hoornwerk. Koning Willem was naauwlyks op het Loo gekomen, of de tyding van het beleg van Bergen riep hem, van daar, te rug naar den Haage. Het Leger der Bondgenooten was bezig, om byeen te trekken, te Halle in Brabant, tuſſchen Bruſſel en Bergen: en Koning Willem ſcheen beſlooten te hebben, om zig, aan 't hoofd van het zelve, te ſtellen, en Bergen te ontzetten. Hy zondt egter den Prins van Waldek vooruit naar Halle, daar hy zyne

Bergen in Henegouwen.

ne Majeſteit moeſt afwagten. In't Leger voor Bergen, kreeg men haaſt tyding van 's Konings voorneemen, en zette, hierom, het beleg ſterker voort. Men ſchoot niet ſlegts hevig op de Stad; maar wierp 'er ook een groot getal van bomben in, die zwaare ſchade, aan huizen en kerken, veroorzaakten. Koning Willem, den Prinſe van Waldek kort gevolgd zynde, kwam, den vierden van Grasmaand, te Halle, by 't Leger, welk op vyftigduizend man begroot werdt. Doch hy was genoodzaakt, te toeven tot den elfden, by gebrek van wagens en karren, tot het vervoeren van 't krygsgereedſchap en de pakkaadje: welken de Spaanſchen verzuimd hadden, by tyds, te bezorgen. De belegerde Stad werdt, midlerwyl, zo hevig aangetaſt, dat de burgers, door de Prieſters gaande gemaakt, op de been raakten, en den Bevelhebber het overgeeven der Stad afvergden. Vergeefs, hieldt hy hun voor, dat het ontzet voor de deur, en de Stad ligtelyk, agt of tien dagen, te houden was. Zy dreigden, eindelyk, de Poorten te zullen openen, en hem en de bezetting den vyand te zullen overleveren. Hy werdt dan gedwongen, te gedoogen, dat men de trom ſloeg, om in beſprek te komen, op den agtſten, des avonds. De Brigadier Fagel, Kolonel over een Staatſch Regement, welk in Bergen lag, hadt zyn beſt ook gedaan, om de burgery van gedagten te doen veranderen: doch zyne poogingen waren vrugteloos geweeſt. De Bevelhebber, nog al hoopende op ontzet, begeerde, toen men nu in beſprek getreden 1691.

1691. was, tien dagen tyds om uit te trekken; doch men wilde hem ſlegts twee dagen toeſtaan.

De Stad gaat over, by Verdrag. De Stad werdt dan overgegeven op den zelfden agtſten van Grasmaand. De bezetting, alle krygseer bedongen hebbende, trok, op den tienden, ter Veſtinge uit. Koning Willem kreeg, terſtond, de tyding van 't Verdrag, waarby Bergen zig opgegeven hadt, en, geene kans ziende, om de Stad, voor den tienden, te ontzetten, deedt hy 't Leger wederom ſcheiden, en keerde te rug naar den Haage, daar hy nog eenige dagen vertoefde: waarna hy de reis naar Engeland aannam. Hy liep, den drie-entwintigſten, uit de Maaze, in zee, en was den volgenden dag reeds te Londen (*q*).

Halle wordt geſlegt. Eenige weeken na 't veroveren van Bergen, toogen de Franſchen naar Halle, daar zy de Veſtingwerken, welken de Bondgenooten aan deeze Stad hadden begonnen te maaken, ſlegten deeden (*r*).

De Legers trekken wederom te velde. Koning Willem vertoefde geene drie weeken in Engeland. Hy ſtak, den elfden van Bloeimaand, wederom, uit Harwich, in zee, kwam den volgenden dag in de Maaze, en nog voor middernagt in den Haage aan (*s*). Van hier, deedt hy een togtje naar 't Loo, de Graaven van Solms en van Marlborough voor-

(*q*) BURNET *Vol.* II. *p.* 76. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 127-130. Brieven, Verhaalen enz. *in de* Europ Merc. *April — Juny* 1691. *bl.* 4-31, 37. FRUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom* I. *p.* 466.

(*r*) DANIEL Journ. *p.* CLXIJ. Europ. Merc. *April — Juny* 1691. *bl* 116.

(*s*) Europ. Merc. *April — Juny* 1691. *bl.* 86, 117. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 160.

vooruit zendende, om alles, tegen zyne aankomſt in 't Leger, gereed te maaken. Ook kwam hy, den tweeden van Zomermaand, in 't Leger, welk toen, twee uuren boven Brusſel, byeengetrokken was, en dagelyks aanwies in getal. De Maarſchalk van Luxemburg, die, na 't vertrek des Konings van Frankryk, over 't vyandelyk Leger geboodt, hadt zig by Enguien nedergeſlaagen. De twee Legers trokken, ſedert, van de eene Legerplaats naar de andere, zonder dat 'er iet voorviel van belang. Alleenlyk, hadden de Franſchen, onder den Markgraave van Bouflers, Luik, door bombardeeren, zoeken te dwingen tot de overgaave. Doch eenige manſchap uit het vereenigd Leger, en eenig Duitſch Krygsvolk ontzetteden de Stad. De Koning van Groot-Britanje zogt, midlerwyl, onder het heen en weder trekken, den Hertog van Luxemburg uit te lokken tot eenen veldſlag; doch deeze hadt, meent men, ſtipten laſt, om 't Leger niet te waagen, zo 't gevegt maar eenigszins ontweeken kon worden. Ook gedoogde de geſteldheid der Landſtreeke niet, dat men hem, zyns ondanks, noodzaakte tot ſlaan. Een beleg te onderneemen, en daardoor den vyand te verpligten, om zyn voordeel te verlaaten, was, insgelyks, ondoenlyk, alzo de Spaanſchen geene zorg gedraagen hadden, om magazynen op te regten, en de voorraad rondsom de Steden meeſt verteerd was. De Hertog van Luxemburg hadt, ondertuſſchen, ook groote reden, om den ſlag te ſchuwen; alzo de Bondgenooten, zo hy de neêr-

1691.

De Franſchen bombardeeren Luik.

De Franſchen ontwyken den veldſlag,

1691. neêrlaag gekreegen hadt, tot voor de wallen van Parys, zouden hebben konnen doordringen. De Zomer verliep, derhalve, zonder dat 'er iet van belang voorviel. Koning Willem verliet het Leger, welk toen by Aath lag, op den zeventienden van Herfſtmaand, na dat hy de Veſtingwerken van Beaumont hadt doen ſlegten. Hy begaf zig eerſt naar Breda, en toen naar 't Loo, daar hy zig nog eenige dagen ophieldt. De Prins van Waldek, nu 't opperbevel over 't Leger in handen hebbende, was, terſtond na 's Konings vertrek, opgebroken; van zins, om zig te Cambron, tuſſchen de beek van Leuze en die van Catoire, neder te ſlaan. Van dit voorneemen kreeg men haaſt berigt in 't Franſche Leger, welk ook, terſtond, op weg ſloeg. De regter vleugel van 't Leger der Bondgenooten, en 't grootſte gedeelte der paarden van de linker vleugel was reeds tuſſchen de twee beeken gekomen, toen Luxemburg de troepen van 's Konings Huis en een goed getal paarden deedt aanvallen op de agterhoede van 't Leger onder den Prinſe van Waldek. De optogt der Franſchen was voor de Bondgenooten bedekt gebleeven, ter oorzaake van eene dikke miſt. Zy werden, derhalve, onverhoeds, aangetaſt, op den negentienden van Herfſtmaand. De *Graaf van Tilly*, die de agterhoede geboodt, ſtelde zig egter wakkerlyk te weer; doch de Franſche ruitery bragt hem haaſt in wanorde. De Generaals Ouwerkerk en Obdam, die het beekje reeds waren overgetrokken, keerden, hierop, met eenige manſchap, te

dien de Bondgenooten zogten.

Gevegt by Leuze.

te rug, om Tilly te ondersteunen. Toen werdt 'er hevig gevogten, van wederzyde, totdat de versche manschap onder Ouwerkerk en Obdam ook aan 't wyken gebragt werdt. Doch Ouwerkerk deedt de ruitery stand houden, viel, op nieuws, aan op den vyand, die, bedugt voor het keeren van 't voetvolk der Bondgenooten, en niet gezind om den slag algemeen te maaken, besloot, af te trekken: 't welk egter, in haast en wanorde, geschiedde. Zodanig een' uitslag hadt het gevegt by Leuze, waartoe, zo sommigen meenen, de onvoorzigtige optogt van den Prinse van Waldek gelegenheid gegeven hadt. Men wil, dat 'er, van de zyde der Bondgenooten, omtrent duizend, van de Fransche zyde, omtrent vyfhonderd man, in dit gevegt, gesneuveld zyn (*t*). Doch de Franschen begrooten het getal hunner dooden en gekwetsten op niet meer dan vierhonderd (*u*). Hiermede eindigde de veldtogt, in de Spaansche Nederlanden: waarin Koning Willem, schoon hy 't jongste gevegt niet bywoonde, egter, meer dan eens, gevaar zyns leevens geloopen hadt. Onder anderen, hadden de Franschen eens een stuk geschut zo net weeten te stellen op een' boom, waaronder zyne Majesteit zig bevondt, dat de boom geveld werdt, een oogenblik na dat de Koning van plaats veranderd was. Ook hadt 1691.

(*t*) Letters *of* Mr. John Pulteney. *MSS. in* TINDALS *Vol.* II. [*or* XVII] *p.* 194-198. Brieven en Verh. *in de* Europ. Merc. *July — Sept.* 1691. *bl.* 173-188. FEUQUIERES Memoir. & Hist. Milit. *Tom.* I. *p.* 416 *Tom.* II. *p.* 72.

(*u*) DANIEL Journal, *p.* CLXIJ.

1691. hadt de vyand iemant omgekogt, om een wagen met bomben in 't Leger der Bondgenooten aan brand te ſteeken en te doen ſpringen: 't welk, zo 't gebeurd ware, groote ontſteltenis en verwarring veroorzaakt, en den Franſchen gelegenheid gegeven zou hebben, om de Bondgenooten, met voordeel, aan te taſten. Doch men ontdekte 't vuur nog in tyds op den wagen, die uit het magazyn geſleept werdt: waardoor de ſchade klein viel (*v*). In 't eerſt, meende men, dat de brand in den wagen, niet door verraad, maar by ongeluk, of door onvoorzigtigheid, veroorzaakt geweeſt ware. Doch men bevondt, ten derhand, dat 'er een Franſchman handdaadig aan was. Hy werdt gevonniſt, om, half gewurgd zynde, verbrand te worden (*w*). Koning Willem, in Wynmaand, van 't Loo, in den Haage gekomen zynde, deedt, voor zyn vertrek naar Engeland, den Staat van oorloge, voor het volgende jaar, opmaaken door den Raad van Staate, ſtak, den agtentwintigſten, uit de Maaze, in zee, landde, den volgenden dag, te Margate, in Kent, en kwam, nog dien zelfden avond, te Londen te rug (*x*). Het Leger onder den Prinſe van Waldek ſloeg zig, na 't gevegt by Leuze, neder te Cambron: dat der Franſchen, by Harlebeek. Hier bleevenze leggen tot in Wynmaand: in 't begin van welke, de Hertog van De Le-

Gevaar van brand, in een' wagen met bomben.

Koning Willem keert naar Engeland.

(*v*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 198, 209.
(*w*) Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1691. *bl.* 127, 182.
(*x*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 218. Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 58, 65.

KORNELIS TROMP,
GRAAF, RIDDER, BARONET,
Luitenant-Admiraal-Generaal
van Holland en Westfriesland.

A. Scheemaer del. naar't Origineel by den Heer Burgem. C. van Beveren te Delft. — J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

van Luxemburg de Winterlegeringen betrok. De Prins van Waldek deedt toen het Leger der Bondgenooten ook ſcheiden, op den zeventienden. De meeſte troepen werden, in de Spaanſche Steden en in Luikerland, de Engelſchen in Breda, Bergen op Zoom en 's Hertogenboſch gelegd (y). 1691. gers ſcheiden.

IV. Staat des oorlogs ter zee.

Ter zee, ſcheenen de Franſchen, zo wel als te lande, voorgenomen te hebben, dit jaar, geenen ſlag te waagen. De Staaten hadden, om zig te beter van bootsvolk te konnen voorzien, in Louwmaand, de vaart naar Groenland en naar 't Weſten en Ooſten verbooden (z). Ook hadt Koning Willem, in den Haage zynde, te wege gebragt, dat het opperbevel over 's Lands Vloote, voor den aanſtaanden togt, den Luitenant-Admiraal Tromp was opgedraagen: doch deeze overleedt te Amſterdam, na eene kwynende ziekte, op den negenentwintigſten van Bloeimaand; wordende, weinige dagen laater, te Delft, in de Graffſtede zyns Vaders, bygezet (a). De wederzydſche Vlooten raakten, dit jaar, in geen gevegt. De Franſchen hadden 't inzonderheid gemunt, op het verooven der Engelſche en Nederlandſche Koopvaardyvloote, die, in den Zomer, van Smirna verwagt werdt; en kruiſten lang, langs de Ierſche kuſten. De vereenigde Oorlogsvlooten bevonden zig ook hieromtrent, tot beſcher-

De Luitenant-Admiraal Tromp ſterft.

Aanſlag der Franſchen op de Smirnaſche Koopvaardyvloote.

(y) Europ. Merc. *Oct.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 51.
(z) Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 212, 216.
(a) Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 151. *April* — *Juny* 1691. *bl.* 121, 174.

1691. ſcherming der Koopvaardye, en om de Franſchen uit te lokken tot eenen zeeſlag. De Smirnaſche Vloot, middelerwyl, door tegenwind, eenige weeken langer dan men gedagt hadt, op zee, geſukkeld hebbende, liep, onder 't geleide van vyftien Oorlogsſchepen, op den dertienden van Hooimaand, in de baai van Kingſale, in Ierland, zonder de vyandlyke Vloot, die, nogtans, weinige dagen eerder, op deeze hoogte, geweeſt was, te hebben aangetroffen. De vereenigde Vlooten, onder de Admiraalen Ruſſel en Almonde, geen naarigt van de Smirnaſche ſchepen hebbende konnen bekomen, waren, ten deezen tyde, ook verre van Kingſale. Men ſtelde egter nu orde, om de Koopvaardyvloot van Kingſale af te haalen, en naar huis te geleiden: gelyk geſchiedde. De Hollandſche Smirnaasvaarders, zesentwintig zeilen ſterk, kwamen, op den derden en vierden van Oogſtmaand, onder 't geleide van eenige Oorlogsſchepen, behouden in Texel binnen. 't Beſchermen der Koopvaardye was, derhalve, de eenige nuttigheid, die de Staaten thans trokken van hunne Vloote. De Franſchen waren tot geenen zeeſlag te krygen (*b*). Ook viel 'er verder niets byzonders voor, te water. Alleenlyk, was een Staatſch Oorlogsſchip, op 't einde van Grasmaand, omtrent Kaap S. Vincent, ſlaags geweeſt met twee Kaa-

die behouden t'huis komt.

Gevegt met twee Algierſche Kaapers.

(*b*) Sommier Verhaal *en* Krygsr. Reſol. op de Vloote. *June — Aug.* 1691. *MSS.* TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 193. Europ. Merc. *July — Sept.* 1691. *bl.* 21, 130.

Kaapers van Algiers, daar men de Vrede met deezen Staat, ſedert eenigen tyd, wederom verbroken hadt. De Turken waren wakkerlyk afgeſlaagen: doch het Staatſche ſchip, ruim twintig dooden en gekwetſten gekreegen hebbende, en zwaar beſchadigd geworden zynde door 't ſchieten, was, in 't begin van Bloeimaand, te Kadix ingeloopen, om zig te herſtellen (c). 1691.

De Franſche Kaaper, *Jan Bart*, voorheen, een ſlegte viſſcher te Duinkerken (d), deedt, ten deezen tyde, den Nederlandſchen Koopluiden merkelyke ſchade. Hy liep, in Hooimaand, met eenige ſchepen, uit de haven van Duinkerken, in zee, en taſtte, op den tweeden van Oogſtmaand, 's Lands Haringbuizen aan; van welken 'er agt of negen verbrand werden: na dat het Oorlogsſchip, welk tot geleide der buizen diende, door den Ridder *de Forbin*, overmeeſterd was. Tweehonderd andere buizen, hooger op leggende te viſſchen, bergden zig, by tyds, voor de Franſche Kaapers, in de havens van Engeland en Holland (e). De Franſche Kaaper, Jan Bart, overvalt de Haringbuizen.

V. Krygsbedryven in Ierland.

In Ierland, werdt de veldtogt deezes jaars, gelukkiglyk, begonnen en ten einde gebragt, door den Luitenant-Generaal *Baron van Ginkel*, die 't hoog bevel voerde over de Engelſche Krygsmagt. Hy verſcheen, niet voor Zomermaand, in 't veld, maakte zig, terſtond, meeſter van Ballymore, en ſloeg, daarna,

(c) Europ. Merc. *April — Juny* 1691. *bl.* 100.
(d) FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 326.
(e) Europ. Merc. *July — Sept.* 1691. *bl.* 71, 129. FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 314.

1691. na, 't beleg voor Athlone; welke Stad, ſtormenderhand, veroverd werdt, op den vyfden van Hooimaand. De Hertog van Wurtemberg en de Graaf van Naſſau-Saarbrugge hadden zig, in deeze gelegenheid, wakkerlyk, gekweeten. Saint Ruth, die 't Franſche en Ierſche Leger geboodt, hadt geene kans gezien, om Athlone te ontzetten. Ginkel trok, daarna, aan op den vyand, die by 't Kaſteel Agrim gelegerd was. Hier viel, op den twee-entwintigſten, een bloedig gevegt voor. De vyandlyke ruitery werdt, na twee uuren vegtens, geheellyk in wanorde gebragt, en op de vlugt gejaagd. Het voetvolk volgde, wykende naar de hoogte van Kikommondon, daar het, te vooren, gelegerd geweeſt was. De zege verklaarde zig t' eenemaal voor den Generaal Ginkel, die, nogtans, een groot deel der eere gaf aan *Rouvigny*, en aan de Franſche Proteſtantſche Ruitery, welke een gedeelte zyns Legers uitmaakte. De vyanden zelven rekenden, dat zy drie- of vierduizend man, onder welken Saint Ruth zelf was, in deezen ſlag, verlooren hadden (*f*). 't Gevolg van den zelven was het bemagtigen van Gallowai en Limerik: waarmede de Ierſche kryg een einde nam (*g*). In Wynmaand des jaars 1692, werden Koning Willem en Koningin Maria, door het Parlement van Ierland, voor Koning

(*f*) Miſſiven *van den* Ambaſſ. VAN CITTERS *van* $\frac{10}{20}$ *Maart* $\frac{21}{31}$ *July* 1691. *MSS.* DANIEL Journal, *p.* CLXIII.

(*g*) Miſſive *van den* Ambaſſ. VAN CITTERS *van* $\frac{13}{23}$ *Oct.* 1691. *MS.*

ning en Koningin van dit Ryk, erkend en verklaard. De Baron van Ginkel, aan wiens beleid en moed de onderwerping van Ierland, grootendeels, toegeſchreeven werdt, was, ondertuſſchen, door Koning Willem, verheeven tot *Graaf van Athlone* en *Baron van Agrim*. Ook werden hem, door het Parlement van Ierland, eenige Landeryen toegeweezen; hoewel hem het regt tot deeze gifte, naderhand, betwiſt werdt. Rouvigny werdt *Graaf van Gallowai* (*b*). 1691.

VI. Veldtogt in Duitſchland.

De veldtogt aan den Ryn ſlaagde beter voor de Franſchen; ſchoon 'er niet veel voor viel van belang (*i*). Zy zogten zig, eerſt, door verraad, meeſter te maaken van Ments; doch de toeleg werdt tydig ontdekt. Toen bemagtigden zy Altsheim, vyf of zes mylen boven Ments gelegen; vanwaar zy afweeken naar Kreutsnach. Het Keizerlyk Leger onder den Keurvorſt van Saxen, van den anderen kant, by Manheim, over den Ryn getrokken zynde, werdt, door de Franſchen, die, by Filipsburg, over den zelfden ſtroom naar de regter zyde toogen, genoodzaakt, te rug te keeren: 't welk nogtans zo ſpoedig niet geſchieden kon, of de Franſchen hadden zig reeds meeſter gemaakt van Pfortzheim, in het Markgraafſchap van Baden-Durlach. De verovering deezer Stad gaf hun gelegenheid, om het Hertogdom Wurtemberg onder brand-

(*b*) Burnet *Vol.* II. *p.* 78—82. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 160—190, 336. Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1691. *bl.* 3—28, 111—114, 135—141. *Octob.* — *Dec.* 1691. *bl.* 3—10.

(*i*) Daniel Journal, *p.* CLXIV.

1691. brandſchatting te zetten. Met het bemagtigen van Pfortzheim en van nog eene Plaats in deezen oord, en met het ſtroopen door 't platte Land van Gulik, beſlooten de Franſchen den tegenwoordigen veldtogt in Duitſchland. De Keizerſchen voerden minder uit, ter oorzaake van de dood des Keurvorſts van Saxen, die, op den twee entwintigſten van Herfſtmaand deezes jaars, voorgevallen was (*k*).

Krygsbedryven in Hongarye.

Maar in Hongarye gingen de zaaken des Keizers voorſpoediger. De Turken werden, in Oogſtmaand, by Salankemen, geſlaagen, door den Prinſe Lodewyk van Baden, en verlooren, zo men wil, wel vyfentwintigduizend man, op het ſlagveld. De Keizerſchen lieten 'er omtrent agtduizend. 't Zou Leopold toen ligt gevallen hebben, vrede te maaken met den Sultan, waarover men, eenen tyd lang, gehandeld hadt. Doch hy hadt beſlooten, zig van gantſch Zevenbergen meester te maaken, en ondernam, kort hierna, 't beleg of de blokkeering van Groot-Waradyn; welk niet voor de volgende Lente overging. Ook oordeelde de Keizer, dat hy, na 't onderbrengen van Ierland, door de Engelſche wapenen, den kryg tegen Frankryk wel op Koning Willem, de Staaten der Vereenigde Geweſten en de verdere Proteſtantſche Bondgenooten mogt laaten aankomen: 't welk hem te ſterker bewoog, tot het voortzetten des oor-

(*k*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 213. Europ. Merc. *April* — *June* 1691. *bl.* 148. *July* — *Sept.* 1691. *bl.* 122, 123, 159, 162.

oorlogs in Hongarye. Men wil zelfs, dat hy geloof floeg aan zekere voorzegging, waarby hem de overmeeſtering van Konſtantinopole beloofd was. Ook verhaalt men, dat hy, zeer ingenomen tegen 't gene hy voor Ketterye hieldt, zig ligtelyk liet diets maaken, dat hy de Ketters alleen moeſt laaten oorloogen tegen Frankryk, om dat hy 'er dan altoos by won, wie van beide de partyen ook verliezen mogt (*l*). Doch op zulke vertellingen is luttel ſtaats te maaken. 1691.

Krygsbedryven in Katalonie.

De Hertog van Noailles, die 't Franſche Leger in Katalonie geboodt, zondt, in Hooimaand, een gedeelte van het zelve naar Certagne, om Urgel te belegeren. De bezetting deezer Plaatſe beſtondt uit vyftienhonderd man, die zig egter, agt dagen na 't openen der loopgraaven, krygsgevangen overgaf. Het Hof van Madrid ſchikte, hierop, den Hertoge van Medina Sidonia, die over de Spaanſche troepen in deezen oord bevel voerde, merkelyken onderſtand toe. Doch de Spaanſche Veldoverſte, opgetrokken om Prato Melo aan te taſten, hadt de ſpyt van zyn meeſte manſchap te zien verloopen. Ter zee, gelukte het den Spanjaarden niet beter dan te lande. Zy konden niet beletten, dat de Maarſchalk d'Eſtrées, in Oogſtmaand, Barcelona en Alikante bombardeerde: waardoor deeze twee Steden veel ſchade leeden (*m*).

't Be-

(*l*) BURNET *Vol.* II *p.* 82, 83. Letters of the Lord Pagett in TINDALS *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 214, 215.

(*m*) DANIEL Journ. *p.* CLXIII, CLXIV. TINDAL *Vol* II, [*or* XVII.] *p.* 20.

1691. VII.

't Begin van den veldtogt in Italie was niet minder nadeelig voor de Bondgenooten geweeſt. De Staaten, te vooren, beloofd hebbende, den Hertog van Savoje, ſlegts voor zes maanden, met tienduizend kroonen ter maand te onderſteunen, beloofden hem nu, in Bloeimaand, deezen zelfden onderſtand, zo lang de tegenwoordige oorlog duuren zou (*n*). De Koning van Groot-Britanje deedt hem gelyke belofte. Doch de Hertog trok kleine nuttigheid van de penningen, die Koning Willem en de Staaten opbragten; welken, in plaats van gebruikt te worden tot betaalinge van eenige regementen Franſche vlugtelingen en Dalluiden, door hen, die 'er 't bewind over hadden, tot gantſch andere einden, beſteed werden. Hierdoor, werden de zaaken des Hertogs van Savoje vry wat te rugge gezet. De Catinat, vroeg in 't veld verſcheenen zynde, bemagtigde Villa Franca, en de Sterkten Montalban en S. Auſpicio. Nica zelf ging aan hem over, by verdrag, op den zesentwintigſten van Lentemaand. 't Kaſteel verdedigde zig, nog eenige dagen; doch werdt zo vinnig aangetaſt, door de Franſchen, dat het, op den tweeden van Grasmaand, ook een eerlyk verdrag ſloot met den vyand. Terſtond na 't overgaan deezer Plaatſe, toog *François Eugenius*, *Prins van Savoje*, Zoon van Eugenius Maurits, Graaf van Soiſſons, naar 't Weener Hof, om onderſtand. De Her-

De Staaten onderſteunen den Hertog van Savoje met geld.

De Franſchen veroveren verſcheiden Plaatſen in Piemont.

(*n*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 288.

Hertog zelf begaf zig, ten zelfden einde, naar Milaan. Doch de Spaanſchen en Duitſchen kwamen traaglyk tot een beſluit, om zig de zaaken van Italie, met ernſt, aan te trekken. De Catinat bemagtigde, ondertuſſchen, de eene Plaats na de andere. Villana en Carmagnola vielen hem, in Bloei- en Zomermaand, in handen. Koning Willem en de Staaten, de zaaken des Hertogs van Savoje, met leedwezen, ziende te rugge loopen, vonden raadzaam, eenige bedreeven' Krygsoverſten naar Piemont te zenden, die ook laſt hadden, om zorg te draagen, dat de onderſtandgelden deezer twee Mogendheden behoorlyk beſteed werden. De *Hertog van Schomberg*, een deezer Legerhoofden en Zoon van den gewezen Maarſchalk, die in Ierland geſneuveld was, op den agttienden van Zomermaand, te Turin zynde aangekomen, vondt de zaaken zeer wanhoopig. Coni was belegerd, door den *Markgraave van Feuquieres*. *La Hoguette* hadt de toegangen naar de Valeie van Aoſta bemagtigd; waardoor hem de weg naar Vercelli en 't Milaneeſche open ſtondt. Turin werdt met eene bombardeering gedreigd, en 't Hof hadt zig reeds van daar begeven naar Vercelli; daar men veiliger dagt te zyn. De Hertog van Savoje lag, met zyn klein Leger, agter de hoogte van Montcallier, zonder iet te onderneemen. Doch de komſt van Schomberg bragt beweeging in 't Leger. Hy riedt den Hertog, Catinat aan te taſten, en Coni van voorraad te voorzien. 't Laatſte werdt ondernomen, door Prins Eugenius, die, op noodzaak den

1691.

Prins Eugenius

1691. den togt derwaards, zo veel verſterking van manſchap ontving, dat de Franſchen te raade werden, 't beleg der Stad op te breeken, met zo veel ſpoed, dat zy eenig geſchut en krygsbehoeften agterlieten. Men wil, dat dit beleg, tegen den zin van Catinat, op uitdrukkelyk bevel van de Louvois, ondernomen geweeſt was. Zo dra was 't beleg van Coni niet opgebroken, of la Hoguette verliet de Valeie van Aoſta; en Catinat, die by Carignan lag, week naar Villa nova d'Aſti, Feuquieres, met tweeduizend man, afzendende naar Cazal, tot verſterking der Franſche bezettinge aldaar. Schomberg, daarna, orde geſteld hebbende op de voldoening van 't Krygsvolk, welk, uit de Engelſche en Staatſche onderſtandgelden, betaald werdt; en het Leger des Hertogs van Savoje verſterkt geworden zynde, met agttienduizend man Duitſche troepen onder den Keurvorſt van Beieren, werden de Franſchen, wel haaſt, genoodzaakt, over de Po te rug te trekken, zonder dat Catinat zig liet inwikkelen, in eenen veldſlag. Men beſloot dan, eenigen der verlooren' Plaatſen aan te taſten. Prins Eugenius ſloeg het beleg voor Carmagnola, op den zevenentwintigſten van Herfſtmaand, en bemagtigde de Stad, in elf dagen tyds. De *Markgraaf van Hocquincourt*, die over eenige Franſche manſchap in Savoje geboodt, hadt, ten zelfden tyde, 't beleg geſlaagen voor Montmelian, welk, door de Stad, maar weinige dagen; doch door 't Kaſteel, tot in Wintermaand, doorgeſtaan werdt. De Bondgenooten beſloo-

de Franſchen Coni te verlaaten.

Hy herwint Carmagnola.

Montmelian verovert door de Franſchen.

ten,

ten, terſtond, vyftienduizend man, door de Valeie van Aoſta, te zenden, om Montmelian te ontzetten. Doch zy veranderden, ſedert, van gedagten, en ontbooden deeze manſchap te rug, om, met dezelve, Catinat aan te tasten, in zyne verſchanſingen. Maar toen dit niet voortging, werdt 'er Carmagnola mede bedwongen. Catinat verliet, midlerwyl, Fosſano, Savillana en Saluſſes, wykende naar Pignerol, daar hy de tyding kreeg, dat de Piemonteeſche Dalluiden, geholpen door eenen hoop Franſche vlugtelingen, hem drieduizend man, gezonden om hunne Valeien te verwoeſten, hadden afgeſlaagen. Hy begaf zig, ſedert, naar 't Leger voor 't Kaſteel van Montmelian; dat, geen ontzet te gemoet ziende, zig, eindelyk, op den eenentwintigſten van Wintermaand, overgaf. De veldtogt in Italie werdt hiermede beſlooten. De veranderingen, die het verlaaten van Coni, in de zaaken der Bondgenooten, te wege hadt gebragt, hadt merkelyken invloed gehad op de verkiezing van eenen nieuwen Paus, zynde Alexander den VIII, op den eerſten van Sprokkelmaand deezes jaars, overleeden. 't Conclave hadt tot geen beſluit konnen komen, zo lang de Franſche wapenen voorſpoedig waren, in Piemont. Doch na 't opbreeken van 't beleg van Coni, vereenigden de Keizerſchen en Spaanſchen zig, in weêrwil van den Kardinaal d'Eſtrées, een' Franſchman, om den Kardinaal Pignatelli, een' Napolitaan, te verkiezen tot Paus, die den

1691.

Innocent de XII. wordt Paus.

1691. naam van *Innocent den XII.* aannam (*o*).

VIII. De Keurvorſt van Beieren wordt Landvoogd der Spaanſche Nederlanden.

Maximiliaan Emmanuel, Keurvorſt van Beieren, wiens togt naar Piemont zo merkelyke verandering te wege gebragt hadt, in de zaaken des Hertogs van Savoje, werdt, in Wintermaand deezes jaars, door den Koning van Spanje, aangeſteld tot algemeenen Landvoogd zyner Nederlanden, in de plaats van den Markgraave van Gaſtanaga. Hy kwam, eerſt in Lentemaand des volgenden jaars, te Bruſſel; en Gaſtanaga keerde, kort hierna, naar Spanje (*p*). Karel de II, zyne Nederlanden ziende bloot geſteld voor de Franſche overmagt, was, al ſedert lang, bedagt geweeſt, om de Regeering over dezelven in andere handen te ſtellen. Men wil, dat hy de Landvoogdy eerſt aan Koning Willem aangebooden hadt; 't zy als Koning van Engeland, of als Stadhouder der meeſte Vereenigde Geweſten; doch zyne Majeſteit, dugtende, dat de Roomſche ingezetenen der Spaanſche Nederlanden zig niet zouden weeten te vlyen onder eene Proteſtantſche Regeering, zou deeze aanbieding van de hand geweezen, en het Spaanſche Hof den Keurvorſt van Beieren voorgeſlaagen hebben; die, oorlogszugtig van aart, zig zou konnen ge-

(*o*) BURNET *Vol.* II. *p.* 72. DANIEL Journal, *p.* CLXJ, CLXIJ. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 200—213. Europ Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 30—32, 77, 91—96, 163—171, 173. *April* — *Juny* 1691. *bl.* 51—59, 135—141. *July* — *Sept.* 1691. *bl.* 30, 35—39, 165—111. *Oct.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 18—29, 91—98, 150—158.

(*p*) Europ. Merc. *Oct.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 185. *Jan.* — *Maart* 1692. *bl.* 186. *April* — *Juny* 1692. *bl.* 78.

gedugt maaken in de Spaanſche Nederlanden, daar de voornaamſte ſtoel des oorlogs ſtondt te zyn. Ook kon hy deeze Geweſten, uit zyn Keurvorſtendom, voorzien van geld en manſchap. Eindelyk, hadt hy, van wege zyner Gemaalinne, eene Dogter des Keizers en der Keizerinne Margareet, Infante van Spanje, ook eenig uitzigt op de opvolging in de Spaanſche heerſchappye; zo Karel de II, gelyk te wagten was, zonder kinderen overleedt. Alle welke redenen den Keurvorſt van Beieren bekwaamer dan iemant anders ſcheenen te maaken tot de Landvoogdye. Het Spaanſche Hof gaf, hierom, gehoor aan den voorſlag van Koning Willem; doch kon niet beſluiten, om den Keurvorſt de Landvoogdy aan te bieden: gelyk hy niet van zig verkrygen kon, omze te verzoeken. 't Werk haperde, derhalve, eenigen tyd, voor deeze zwaarigheid. Eindelyk, deedt de Keizer den eerſten voorſlag aan den Keurvorſt, die den zelven, terſtond, aannam (*q*). Hy hadt zig, in Grasmaand deezes jaars, reeds begeven in het Verbond, welk, in 't voorleeden jaar, tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten, geſlooten was (*r*). De Koning van Spanje hadt zynen Gezant, Colomma, in 't voorjaar, uit den Haage, naar Engeland gezonden, en *Don Francisco Bernardo de Quiros*, tot zynen buitengewoonen Gezant by de Staaten, benoemd. De Staaten 1691. Gezantſchap naar Spanje.

(*q*) BURNET *Vol.* II. *p.* 14. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 217.
(*r*) Reſol. Holl. 12 *April* 1691. *bl.* 319.

1691. ten vonden, daarentegen, op het einde deezes jaars, geraaden den Heer van Citters, die zo lang Ambaſſadeur in Engeland geweeſt was, te zenden naar het Hof van Madrid (*s*); daar hy den Heere van Heemskerk opvolgde, van wien de Staaten zig, eerlang, bedienden, om de Vrede te bemiddelen, tuſſchen den Keizer en de Ottomanniſche Porte (*t*). De Ambaſſadeur van Citters bleef egter, na dat hy tot de Ambaſſade naar Spanje benoemd was, nog eenen geruimen tyd, in Engeland.

Gezant der Staaten in Zwitſerland.

De Staaten hielden thans ook eenen buitengewoonen Gezant by de Zwitſerſche Kantons, waartoe de Heer *Pieter Valkenier* verkooren was. Zyne voornaamſte bezigheid beſtondt, in het waarſchuwen der Zwitſerſche Regeeringe, tegen de aanſlagen der Franſchen, die zig, zo men meende, na 't bemagtigen van Savoje, ligtelyk, van Geneve of van Zwitſerland zelf zouden konnen meeſter maaken. 't Oogmerk deezer waarſchuwinge was, de Zwitſers te beweegen, om zig te voegen by de Bondgenooten, en de Franſchen te helpen verdryven, uit Italie. Doch de Franſchen, zig hieromtrent reeds genoeg vyanden gemaakt hebbende, gaven den Italiaanſchen Mogendheden en den Zwitſers goede woorden, en bewoogenze, daardoor, om ſtil te zitten. In Zwitſerland, werdt, beide aan den Keizer en

(*s*) Secr. Reſol. Holl. 18, 20 *Decemb.* 1691. V. *Deel*, *bl.* 885, 486. Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 109. *Octob.* — *Dec.* 1691. *bl.* 188.

(*t*) Reſol. Holl. 28 *Febr.* 1692. *bl.* 95.

en aan den Koning van Frankryk, werving toegeſtaan (*u*). 1691.

IX. Verdrag van Koophandel met Deenemarke.

De Heer van Amerongen vertoefde nog, in zyn Gezantſchap, aan 't Hof van Deenemarke: alwaar 't hem, eindelyk, gelukte, te helpen ſluiten een Verdrag van Koophandel by voorraad, tuſſchen den Koning van Groot-Britanje en de Staaten der Vereenigde Geweſten ter eener, en den Koning van Deenemarken ter anderer zyde. Het werdt, op den dertigſten van Zomermaand, te Koppenhagen, getekend, en behelsde „ dat de weder„ zydſche ſchepen en goederen, wegens aan„ gedaane of voorgewende ſchade, niet zou„ den mogen bekommerd worden. Dat gee„ ne vyandelyke goederen, in Deenſche ſche„ pen, zouden mogen gelaaden worden, om „ van de eene Franſche Haven naar de ande„ re te worden vervoerd. Dat de Engelſche „ of Nederlandſche Oorlogsſchepen, eenig „ Deenſch ſchip ontmoetende, zig zouden „ gedraagen, naar het *twintigſte* Lid van het „ Verdrag van Koophandel, tuſſchen de Kroo„ ne Zweeden en de Staaten der Vereenigde „ Nederlanden, opgeregt. Dat, tot voorko„ minge van lorrendraaijeryen, aan niemant, „ in Deenemarke, burgerbrieven verleend „ zouden worden, dan aan die, by eede, be„ loofden, ten minſte tien jaaren agtereen, „ met hunne huisgezinnen, in dit Ryk, te „ zullen komen woonen. Dat alle kaaperyen, „ langs

(*u*) Europ Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 39 *enz.* 178 *enz.* *April* — *Juny* 1691. *bl.* 73 *enz.*

1691. „ langs de Deenſche kuſten of in de Deen-
„ ſche baaijen en havens, geweerd zouden
„ worden." By deeze punten, waren, tot opheldering van eenigen derzelven, nog eenige andere punten gevoegd (*v*). De Heer van Amerongen ſtierf, maar ruim drie maanden na het ſluiten van dit Verdrag, te Koppenhagen, op den negenden van Wynmaand. Zyn Lyk werdt, te ſchepe, herwaards gevoerd, en in de Kerke der Heerlykheid Amerongen, in 't Stigt van Utrecht, begraaven. Hy was de Vader van den Generaal van Ginkel, thans Graave van Athlone, van wiens krygsbedryven in Ierland wy, hiervoor, gewaagd hebben (*w*).

De Heer van Amerongen ſterft.

Doch in dit jaar, waren, hier te Lande, nog andere luiden van naame overleeden. Wy hebben reeds gemeld van het aſſterven van den Luitenant-Admiraal, Kornelis Tromp. De Luitenant-Generaal der Ruiterye van Weibnom overleedt ook, aan eene beroerte, in Sprokkelmaand, in den Haage. Hy was, ſchoon Roomſch-Katholyk, tot zynen dood toe, Bevelhebber van Breda geweeſt. Wat laater, ſtierf de Luitenant-Generaal Ailua, die zig, op de jagt, door 't vallen van 't paard, gevaarlyk, in 't hoofd, bezeerd hadt (*x*). De Heer van Sommelsdyk, oudſte Zoon van den gewezen Landvoogd van Suriname, en Majoor in 't Regement te paarde van den Graa-

Dood van de Luitenants-Generaal van Weibnum en Ailua.

en van den Heer van Sommelsdyk.

ve

(*v*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1345. DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII *P.* II. *p.* 252.
(*w*) Europ. Merc *Octob.* — *Decemb.* 1691. *bl* 51, 137.
(*x*) Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1691. *bl.* 165, 188.

ve van Flodroff, overleedt, in Slagtmaand, 1691.
aan de kinderpokjes (*y*). De Heerlykheid van
Sommelsdyk verſtierf, door zyn overlyden,
op zynen broeder, den Heere van Châtillon.

In de Vereenigde Geweſten en in Engeland, X.
was men, geduurende den Winter en het vol- Toerustingen ter zee en te lande, in de Vereenigde Gewesten.
gende voorjaar, vlytiglyk, bezig, om zig,
ter zee en te lande, toe te ruſten. Koning
Willem bereidde zig ook, om, by tyds, her-
waards over te ſteeken, en den veldtogt in de
Spaanſche Nederlanden by te woonen. Doch
voor zyn vertrek uit Engeland, ontblootte 1692.
hy, tot veeler verwondering, den Graaf van
Marlborough van zyne meeſte waardigheden.
't Gemeen maakte verſcheiden' giſſingen, o- Afgunſt in Engeland omtrent de Nederlandſche Heeren.
ver de oorzaaken deezer ongenade. Doch
veelen meenden, dat de Graaf zyn ongeluk
te wyten hadt, aan de vrymoedigheid, met
welke, hy den Koning kennis hadt gegeven
van het misnoegen, welk de Engelſche Groo-
ten hadden opgevat, over de byzondere gunſt,
met welke zyne Majeſteit bejegende een' of
twee Nederlandſche Heeren: hy meende den
Graaf van Portland en den Heer van Zuile-
ſtein (*z*), die, naderhand, Graaf van Roche-
fort werdt (*a*). Zeker is 't, ten minſte, dat
veele Engelſchen, reeds in 't begin van Ko-
ning Willems Regeeringe (*b*), zulk een' arg-
waan

(*y*) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1691. *bl.* 137.
(*z*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 244.
(*a*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 68.
(*b*) N. WITSEN Byzond. Verbaal, *f.* 29. *c.* 3. *f.* 36. *c.* 4. *f.* 38. *c.* 2. *f.* 52. *c.* 4. *f.* 89. *c.* 3. *f.* 98. *c.* 4. *f.* 102. *c.* 3. *f.* 105. *c.* 4. *f.* 107. *c.* 3. *f.* 170. *c.* 3. *f.* 216. *c.* 2. *MS.*

1692. waan hadden opgevat tegen de Nederlanders, dat iemant, in 't Huis der Gemeenten, hoorende gewaagen van 't gevaar, welk de Engelſchen van de Franſchen en Ieren gedreigd werdt, vermaande „ dat men, hierby, ook „ niet vergeten moeſt te zorgen tegen 't ge„ vaar, welk men van de Nederlanders te „ dugten hadt (*c*)." Doch ſommigen meenen, dat Marlboroughs ongenade aan andere oorzaaken moet toegeſchreeven worden (*d*). Wat 'er van zy, de Graaf werdt, kort hierna, in den Tour gezet, en niet dan onder borgtogt van vier luiden van aanzien en vermogen geſlaakt (*e*). Midlerwyl, was de Koning, op den vyftienden van Lentemaand, van Harwich, in zee geſteken naar Holland, verzeld door de Graaven van Portland en Athlone, en door verſcheiden' andere Heeren. Hy landde, den volgenden dag, in de Oranje-Polder, en kwam, nog dien zelfden avond, in den Haage (*f*). Eenige dagen hierna, verſcheen hy, in de Vergadering der algemeene Staaten, welken hy verklaarde „ dat hy, orde op de „ zaaken zyns Koningkryks geſteld hebben„ de, ten ſpoedigſte herwaards gekeerd was, „ om zyne bedieningen van Kapitein-Gene„ raal, Admiraal en Stadhouder, wederom, „ waar te neemen. Dat hy, om den tegen„ woordigen oorlog, door eene ſpoedige vre„ de, te doen eindigen, zo veele troepen, „ als

Zyne verklaaring aan de Staaten.

(*c*) TINDAL *Vol.* I. [*or* XVI.] *p.* 379. *Not* (1).
(*d*) Gedrag der Hertoginne van Marlborough. *bl.* 43.
(*e*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 335.
(*f*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 249.

„ als hy uit zyne Ryken missen kon, hadt 1692.
„ doen inscheepen, naar de Nederlanden.
„ Dat de Engelsche Vloot, reeds voor een
„ gedeelte, in gereedheid gebragt was, en
„ dat hy, met 's Hemelsch hulpe, eenen
„ goeden uitslag verwagtte van de vereenig-
„ de zeemagt van Groot-Britanje en de
„ Staaten." Hierna, benoemde zyne Majesteit de hooge Bevelhebbers der Vloote van den Staat. Willem Bastiaansz. Scheepers werdt Luitenant-Admiraal, onder 't Kollegie op de Maaze. De Vice-Admiraal Filips van Almonde werdt Luitenant-Admiraal, onder 't Kollegie te Amsterdam; en de Graaf van Styrum werdt Luitenant-Admiraal, onder 't Kollegie in Friesland (*g*). Zekere *Thomas White* hadt, omtrent deezen tyd, een werktuig uitgevonden, met welk men veertig kanonkogels, in den tyd van een uur, gloeijend heet maaken kon, binnen scheepsboord; waarna men 'er zig, dagt hy, van kon bedienen, om schepen in brand te schieten. Hy diende zyne uitvinding den Staaten van Holland aan (*h*): doch ik weet niet, of men 'er gebruik van hebbe gemaakt, of niet.

Doch terwyl men, in Engeland en hier te Lande, arbeidde, om twee magtige Vlooten in zee te brengen; broeide 'er, aan 't Fransche Hof, een toeleg, om Koning Jakob, met een Leger Franschen, over te voeren naar Engeland, en in 't bezit zyner Ryken te herstel- Toeleg van 't Fransche Hof, om Koning Jakob, met een Leger,

(*g*) Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1692. *bl* 195—197.
(*h*) Resol. Holl. 21 *April* 31 *May* 1692. *bl.* 253, 331.

1692. ſtellen. De onttroonde Vorſt hieldt nog heimelyk verſtand, met verſcheiden' luiden in Engeland, die, misnoegd op de tegenwoordige Regeering, aangenomen hadden, zyne onderneeming te begunſtigen, en zig dagten te bedienen van 't afzyn van Koning Willem, en van de overſcheeping van een goed deel der Engelſche Landmagt naar de Nederlanden. Ook is, naderhand, niet donkerlyk, gebleeken, dat 'er, ten zelfden tyde, aan 't Franſche Hof, een toeleg geſmeed was, om Koning Willem, terwyl hy den veldtogt in de Spaanſche Nederlanden bywoonde, van 't leeven te berooven: waarop de landing in Engeland ſtondt te volgen; welk Ryk, meende men, in de eerſte verbaasdheid, die de tyding van 's Konings dood veroorzaaken moeſt, ligtelyk, zou konnen overmeeſterd worden.

over te voeren naar Engeland.

Gerugt, hiervan verſpreid.

Een Prieſter, *Parker* genaamd, over en weder reizende, bragt, volgens de geregtelyke verklaaring van zekeren Kapitein, *Blaire*, den aanhang van Koning Jakob, welken men nu *Jakobiten* noemde, berigt „ dat deeze Vorſt, „ met dertigduizend man, zou onderſteund „ worden, door den Koning van Frankryk, „ en zelfs, met dertigduizend man daarenboven, zo de weêrſpannigheid der Engelſchen zulk een' onderſtand vorderde. Dat „ hy reeds op weg was naar Normandye, „ daar eene Vloot gereed lag, om hem over „ te voeren." Tegen den aanvang van Bloeimaand, zondt Koning Jakob eene gedrukte Verklaaring naar Engeland, waarin hy kennis gaf van zyn voorneemen, en zyne getrouwe on-

Verklaaring van Koning Jakob.

onderzaaten aanmoedigde, om de hand te leenen tot zyne herſtelling. Onder anderen, beklaagde hy de Engelſchen zeer, dat zy zig, door de verklaaring des Prinſen van Oranje, zo ſchandelyk hadden laaten misleiden, en dat zy een erfelyk Koningkryk verkieslyk gemaakt hadden, zyne ontkoming uit de handen zyner vyanden, verkeerdelyk, aanmerkende, als eenen afſtand van de Kroon. Hy gewaagde ook van de tegenwoordige zwangerheid der Koninginne, welke hy, kort te vooren, zynen geheimen Raaden in Engeland, met eenen brief, bekend gemaakt hadt, dezelven, te gelyk, verzoekende, over te ſteeken naar Frankryk, om by de verloſſing haarer Majeſteit tegenwoordig te zyn. Eindelyk, beloofde hy de vreemde manſchap, met welke hy over ſtondt te komen, te rug te zullen zenden, zo dra hy, in 't geruſt bezit zyner Staaten, herſteld zou zyn (*i*). De Franſche Vloot, onder den Graave van Tourville, was byeengebragt, te Breſt in Bretagne, en vierenveertig ſchepen van oorloge ſterk (*k*). Koning Jakob hadt zig vervoegd naar de Kaap La Hougue in Normandye, aan 't hoofd van een Leger van twintigduizend man, uit Franſchen, Engelſchen, Schotten en Ieren beſtaande. De Jakobyten hielden heimelyk verſtand op de Engelſche Vloote onder den Admiraal Ruſſel. Tourville kreeg, in Grasmaand, laſt,

1692.

De Franſche Vloot wordt byeengebragt.

(*i*) *Zie* deeze Declaratie *in de* Europ. Merc. *April — Juny* 1692. *bl.* 120.

(*k*) DANIEL Journal, *p.* CLXIV.

1692. laſt, om deeze Vloot aan te taſten, eer de Staatſche Vloot, die nu gereed ſtondt om uit te loopen, zig met dezelve zou konnen vereenigen. De landing zou, onderſtelde men, ten zelfden tyde, of kort hierna, te veiliger, konnen ondernomen worden. Midlerwyl, hielden de Jakobiten zig gereed, om, aan verſcheiden' oorden in Engeland, beweegingen te verwekken, ten behoeve van den onttroonden Koning.

Maatregels van Koningiinne Maria.

Koningin Maria, op welke, in 't afzyn des Konings, 't bewind der Regeeringe ruſtte, ontboodt, zo dra zy kennis kreeg van de voorgenomen' landing, drie Regementen voetvolk, die in Staatſchen dienſt waren, te rug naar Engeland. Zy deedt eenige verdagtte perſoonen in hegtenis neemen, en verzekerde zig van de trouwe der voornaamſte bevelhebberen haarer Vloote. 't Stormagtig weder verhinderde, ondertuſſchen, het uitloopen der Franſche, en de vereeniging der Engelſche en Staatſche Vlooten, tot in Bloeimaand, wanneer de gelegenheid gunſtiger werdt, voor den Graave van Tourville. Hy ſtak dan in zee, met eenen weſtelyken wind, om de Engelſche Vloot op te zoeken en aan te taſten (*l*).

De Franſche Vloot loopt uit.

De Staatſche Vloot vereenigt zig met de Engelſche.

De Staatſche Vloot, onder den Luitenant-Admiraal van Almonde, zesendertig ſchepen van oorloge ſterk, was, ondertuſſchen, eerſt door ſtorm, en toen, door den weſtelyken wind, belet geworden, in zee te loopen. Doch de wind, eerlang, ooſtwaards zwaaijende, voer-

(*l*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 249—267.

voerde haar, in korten tyd, naar 't Kanaal, daar zy zig gelukkiglyk vereenigde met de Engelſche Vloote, onder Ruſſel; terwyl dezelfde wind Tourville te rug hieldt. De tyding van de vereeniging der twee Vlooten ontſtelde de Jakobiten in Engeland zeer: dochze werdt, des anderendaags, wederſproken; waarop zy iemant afzonden naar Frankryk, met berigt, dat de Vlooten nog niet vereenigd waren. Men wil, dat Tourville toen eerſt bevel kreeg, om Ruſſel ſlag te leveren. Doch het Franſche Hof werdt, naderhand, zo volkomen verzekerd van de vereeniging der twee Vlooten, dat dit bevel wederom ingetrokken werdt. Een weinig te laat, egter. De vereenigde Vlooten hadden de Franſche reeds opgezogt, en ſlag geleverd, eer Tourville den laſt ontving, om 't gevegt te ſchuwen (*m*). 1692.

XI. Zeeſlag tuſſchen de Kaapen La Hougue en Barfleur.

De Admiraal Ruſſel was, met de vereenigde Vlooten, uit de baaije van S. Helena, onder zeil gegaan, op den agtentwintigſten van Bloeimaand. Met het aanbreeken van den volgenden dag, kreeg men de vyandlyke Vloot in 't gezigt, omtrent zes mylen van de Kaap Barfleur. 't Gevegt ving egter niet aan, voor tien of elf uuren: wanneer het voorſte Esquader der Franſche Vloote, met een gedeelte der Staatſche ſchepen, onder den Vice-Admiraal *Gerrit Kallenberg*, die den voortogt hadt, ſlaags raakte. Daarna, begon de ſtryd, tusſchen het vyandlyk Hoofd-Esquader onder Tourville, en dat der vereenigde Vloote, onder

(*m*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 267. *Not.* (1).

1692. der den Admiraal Ruſſel, die den vyand, na eenige uuren vegtens, deedt wyken, en, al vegtende, vervolgde. Tegen zes uuren des avonds, raakten de Engelſche blaauwe vlag tegen de Franſche blaauwe vlag in een hevig gevegt: welk, door de miſt en donkerheid, geſcheiden werdt. 't Bleef, den geheelen nagt, ſtil; doch met den ogtend van den dertigſten van Bloeimaand, blies de wind wakker op, uit den Ooſt-Noord-Ooſten. De vereenigde Vlooten, zig toen, omtrent de hoogte van de Kaap La Hougue, bevindende, zagen de Franſche Vloot omtrent twee mylen van zig, en maakten 'er, terſtond, jagt op. Doch eene ſchielyk opkomende ſtilte was oorzaak, dat de Vlooten niet aan elkanderen raakten. Des anderendaags, 's morgens omtrent agt uuren, kreeg Ruſſel, onder den wal, wederom eenige Franſche ſchepen in 't gezigt: die hy terſtond vervolgde en agterhaalde, en van welken drie groote Oorlogsſchepen, waaronder het Admiraals ſchip van den Graave van Tourville was, benevens twee Fregatten en drie mindere vaartuigen, veroverd en verbrand werden. De gevangens, welken men hier bekwam, getuigden, dat 'er, in 't gevegt van den negenentwintigſten, nog vier of vyf Franſche Oorlogsſchepen gebleeven waren. Op den eerſten van Zomermaand, werden nog vyf of zes Franſche ſchepen, op den zelfden wal, vernield en verbrand: waartoe ook eenige Staatſche branders verbezigd werden. De overwinning hadt zig dus volkomenlyk voor de Bondgenooten verklaard, die de Franſche Vloot

De vereenigde Vlooten behaalen de zege.

Vloot op de vlugt gejaagd, en haar merkelyke ſchade toegebragt hadden, zonder zelven één ſchip verlooren te hebben. Doch deeze overwinning werdt, voornaamlyk, toegeſchreeven aan de overmagt der vereenigde Vloote, die omtrent tagtig ſchepen ſterk was; daar de Franſche, naar 't getuigenis van den Admiraal Ruſſel zelv', geen vyftig ſchepen haalen kon, en volgens 't gene wy, hier boven, uit Franſche Schryvers, hebben aangetekend, uit niet meer dan vierenveertig ſchepen van Oorloge beſtondt. 't Gevegt was geſchied, in 't gezigt van Koning Jakob, die zig op Kaap La Hougue bevondt, en den Koning van Frankryk kennis gaf van de nederlaage. Eenige ſchepen der Staaten waren merkelyk beſchadigd geworden in 't gevegt. 't Schip *de zeven Provincien*, gevoerd door *Evert de Lief-de*, was zo lek geſchooten, dat het naar Portsmouth moeſt opgezonden worden. 't Schip *Amſterdam*, waarop *Kornelis van der Zaan* geboodt, was, met veertig ſchooten, doornageld. Voorts, was 't verlies aan manſchap klein op 's Lands ſchepen (*n*). De zege werdt egter niet vervolgd; gelyk men verwagt hadt. De toeleg om eene landing in Frankryk te doen, die kort hierna ontworpen werdt, verdween in rook. Ook wil men, dat de Admiraal Ruſſel niet voldaan was, over den laſt, die 1692.

(*n*) Sommier Verbaal van de Expeditie in 1692. *MS. Zie ook* de Brieven van Ruſſel, Almonde, van der Zaan, Schey, Schryver enz. *in de* Europ. Merc. *April — Juny* 1692. *bl.* 174-196. DANIEL Journ. *p.* CLXIV. FORBIN Memoir. *Tom.* I. *p.* 329-336.

1692. die hem, uit naam der Koninginne, werdt toegezonden, en dat zyn misnoegen te wege bragt, dat 'er niets meer ondernomen werdt tegen de vyandlyke Vloote; die, eerlang, in de havens van Frankryk, werdt opgelegd: waarna de Franſche Kaapers zig voorzagen van het bootsvolk der Vloote, en den Engelſchen, Hollanderen en Zeeuwen veel nadeels toebragten ter zee (*o*). Maar Koning Jakob moeſt den togt naar Engeland geheellyk uit den zin zetten, en keerde, zo dra hy kennis van den volkomen uitſlag des gevegts gekreegen hadt, te rug naar S. Germain, alwaar zyne Gemaalin, den agtentwintigſten van Zomermaand, van eene Dogter beviel. Het Leger, welk geſchikt was om hem te verzellen, werdt, gedeeltelyk, gelegd, langs de zeekuſten van Normandye en Bretagne, en gedeeltelyk gezonden naar de Spaanſche Nederlanden (*p*). Ter zee, viel, wyders, dit jaar, weinig meer voor. In Oogſtmaand, werden twee Oorlogsſchepen, gevoerd door de Kapiteinen Van der Zaan en *Taalman*, en dienende tot geleide der Koopvaardyvloote van S. Ubes, na een hardnekkig gevegt, door drie Franſche Oorlogsſchepen, omtrent Kaap Lezard, veroverd (*q*). Ook taſtten vier Franſche Oorlogsſchepen, op den negentienden van Slagtmaand, even buiten 't Kattegat, het Staatſch

Verdere ontmoetingen ter zee.

(*o*) BURNET *Vol.* II. *p.* 92-95. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 268-286.

(*p*) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 171, 172.

(*q*) Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 220. FORBIN Mem. *Tom.* I. *p.* 337.

Staatſch geleide aan, welk de Koopvaardy- 1692.
vloot, uit de Ooſtzee, herwaards voerde. De
Kommandeur *Broeder* ſheuvelde in 't gevegt.
Negen of tien Koopvaardyſchepen vielen den
vyand in handen. De overigen, meer dan zes-
tig in getal, kwamen behouden in Texel bin-
nen (*r*). Op 't einde van Wynmaand, was 'er,
in den Haage, eene overeenkomſt getroffen,
tuſſchen den Koning van Spanje, den Koning
van Groot-Britanje en de Staaten: waarby
men zig verbondt, om eene ſamengevoegde
Vloot te ſchikken naar de Middellandſche zee,
tot welke ieder der Bondgenooten zeſtien ſche-
pen van oorloge leveren zou (*s*).

XII. De Koning van Frankryk belegert Namen.

Midlerwyl, was de veldtogt in de Neder-
landen, van de Franſche zyde, in Bloeimaand,
geopend, met het beleg van Namen. De
Stad werdt berend, op den vyfentwintigſten.
De Koning van Frankryk verſcheen zelf in 't
Leger, en deedt den arbeid aan de loopgraa-
ven zo ſterk voortzetten, dat hy, binnen vier
dagen, in ſtaat was, om de buitenwerken der
Stad, naar den kant der S. Nikolaas-Poor-
te, aan te taſten en te overmeeſteren. Het
Leger der Bondgenooten was, ondertuſſchen,
reeds in 't begin der maand, tuſſchen Ander-
lech en Dilbeek, byeengetrokken. Koning
Willem voegde zig, eerlang, aan 't hoofd
van het zelve, en trok 'er mede naar den kant
van Leuven, op de eerſte tyding, dat de vyand

Koning Willem trekt, met het Leger der Bondge-
naar

(*r*) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 151.
(*s*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 310.

1692. naar Namen getoogen was (*t*). De Hertog van Luxemburg, die 't beleg dekte, met een Leger van zeventigduizend man, trok den Bondgenooten te gemoet, en ſloeg zig, aan de zuidzyde van de Mehaigne, neder, terwyl de Bondgenooten, tot aan de noordzyde van deezen ſtroom, waren genaderd. Koning Willem maakte zig meeſter van alle de posten op de Mehaigne, aan zyne zyde: terwyl Luxemburg, aan den anderen kant van den ſtroom, een of twee Dorpen verſterkte. De Legers overtroffen elkanderen niet veel in getal, wordende dat der Bondgenooten, ten hoogſte, gerekend op vyfenzeventigduizend man. De Keurvorſt van Beieren, nu de Landvoogdy der Spaanſche Nederlanden aanvaard hebbende, bevondt zig ook in 't Leger; en was, nevens den Koning van Groot-Britanje, bedagt op middelen, om Namen te ontzetten. Doch de tegenwoordigheid des Konings van Frankryk, en de vlyt des *Heeren van Vauban* was oorzaak, dat de Stad zig, agt dagen na 't openen der loopgraaven, overgaf, op den vyfden van Zomermaand. Toen werdt het Kaſteel, aan de andere zyde der Sambre gelegen, aangetaſt; of liever twee Sterkten, welken bemagtigd moeſten worden, eer men zig meeſter kon maaken van 't Kasteel. Eene deezer Sterkten, het *Fort William* of *Koehoorn* genaamd, was, in den voorleeden jaare, eerſt opgeworpen, door Koning Willem. De andere, het *Duivels-Huis* geheeten,

nooten, te velde.

Namen geeft zig over.

(*t*) Europ. Merc. *April*— *July* 1692, *bl.* 140.

ten, was een verſterkt huis, welks werken zig naar den kant der Maaze uitſtrekten. Dit laatſte werdt eerſt aangetaſt. In 't Leger der Bondgenooten, maakte men, ondertuſſchen, gereedſchap, om over de Mehaigne te trekken, en den Hertoge van Luxemburg ſlag te leveren. Men ſloeg, ten deezen einde, verſcheiden' bruggen over den ſtroom: 't welk niet geſchiedde, zonder veelen knegten het leeven te koſten. De negende van Zomermaand werdt, eindelyk, geſchikt, tot den veldſlag. Doch de geweldige regen, die 's nagts te vooren viel, ſtremde de uitvoering van dit gewigtig voorneemen. Ook hieldt de regen verſcheiden' dagen aan, waardoor de Mehaigne zo hoog zwol, dat 'er geen overkomen aan was, zynde de gemaakte bruggen byna allen weggeſpoeld. Midlerwyl, was het Duivelshuis bemagtigd, op den dertienden van Zomermaand. Toen werdt het Fort William aangetaſt, dat, door honderd en vyftig man, onder den Stigter *Menno van Koehoorn*, wakkerlyk, verdedigd werdt. Koehoorn werdt gekwetſt, in 't afkeeren van eenen vinnigen ſtorm op de Sterkte, die, niet voor den drie-entwintigſten, by eerlyk verdrag, werdt opgegeven. Eenige dagen te vooren, waren de Legers langs de Mehaigne in beweeging geweeſt. De Graaf van Athlone en de Heer van Ouwerkerk hadden zig zelfs, aan 't hoofd van eenen hoop paarden, begeven over den ſtroom, om kondſchap te haalen. Doch zy keerden te rug, zonder dat 'er iet verder voorviel. Na 't overeren van 't Fort William, werdt het Kasteel geeft zig

1692.

Twee Sterkten verlooren.

Het Kasteel van Namen

1692. teel zelf aangetaſt, en van verſcheiden' batteryen hevig beſchooten. De *Prins van Barbançon* geboodt op 't Kaſteel: en ſommigen hebben hem verdagt gehouden, dat hy heulde met de Franſchen: hoewel anderen zynen goeden naam verdedigd, en beweerd hebben, dat hy de Veſting, wakkerlyk en eerlyk, beſchermd hadt. Tuſſchen den negenentwintigſten en dertigſten, werdt 'er zo fel gevuurd op 't Kasteel, dat de vyand, die reeds tot aan den bedekten weg genaderd was, zig in ſtaat vondt, om, met den dag, de gemaakte breuke te beklimmen: gelyk geſchiedde. Terſtond hierop, verzogten de belegerden in beſprek te komen, en 't Kaſteel werdt opgegeven, op den dertigſten van Zomermaand (*u*). De belegering van Namen en deszelfs Kaſteel koſtte den Koning, naar de begrooting der Franſchen zelven, vyfendertighonderd man, behalve de gekwetſten en zieken, die een aanmerkelyk getal uitmaakten (*v*). Nogtans, werdt de verovering deezer aanzienlykſte Vesting der Spaanſche Nederlanden gehouden voor eene der loffelykſte daaden van Koning Lodewyk, die, onaangezien het zwaar verlies, welk hy, voor La Hougue, op zee, geleeden hadt, toonde magts en moeds genoeg te hebben, om Namen te overmeeſteren, in 't gezigt van het Leger der Bondgenooten. De Bondgenooten, daarentegen, en Koning Wil-

ook over, aan Frankryk.

(*u*) Letters *from* James Vernon *Eſq. in* TINDALS Contin. *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 288—292. Europ. Merc. *April—June* 1692. *bl.* 198—215.

(*v*) DANIEL Journal, *p.* CLXV.

Willem in 't byzonder werden van veelen berispt. Men oordeelde, dat zyne Majeſteit liever wat veel moeſt gewaagd hebben, dan gedoogd, dat Namen hem voor zyne oogen ontroofd werdt (w). Doch, veelligt, waren zy, die zo oordeelden, niet naar behooren onderregt van de gelegenheid der wederzydſche Legeren, en van de geſteldheid des Lands en der ſtroomen. Zeker is 't, dat het zwellen der Mehaigne, door den aanhoudenden regen, het aantaſten des vyands, wien men, zelfs na 't overtrekken der riviere, niet dan langs enge wegen, zou hebben konnen naderen, ten hoogſte moeilyk gemaakt hadt. De Stad Namen was, daarbenevens, ſpoedig overgegaan: en 't Kaſteel kon niet wel ontzet worden, om dat het aan de overzyde der Sambre gelegen was. Mogelyk, hebben deeze of diergelyke redenen Koning Willem bewoogen, om eenen gevaarlyken veldſlag te ſchuwen. 1692.

Lodewyk de XIV., na 't inneemen van Namen, te rug keerende naar Verſailles, liet het bewind over zyne krygsmagt in de Nederlanden, in handen van den Hertoge van Luxemburg, die zig, eerlang, op eene voordeelige Legerplaats, tuſſchen Enghien en Steenkerken, in Henegouwen, nederſloeg. Het Leger der Bondgenooten, daarentegen, getrokken naar Melle, zogt zig van Bergen in Henegouwen meeſter te maaken, by verraſſing; doch deeze toeleg mislukte, door de wakkerheid Beweegingen der wederzydſche Legeren.

(w) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 293.

1692. heid der Franſchen. Van Melle, toog het Leger naar Genappe; van daar naar Halle, en, by de laatſtgemelde Stad, over het riviertje de Senne. Hier werdt het Leger verſterkt, met agtduizend man Hanoverſche troepen, in gevolge van een Verdrag, in 't Leger by Melle, op den dertigſten van Zomermaand, tuſſchen den Koning van Groot-Britanje, de Staaten en den Hertoge van Hanover, geſlooten (x). Koning Willem, zig, hier, niet verre van het vyandlyke Leger, bevindende, en berigt ontvangen hebbende van de geſteldheid der Franſche Legerplaatſe, vondt geraaden, den Hertoge van Luxemburg aan te taſten. Op den derden van Oogſtmaand dan, 's morgens vroeg, trok hy op, van by Halle, en kwam, ten negen uuren, in 't gezigt van den vyand, dien hy gelegerd vondt, agter eenen hoogen berg, met hout en heggen bezet. De Hertog van Wurtemberg, die de voorhoede van 't Leger der Bondgenooten geboodt, kreeg laſt van Koning Willem, om zig van deeze hoogte meeſter te maaken. Hierop begon het gevegt, omtrent ten tien uuren. Doch kort na den middag, werdt de ſtryd eerſt algemeen, op eenen engen grond, met hoogten en kreupelboſch bezet. Wurtemberg kweet zig wakkerlyk, dreef den vyand te rug van de hoogte, en bemagtigde eenige ſtukken geſchuts. Hierop, naderde het voetvolk van 't Leger der Bondgenooten,

Gevegt by Steenkerken.

(x) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 316.

ten, en toen werdt 'er zo geweldig geſchoo- 1692.
ten, uit beide de Legers, dat 'er, ter weder-
zyde, veel volks ſneuvelde. De Ruitery der Bondgenooten kon weinig dienſt doen, op zulk een' engen en ongelyken grond, die den vyand agter hoogten en heggen dekte. Bouflers, die twee of drie uuren van 't vyandelyk Leger geſtaan hadt, ondertuſſchen, toegeſchooten zynde, vuurde zo ſterk op de Brigade van Fagel, dat dezelve, byna geheellyk, vernield werdt. De Engelſchen leeden egter meeſt in den ſtryd, en Koning Willem zelf bevondt zig in geduurig gevaar; doch, tegen 't vallen van den avond, gaf hy bevel om af te trekken, 't ſlagveld en vyf of zes kleine ſtukjes geſchut laatende in de magt des vyands (y). Men rekent, dat 'er, van de zyde der Bondgenooten, meer dan tweeduizend man geſneuveld waren, en drieduizend gekwetſt of gevangen genomen. Volgens eene nette Lyſt, naderhand, door Koning Willem, gezonden aan de Staaten, waren 'er van het Staatſche voetvolk alleen veertienhonderd zeventig gedood en zeſtienhonderd twee en negentig gekwetſt geworden (z). Onder de geſneuvelden, waren veele Overſten van naame, inzonderheid Engelſchen. Doch de Franſchen hadden weinig minder volks, en veele luiden van aanzien verlooren (a). Zy ſchreeven

(y) *Zie* den Brief *van den Heere van* DYKVELD *in de* Europ. Merc. *July — Sept.* 1692. *bl.* 76.
(z) Reſol. Holl. 11 *Sept.* 1692. *bl.* 723.
(a) BURNET *Vol.* II. *p.* 97. DANIEL Journ. *p.* CLXV.

1692. ven zig egter de overwinning toe, om dat zy 't ſlagveld behouden hadden. Doch zy zouden, meent men, gevaar geloopen hebben, zo de Hertog van Luxemburg niet, van tyd tot tyd, onderregt geworden was van de voorneemens en beweegingen der Bondgenooten, door den Ridder *de Milkevoix*, bediende van den Keurvorſt van Beieren: wiens ſlinkſche handel, ontdekt geworden zynde, eerlang, met de galge, geſtraft werdt (*b*). Hy was 't, meen ik, die, kort na dat hy ontdekt geworden was, door Koning Willem, genoodzaakt werdt, eenige verkeerde berigten, wegens het oogmerk der Bondgenooten, over te ſchryven aan den Hertoge van Luxemberg: waardoor deeze, voor eenen tyd, in onzekerheid gehouden, of misleid werdt (*c*). Op den zevenentwintigſten van Oogſtmaand, viel 'er een gevegt van minder belang voor, by Solein, tuſſchen een deel der bezettinge van Huy en een deel der Franſche bezettinge van Namen, van welke laatſte, veele Overſten en gemeenen fneuvelden, of gevangen genomen werden (*d*).

Verraader in 't Leger der Bondgenooten geſtraft.

De beide Legers waren, na 't gevegt by Steenkerken, geduurig veranderd van Legerplaatſe, zonder ſlaags te konnen raaken. In den aanvang van Herfſtmaand, werdt dat der Bondgenooten verſterkt, door een goed getal

De Bondgenooten bezetten Diksmuiden en Veurne.

(*b*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 294—299. Europ. Merc. *July — Sept.* 1692. *bl.* 75—103.

(*c*) *Voiez* FEUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* I. *p.* 169 *& ſuiv. Tom.* II. *p.* 76 *& ſuiv.*

(*d*) Europ. Merc. *July — Sept.* 1692. *bl.* 104.

tal Engelſche troepen, die tot de voorgenomen' landing in Frankryk geſchikt geweeſt waren; doch nu, te Ooſtende en te Nieuwpoort, ontſcheept werden. De Bondgenooten wierpen, ſedert, bezetting in Diksmuiden en Veurne, waarop de Franſchen het oog gehad hadden. Omtrent dien tyd, was 'er een gevegt voorgevallen, tuſſchen eenige Duitſche troepen, die omtrent Luikerland lagen en eenige Franſche, onder den Markgraave d'Harcourt, waarin de eerſten te kort ſchooten, en op de vlugt gejaagd werden. De Legers ſcheidden beide voor 't einde van Herfſtmaand, ter oorzaake van het ongunſtig jaargetyde. Koning Willem begaf zig, over Breda, naar 't Loo. De Franſchen onder Bouflers zogten zig, in Wynmaand, meeſter te maaken van Charleroi. Zy wierpen een groot getal van bomben in de Stad, meenende haar, hierdoor, te dwingen tot de overgave (*e*). Doch die van binnen ſtonden dit geweld, en het ſlaaken van agttienduizend kanonſchoten, wakkerlyk, door. Op 't einde des jaars, zogt de vyand zig ook meeſter te maaken van Huy; en hadt de voorſteden reeds bemagtigd, toen de Keurvorſt van Beieren, een deel Krygsvolks uit de naaſte bezettingen byeengetrokken hebbende, de Franſchen noodzaakte, de Plaats te verlaaten (*f*). Hierby bepaalden zig de Krygsbedryven deezes jaars, in 1692.

Charleroi gebombardeerd. Huy byna verlooren.

(*e*) Daniel Journal, *p.* CLXVJ.

(*f*) Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 217—219. *Oct.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 76—81, 145—147, 200—203. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 311—315.

1692. in de Spaanſche Nederlanden. Koning Willem, van 't Loo naar den Haage gekeerd zynde, en aldaar tyding gekreegen hebbende van den aanſlag op Charleroi, was, in alleryl, vertrokken naar Bruſſel, daar hy niet langer dan één etmaal vertoefde. Toen keerde hy wederom naar den Haage, en, het gewoonlyk affcheid genomen hebbende, begaf hy zig, den vyfentwintigſten van Wynmaand, in de Oranje-Polder, ſcheep; landde den agtentwintigſten te Yarmouth, en kwam, den dertigſten, te Kenſington, te rug (*g*).

XIII. Aanſlag op 's Konings leeven:

Hy hadt, geduurende deezen veldtogt, groot gevaar zyns leevens geloopen, hebbende zekeren Franſchman aangenomen, hem, in 't Leger, van kant te helpen: doch 't verraad was, gelukkiglyk, ontdekt en geſtraft. Wy hebben, te vooren reeds (*b*), in 't voorbygaan, aangemerkt, dat het Franſche Hof, ten tyde van de voorgenomen' landing in Engeland, eenen aanſlag geſmeed hadt, om Koning Willem van 't leeven te berooven, en, hierdoor, de herſtelling van Koning Jakob gemakkelyker te maaken. 't Was deeze zelfde aanſlag, die in deezen Zomer ontdekt en geſtraft werdt, en 't zal der moeite wel waardig zyn, hier, uit de egtſte beſcheiden, te verhaalen, wat 'er van aan den dag gekomen zy. *Bartholomeus de Liniere*, Ridder, en *Heer van Grandval*, geboortig van Liniere in Pikar-

(*g*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 338. Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 77, 97, 98.
(*b*) *Bladz.* 170.

kardye, en Kolonel van een Regement Dragonders, in Franſchen dienſt; en zekere *Antoni du Mont* hadden zig, zo zy naderhand beleeden, reeds in't voorleeden jaar 1691, door eenige voornaame luiden aan 't Franſche Hof, laaten beweegen, om Koning Willem, terwyl hy op 't Loo ter jagt, of in 't Leger in de Spaanſche Nederlanden was, van kant te helpen. Du Mont hadt toen de wyze, op welke men den aanſlag ſtondt uit te voeren, ſchriftelyk, ontworpen, en Grandval hadt, zo hy, naderhand, beleedt, dit ontwerp vertoond aan den Markgraave de Louvois, een' der voornaamſte Franſche Staatsdienaaren, die Grandval verklaard hadt, dat hy hem nader ſpreeken wilde, over zaaken van aanbelang, welken, zo deeze meende, den aanſlag betreffen zouden. Doch Louvois overleedt, kort hierna, en 't ontwerp viel in handen van zynen Zoon en Opvolger, den *Markgraave van Barbeſieux*, die zig genegen vondt, om het ter uitvoeringe te doen brengen. Mevrouw de Maintenon, weleer eene van 's Konings minnaareſſen, bewilligde 'er, insgelyks, in, en de Hertog van Luxemburg kreeg laſt, om 'er 't oog over te houden. Barbeſieux hieldt Grandval voor, dat men reden hadt, om te vermoeden, dat de Prins van Oranje zynen overleeden Vader, Louvois, hadt doen vergiftigen, en dat hy, hierom, de dood verdiend hadt. Voorts, waren Grandval, du Mont en zekere *Parker*, Kolonel van Koning Jakob, met Barbeſieux en *Paparel*, Theſaurier van oorloge, in Frankryk overeengekomen „ dat Grandval en Par-

„ ker

1692.

geſmeed door eenige Franſche Hovelingen.

Beleid van den zelven.

1692. „ ker zig, met vyftienhonderd paarden, zou-
„ den vinden aan de hoofdwagt van 't Leger
„ onder den Hertoge van Luxemburg; dat
„ du Mont zig, ten zelfden tyde, in 't Le-
„ ger der Bondgenooten vervoegen zou, en
„ zyne Majeſteit doorſchieten, terwyl hy de
„ wagten bezogt; dat de twee anderen hem,
„ hierop, zouden komen byſpringen, met
„ hunne Ruiterye, na dat du Mont hun eerſt
„ zou verwittigd hebben van den tyd, waar-
„ in hy den aanſlag dagt uit te voeren." Na 't maaken van deeze afſpraak, hadt Barbeſieux aan Grandval tagtig gouden Louiſen ter hand geſteld, benevens eenen brief aan den Hertoge van Luxemburg, waarby deezen belaſt werdt, de vereiſchte Ruitery aan Grandval te bezorgen. Grandval en du Mont waren, hierop, in Herfſtmaand des voorleeden jaars, verreisd naar Meenen. Hier waren zy van elkanderen geſcheiden, Grandval naar 't Franſche Leger, en du Mont, met een' vryereisbrief van den Bevelhebber van Meenen, naar Gend vertrekkende. Sedert, hadt Grandval, dag en nagt, op de wagt geſtaan, tot na 't gevegt by Leuze, zonder iet van du Mont vernomen te hebben, die, ondertuſſchen, verreisd was naar 't Hof van Hanover, alwaar hy, zo ſommigen melden, eene bediening hadt. Grandval was, eindelyk, ook naar Parys gekeerd, en hadt, van daar, den gantſchen Winter, met kenniſſe van Barbeſieux, briefwiſſeling over den voorgenomen aanſlag gehouden, met du Mont. Men kwam toen overeen, om 't ſtuk, welk, in den voorleeden

den veldtogt, gemist was, in den tegenwoordigen uit te voeren. Du Mont, midlerwyl, dugtende voor 't gevaar des aanslags, en meenende, met het ontdekken daarvan, meerder voordeel te zullen behaalen, dan met het uitvoeren; liet zig, deswege, een weinig uit tegen *William Dutton Colt*, buitengewoonen Gezant der Kroone van Groot-Britanje, by den Hertoge van Hanover; die niet verzuimde, dit gewigtig nieuws over te schryven naar Engeland. Men gaf, hier, zo veel agt op dit berigt, dat men naar middel uitzag, om den slinkschen toeleg nader te ontdekken. *Fredrik Albert van Leefdale*, Roomschgezind, was, voorheen, Kolonel geweest in Staatschen dienst; doch hadt dien, uit misnoegen, verlaaten, en bevondt zig thans te Londen. Van deezen, op wien geen arg vermoeden vallen kon, besloot men zig te bedienen, om Grandvals snooden aanslag nader te ontdekken. Men zondt hem dan, heimelyk, naar Parys, daar hy, in Lentemaand deezes jaars, aankwam; wel haast kennis maakte met Grandval, en agter 't geheele geheim van den aanslag raakte. Grandval, zeker, sprak veel te los van zulk een' gevaarlyken toeleg. Burnet schryft (*i*), dat de Oudheidskenner *Morel*, Protestantsch, en ongezind om van zyn geloof af te gaan, tot in Grasmaand deezes jaars, in de Bastilje gezeten hadt; doch nu, gestaakt zynde, gevalliglyk, in eene en dezelfde koets met Grandval, naar S. Germain, en van daar te

1692. DuMont, een der beleiderren, openbaart er iet van, aan 't Hof van Hanover.

De aanslag wordt verder ontdekt.

(*i*) *Vol.* II. *p.* 94.

1692. te rug gereeden was. Dat Grandval niet alleen zeer vertrouwelyk met Koning Jakob gesproken; maar ook, tegen Morel, dien hy niet kende, losselyk, gewaagd hadt van den aanslag tegen Koning Willem, onder anderen, zeggende „ dat 'er een toeleg in til was, waar„ over gantsch Europa verbaasd zou staan, „ alzo de Prins van Oranje geene maand „ meer leeven zou." Morel schreef dit zelf aan Burnet, en zyn berigt moest de agterdogt, dien men, aan 't Engelsche Hof, tegen Grandval, hadt opgevat, doen toeneemen. Leefdale, midlerwyl, beloofd hebbende, de hand te zullen leenen, tot het uitvoeren van den toeleg, besloot men, du Mont, uit Hanover, te ontbieden, in 't Land van Ravestein, gelyk, onder anderen, geschiedde, met eenen brief van den twaalfden van Bloeimaand. Grandval en Leefdale waren, ondertusschen, reeds te vooren, van Parys, vertrokken naar Bergen in Henegouwen, daar zy, eenen tyd lang, vergeefs toefden naar *Chanlais*, algemeen' Kwartiermeester van 's Konings Leger, die nu aangenomen hadt, met drieduizend paarden, wagt te houden, als de aanslag zou uitgevoerd worden. Zy beslooten dan voort te reizen naar 't Land van Ravestein, daar Grandval du Mont beschеiden hadt. Men zou den weg derwaards neemen over Brussel, en door de Meierye van 's Hertogenbosch. Leefdale, derhalve, zynen slag willende waarneemen, om Grandval in 't net te lokken, ontboodt een' zyner broederen, uit Delft, naar Brussel, en gaf, door deezen, den Graave van Athlone, die

die toen hieromtrent te velde lag, kennis van Grandvals voorneemen. Athlone zondt, terſtond, tien Ruiters naar Eindhoven, werwaards Grandval en Leefdale, ondertuſſchen, verreisd waren. Zy werden hier beide vaſtgehouden, en naar 's Hertogenhoſch gebragt. Du Mont was, ondertuſſchen, ook derwaards gevoerd: 't zy vrywillig of gedwongen, want dit vind ik niet duidelyk vermeld. Grandval ſpeelde, in 't eerſt, den onſchuldigen; doch toen hem gevraagd werdt, *of hy du Mont ook kende?* ontzonk hem de moed. Na 't overgaan van Namen, bragt men de drie gevangenen naar 't Leger by Genappe. Grandval werdt, hier, in yzeren boeijen geſlooten. Du Mont was, in 't zelfde huis, in de bewaaring van den Provooſt, ongeboeid, met drie of vier ſoldaaten by zig. Doch Leefdale werdt, terſtond, genoegzaam op vrye voeten geſteld. Men kon hieruit reeds afneemen, wie voor den ſchuldigſten gehouden werdt. Grandval werdt eerſt te regt geſteld, voor eenen Krygsraad, waarvan de Graaf van Athlone voorzitter, en de Heeren van 's Graavenmoer, van Dykveld en eenige Engelſchen en anderen Leden waren. Grandval beleedt, van zelven en ongepynigd, de voornaamſte omſtandigheden van den aanſlag, welken wy, hier boven, meeſt uit zyne bekentenis, te boek hebben geſteld. Doch 't gevegt by Steenkerken ſtremde de regtspleeging, voor eenige dagen. In deezen tuſſchentyd, beriep Grandval zig, tegen iemant, die, in de gevangenis, met hem ſprak, op den laſt, dien Barbeſieux hem ge-

1692.

Grandval, een der hoofdbeleideren, wordt gevat.

Hy bekent den toeleg.

En beſchuldigt Barbeſieux, dat hy 'er hem toe ge-

1692. geven hadt: en als hem, hierop, te gemoet gevoerd werdt „ dat Barbesieux, ongetwyfeld, bewoogen hadt. „ ontkennen zou, hem immer zulk een' laft „ gegeven te hebben," hernam hy: *Zo zal ik 't hem, met schrift van zyne eigene hand, bewyzen, welk ik iemant van myne vrienden heb toevertrouwd, die 't aan geen' menschdan aan my leveren zal. Ook weet niemant dan ik, onder wien het berust.* Grandval ontving, eindelyk, zyn vonnis, om gehangen, en, nog half leevende, geopend en gevierendeeld te worden. Welke straf hy, met eene soort van hardvogtigheid, onderging, op den dertienden van Oogstmaand. Kort voor zyn einde, schreef hy een briefje aan Juffrouw *Juré*, te Parys, waarin hy haar verzogt „ dat zy den Aarts- „ bisschop van Parys wilde bekend maaken, „ dat het gehoorzaamen der bevelen van den „ Heere de Barbesieux hem het leeven kostte." Wat du Mont betreft, hy verzogt vergiffenis van zyne Majesteit, om dat hy, zo lang, kennis gehad hadt van den aanslag, zonder dien ontdekt te hebben. Ook beval de Krygsraad hem den Koning aan, als een voorwerp van genade, inzonderheid, om dat hy, te Hanover, reeds iet hadt geopenbaard, waardoor men eerst agter 't geheim gekomen was. Ook meen ik, dat hy vergiffenis verwierf. Maar Leefdale, die Grandval in 't net gelokt hadt, behoefde geene vergiffenis. Het vonnis van Grandval werdt, terstond, met den druk gemeen gemaakt: en schoon 'er Barbesieux, Paparel, Chanlais en anderen, zelfs Koning Jakob, schandelyk, in ten toon gesteld werden,

Hy wordt ter dood gebragt.

den, heeft het Franſche Hof zig zulks nimmer aangetrokken, noch eenige poogingen gedaan, om deeze kladde af te wiſſchen (*k*). 1692.

XIV. De Hertog van Hanover wordt tot negenden Keurvorſt verheeven.

De Keizer, de gunſt der voornaamſte Duitſche Vorſten, meer en meer, zoekende te winnen; op dat zy hem, in den kryg tegen de Turken en tegen Frankryk, mogten byſtaan; hadt, in de Lente deezes jaars, Ernſt Auguſtus, Hertoge van Hanover, de waardigheid van negenden Keurvorſt aangeboden, zo hy zig van alle verbindtenis met Frankryk ontſlaan, en hem of den Bondgenooten van Krygsvolk voorzien wilde. De Hertog hadt ooren naar deeze aanbieding. Men kwam overeen, dat de Hertogen George Willem en Ernſt Auguſtus den Keizer, voor den tyd van twee jaaren, met zesduizend man, en, daarenboven, met vyfhonderdduizend Ryksdaalers eens zouden ondersteunen, in den kryg tegen de Turken; waartegen de Keizer de Keurvorſtelyke waardigheid aan Ernſt Auguſtus en deszelfs mannelyke nakomelingen beloofde (*l*). Doch de meeſte Keur- en andere Vorſten kantten zig zeer, tegen de invoering van eenen negenden Keurvorſt. De Keurvorſt van Brandenburg, die met eene Dogter des Hertogs van Hanover gehuwd was, en

(*k*) Europ. Merc. *April* — *June* 1692. *bl.* 142; 143. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 107—111. Lett. *from* James Vernon *Eſq.* *in* TINDALS Contin. *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 309—316. *See alſo* *p.* 300—302. *en de* Sent. van Grandval, *in de* Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 111.

(*l*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 306.

1692. en de Keurvorſt van Saxen waren, in 't eerſt, de eenigſten onder de Keurvorſten, die den Hertoge hunne ſtem gaven (*m*). Het Franſche Hof ſtelde allerlei konſtenaaryen in 't werk, om 's Hertogs verheffing te voorkomen. Sommige Vorſten dreeven, dat, door het opdraagen der Keurvorſtelyke waardigheid aan den Hertoge van Hanover, die Lutherſch was, het evenwigt, in het Keurvorſtelyk Kollegie, te zeer zou overhellen naar de zyde der Proteſtanten: waarom men nog een' tienden Keurvorſt van den Roomſchen Godsdienſt behoorde te kiezen. 't Bleef hier niet by. Verſcheiden' Ryksvorſten verbonden zig, om den Hertog van Hanover, nimmer, voor Keurvorſt te erkennen, en vernieuwden dit Verbond, nog in 't jaar 1695 (*n*). Middlerwyl, hadt het Keurvorſtelyk Kollegie, reeds in Wynmaand deezes jaars 1692, toegeſtaan, dat de Hertog van Hanover tot Keurvorſt mogt verheeven worden; hoewel men de wyze zyner toelaatinge in het Kollegie nog in beraad hieldt. Hierop werdt de Hertog, in Wintermaand, door den Keizer, plegtiglyk, in de nieuwe waardigheid beveſtigd. Doch 't liep nog tot na 't ſluiten der Vrede aan, eer hy in 't Keurvorſtelyk Kollegie werdt toegelaaten. Ondertuſſchen, ſtrekte zyne verheffing zeer tot ſtyving van de zyde der Bondgenooten, tot welke hy, in deezen jaare,

(*m*) Memoir. de Brandeb. *p.* 199.
(*n*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 328, 351.

re, geheellyk, was overgegaan (o). 1692.

XV. Krygsbedryven in Duitschland.

Van weinig nadruk waren egter, ten deezen tyde, de Krygsbedryven aan den Ryn geweeſt. De Bondgenooten hielden 'er twee kleine Legers, onder den Landgraave van Heſſen en den Markgraave van Bareith. Het Franſche Leger ſtondt onder bevel van den Maarſchalk de Lorges, die, in Herfſtmaand, beſloot, den Ryn over te trekken, om de Duitſchen, welken, onlangs, aan de linker zyde dier Riviere gekomen waren, te noodzaaken tot den hertogt. Zy vielen hem in de agterhoede, by Spiers; doch hy noodzaakte hen, eerlang, te wyken, en vervolgde toen zynen togt over den Ryn. De Franſchen ſchryven, dat de Bondgenooten, in dit gevegt, vyfhonderd man verlooren hadden. De Lorges maakte zig, nog voor 't einde van Herfſtmaand, meeſter van Pfortsheim, in 't Markgraafſchap van Baden. De Hertog van Wurtemberg, die de Plaats hadt gezogt te ontzetten, werdt geſlaagen en gevangen genomen. De vyand maakte zig, daarna, van nog twee of drie Steden meeſter. De Landgraaf van Heſſen hadt, midlerwyl, het beleg geſlaagen voor Ebernburg, in de Palts; doch de Lorges, van over den Ryn te rug gekeerd, noodzaakte hem, de Stad te verlaaten, op den agtſten van Wynmaand (p). In Wintermaand

(o) Burnet *Vol.* II. *p.* 83. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 330, 331. Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 45—83, 161—185.

(p) Daniel Journal, *p.* CLXVJ, CLXVIJ. Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 205. *Octob.* — *Dec.* 1692. *bl.* 27—42.

1692. maand daarna, belegerden de Franſchen, onder den *Graave van Tallard*, de Stad Rheinfelds, tuſſchen Koblents en Ments, aan den Ryn, gelegen. Doch de Plaats werdt zo wakkerlyk verdedigd, en de Landgraaf maakte zo veel ſpoeds, om haar te ontzetten, dat Tallard zig genoodzaakt vondt, tot het opbreeken van 't beleg, op den tweeden van Louwmaand des volgenden jaars (*q*).

Staat des oorlogs in Hongarye.

De flaauwe veldtogt in Duitſchland werdt, in 't gemeen, toegeſchreeven aan den yver des Keizers, om den kryg tegen de Turken voort te zetten. Doch in Hongarye werdt, dit jaar, ook luttel uitgevoerd. Beide de Legers lagen te loeren op elkanderen, zonder dat het, tuſſchen hen, tot eenen veldſlag kwam. Doch Groot-Waradyn was aan de Keizerſchen overgegaan, op den vyfden van Zomermaand (*r*).

De Staaten tragten de Vrede tuſſchen den Keizer en de Porte te bemiddelen.

De Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten hadden, ſedert eenigen tyd, hun werk gemaakt, om de Vrede tuſſchen den Keizer en den Grooten Heer te herſtellen, op dat de Keizer al zyne magt zou konnen wenden tegen Frankryk. Twee Ambaſſadeurs, ten deezen einde, van wege het Engelſche Hof, afgevaardigd naar Konſtantinopole, waren, de een na den anderen, overleeden. De Staaten vaardigden, hierop, in Herfſtmaand, den Heer van Heemskerk, die zig thans aan 't Weener Hof onthieldt, af

(*q*) DANIEL Journ. *p.* CLXIX. Europ. Merc. *Oct.* — *Dec.* 1692. *bl.* 186—190.

(*r*) Europ. Merc. *April* — *June* 1692. *bl.* 219.

af aan de Porte, met laſt, om den Grooten Heer de bemiddeling des Konings van Groot-Britanje en der Staaten zyne Meeſteren voor te ſlaan. Hy deedt, in 't begin van Wynmaand, zyne openbaare intrede te Belgrado, daar de Vizir zig toen bevondt. Voorts, reisde hy naar Adrianopole, daar 't Hof zyn verblyf hadt (s). Sommigen willen, dat hy, door 't Hof van Weenen, bewoogen was, om de bemiddeling der Staaten voor te ſlaan, op zeer nadeelige voorwaarden voor de Porte, te weeten, dat Kaminik en de Ukraine, nevens Podolie, Moldavie en Walachie, aan den Koning van Poolen, Zevenbergen en den Graaf Tekeli aan den Keizer; en Achaie en Livadie aan den Staat van Venetie zouden afgeſtaan worden. Men voegt 'er by, dat de Ottomanniſche Staatsdienaars, gewonnen door Frankryk, om de Porte te doen volharden in den oorlog, zeer in hunnen ſchik waren, met deezen voorſlag: en dien, door 't gantſche Ryk, deeden verſpreiden, om 't gemeen te doen zien, dat men geene vrede verkrygen kon, dan op ſchandelyke voorwaarden; en dat de oorlog, derhalve, noodzaakelyk was. De Engelſche Gezant *Paget*, die, kort na Heemskerk, van 't Weener-Hof, aan de Porte werdt afgezonden, ſloeg, zo men wil, de bemiddeling van den Koning, zynen Meeſter, voor, op aanneemelyker voorwaarden, te weeten, dat elk behouden zou 't gene hy bezat, 1692.

(s) Europ. Merc. *July — Sept.* 1692. *bl.* 145. *Oct.* — *Dec.* 1692. *bl.* 43, 112—119.

1692. zat, en dat Kaminik alleenlyk geſlegt zou worden. En men meent, dat de Porte genoodzaakt zou geworden zyn tot de Vrede, zo deeze aanbieding bekend geraakt was onder 't gemeen; welk, reeds voorlang, wars geweeſt was van eenen ongelukkigen oorlog. Doch de Vizir hieldt de aanbieding des Engelſchen Gezants bedekt, en verſpreidde, looslyk, dat zy met die des Heeren van Heemskerk overeenkwam: 't welk te meer ingang vondt, om dat men, hier, niet onkundig was van den grooten invloed, dien Koning Willem hadt op de Staaten der Vereenigde Geweſten. De oorlog bleef, derhalve, duuren. Men riedt, ſedert, den Koning van Groot-Britanje, dat hy, in plaats van Gezanten naar de Porte, eene Vloot zou zenden naar de Middellandſche zee, om den handel der Franſchen op Turkye te beletten: 't welk, meende men, het Turkſche Hof haaſt zou doen veranderen van maatregels, en zulk eene beweeging verwekken onder 't gemeen, dat men de Vrede niet langer zou durven van de hand wyzen (*t*).

Verdrag der Staaten met den Keizer van Marokko.

De Staaten hadden, midlerwyl, tot verzekering van hunnen eigen handel in de Middellandſche zee, in Hooimaand deezes jaars, een Verdrag getroffen met Mulei Ismael, Keizer van Marokko, waarby het Verdrag van Vrede van den jaare 1684 vernieuwd en bekragtigd werdt. De Staaten bedongen, daar-

(*t*) BURNET *Vol.* II. *p.* 91, 99. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 334.

daarbenevens, dat zy de Nederlandſche ſlaaven, die nog onder 't gebied des Keizers gevangen mogten zitten, of eenigen derzelven zouden mogen loſſen, tegen zeshonderd en zeventig guldens ieder, of tegen vierhonderd en twintig guldens, en eenen moorſchen ſlaaf daarenboven: doch hieronder zouden niet begreepen zyn de ſlaaven, die, na 't ſluiten der genoemde Vrede van den jaare 1684, genomen waren, zullende dezelven allen, zonder losgeld ſchuldig te zyn, terſtond, op vrye voeten moeten geſteld worden (*u*). 1692.

XVI. De Hertog van Savoje valt in het Dauphiné.

In Piemont, was het Leger der Bondgenooten nu merkelyk ſterker dan dat der Franſchen: waarom Catinat, in deezen veldtogt, niet dan verweerenderwyze oorloogde. Het Franſche Hof, nu overeengekomen met den nieuwen Paus, Innocent den XII., zogt, door middel van deezen, den Hertog van Savoje af te trekken van het Bondgenootſchap, en tot het ſluiten eener byzondere Vrede te beweegen. Doch deeze toeleg gelukte, voor eerſt, niet. De Hertog, zig bedienende van de gelegenheid, viel, in Hooimaand, aan 't hoofd van twintigduizend man, in het Dauphiné, daar hy zig meeſter maakte van eenige Sterkten, en 't platte Land, deerlyk, afliep. Daarna trok hy over de Durance, en ſloeg het beleg voor Ambrun, welke Stad hy, in negen dagen, bemagtigde. Hier vielen hem twintig ſtukken geſchuts, en een groot deel gelds

(*u*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 319.

1692. gelds in handen. De Hertog van Schomberg nodigde uit naame van Koning Willem alle de ingezetenen van deezen oord, by eene openbaare afkondiging, om zig voor hem te verklaaren, hun verzekerende, dat zy, met geen ander oogmerk, in Frankryk gerukt waren, dan om den adel in zynen ouden luister, de Parlementen in hun voorig gezag, en het volk in hunne regtmaatige Privilegien te herstellen. Hy beloofde zelfs den Geestelyken zyne bescherming. Alleenlyk, zogt hy te wege te brengen, dat het Edict van Nantes wederom hersteld werdt: alzo, schreef hy, de Koningen van Engeland zig, eertyds, verbonden hadden, om het zelve te doen handhaaven. En deeze verklaaring was van dit gevolg, dat eenige Protestanten, die hunner belydenisse waren afgegaan, nu tot dezelve wederkeerden. Het Leger toog, van Ambrun, naar Gap, dat zyne poorten opende voor Prinse Eugenius, en terstond brandschatting beloofde. Grenoble en Lions sidderden reeds, voor het naderend Leger der Bondgenooten.

Hy trekt te rug. Doch de ziekte des Hertogs van Savoje, die de kinderpokjes kreeg, en de tweespalt onder de Legerhoofden noodzaakten den Veldheer tot den hertogt. Het platte Land werdt, op den zelven, deerlyk afgeloopen, geplonderd en verwoest: de vestingwerken van Ambrun werden gesiegt, en hiermede de veldtogt beslooten. De Hertog van Savoje herstelde spoedig van de pokjes; doch hy verviel, naderhand, in eene koortsige ziekte, waarvan

hy

hy langzaam beterde (*v*). In Katalonie, werdt, dit jaar, niets uitgevoerd. De Franſchen vonden werks genoeg, aan andere oorden, en de Spanjaards hadden luſt noch magt, om iet te onderneemen (*w*). 1692.

Op den agttienden van Herfſtmaand, des nademiddags, omtrent half drie uuren, gevoelde men, in de Nederlanden, in Frankryk, in Duitſchland, en zelfs in Engeland en Schotland, eene aardbeeving, die omtrent twee minuuten duurde, en op de eene plaats zwaarder was, dan op de andere; doch nergens eenige ſchade van belang veroorzaakte. De Huizen in Holland werden ſterk bewoogen. Te Amſterdam, ſchuddeden eenige toorens zo geweldig, dat de ſpeelklokken, eenige reizen, klepten. 't Stadhuis zelf bewoog zig, meer of min. De ſchepen, in 't Y leggende, werden opgeligt: het water in de graften beroerd. Doch eer men alles ter dege kon opmerken, hieldt de beweeging t'eenemaal op. Deeze aardbeeving viel ook, gelyk doorgaans, voor, by zeer ſtil weder (*x*). Omtrent twee maanden te vooren, waren 'er yſſelyke aardbevingen gevoeld, in de Eilanden Sicilie en Maltha: en zelfs op het Eiland Jamaika in Amerika, waardoor de Stad Port-Royal groote ſchade geleeden hadt (*y*). XVII. Aardbeeving.

De

(*v*) Burnet *Vol.* II. *p.* 109 Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 326. Daniel Journal, *p.* CLXVJ.
(*w*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 330.
(*x*) Europ. Merc. *July* — *Sept.* 1692. *bl.* 219.
(*y*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 332.

1692. De Keurvorſtin van Beieren beviel, op den agtentwintigſten van Wynmaand, te Weenen, van eenen Prins; doch overleedt, in 't kraambedde, op den vierentwintigſten van Wintermaand (z). Zy was, gelyk wy, reeds by eene andere gelegenheid, hebben aangetekend, de Dogter van Keizer Leopold en van Margareet, Infante van Spanje. Haar jonggebooren' Zoon werdt, derhalve, aangemerkt, als de naaſte erfgenaam der Spaanſche heerſchappyen, in geval Karel de II., zonder kinderen, overleedt. Zyne geboorte hadt dus merkelyken invloed op den toeſtand der zaaken van Europa: gelyk ons 't gevolg deezer geſchiedeniſſe, nog nader, leeren zal.

Geboorte van eenen Prins van Beieren.

De Prins van Waldek ſterft. Op den negentienden van Slagtmaand, overleedt ook op zyn huis te Arolſen, in 't Graaffchap Waldek, de Prins George Fredrik, Veldmaarſchalk over de Legers van den Staat, in den ouderdom van drie-enzeventig jaaren (a). Hy werdt gehouden voor een' man van een gezond oordeel en van groote ervaarenis, beide in Staats- en in Oorlogszaaken: doch hy was, genoegzaam altoos, ongelukkig geweeſt in den kryg. Ook hadt men hem, zo ſommigen willen, nimmer van manſchap en Oorlogsbehoeften voorzien, naar behooren. 't Krygsvolk in 't gemeen hieldt hem voor eenen ongelukkigen Veldoverſte, en deeze waan was zo diep geworteld, dat zyne onderneemingen, ter oorzaake daarvan, min-

(z) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 150, 190.
(a) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 154.

minder ſlaagden, dan zy anders, veelligt, zouden gedaan hebben (*b*). 1692.

De Stad Goes in Zuidbeveland was, dit gantſche jaar, vol opſchudding geweeſt, ter oorzaake van de verkiezing van Rentmeeſteren: waarover, in vroeger tyd, meermaalen, hevige geſchillen gereezen waren. Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Geſchiedeniſſe, meer dan eens, van deezen tweeſpalt gewaagd (*c*). 't Zal dan der moeite wel waardig zyn, dat wy, ook hier, den oorſprong en afloop der tegenwoordige beroerte, omſtandiglyk, te boek ſtellen. XVIII. Gewelddige beroerte te Goes.

De Regeering te Goes was thans in twee omtrent gelyke partyen verdeeld; waarvan de eene party, beſtaande uit den Baljuw, *Kornelis Evertsdyk*, den Burgemeeſter, *Ferdinand Gruward*, en eenige Schepens, gehouden werdt, meeſt te yveren voor de behoudenis of vermeerdering van het gezag des Konings van Groot-Britanje, als Erfſtadhouder van Zeeland; terwyl de andere party, beſtaande uit den Burgemeeſter *Adolf van Weſterwyk* en eenige Schepens, werdt aangezien, als of zy, voorwendende de Privilegien der Stad te willen handhaaven, inbreuk zogt te doen op het wettig gezag des Erfſtadhouders. Beide deeze partyen zogten hunne ſtreng in de Regeering te ſterken, en, ten deezen einde, de jongſte keuze der twee Rentmeeſteren, die, in Wintermaand des jaars 1691, geſchieden moeſt, Tweeſpalt in de Regeering aldaar. Twiſt over de verkiezinge van Rentmeeſteren.

(*b*) Burnet *Vol.* I. *p.* 322.
(*c*) *Zie* XII. *Deel*, *bl.* 297, 298.

1692. moeſt, te doen uitvallen naar hunnen zin. Doch, toen de ſtemmen werden opgenomen, bevondt men, dat de Baljuw Eversdyk, de Burgemeeſter Gruward en nog vier Schepens (1) *Kornelis Lopſen*, die reeds als Rentmeester in dienſt was, tot beſtierenden, en *Lukas van Beiſſelaar*, in de plaats van *Jan Tard*, tot toezienden Rentmeeſter gekooren hadden (*d*): terwyl Burgemeeſter Weſterwyk en nog vyf Schepens (2) den Oud-Burgemeeſter, *Nikolaas Eversdyk*, tot beſtierenden, en *Joan van der Hille*, tot toezienden Rentmeeſter, hadden benoemd. Dus waren 'er, ter wederzyde zes ſtemmen, zo men de ſtem van den Baljuw mede rekende; gelyk, ſedert eenige jaaren, gebruikelyk geweeſt was. Doch Westerwyk en de zynen beweerden, dat dit gebruik aanliep tegen de Privilegien, volgens welken, de Baljuw, *by den meeſten gevolge en accoorde van Burgemeeſteren en Schepenen*, Rentmeeſters kiezen mogt: 't welk zy zo verklaarden, dat zyne ſtem niet; maar alleen de meeste ſtemmen van Burgemeeſteren en Schepenen gerekend moeſten worden. Zy vorderden, hierom, dat de Baljuw de Perſoonen, door hen, met zes tegen vyf ſtemmen, benoemd, voor Rentmeeſters verklaarde. Doch de

(*d*) Notul Zeel. 26 *Maart* 1692. *bl.* 116.

(1) Te weeten, *Jakob Nollens*, *Joan van Dorth Janszoon*, *Antoni Nollens* en *Joan van Dorth Jakobszoon*.

(2) Naamlyk, *Gerard Verberg*, *Adriaan Eversdyk*, *Kaspar Rondviſch*, *Willem Weſtbeek* en *Jakob Leidekker*.

de Baljuw, dit weigerende, floeg, daarentegen, voor, dat men, om dit en de andere geſchillen onder de Regenten by te leggen, of elk eenen Rentmeeſter verkoore, of de zaak by lootinge afdeede, of aan de Staaten verbleeve, of door den Stadhouder, by raade van den Hove, liete beſliſſen. Doch Weſterwyk vondt geen genoegen, in deeze voorſlagen, dringende, by aanhoudinge, op het beëedigen der Rentmeeſteren, door hem en de zynen, benoemd, en eindelyk, verklaarende, dat, zo de Baljuw langer weigerig bleeve, hy, en die 't met hem eens waren, zelven de beëediging zouden doen, gelyk ook, in 't jaar 1656, geſchied was. De Baljuw hernam, dat dit voorbeeld niet te pas kwam, als zynde toen, tegen de aantuiging van den Baljuw en vyf Schepens, en tegen 't gevoelen der Gekommitteerde Raaden en der Staaten zelven, loutere kragt en geweld gepleegd. Wyders, verboodt hy Weſterwyk en de zynen, 't beëedigen der Rentmeeſteren te onderneemen. 1692.

Doch Weſterwyk, zig hieraan luttel ſtooren de, belaſtte den Bode, Eversdyk en van der Hille te gaan haalen. De Baljuw geboodt hem, daarentegen, Lopſen en van Beiſſelaar op 't Stadhuis te brengen. Maar Weſterwyk herzeide, dat de Bode hem zou hebben te gehoorzaamen, of zyn ampt verbeuren. De Baljuw en de zynen, betuigende, dat hun geweld aangedaan werdt, traden, hierop, ten Stadhuize af. Twee Schepens en de Sekretaris *Joan van Weſterwyk*, Broeder des Burgemeesters, beëedigden toen Eversdyk en van der Hil-

Burgemeeſter Weſterwyk en de zynen beëedigen de Rentmeeſters, door hen benoemd.

1692. Hille, als Rentmeesters. De Baljuw, de Burgemeester Gruward en vyf Schepens deeden, op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, den Burgemeester Westerwyk aanzeggen, dat hy de twee oude Rentmeesters in dienst zou hebben te laaten; en den twee nieuwlings aangestelden, dat zy zig geenerlei Rentmeesterlyke diensten zouden hebben te onderwinden: doch zy sloegen geen agt op deeze bevelen. De Baljuw vervoegde zig, sedert, aan de Staaten van Zeeland (*e*) en aan zyne Majesteit van Groot-Britanje, als Stadhouder, ernstelyk klaagende over 't ongelyk, welk hem, zyns oordeels, aangedaan was, en begeerende, dat de twee zogenaamde Rentmeesters buiten bediening gehouden werden. Koning Willem, die toen op 't Loo was, schreef aan de Wethouderschap der Stad, om nader berigt, en ontving antwoord van beide de partyen: waarin elk zyne zaak, op 't voordeeligste, voorstelde. Westerwyk deedt, middlerwyl, een gedrukt Geschrift verspreiden, waarin zyn gedrag verdedigd werdt, als gegrond op de Privilegien (*f*). Ook bragt hy, zo de Baljuw voorgaf, te wege, dat zig een groot getal burgers op 't Stadhuis vervoegde, met een verzoek, dat de geschillen, binnen de Stad, mogten afgedaan worden. Meester *Willem de Brauw*, die, in deeze gelegenheid, het woord voerde voor de Gemeente, verklaarde ook, dat zy de aanstelling der twee Rent-

De Baljuw keert zig tot Koning Willem.

De burgery verklaart zig voor

(*e*) Remonstr. van MR. C. EVERSDYK *van 26 Maart 1692.*
(*f*) Borgerlycke Onderrichtinge *enz.*

Rentmeesteren, door Westerwyk en de zynen, volkomenlyk, goedkeurde: 't welk, daarna, ook door Hoofdmannen en Dekens der Schutterye, geschiedde. Wat laater, werden ook door bestelling van Westerwyk, de Burger-Officiers vernieuwd en veranderd, tegen den zin van Gruward en de Schepens die 't met den Baljuw hielden. Ook klaagde de Baljuw, dat men hem verscheiden' moeilykheden aandeedt, alleenlyk om dat hy verschilde van Westerwyk. Men mompelde zelfs, onder 't volk, van eene geweldige verandering in de Regeering, zo de aanstaande keuze niet naar Westerwyks zin uitviel. Koning Willem besloot, eindelyk, in Zomermaand, den President Huibert Roozeboom en den Raadsheer *Iman Kauw* te magtigen, om kennis te neemen van de geschillen te Goes, en te gelyk van de Privilegien der Stad, op welken Westerwyk en de zynen zig beriepen. Ten zelfden tyde, verklaarde hy, te hebben goedgevonden, dat men de gewoonlyke verandering der Wet uitstelde, tot dat hy 't verslag deezer Gemagtigden zou gehoord hebben. Men ontving deezen brief, te Goes, op den vierentwintigsten van Zomermaand, juist den dag, waarop de verandering der Wethouderschap plagt te geschieden. Men besloot, terstond, de vernieuwing der Regeeringe uit te stellen. Doch eene groote menigte volks, voor en op 't Stadhuis samengevloeid, drong, zo Westerwyk en de zynen, naderhand, verklaarden, de Wethouders voort te gaan, met het werk,

1692. Westerwyk.

Koning Willem begeert, dat de dienende Wethouderschap, by voorraad, aanblyve.

1692. werk, waartoe zy byeengekomen waren: gelyk, eindelyk, om meerder onheil te voorkomen, en *buiten benadeeling van het regt der Graafelykheid, des Stadhouders en der Stede*, geſchiedde. De naamen der verkooren' Heeren werden, terſtond, aan 't gemeen bekend gemaakt: welk 'er zeer vergenoegd over ſcheen, en ſtillekens naar huis ging. Maar Koning Willem kreeg 'er zo dra geene tyding van, of hy toonde 'er zig zeer over gebelgd. Hy bevondt zig, toen, in het Leger by Genappa, en beſloot, eerlang, eenig Krygsvolk te zenden naar Goes, om de nieuwe Regeering aldaar, met geweld, te verzetten. Het Regement van den Kolonel *Kauw* kreeg heimelyken laſt, om van Vliſſingen en Veere af te ſteeken naar Sas van Gend, en zig, van daar, nevens agt Kompagnien van het Regement van den Kolonel *Klaubergen*, te water, te begeeven naar Goes, om aldaar te vertoeven, tot naderen laſt. De Patenten waren door Koning Willem, en, laager, door zynen Sekretaris *Konſtantyn Huigens*, getekend, op den zeventienden en agttienden van Hooimaand. 't Liep egter aan tot den dertienden van Oogſtmaand, eer dit Krygsvolk, in ſchepen, de Stad naderde. De Burgemeeſter, *Mattheus Eversdyk*, kreeg 'er de eerſte zekere kondſchap van, en deedt, terſtond, de Stads Poorten en de havenboom ſluiten, en twee vendelen ſchutters in de wapenen komen, die zig omtrent het Stadhuis plaatſten. Voorts, de Wet op den eed hebbende doen

Men vernieuwt-ze, egter, op den gewoonlyken tyd.

Koning Willem zendt Krygsvolk naar Goes.

Welk buiten de Stad gehouden wordt.

ſa-

famenkomen, gaf hy haar kennis van 't gene hy voorgenomen en verrigt hadt. Ten half twaalf uuren, waren nog by hem gekomen de Luitenant-Kolonel *Alexander de Mauregnault* en eenige andere Overſten der Regementen van Kauw en Klaubergen, hem de patenten des Konings vertoonende, en begeerende, in gevolge van dezelven, met het Krygsvolk, welk nu geleid werdt door den Luitenant-Kolonel en Kommandeur *Zuidland*, en reeds aan 't hoofd lag, ingelaaten te worden in de Stad. De Burgemeeſter bragt deeze patenten ook in de Vergadering, verzoekende te mogen weeten, wat, in deeze gewigtige gelegenheid, ten meeſten dienſte en tot handhaavinge van de geregtigheid der Stad, behoorde gedaan of gelaaten te worden. De Vergaderring, den Burgemeeſter Eversdyk voor zyne goede voorzorge bedankt hebbende, verklaarde, eenpaariglyk, op den Burgemeeſter Gruward en den Schepen Joan van Dorth Jakobszoon na „ dat zy, voor zyne Majeſteit „ van Groot-Britanje, als Stadhouder, zo „ veele eerbiedenis en onderwerping betoo„ nen wilden, als hy zou konnen begeeren; „ doch dat zy niet minder verpligt waren, „ de Privilegien en Geregtigheden der Stad „ voor te ſtaan en te handhaaven. Dat de „ Stad Goes dit regt met de andere ſtem„ mende Steden van Zeeland gemeen hadt, „ dat zy geen Krygsvolk behoefde te ont„ vangen, dan op Patent van de Staaten van „ Zeeland. Dat Goes en gantſch Zuidbeve„ land, 1692.

Ernſtig beſluit der Weerhouderſchap, twee Leden uitgenomen.

1692. „ land, in den jaare 1577, in gevolge van de
„ Gendſche Bevrediging, zig begeevende ón-
„ der't bewind van Prinſe Willem, onſter-
„ felyker gedagteniſſe, nog een byzonder be-
„ ding hadden gemaakt, van geen Krygsvolk
„ te zullen inneemen, dan in tyden van
„ nood, ten koſte van de gemeene zaake,
„ en met kennis en bewilliging van de Wet-
„ houderſchap; die, zelfs in zulk een ge-
„ val, de Stads ſleutels zou blyven bewaaren.
„ Dat zy wel vertrouwden, dat zyne Maje-
„ ſteit niet voorhadt, deeze manſchap, an-
„ ders, dan ten koſte der gemeene zaake, te
„ doen dienen; doch dat blykbaar genoeg
„ was, dat de nood thans niet vorderde, dat
„ dezelve gelegd werdt binnen Goes. Dat
„ deeze Stad geen gevaar altoos liep van vyan-
„ den van buiten, en dat zy de gantſche
„ burgery en gantſch Zuidbeveland tot ge-
„ tuigen riepen, dat de ingezetenen zelven
„ altoos gehoorzaam geweeſt waren aan de
„ bevelen der hooge Overheid en der Wet-
„ houderſchap; zo in 't gewillig opbrengen
„ der gemeene laſten, als in het trouw voor-
„ ſtaan en beſchermen van den Godsdienſt,
„ de Vryheid en de wettige Regeeringe des
„ Vaderlands. Dat, by hen en hunne voor-
„ ouders, altoos hadt plaats gehad eene die-
„ pe hoogagting voor den geheiligden Per-
„ ſoon zyner Majeſteit; doch, te gelyk, een
„ edelmoedig voorneemen, om de voorreg-
„ ten der Stad te handhaaven. Dat de inge-
„ zetenen en de Regeering, veele jaaren

„ ag-

„ agtereen, in onderlinge ruſt en eendragt 1692.
„ geleefd hadden; dat 'er, in den voorlee-
„ den jaare, wel eenige onruſt ontſtaan was,
„ voornaamlyk ter oorzaake van de verkie-
„ zinge van Rentmeeſteren; doch dat, des-
„ onaangezien, de jongſte verandering der
„ Regeeringe, volkomenlyk volgens de Pri-
„ vilegien, en tot groot genoegen der bur-
„ gerye was geſchied. Dat de Wethouder-
„ ſchap ook bereid was, om zig, ten allen
„ tyde, te verdedigen, tegen elk, die, in 't
„ ſtuk van de verkiezing der Rentmeeſteren,
„ of in eenig ander opzigt, mogt meenen
„ verkort te zyn. Dat zy, nimmer hebben-
„ de afgeſtaan van het voorregt, om geene
„ manſchap te ontvangen, dan op de voor-
„ genoemde voorwaarden, vertrouwen moes-
„ ten, dat de Patenten tot de inlegering van
„ het Krygsvolk, welk thans voor de Stad
„ lag, looslyk, van zyne Majeſteit verkree-
„ gen waren, zonder dat men hem, voor-
„ af, van het voorregt der Stad Goes onder-
„ regt hadt. Dat zy, hierom, beſlooten had-
„ den, de begeerde inlegering, ten platten
„ Lande zo wel als in de Stad, ten beſte mo-
„ gelyk, van de hand te wyzen, en de Poor-
„ ten en havenboom, ondertuſſchen, digt
„ te houden. Dat zy egter te veel liefde
„ voor de burgerye hadden, om zig, voor als
„ nog, in de wapenen, tegen het gemel-
„ de Krygsvolk, te verzetten; in die ver-
„ wagting, dat de Poorten en boom niet ge-
„ weldiglyk zouden aangetaſt worden: doch

1692. „ dat zy van dit gewigtig voorval, terſtond, „ kennis zouden geeven aan de Gekommit- „ teerde Raaden en aan de andere goede Ste- „ den van Zeeland, met verzoek om onder- „ ſtand, tot handhaaving van het goed regt „ der Stad, en tot voorkoming van het ui- „ terſte bederf van dezelve en van gantſch „ Zuidbeveland (*g*)." Van dit beſluit, welk, terſtond, der Gemeente bekend werdt gemaakt, werdt ook den Officieren, die de Patenten vertoond hadden, binnen de Hoofdpoorte, kennis gegeven, door drie Gemagtigden uit de Regeeringe, Weſterwyk, de Brauw en Rondviſch, die, te gelyk, ernſtelyk, verzogten, dat men, hoe eer hoe liever, de Stad en het Eiland wilde ruimen; in welk geval, men hun, zo zy des behoefden, eenige nooddruft wilde laaten toekomen. Mauregnault antwoordde „ dat zy voor de aan- „ gebooden' nooddruft bedankten; doch voor „ 't overige wiſten, wat laſt zy hadden, dien „ zy gehouden waren, naar te komen." Voorts, begeerden zy een Affchrift van 't beſluit der Regeeringe, welk hun ter hand geſteld werdt.

XIX. De toegangen naar de Stad worden bezet.

Het Krygsvolk, ſedert, aan land getreden zynde, bezette alle de toegangen naar de Stad, en bebolwerkte de poorten, van buiten, met ladders, wagens en ander gereedſchap, leevende, voorts, zo eenigen verzekerden, ten platten Lande, op krygsmans beſchei-

(*g*) Extract *uit de* Notul. van Goes *van Woensd.* 13 *Aug.* 1692. *poſt prandium.*

ſcheidenheid. De Wethouders, niet kon- 1692.
nende gedoogen, dat de knegten, die de Stad zelve, voor een gedeelte, betaalde, hunne goederen ten platten Lande roofden en vernielden, hadden nu de Brauw en Weſterwyk gemagtigd, om, deswege, te klaagen aan de andere Steden; doch de Stad was, 's daags na de aankomſt van 't Krygsvolk, reeds zo naauw beſlooten, dat 'er niemant uit kon, zonder gevaar. Men was dan genoodzaakt, den brief, dien de Gemagtigden zouden overgebragt hebben, af te zenden met den Bode *Mispelblom*, die, langs eenen heimelyken weg, over de Stads graft, zwom, en den belegeraaren ontſlipte. De burgery begon, ondertuſſchen, wel haaſt, ongeduldig te worden over 't beleg: de Veldſtukjes, die op de wallen ſtonden, werden met ſchroot geladen. Men begeerde verlof, om los te mogen branden. Die van buiten gedoogden niet, dat men uit de Stad ginge, om leevensmiddelen. De melkſters werden, door gewapende burgers, ter poorte uit geleid, en deeden haar werk, onder een geduurig ſchelden en dreigen, van wederzyde. De burgers, met Weſterwyk aan 't hoofd, een' poſt op den buitenſingel hebbende ingenomen, om den weg naar de Stad, ten minſten ergens, open te houden, werden, op den vyftienden van Oogſtmaand, zo vinnig aangevallen, met dreigen, door eenige vendels knegten, dat zy, eindelyk, naar binnen wyken moeſten: al 't welk niet toeging, zonder een geweldig

De Wethouderſchap ſchryft aan de andere Steden.

1692. geſchreeuw, van de wallen, en op den ſingel, van *lang leeve de Koning van Engeland; maar de duivel haale den Baljuw!* Men hadt egter, tot hiertoe, nog niet geſchooten op elkanderen. De Regeering en de burgery ſcheenen, ondertuſſchen, eenpaariglyk, beſlooten te hebben, het uiterſte af te wagten. Men ſchreef, andermaal, om hulp aan de Steden. Doch deezen ſtelden Goes in 't ongelyk, of hadden geen hert, om zig tegen zyne Majeſteit te verzetten. Men vaardigde dan eenen brief af, aan den Koning zelven, die den eenentwintigſten van Oogſtmaand geſchreeven, en, door de Regenten, op twee na, door de drie Predikanten, door de Officiers der ſchutterye en door de Dekens der Gilden, ondertekend was, en waarby het aftrekken van 't Krygsvolk werdt verzogt. Doch ik vind niet, dat deeze brief beantwoord werdt (*b*). 't Beleg der Stad duurde niet langer, dan tot den vierentwintigſten. Het Krygsvolk, toen, naar 't ſchynt, naderen laſt gekreegen hebbende van zyne Majeſteit, trok ter poorte in, en bezette de Stad, en 't Stadhuis in 't byzonder. Kort hierna, kwamen de Gemagtigden van den Koning, Roozeboom en Kauw, binnen Goes, om naar alles onderzoek te doen. Zy ontbooden, onder anderen, de Dekens der Gilden, die den brief aan Koning Willem ondertekend hadden, en deezen verklaarden hun „ dat zy deeze ondertekening „ hadden gedaan, voor hun zelven, en niet „ als

Doch zonder vrugt.

't Krygsvolk komt in de Stad.

Ook twee Gemagtigden van zyne Majeſteit.

(*b*) Copie van een Brief uit Zeeland *gedr.* 1692.

„ als gemagtigden hunner Gilden; dat zy 1692.
„ de Heeren, op den vierentwintigſten van
„ Zomermaand, niet hadden gedwongen, om
„ de Regeering te vermaaken; doch dat zy
„ 't volk wel op de been hadden gezien, en
„ wel wiſten, dat de meeſte burgers de ver-
„ andering begeerden; dat zy de Wethouder-
„ ſchap niet hadden genoodzaakt, de poor-
„ ten voor 't Krygsvolk te ſluiten; doch dat
„ hun wel bekend was, dat zulks, naar den
„ zin van de meeſten uit de Gemeente, was
„ geſchied; dat zy, eindelyk, zelven niet te
„ klaagen hadden over den Baljuw; maar dat
„ anderen, dikwils, over hem hadden ge-
„ klaagd." Hierna, magtigden de Staaten van Zeeland zyne Majeſteit, den twee-entwintigſten van Herfſtmaand, om de zaaken, te Goes, volkomenlyk, ten einde te brengen (*i*): waarop volgde eene geheele verandering in de Regeering, waardoor Weſterwyk en de zynen buiten bewind raakten, en eerlang ook de voordeelige ampten, welken zy bekleed hadden, by Akte van Koning Willem, aan anderen begeeven werden (*k*). 't Bleef hier niet by. Zyne Majeſteit zondt de twee Gemagtigden, tegen 't einde van Wynmaand, andermaal, naar Goes, met laſt om de ſtukken van het onderzoek, door hen gedaan of nog te doen, te ſtellen in handen der tegenwoordige Regeeringe, om, volgens dezelven,

De Regeering wordt veranderd.

(*i*) Notul. Zeel. 19, 22, 24 *Septemb.* 1692. *bl.* 195, 202, 267, 271.
(*k*) *Zie* Notul. Zeel. van 1693. *bl.* 121.

1692. ven, de ſchuldigen in regten te betrekken: mids de Preſident-Schepen, Joan van Dorth Joanszoon, in deeze gelegenheid, de bediening van Baljuw waarname. Terſtond hierna, werden de Burgemeeſter en de Sekretaris Weſterwyk, de Burgemeeſter Mattheus Eversdyk, de Burger-Officiers Joan van der Hille en *Jan Verkat*, en *Martinus Beiſſelaar* in hegtenis genomen, en naauw bewaard. Men ſtelde hen te regt, voor Burgemeeſters en Schepens van Goes. Zy werden allen, in Slagtmaand, gevonniſt, de Oud Burgemeester Weſterwyk, om onthalsd; Eversdyk, de Sekretaris en van der Hille, om met het zwaard over 't hoofd geſlaagen en gebannen; Verkat, om gegeeſſeld en gebannen, en Beiſſelaar, om alleenlyk gebannen te worden. Alle de goederen van de Burgemeeſters Weſterwyk en Eversdyk, en de helft der goederen van den Sekretaris en van der Hille werden verbeurd verklaard. Uit het voorgaande gedeelte van dit Verhaal, heeft men reeds konnen afneemen, wat deezen luiden, als misdaad, te laſt gelegd werdt. 't Zal egter niet ondienſtig zyn, den inhoud der Vonniſſen, hier, kortelyk, te melden.

Twee Oud-Burgemeeſters en verſcheiden andere Perſoonen worden gevat, te regt geſteld, en tot zwaare ſtraffen veroordeeld.

XX. Beſchuldigingen ten hunnen laſte.

De twee Weſterwyken en Eversdyk, en de Burgemeeſter Weſterwyk in 't byzonder, werden beſchuldigd „ dat zy, in plaats van, op „ het aanſchryvens van Koning Willem, de „ verandering der Regeeringe op te ſchorten, met die gehoorzaamheid, welke alle „ Regenten aan zyne Majeſteit, als Erfſtad-

„ hou-

„ houder van 't Geweſt, ſchuldig waren; de 1692.
„ Wet, op den vierentwintigſten van Zo-
„ mermaand jongſtleeden, vernieuwd had-
„ den, voorgeevende, daartoe gedrongen te
„ zyn geweeſt, door de beweeging der ont-
„ ſtelde Gemeente. Dat zy egter de ſamen-
„ rotting der menigte wel zouden hebben kon-
„ nen beletten; doch dat zy zulks verzuimd
„ hadden. Dat de Burgemeeſter Weſterwyk,
„ in tegendeel, van 't Stadhuis getreden, 't
„ volk hadt opgehitſt: onder anderen zeggen-
„ de: *Mannen, nu hebt gy nog eene Magiſtraat:*
„ *morgen zult gy 'er geene hebben. Ik heb de*
„ *Privilegien, met hand en tand, willen vaſt-*
„ *houden. Nu de brief van den Koning gekomen*
„ *is, kan ik niet langer. Ieder van u mag nu*
„ *toezien*: en, *de Baljuw heeft onze Privile-*
„ *gien aan den Koning of aan Odyk weggege-*
„ *ven, of verkogt, dat wy en onze kinderen lang*
„ *beklaagen zullen. Ik zal nu afgaan, en niet*
„ *meer aankomen, en dan zult gy van zulk een*
„ *volk geregeerd moeten worden. Ik beklaag de*
„ *Stad, en alle arme luiden. De Komptoi-*
„ *ren zullen moeten ſtilſtaan. Wy zullen niet*
„ *mogen ontvangen, noch uitgeeven. Wat zul-*
„ *len nu de arme luiden doen?* Wederom, *Man-*
„ *nen, 't is gedaan, wy zyn al onder de ſlaa-*
„ *verny gebragt, daar ik zo lang voor gevreesd*
„ *heb. Zo gy nu de Wet niet vermaakt, zyt gy*
„ *uwe Privilegien kwyt. Daar is nu geen Wet*
„ *meer. Staat my dan by, vrienden. Ik zal u*
„ *ook niet verlaaten, al zou men my, in ſtuk-*
„ *ken, vaneen ſcheuren.* Dat, hierop, alleen-

„ lyk,

1692. „ lyk, een verward geroep gehoord was van
„ *wy willen de Wet vermaakt hebben.* Dat
„ Weſterwyk, wyders, toen zyne Majeſteit
„ Krygsvolk naar de Stad geſchikt hadt, de
„ aanſtootelyke Reſolutie, om het zelve daar
„ buiten te houden, hadt opgeſteld, en doen
„ verſpreiden, zo wel als twee brieven aan
„ de Steden van Zeeland, waarin het afzen-
„ den der genoemde manſchap werdt uitge-
„ kreeten voor eene daad van openbaare
„ vyandelykheid, waardoor het regt en de
„ vryheid der Stad geſchonden en verkragt
„ werdt; alles, onaangezien hy zelf erkend
„ hadt, zyne Majeſteit te houden voor den
„ afzender der manſchap, wiens gedrag hy
„ zig dus niet ontzien hadt, op de oneerbie-
„ digſte en haatelykſte wyze, ten toon te
„ ſtellen; hebbende hy zelven bekend, dat
„ hy den Bode Mispelblom belaſt hadt, den
„ eerſten brief aan de Steden, aan alle Lief-
„ hebbers, voor wat nieuws, uit te deelen.
„ Dat hy ook, op den dag, toen de man-
„ ſchap voor de Stad gekomen was, 't ge-
„ ſchut op den Kattenberg hadt doen bren-
„ gen, den omſtaanderen toeroepende, *wy*
„ *zullen 'er 't Krygsvolk wel buiten houden.* Dat
„ hy, daarna, geſproken hadt van *ſchieten*,
„ en van de boeren te hulp te willen roepen:
„ ook zeggende, toen één der Overſten be-
„ laſtte vuute geeven, *ſchiet vry: hier ſta ik.*
„ *De Koning heeft geene magt om te beveelen,*
„ *'t gene gy beveelt.* Dat men, eindelyk, ook
„ eene overeenkomſt gemaakt hadt, om de

„ amp-

„ ampten van Regeeringe altoos te houden 1692.
„ onder luiden van Weſterwyks aanhang: 't
„ welk ſtreedt met de Privilegien. Alle wel-
„ ke dingen werden aangemerkt, als ſtrek-
„ kende tot oproer, en tot krenkinge van het
„ regt der Overheid, in en aan den Perſoon
„ en waardigheid van zyne Majeſteit, als Erf-
„ ſtadhouder, en door de Staaten byzonder-
„ lyk gemagtigd, om onderzoek te doen,
„ op de buitenſpoorigheden, hier ter Stede
„ begaan: waarom men verſtondt, dat zy,
„ in een Land, daar 't Regt gehandhaafd
„ werdt, niet konden geleeden worden." Van
der Hille en Verkat werden, byzonderlyk,
beſchuldigd „ dat zy de trom hadden doen
„ haalen en roeren, om de burgery in 't ge-
„ weer te doen komen. Van der Hille ver-
„ ſchoonde zig, met den laſt van den Burge-
„ meeſter Weſterwyk: doch deeze ontken-
„ de, hem eenigen laſt gegeven te hebben. Ver-
„ kat was ook, volgens het vonnis, op het
„ Stadhuis 'geweeſt, om de vermaaking der
„ Wet te helpen doordryven. Ook hadden
„ hy en anderen, aldaar, ten dien tyde, wyn
„ gedronken, en vry gelag gehad, op Stads
„ koſten."

Doch alzo zyne Majeſteit verſtaan hadt, XXI.
dat de Vonniſſen niet zouden uitgevoerd wor- De Von-
den, voorze 'hem vertoond waren, en hy, niſſen
daaromtrent, zulke nadere orde zou hebben worden
geſteld, als hy, tot bereikinge van het heil- naar En-
zaam oogmerk der Staaten, zou bevinden te geland
behooren; beſlooten Burgemeeſters en Sche- gezon-
den.

pens

1692. pens van Goes, de Vonniſſen den Koning, die nu reeds naar Engeland gekeerd was, toe te zenden, met eenen beleefden brief, den vyftienden van Slagtmaand gedagtekend, waarin zyne Majeſteit bedankt werdt, voor de goede zorge, by hem aangewend, om de ruſt te Goes te herſtellen. Hierby was een Verzoekſchrift gevoegd van de Officiers der Burgerye en de Dekens der Gilden, waarin zy verklaarden „ dat geene braave burgers; „ maar een deel ſlegt volk alleen, op de ver„ maakinge der Wet, in Zomermaand laatſt„ leeden, gedrongen hadt; dat de burgery, „ in Oogſtmaand, op bevel der Wethouder„ ſchap, in de wapenen gekomen was, na „ dat de poorten en boom reeds geſlooten „ waren; dat zy, eindelyk, genoegzaam geene ſchade of overlaſt van 't Krygsvolk ge„ leeden hadden; maar dat 'er de Stad, in „ tegendeel, wel van gevaaren was". 't Slot was een verzoek „ dat zyne Majeſteit eene „ algemeene Vergiffenis in de Stad geliefde „ te laaten afkondigen, waarby het voorge„ vallene in deezen jaare werdt aangemerkt, „ als niet geſchied." Alle de gevonniſten zelven beſlooten, weinige dagen laater, by zeer ootmoedige ſmeekſchriften, Brieven van Vergiffenis en uitwiſſching van misdaad te verzoeken van zyne Majeſteit. De Burgemeeſter Weſterwyk verklaarde, in 't byzonder „ dat „ hy, van jongs op, de hoogſte agting en ge„ negenheid voor zyne Majeſteit gehad heb„ bende, tot zyn leedwezen, bekennen „ moeſt,

Verzoekſchrift der Schutterye en Gilden aan zyne Majeſteit.

De verordeelden verzoeken brieven van Vergiffenis van den Koning.

„ moeſt, dat hy zig, door de verſchillen in 1692.
„ de Regeeringe te Goes, hadt laaten ver-
„ voeren tot daaden, die, met deeze agting,
„ en met zyne verpligting jegens den Ko-
„ ning, niet overeenkwamen. Dat hy egter
„ nooit het verfoeilyk oogmerk gehad hadt
„ van 's Konings gezag en voorregten te wil-
„ len krenken; maar dat het begrip, welk hy
„ van de Stads Privilegien hadt, en de yver
„ voor 't gemeen belang hem tot uiterſten
„ hadden doen vervallen. Dat hy, de zaak, van
„ agteren, inziende, wel gewenſcht hadt, dat
„ hy zig gehoorzaamlyk hadt gevoegd naar
„ de begeerte van zyne Majeſteit, en de ver-
„ andering der Wet, in Zomermaand, uit-
„ geſteld. Dat hem ook leed deedt, dat hy
„ 's Konings Patenten niet genoeg geëerd,
„ en het Krygsvolk buiten de Stad gehouden
„ hadt; welke zyne ongehoorzaamheid egter
„ geenszins aan eenig inzigt, om zyne Ma-
„ jeſteit te hoonen; maar, insgelyks, aan
„ zyne bevatting van de Privilegien der Stad
„ moeſt toegeſchreeven worden. Dat hy zig
„ ook beklaagde, over het afvaardigen der
„ haatelyke brieven van den veertienden
„ en zeſtienden van Oogſtmaand. Dat hy
„ al het gemelde niet zogt te verſchoonen;
„ maar dat hy 'er, inderdaad, berouw van
„ hadt, en van de ontferming en grootmoe-
„ digheid van zyne Majeſteit vergiffenis,
„ voor zig en de andere veroordeelden, hoop-
„ te te erlangen; vertrouwende hy, dat de
„ Koning zou gelieven in aanmerking te nee-
„ men, dat de vergeeving zo veel te roem-

„ waar-

1692. „ waardiger zyn zou, als de misdaad groo-
„ ter geweeſt was. Hy, zyne Ouders, Vrouw,
„ Kinderen en Vrienden ſmeekten en baden
„ dan, met de diepſte deemoedigheid, dat
„ de Koning, naar zyne beroemde goeder-
„ tierenheid, hem, na eene gevangenis van
„ vyf weeken, 't bedreevene, barmhertiglyk,
„ geliefde te vergeeven, en, ten dien ein-
„ de, de vereiſchte Brieven aftevaardigen."
Te gelyk, verzogt hy, met eenen brief, en zyne Huisvrouw en Vrienden, in perſoon, de gunſtige voorſpraak van de Gemagtigden van zyne Majeſteit: aan welken hy, by herhaalinge, betuigde, hoe wee hem deedt, dat hy zyne Majeſteit beledigd hadt. „ 't
„ Was hem," ſchreef hy „ in zyne jeugd,
„ ingegeven, zyne Majeſteit lief te hebben,
„ waartoe hy, naderhand, door weldaaden
„ hem, door middel van den Heere van O-
„ dyk, toegebragt, nog verder verpligt ge-
„ worden was. 't Smertte hem, hierom,
„ te meer, dat hy zyne Majeſteit gehoond
„ hadt, en dat zy, [Regenten], elkanderen,
„ door hunne byzondere twiſten, zo ver-
„ re hadden gevoerd, dat het belang en
„ de voorregten van zyne Majeſteit had-
„ den moeten lyden, en dat zelfs zyne Ko-
„ ningklyke Perſoon niet onaangeraakt ge-
„ bleeven was: welken hoon hy niet beter
„ noch anders wiſt te heelen, dan door ee-
„ ne bede om vergeevinge te voegen by ee-
„ ne opregte bekentenis (3)." Weſterwyk, ver-

(3) Men heeft, veele jaaren na deezen, een an-
der

verdriet krygende in de gevangkenis, als hebbende nu, meer dan vyf weeken, onder de bewaaringe van drie ſchildwagten, gezeten in een gat, daar men gewoon was de grootſte fielten te plaatſen, zogt ook voorſpraak by de Staaten (*l*), en by ſommige byzondere Leden der hooge Regeeringe van Zeeland. De tegenwoordige Wethouderſchap van Goes ſtondt den gevangenen geene verligting altoos toe, zig beroepende op de orde des Konings en der Gemagtigden, welke laatſten hen, wederom, aan de Regeering der Stad weezen, als aan welke zyne Majeſteit hunne zaak verbleeven hadt. Weſterwyks boeken, papieren en goederen waren, ondertuſſchen, in beſlag genomen: ook de papieren van zynen broeder, den Sekretaris, en van den Burgemeeſter Eversdyk. De Weſterwyken vreesden zeer, dat het vonnis alleenlyk verzagt, en niet geheellyk vernietigd zou worden; en deeden hun beſt, om dit te voorkomen. Ook beweerdenze, dat zy, onderzogt zynde, geantwoord hadden, in de verwagting, dat men hen, in een gewoonlyk Regtsgeding, zou ontvangen hebben, geenszins kon- 1692.

(*l*) Notul. Zeel. *6 Decemb. 1692. bl.* 239.

der Smeekſchrift in 't licht gegeven, welk veel verder ging, al 't gebeurde aan verkeerde zugt om in de Regeering te blyven toeſchreef, en de regtvaardigheid der Vonniſſen, met ronde woorden, erkende. Men zeide, dat dit ſmeekſchrift den gevangenen, eerſt, ter ondertekening voorgelegd, doch door hen van de hand geweezen was. Zie het agter Costerus *Hiſtoriſch Verhaal*, Bylaagen, bl. 452.

1692 konnende vermoeden, dat men, op hunne antwoorden, zo ſtreng een vonnis zou hebben gebouwd. Zy hielden, daarenboven, de meeſte Regters voor hunne partyen, en voor vrienden des Baljuws, en zoudenze, zekerlyk, gewraakt hebben, zo zy hadden gedagt, dat men hen aan 't lyf zou hebben willen komen. Doch nu zy gevonniſt waren, ſchoot 'er, meendenze, niets overig, dan vergiffenis te verzoeken. 't Liep eenige weeken aan, eer 'er antwoord kwam, uit Engeland. Eindelyk, ontving de Wethouderſchap van Goes eenen Brief van den Koning, te Whitehall, den zeſtienden van Wintermaand, gedagtekend. Zyne Majeſteit keurde de Vonniſſen goed, als naar de regten en wetten van Zeeland geweezen zynde: doch verhaalde, te gelyk „ dat de veroordeelden hem ootmoedelyk om vergiffenis en om vernietiging der „ vonniſſen verzogt hadden:" daar by voegende „ dat hy, aan de eene zyde, wel ge„ negen zou zyn, om in dit verzoek te be„ willigen; doch, aan de andere, in aanmer„ king genomen hadt, dat de Staaten, in „ Herfſtmaand, op hem begeerd hadden, „ dat hy zyn Stadhouderlyk gezag gebruiken zou, om zulke voorziening te doen, „ als hy, tot den meeſten dienſt van den Lande, en tot de ruſte der Stad Goes in 't by„ zonder, zou bevinden te behooren: waar„ om hy niet hadt konnen beſluiten, om ee„ ne volſtrekte vernietiging van de Vonnis„ ſen toe te ſtaan. Maar dewyl de Staaten

Koning Willem maakt eenige verandering in de Vonniſſen.

„ had-

„ hadden betuigd, hun aangenaam te zul- 1692.
„ len zyn, zo 'er, in deezen, eenige gemaa-
„ tigdheid kon worden gebruikt; was hy te
„ raade geworden, om de Vonniſſen, zo
„ ver Adolf Weſterwyk, daarby, veroor-
„ deeld werdt, om onthalsd, Mattheus E-
„ versdyk, Joan Weſterwyk en Joan van der
„ Hille, om met het zwaard over 't hoofd
„ geſlaagen, en Jan Verkat, om gegeeſſeld
„ te worden: ook, zo ver, daarby, hunne
„ goederen verbeurd verklaard waren, te
„ laaten onuitgevoerd. Doch men hadt, ter
„ bevordering van de ruſte der Stad, orde
„ te ſtellen, dat Adolf en Joan Weſterwyk,
„ met de eerſte gelegenheid, vervoerd wer-
„ den naar 's Hertogenboſch, om aldaar,
„ op hunne eigene koſten, waartoe, de
„ Regeering een gedeelte hunner goederen
„ ſchikken moeſt, op eene verzekerde plaat-
„ ſe, bewaard te worden; hun, voorts, bo-
„ ven de koſten der Regtspleeginge, oplegs
„ gende zodanig eene geldboete, als de Reg-
„ ters, naar de gelegenheid van de middes
„ len der twee Broederen, zouden billyk
„ vinden. De overige inhoud van alle de
„ Vonniſſen moeſt in zyn geheel blyven,
„ en kon, met den eerſten, uitgevoerd wor-
„ den (*m*)."

De Wethouderſchap van Goes, deezen brief ontvangen hebbende, hieldt den inhoud XXII. De gevangenen worden

(*m*) Auth. Miſſiven, Reſol., Sentent. *enz. gedr. te Rott.* 1693. Waaragtig Verhaal *enz. gedr.* 1702.

1692. houd bedekt, en zag om naar bekwaame gelegenheid, om dien, met de minſte beweeging van 't volk, ter uitvoeringe te brengen. Op den dertigſten van Wintermaand, werden twee Vaartuigen afgehuurd, een op Bergen op Zoom, en een op 's Hertogenboſch, die, buiten de Stad, by de ſchans aan 't hoofd, moeſten gaan leggen, en aldaar naderen laſt afwagten. Midlerwyl, hadt men verſpreid, dat de Koning eene algemeene vergiffenis zou laaten afkondigen, waarin ook de gevangenen begreepen zouden zyn. Doch 't afhuuren der twee vaartuigen verwekte eenige agterdogt, onder de ingezetenen. Des nagts ten elf uuren, werdt eerſt rugtbaar, dat de gevangenen naar de ſchans gebragt zouden worden, om aldaar de bevelen zyner Majeſteit te verſtaan. Straks hierop, ſtreefde eene groote menigte volks naar de gevangenis, om den Heeren het laatſte *Vaarwel* toe te roepen. Niemant wiſt, wat men voorhadt, zelfs de gevangenen niet. De Predikant *Joan Leidekker* bragt dit droevig nieuws eerſt aan den Vader van Eversdyk, die, terſtond, in onmagt viel, en buiten ſtaat was, om zynen Zoon te gaan zien. Groot was ook de ontſteltenis, onder de naaſtbeſtaanden der andere gevangenen. Men bediende zig van 't Krygsvolk, om dezelven uit den kerker te haalen, en naar buiten te leiden. De Burgemeeſter Eversdyk, eerſt op de markt verſcheenen, kon geen woord ſpreeken; maar wees met de hand naar den hemel, en werdt, met eenigen der anderen,

ter Stad uit gevoerd.

on-

onder 't zugten en ſchreijen der ingezetenen, naar buiten gebragt. De Weſterwyken bleeven lang weg, doordien de Huisvrouw van den Burgemeeſter, hem in de gevangenis zynde komen vinden, aldaar, in zwym gevallen was, en wederom bekomen zynde, haaren man niet van 't lyf was te ſcheuren, hoe zeer de Overſte of de ſoldaaten haar dreigen of ſchelden mogten. Toen zy, eindelyk, agter van 't Stadhuis, door een eng ſtraatje, op de markt gekomen waren, ging 'er een algemeen gekerm op, onder 't volk, welk, hoorende den Burgemeeſter, zyne Vrouw, die hem agterna liep en aan 't lyf hing, vermaanen tot onderwerping aan Gods wil, terwyl hy haar, voor eeuwig, vaar wel zeide, zig niet van ſchreijen onthouden kon. Weſterwyk zig toen naar de menigte wendende, *Myne lieve burgery*, zeide hy, *vaarwel in eeuwigheid; heb ik iemant verongelykt, ik ben een menſch, vergeef het my; gelyk ik elk van u vergeeve. Dit lyden treft my en u, over eene regtvaardige zaak; maar naardien ik by geenen Regter op aarde gehoor heb konnen krygen, beroep ik my op Chriſtus Regterſtoel, daar zy, niet meer dan gy en ik, verſchoond zullen worden.* Weinig meer kon hy zeggen, of de Majoor, een Duitſcher, dreef hem voort en ter poorte uit. Zyne Huisvrouw verzelde hem; geduuriglyk roepende, *dat zy met hem ſterven wilde.* Ook werden hy en de anderen, tot aan de poorte, gevolgd van de burgery, die, nog van de wallen, *vaart wel, myne lie-* 1692.

1692. ve *Heeren* riep, tot dat zy, met ſtokſlagen, naar beneden gedreeven werdt. Weſterwyk, pas buiten gekomen, vraagde den Majoor, *waar men met hem heen wilde*? waarop deeze, zo verhaald wordt, onbeſcheiden genoeg, antwoordde, *men zal u ophangen, en alle de Hollandſche duivels, die zig tegen den Koning durven ſtellen, met u.* In de ſchans, werdt den gevangenen de inhoud van 's Konings brief bekend gemaakt. Hierop tradenze in de ſchepen. De Weſterwyken werden naar 's Hertogenboſch: de anderen naar Bergen op Zoom gevoerd, en op deeze wyze, uit Holland, Zeeland en Weſtfriesland, gebannen. Scheep zynde, riep Weſterwyk Eversdyk nog vaarwel toe; daarby voegende „ dat hy hoopte, „ dat zy elkanderen, in de eeuwigheid, zou„ den wederzien; en niet twyfelde, of zy „ zouden daar meer regt vinden, dan hun „ hier gegund was." *Heden*, beſloot hy, *is 't onze, morgen hunne beurt.* 't Vertrek der gevangenen herſtelde de ruſt in de Stad, allengskens. Het Krygsvolk bleef 'er, egter, nog eenigen tyd. De ſtrengheid, welke men dienſtig geoordeeld hadt, om de Regeering der Stad te brengen op zulk een' voet, als Koning Willem begeerde, werdt langzaam vergeten onder de ingezetenen; die, voor het grootſte gedeelte, wel met de gebannen' Heeren gediend geweeſt waren, en, in de ſmeekſchriften aan den Koning, alleenlyk ſchuld ſcheenen te bekennen, om dat zy hoopten, op eene algemeene vergiffenis, zonder eenige

ge uitzondering (*n*). Wyders, werden de gebannen' Heeren ook nog in merkelyke geldboeten verweezen. Zelfs waren eenige afgezette en afgegaane Schepens, die hunne zyde gehouden hadden, gebreukt, naar gelang hunner middelen. Eversdyk zat, omtrent een jaar, te Bergen op Zoom; wanneer hy, van Koning Willem, eerſt voor vier maanden, en, naderhand, zonder bepaaling van tyd, verlof verwierf, om wederom binnen Goes te komen. Maar de twee Weſterwyken werden, niet voor Oogſtmaand des jaars 1697, geſlaakt. Zy moeſten zig egter onthouden onder 't gebied der Generaliteit, en begaven zig naar Bergen op Zoom, met der woon. In 't begin des jaars 1699, verwierven zy verlof, om zig, den volgenden Zomer, in 't Eiland Zuidbeveland, te mogen onthouden; welk verlof, naderhand, vernieuwd werdt. In Grasmaand des jaars 1702, na 't overlyden van Koning Willem, ontvingen zy eerſt eene Akte, die egter, reeds in Slagtmaand des jaars 1699, gedagtekend was, waarby hun toegelaaten werdt, wederom te Goes te mogen komen woonen: alwaar zy, zo wel als Eversdyk, eerlang, wederom in de Regeering geraakt, en in hunne gekrenkte eere herſteld zyn. Doch van der Hille was,

1692.

Zy worden, alengskens, herſteld.

(*n*) *Zie* Verſcheiden' Reſol., Brieven, Verhaal. *en* andere Stukk. *in de* Europ. Merc. *van July — Sept.* 1692. *bl* 156—191. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 204—224. *en in de* Bylaag. *op* COSTERUS Hiſt. Verhaal, *bl.* 445, 450.

1692. was, geduurende zyne ballingſchap, overleeden (*o*).

XXIII. Simon van Halewyn, Oud-Burgemeeſter van Dordrecht, handelt, helmelyk, met de Franſchen, over de Vrede.

Weinig tyds na de verandering der Regeeringe te Goes, in den jaare 1692, raakte Mr. *Simon van Halewyn*, Oud-Burgemeeſter van Dordrecht, en Broeder van Mr. Kornelis Teereſtein van Halewyn, in merkelyke ongelegenheid. Hy hadt zig, gelyk hy zelf, naderhand, verklaard heeft, kort na 't gevegt by Steenkerken, begeven naar Duitſchland en Zwitſerland, om den ſtaat der Duitſche grenzen tegen Frankryk te onderzoeken, en vooral om den Heer *d'Amelot*, Ambaſſadeur der Kroone van Frankryk in Zwitſerland, te ondertaſten, omtrent het oogmerk van den Koning, zynen Meeſter, op 't ſtuk der algemeene Vrede. Hiervan onderrigt zynde, zou hy, zo hy dagt, bekwaamer zyn, om zig, in zaaken van Regeeringe, ten beſte des Vaderlands, te kwyten van zynen pligt. Doch alzo hy deeze reis, zonder kenniſſe van Koning Willem en van de hooge Regeeringe, ondernomen hadt, bekwamze hem kwalyk. Hy ſprak met d'Amelot, te Solothurn. Men kwam overeen, dat d'Amelot hem 's Konings gedagten zou laaten weeten op 't ſtuk der Vrede, en vooral ook over 't punt der grensſteden in de Spaanſche Nederlanden, tot verzekering van

1693. den Staat. In Louwmaand des volgenden jaars, vervoegde zig by Halewyn, in den Haa-

(*o*) Requeſt der beled. Regent. van Goes, *Bylage, in de* Europ. Merc. *July — Decemb.* 1702. *bl.* 102—109.

Haage, een Franſchman, *Robert de Pille* of *de Piles du Pleſſis* genaamd, en door d'Amelot gezonden, om hem af te vraagen, op wat voet de Staaten Vrede begeeren zouden? Halewyn hieldt hem voor, dat zulk eene vraag niet overeenkwam met de afſpraak met d'Amelot, die aangenomen hadt, hem 's Konings gedagten hierover te laaten weeten. Du Pleſſis verklaarde hem, wat laater, dat het Franſche Hof zig niet openen kon, voor men den uitſlag van de handelingen des Graaven d'Avaux, in Zweeden, vernomen hadt. Hy bleef, ondertuſſchen, in Holland, ſpreekende, van tyd tot tyd, met Halewyn, in den Haage, te Dordrecht, en elders. Halewyn hadt hem, zo hy zeide, onder anderen, een Ontwerp voorgehouden, volgens welk, men den Koning van Zweeden moeſt tragten te beweegen, om zyne bemiddeling den Koning van Groot-Britanje en deezen Staat voor te ſlaan. Doch 't voorhouden van zulk een ontwerp werdt, door Halewyn, ernſtelyk, ontkend. Voorts, bediende du Pleſſis zig van de gelegenheid, om Halewyn, die hem een nieuw gebouw vertoonde, welk hy, te Abbenbroek, welks Heerlykheid hem toekwam, timmerde, eenig geld aan te bieden. Doch Halewyn hadt, op deezen voorſlag, geen agt gegeven, of dien, zo hy zelf, naderhand, verklaard heeft, duidelyk, van de hand geweezen. Du Pleſſis bekwam, ſedert, laſt van 't Franſche Hof, om hem twintigduizend Ryksdaalers te mogen belooven, zo hy Dordrecht beweegen kon, om den anderen 1693.

1693. Leden der hooge Regeeringe voor te gaan, in het toeſtemmen van een Ontwerp, waarop de algemeene Vrede volgen zou. Ook ſchreef du Pleſſis, op den negentienden van Sprokkelmaand, naar Frankryk „ dat men 't „ Ontwerp, welk hem Halewyn voorgehou„ den hadt, niet voorſlaan moeſt, voor men „ de gemoeden in den Vereenigden Staat „ bereid hadt, om het te aanvaarden. Dat „ men, ten dien einde, zulken, die 't mees„ te gezag hadden in den Staat, de kwaade „ gevolgen van den oorlog, voor de Gewes„ ten in 't gemeen, en voor elk Geweſt in „ 't byzonder, onder de hand, moeſt voor„ houden. Dat men eenige luiden moeſt zoe„ ken te winnen, om den eerſten ſtap te „ doen, en den anderen, ſtoutelyk, voor te „ gaan. Dat hiertoe geene bekwaamer' wa„ ren, dan de twee Broeders Halewyn, die „ aanzien en kennis van zaaken hadden. Dat „ Dordrecht, de eerſte ſtem hebbende on„ der de Steden van Holland, luiden, die „ wat beſchroomder waren, zou konnen dek„ ken, tegen den haat van zulken, welken „ de Vrede niet aanſtondt. Dat men, de Broe„ ders Halewyn gewonnen hebbende, met „ hen behoorde te overleggen, welk een' „ voorſlag men ter algemeene Staatsverga„ deringe doen moeſt, tot bevordering der „ Vrede. Dat de voorſlag, door de Gewes„ ten overgenomen, en in de Vergadering „ van Holland gebragt zynde, terſtond, door „ Dordrecht zou worden goedgekeurd, op dat „ andere Afgevaardigden hunnen *Principaa-*

„ *len*

„ *len* mogten berigten, dat Dordrecht de be- 1693.
„ middeling van Zweeden reeds aangenomen
„ hadt. Dat men den oudſten Halewyn, door
„ 't belang zyner bloedverwanten, zou trag-
„ ten te winnen, en beide de Halewyns mees-
„ ter maaken in Dordrecht." Wat vroeger, hadt du Pleſſis ook naar Frankryk geſchree-ven „ hoe Simon van Halewyn hem gezeid „ hadt, dat de vereenigde Vloot met dertig „ ſchepen zou verſterkt worden."

In deezen ſtaat, was de handeling tuſſchen Halewyn en du Pleſſis, toen de Gekommitteerde Raaden, op eenig vermoeden, verſcheiden' luiden, die, in *den Koning van Spanje*, in den Haagé, t' huis lagen, in hegtenis deeden neemen. Halewyn kreeg hiervan kennis te Amſterdam, en ſchreef, uit vreeze dat men ook naar du Pleſſis zoeken en den bedekten handel ontdekken mogt, deezen een briefje, met eene gemaakte hand, om den Franſchman te waarſchuwen. Doch deeze zorg was ydel. Du Pleſſis werdt gevat, en op de Voorpoorte van den Hove gebragt, daar men zig ook, eerlang, van Halewyn verzekerde. Du Pleſſis, voor Gemagtigden uit den Hove gehoord zynde, beleedt „ dat hy „ over 't werk der Vrede, heimelyk, met Hale-„ wyn; doch met niemant anders geſproken „ hadt." Ook werdt zulks niet geloochend, door Halewyn, die, egter, niet wilde toeſtaan dat hy 'er aan misdaan hadt (*p*), alzo by

Hy en zekere Franſchman, met wien hy geſproken hadt, worden in hegtenis genomen.

(*p*) Secr. Reſol. Holl. 14 *May* 1693. V. *Deel*, *bl.* 543.

1693. by de Oorlogsverklaaring, alleenlyk, zulke onderhandelingen met den vyand, die ten nadeele van den Staat ſtrekten, verbooden waren, daar hy niets dan 's Lands welſtand hadt beoogd. Ook verklaarde hy vernomen te hebben „ dat de Raadpenſionaris Heinſius aan „ ſommigen ontdekt hadt, hoe het Franſche „ Hof, na 't overgaan van Bergen in Henegouwen, aanzoek tot vrede hadt laaten „ doen, in den Haage." En de Raadpenſionaris, hierover gevraagd, door die van den Hove, hadt het wel niet willen bekend ſtaan, doch het ook niet uitdrukkelyk geloochend. Naderhand, erkende hy 't, in de Vergadering van Holland, met ronde woorden, daarby voegende, dat hy 'er, volgens gewoonte, alleen kennis van gegeven hadt aan zyne Majeſteit van Groot-Britanje, als Stadhouder: waaraan hy meende niet misdaan te hebben (*q*). Voorts, wees Halewyn aan „ dat de „ Raadpenſionaris, toen 'er over 't vermeerderen der gemeene zeemagt, met dertig „ ſchepen van oorloge, geraadpleegd werdt, „ nimmer, ter Staatsvergaderinge, maar ſlegts „ aan hem in 't byzonder verklaard hadt, dat „ Groot-Britanje zyn aandeel in deeze vermeerdering niet zou willen draagen:" 't welk hy een *blindbokken* van Holland noemde. Hy voegde hierby „ dat hy, ziende dat men, „ langs den gewoonlyken weg, niet tot kennis van den ſtaat der zaaken komen kon, „ in overleg genomen hadt, om naar Enge-

Zyne verdediging.

„ land

(*q*) Secr. Reſol. Holl. 14 *May* 1693. V. *Deel*, *bl.* 541.

„ land te gaan, en by de Leden van 't Par- 1693.
„ lement te ondertaſten, of men daar gezind
„ ware, om zig, nevens den Staat, ſterker
„ te kanten tegen Frankryk en dus eene goe-
„ de vrede te verkrygen. Dat hy dit zyn oog-
„ merk bewyzen kon, met brieven, door ver-
„ ſcheiden' Engelſchen, geſchreeven aan zy-
„ nen Broeder, dien hy egter niets van zy-
„ nen handel met de Franſchen geopenbaard
„ hadt; en onder anderen, met eenen brief
„ van den Graave van Portland, geſchreeven
„ in zulke wanhoopige bewoordingen, als of
„ alles verlooren was. Dat hy, te Dordrecht,
„ den eerſten voorſlag gedaan hadt, om 's
„ Lands Krygsmagt te vermeerderen, en
„ meer dan iemant geyverd, om den uitvoer
„ der Graanen te beletten; waaruit, zo hy
„ dagt, zyne begrippen over 't belang des
„ Vaderlands waren af te neemen. Dat, wy-
„ ders, de noodzaaklykheid der Vrede hier-
„ uit bleek, dat Holland alleen, in dit jaar,
„ elf millioen tot de buitengewoone koſten
„ des krygs opbrengen moeſt, en dat zulks
„ nog niet toereiken kon, om Frankryk te
„ wederſtaan naar behooren. Dat de ingeze-
„ tenen van Groot-Britanje het zesde deel
„ niet opbragten van 't gene hier te Lande
„ gedraagen werdt: 't welk den Koophan-
„ del, eerlang, van hier, naar Engeland dry-
„ ven zou. Dat de Engelſchen hierop altoos
„ gedoeld hadden, en, onder de Regeering
„ van den tegenwoordigen Koning, nog doel-
„ den, hebbende men niet alleen de nadeelige
„ Akte, ten tyde van Kromwel gemaakt (r),
„ niet

(r) *Zie* XII. *Deel*, *bl.* 211.

1693. „ niet ingetrokken, gelyk men ons hadt
„ doen hoopen; maar onlangs nog verſchei-
„ den' andere voorſlagen gedaan, in 't Par-
„ lement, die ten hoogſte ſchadelyk waren
„ voor den Nederlandſchen Koophandel, zon-
„ der dat men zig te binnen bragt, hoe veel
„ men aan den byſtand van deezen Staat ver-
„ ſchuldigd ware. Ook zou, zo Amelot hem
„ gezeid hadt, de Staat zekerlyk ongelukkig
„ worden, zo de zaaken, door oorlog, tot
„ een uiterſte kwamen; alzo dezelve dan,
„ of van Frankryk, of van Groot-Britanje,
„ afhangkelyk zou moeten worden. Alle wel-
„ ke redenen hem, meende hy, regt ga-
„ ven, om, door onverbooden', ſchoon be-
„ dekte wegen, te arbeiden tot eene goede
„ Vrede, op eerlyke voorwaarden."

Zyn voorneemen.

Wegens zyn voorneemen, wanneer hy, uit du Pleſſis, de geneigdheid van 't Franſche Hof tot zulk eene Vrede zou hebben vernomen, verklaarde hy „ dat hy daarvan ope-
„ ning gedaan zou hebben aan de Regeering
„ van Dordrecht, op dat deeze de zaak in
„ de Vergadering van Holland zou konnen
„ doen brengen, om 'er, ten bekwaamen ty-
„ de, op te raadpleegen." Wyders, ver-
zogt hebbende vrymoediglyk te mogen ſpree-
ken, zeide hy „ dat iemant die eerlyke mid-
„ delen aanwendde, tot bekominge eener
„ goede Vrede, zo weinig misdaadig was,
„ dat men hem, veeleer, een beeld behoorde
„ op te regten. Hy ſchroomde niet zulk ee-
„ ne handeling aan te vangen, zelfs met ge-
„ vaar zyns leevens, en was liever dood,
„ dan

Zyne vrymoedige taal voor 't Hof.

„ dan dat hy langer zien zou, dat men de 1693.
„ luiden, hier, goed en bloed deedt geeven,
„ om *dobbe dobbe dob* en *fan fare* te ſpeelen,
„ voor den Koning van Engeland." Men deedt hem, dit gezeid hebbende, een weinig buiten ſtaan, en las hem, daarna wederom binnen gekomen, de woorden, welken men uit zynen mond opgeſchreeven hadt, voor, hem vraagende, of hyze niet hadt geſproken. Hy antwoordde „ dat hy niet net
„ wiſt, welke woorden hem, in de hitte zy-
„ ner verdediging, ontvallen waren; maar
„ dat zyne meening geweeſt was, te zeggen
„ dat hy liever ſterven wilde, dan zien,
„ dat men het bevorderen der Vrede door
„ eerlyke middelen voor misdaad hieldt."

Het Hof, de beide gevangenen gehoord hebbende, veroordeelde Halewyn tot eene altoosduurende hegteniſſe, en verklaarde zyne goederen verbeurd. Doch de ſententie werdt, op laſt der Staaten (*s*), eerſt naar 't Leger by Tienen gezonden, aan Koning Willem, om te verneemen, of zyne Majeſteit, in ſommige bewoordingen, ook eenige verandering begeerde gemaakt te hebben; maar hy liet dit geheellyk aan de Staaten van Holland, die 't wederom verbleeven aan 't Hof, welk niet veel verandering maakte. Koning Willem hadt ook geoordeeld, dat het vonnis te zagt was, naar gelang van de misdaad (*t*). Doch ik weet niet, dat hy ſterk gedron-

Hy wordt tot eene altoosduurende gevangeniſſe veroordeeld.

(*s*) Secr. Reſol. Holl. 18 *Juny* 1693. V. *Deel*, *bl.* 545.
(*t*) Secr. Reſol. Holl. 30 *Juny* 15 *July* 1693. V. *Deel*, *bl.* 548, 551. Reſol. Holl. 28 *July* 1693. Miſſive van zyne Majeſt. *van* 28 *July* 1693. *MS.*

1693. drongen heeft op verzwaaring. Du Pleſſis werdt veroordeeld, om, geduurende den oorlog, gevangen te zitten, en daarna 't Land te ruimen. Beide de Vonniſſen werden uitgeſproken, op den eenendertigſten van Hooimaand (*u*). Halewyn werdt, eerlang, gevoerd naar Loeveſtein, daar hy zat tot in 't jaar 1696, wanneer hy ontſnapte uit de hegtenis, en naar Suriname toog, alwaar hy zyne dagen geëindigd heeft. Zyne goederen bleeven, midlerwyl, onder bewind der Regeeringe van Dordrecht (*v*). Wat du Pleſſis aangaat, die ook op Loeveſtein gezet was; hy werdt, na 't ſluiten der Ryswykſche Vrede, geſlaakt, in Wynmaand des jaars 1697 (*w*); hebbende hy zig, geduurende zyne hegtenis, bezig gehouden met het ſamenſtellen van een *Leeven der Schilders*, welk, ſedert, in 't licht gegeven werdt. De Heer Kornelis Teereſtein van Halewyn, Broeder van den Oud-Burgemeeſter, op vermoeden, dat hy iet wiſt van zyns Broeders oogmerken, in verzekering genomen zynde (*x*), werdt, na verloop van eenige maanden, op vrye voeten geſteld. De Huisvrouw en Dogters van den Oud-Burgemeeſter hadden veel moeite aangewend om zyne zaak in een gewoonlyk Regtsgeding te doen bepleiten (*y*). Doch haar verzoek was van de hand geweezen.

(*u*) Sentent. van den Hove *over* Mr. S. v. Halewyn *en* R. de Pille du Pleſſis *gedr.* 1693. *en* Verſch. geſchr. Aantek. van deezen tyd.

(*v*) Reſol. Holl. 6 *Febr.* 14 *May* 1694. *bl.* 40, 158. 21 *Febr.* 26 *Maart* 17 *July* 1698. *bl.* 82, 183, 314.

(*w*) Reſol. Holl. 5 *Octob.* 1697. *bl* 459.

(*x*) Secr. Reſol. Holl. 15, 28 *July* 1693. V. *Deel*, *bl.* 559, 566.

(*y*) *Uit* verſch. Requeſten aan den Hove van Holland.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE-ENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden. Veurne, Diksmuiden en Huy verlooren. De Franſche Linien veroverd. Aanſlag op Luik.* II. *Slag van Landen. Charleroi verlooren.* III. *Zeegevegt omtrent Kaap S. Vincent, Hollandſche Walviſchvangers veroverd. S. Malo gebombardeerd.* IV. *Verdrag met Zweeden.* V. *Krygsbedryven in Duitſchland. In Hongarye. In Katalonie. In Italie.* VI. *Beginſels eener Vredehandelinge. Voorſlag, van wege Frankryk, in Engeland van de hand geweezen.* VII. *Verſchil over de aanſtellinge van eenen eerſten Veldmaarſchalk, waartoe de Hertog van Holſtein-Ploen verkooren wordt.* VIII. *Krygsbedryven te water. Landing by Breſt. Dieppe, Havre de Grace en Duinkerken gebombardeerd. Jan Bart herneemt eene Franſche Graanvloot.* IX. *Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden. Huy herwonnen.* X. *Krygsbedryven in Duitſchland. In Italie. In Katalonie.* XI. *Verdrag met de Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel. Opening tot vrede, van de zyde van Frankryk.*

XII.

XII. *Verſchil met den Koning van Deenemarke bygelegd. De Keurvorſt van Keulen wordt Biſſchop van Luik.* XIII. *Kerkelyke Geſchillen, in Holland. De Staaten ſtellen orde op de vrede der Kerken.* XIV. *Maria, Koningin van Groot-Britanje, ſterft.* XV. *Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden. De Stad en't Kasteel van Namen veroverd door de Bondgenooten. Braave aftogt van den Prinſe van Vaudemont. Diksmuiden en Deinze bemagtigd, door de Franſchen. Zy bombardeeren Bruſſel.* XVI. *Eenige Franſche Zeeſteden, door de Bondgenooten, gebombardeerd. Krygsbedryven in Katalonie. Aan den Rynkant. In Hongarye. In Italie.* XVII. *Vernieuwing van het groot Verbond. Onluſt met Spanje. Koning Willem maakt zynen Uiterſten Wil.* XVIII. *Handeling aan het Zweedſche Hof, tot bevordering der algemeene Vrede. Nader voorſlag van den Graave d'Avaux. Zweeden weigert den Keizer en den Staaten onderſtand. Verdere handeling met d'Avaux.* XIX. *Geweldige oproer te Amſterdam, ter gelegenheid van zekere keure op 't begraaven.* XX. *Prins Henrik Kaſimir van Naſſau ſterft. Zyn jonge Zoon, Jan Willem Friſo, volgt hem op in zyne Stadhouſchappen.* XXI. *Samenzweering in Engeland ontdekt. De Franſche Magazynen te Givet verbrand. Calais en S. Martin gebombardeerd. Jan Bart verovert eene Hollandſche Graanvloot.* XXII. *Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden. In Duitſchland. In Hongarye.* XXIII. *Krygsbedryven in Katalonie.* XXIV. *Nadere opening tot eene Vredehandeling, van de Franſche*

ſche zyde. Argwaan op het Franſche Hof. XXV. *De Franſchen handelen, bedektelyk, aan 't Hof van Turin. De Hertog van Savoje ſluit een geheim Verdrag met Frankryk. Men begint openlyker te handelen. 't Verdrag wordt, te Turin, getekend.* XXVI. *Handeling met den Keizer en Spanje. Verdrag van Onzydigheid in Italie.* XXVII. *Het Oktroi der Nederlandſche Ooſtindiſche Maatſchappye wordt vernieuwd.*

1693. I. Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden.

LOdewyk de XIV. hadt zyne Krygsmagt, in de Spaanſche Nederlanden, zo zeer vermeerderd, dat zy, in 't begin van den veldtogt des jaars 1693, die der Bondgenooten omtrent de helft te boven ging. Ook begaf hy zig, eerlang, zelf aan 't hoofd van het Leger; zo dat elk in de verwagting was van eenige gewigtige onderneeminge, van de zyde der Franſchen. Bouflers hadt zig, in Louwmaand, zonder moeite, meeſter gemaakt van Veurne en Diksmuiden (*a*): in welke twee Steden, de Bondgenooten, onlangs, bezetting geworpen hadden. De Koning van Groot-Britanje, deezen Winter, veel moeite gehad hebbende in Engeland, met het tegengaan der partyen van 't Hof, die zig, in 't Parlement, allengskens openlyker begonden te vertoonen, keerde, niet voor Grasmaand, naar Holland, om den veldtogt in

Veurne en Diksmuiden verlooren.

(*a*) Daniël Journal, *p.* CLXVIJ.

1693. in de Nederlanden by te woonen. Hy landde, op den twaalfden, in de Maaze, en deedt, eer hy na 't Leger vertrok, nog een' keer naar 't Loo. Midlerwyl, waren de Bondgenooten byeengetrokken, omtrent Leuven, daar zy Brabant dekten, tegen de onderneemingen der Franſchen, en den Koning van Frankryk, eerlang, tot het beſluit bragten, om naar Verſailles te keeren. Hy zondt zelfs een gedeelte zyns Legers, onder den Daufyn en Bouflers, naar Duitſchland: het overige en grootſte gedeelte bleef in de Nederlanden, onder den Hertoge van Luxemburg, die zig te Meldert nedergeſlaagen hadt. De bezetting van Charleroi ſneedt den Franſchen hier, dikwils, den toevoer af: doch de beide Legers ſcheenen vaſtgeſteld te hebben, hunne Legerplaatſen zo lang in te houden, als mogelyk ware. Koning Willem, zig, midlerwyl, geſteld hebbende aan 't hoofd van 't Leger der Bondgenooten, nam de gelegenheid, dat de Franſchen naar den Maaskant waren opgebroken, waar, om den Prins van Wurtemberg, met een gedeelte des Legers, te zenden naar de Linien, tuſſchen de Schelde en de Leije, tot aan den zeekant by Duinkerken toe, opgeworpen door de Franſchen, om de Landen en Plaatſen, door hen, in deezen oord veroverd, te dekken. Ook gelukte het den Prinſe, deeze Linien te overweldigen, op den agttienden van Hooimaand. Van den anderen kant, was de *Graaf van Tilly*, opgetrokken met de Luikſche manſchap, tot verſterking van het Leger der Bond-

De Franſche Linien veroverd.

Tilly geſlaagen.

Bondgenooten, op den veertienden, onderſchept, door den Hertoge van Luxemburg, en genoodzaakt, met verlies van tweehonderd man en al de pakkaadje, te wyken naar Maaſtricht. De Hertog ſloeg, hierna, 't beleg voor Huy: 't welk Koning Willem bewoog, om, met het Leger der Bondgenooten, op te trekken tot ontzet der Plaatſe. Doch hy was naauwlyks tot aan Tongeren toe genaderd, of hy vernam, dat Huy zig overgegeven hadt, by Verdrag, op den drie-entwintigſten van Hooimaand. De Hertog van Luxemburg was van Huy getoogen naar den kant van Luik, om deeze Stad te noodzaaken tot onzydigheid. Hy hadt vrienden in Luik, die eenen aanhang maakten, om zyne oogmerken te bevorderen. Doch Koning Willem wierp eenige regementen voetvolks in de Stad, waardoor de maatregels der Franſchgezinden verbroken werden. Maaſtricht, welk, ſedert, zo wel als Luik, met een beleg gedreigd werdt, werdt, insgelyks, voorzien van meerdere bezetting. 1693.

Huy verlooren.

Aanſlag op Luik.

Doch 't Leger der Bondgenooten was, hierdoor, zo merkelyk verminderd in manſchap, dat de Hertog van Luxemburg, die geene belegering in den zin hadt, de gelegenheid waarnam, om hun ſlag te leveren. Men rekende, dat het Franſche Leger nu vyfendertigduizend man ſterker was dan dat der Bondgenooten, die zig by Neerhespen, tuſſchen Tienen en S. Truyen, hadden nedergeſlaagen. Het Franſche Leger, van den kant van Luik derwaards trekkende, werdt haaſt ontdekt,

II. Bewee-gingen der twee Legeren.

1693. dekt, door Koning Willem en den Keurvorſt van Beieren, die te paard geſteegen waren, om de beweegingen des vyands, in perſoon, waar te neemen. Men lei toen in beraad, of men over de Geete te rug trekken, of den vyand afwagten zou. De meeſte Krygsbevelhebbers ſtemden voor het eerſte, uit aanmerking van de groote overmagt des Franſchen Legers. Doch Koning Willem neigde om den vyand af te wagten, zo om dat hy meende eene voordeelige Legerplaats te hebben uitgekooren, als om dat hy, te rug trekkende, de agterhoede des Legers blootſtelde voor den vyand, en de meeſte weerlooze Brabantſche Steden hem ten prooije liet. De regtervleugel van het Leger der Bondgenooten ſtrekte zig, van Wangen op de Geete, uit tot aan Neerwinden. 't Gros van 't voetvolk en de linkervleugel der paarden lag tot aan Dormal. De Stad Leeuwe dekte de agterhoede. 't Vlek Landen en het Dorp Neerwinden werden ſterk bezet. Tuſſchen Landen en Neerwinden, lag 't veld open; waarom Koning Willem, in den nagt na den agtentwintigſten van Hooimaand, in alleryl, eene Linie deedt opwerpen, die de twee Plaatſen aaneen hegtte, en 't gros des voetvolks dekte. Doch deeze Linie hadt kleine ſterkte, gemerkt den korten tyd en de weinige manſchap, die 'er toe beſteed was. Ook wil men, dat Luxemburg, den volgenden dag, de Legerplaats der Bondgenooten bezigtigende, gezeid zou hebben, *nu geloof ik, dat Waldek dood is.* De Prins van Waldek was, naamlyk,

lyk, altoos gehouden, voor zeer ſchrander in het uitkiezen der bekwaamſte Legerplaatſen; en Luxemburg ſcheen te oordeelen, dat Koning Willem en de mindere Legerhoofden, in het betrekken der tegenwoordige Legerplaatſe, getoond hadden, dat zy dit werk zo wel niet verſtonden, als Waldek gedaan hadt (*b*). 1693.

Met het aanbreeken van den volgenden dag, zynde den negentwintigſten van Hooimaand, was Luxemburg genaderd, tot onder 't bereik van 't geſchut der Bondgenooten, welk, terſtond, begon te ſpeelen op den vyand, die 't geweld van het zelve, tot omtrent zes uuren in den morgen, moediglyk, doorſtondt. Toen wendde hy 't naar de Linien der Bondgenooten, en deedt, omtrent ten agt uuren, de poſten te Landen en te Neerwinden, heviglyk, aantaſten. De eerſte poſt, die de ſterkſte was, werdt dapperlyk verdedigd, in 't byzyn van Koning Willem, door eenige Engelſche manſchap, geholpen door de Deenſche, onder Prinſe Fredrik, en door de Staatſche, onder den Brigadier Fagel. Ook werdt de vyand, hier, na een ſcherp gevegt van twee uuren, met merkelyk verlies, afgeſlaagen. Doch beter gelukte hem de aanval, op de poſt te Neerwinden, die, met eene merkelyke verſterking van verſch volk, ondernomen werdt. Koning Willem hadt zig, na dat de Franſchen te Landen afgeweezen wa- Slag van Landen.

(*b*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 416. *Not.* (1).

1693. waren, derwaards begeven. Ook werdt Neerwinden verdedigd, door den Keurvorſt van Beieren. Doch de overmagt der Franſchen was hier zo groot, dat zy, eerlang, de poſt overweldigden, en tot binnen de Legerplaatſe der Bondgenooten doorbraken. De Hanoverſche Ruitery werdt eerſt aangevallen en verſtrooid: daarna de overige. Toen viel de vyand het gros des voetvolks aan, van vooren en van ter zyde. De Keurvorſt van Beieren, zig overweldigd ziende, week over de Geete, daar hy de verſtrooide manſchap verzamelde, om den aftogt der overige te dekken. Koning Willem, zig geſteld hebbende aan 't hoofd van eenige Engelſche Ruiterye, met welke hy de regter vleugel dagt te ondersteunen, kon niet beletten, dat de Staatſche paarden, hier, in wanorde en aan 't wyken gebragt werden. De Koning, den ſlag verlooren geevende, beſloot, eindelyk, ook af te trekken, wykende, met het overſchot des Legers, niet zonder veel moeite, over de brug te Neerhespen. 't Gantſche Leger was nu in wanorde gebragt. Veelen der vlugtenden werden in 't water gejaagd, en verdronken: welk lot de Graaf van Athlone, ter naauwer nood, ontkwam. Het Engelſch voetvolk, geleid door den Luitenant-Generaal *Talmaſch*, trok, in tamelyke orde, af; doch een gedeelte daarvan week heel tot aan Breda, eer het zig veilig rekende voor de vervolging des vyands. De Bondgenooten verlooren zeſtig ſtukken geſchuts, negen mortieren, en omtrent zevenduizend man, in deezen veldſlag; doch gee-

geene luiden van naame dan den Graaf van Solms, die, aan eene wonde, in 't gevegt bekomen, overleedt. Sommigen willen, dat de Franſchen tweemaal zo veel volks en daar onder een groot getal van voornaame Krygsbevelhebberen verlooren hebben. Doch de Franſche Schryvers zelven begrooten hun verlies, op meer niet dan zes- of zevenduizend man. Het Leger der Bondgenooten werdt, kort na den ſlag by Landen, verſterkt door de manſchap, die, onder den Hertoge van Wurtemberg, naar Luik gezonden geweeſt was. De vyand hadt zo veel geleeden in den ſlag, dat de Hertog van Luxemburg niets ondernam, voor dat het Leger onder Bouflers, van den Rynkant, te rug gekeerd was, en zig met het zyne vereenigd hadt. Toen ſloeg hy 't beleg voor Charleroi, welk zig wakkerlyk verdedigde, en zig, eerſt zesentwintig dagen na het openen der loopgraaven, by verdrag, overgaf, op den elfden van Wynmaand. Het platte Land omtrent deeze Veſting was zo kaal gegeten, dat 'er geen Leger zou hebben konnen beſtaan; waarom het ontzet agterblyven moeſt (c). Ook was Koning Willem reeds naar Holland vertrokken, eer het beleg van Charleroi ondernomen werdt. Hy bewoog de Staaten, in Wynmaand, tot een beſluit, om vyftienduizend man aan te werven, tegen den volgenden veldtogt. Ook vondt men geraaden, 1693.

Charleroi verovert door de Franſchen.

(c) Feuquieres Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* I. *p.* 168 & *ſuiv. Tom.* II. *p.* 88 & *ſuiv.* Daniel Journal, *p.* CLXVIJ-CLXIX. Tindal *Vol.* II. [or XVII.] *p.* 412—423. Burnet *Vol.* II. *p.* 112.

1693. den, 's Lands zeemagt merkelyk te verſterken. Koning Willem, langer dan eene maand op goeden wind gewagt hebbende, ſtak, eindelyk, op den zevenden van Slagtmaand, uit de Maaze, in zee, en tradt, den volgenden dag, te Harwich, aan land (*d*). De beide Legers in de Spaanſche Nederlanden hadden, reeds te vooren, het veld verlaaten. In Hooimaand deezes jaars, was 'er, op den naam des Konings van Spanje en der Staaten der Vereenigde Nederlanden, een Verdrag geſlooten, met de Staaten van Doornik en het Doornikſche: waarby deezen zig verbonden, om meer dan agthonderdduizend guldens, wegens agterſtallen der brandſchattingen ſedert den aanvang des oorlogs, te betaalen (*e*).

Verdrag met Doornik wegens de brandſchattingen.

III. De veldtogt in de Nederlanden was niet gelukkig uitgevallen voor de Bondgenooten; die, ter zee, geenen beteren ſpoed gehad hadden. De Engelſche en Staatſche Vlooten waren, by tyds, in zee geſteken, en kreegen, eerlang, laſt om de Koopvaardyvlooten van beide de volken te geleiden en te beveiligen. De Engelſche Admiraal *George Rook* zonderde zig, in Zomermaand, met drie-entwintig Engelſche en Staatſche Oorlogsſchepen, af van het gros der Vloote, om een groot getal Koopvaardyſchepen, naar verſcheiden' havens in Spanje, en naar de Levant te geleiden. Een ſterke voorwind bragt hem, eerlang, op de hoogte van Kaap S. Vincent, daar

Zeegevegt op de hoogte van Kaap S. Vincent.

(*d*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 448.
(*e*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 329.

daar hy eerſt een gedeelte en daarna de gantſche Franſche Vloot onder den Graave van Tourville, tagtig zeilen ſterk, in den mond liep. Men hieldt, terſtond, krygsraad, en beſloot, op 't aanhouden van den Vice-Admiraal van der Goes, 't gevegt te ſchuwen, en den vyand, in de haven van Faro, S. Lucar of Kadix, te ontwyken. Doch omtrent zes uuren in den avond van den zeventienden van Zomermaand, haalden de Franſche Admiraal en Vice-Admiraal der blaauwe vlagge drie van de agterſte en minſt bezeilde Staatſche ſchepen in, met twee van welken, gevoerd door de Kapiteinen *Schryver* en *van der Poel*, zy, terſtond, in een hevig gevegt raakten, welk vyf uuren duurde. De twee Staatſche Kapiteins ſloegen eerſt tegen elf, en daarna tegen zeven vyandlyke ſchepen; doch werden, eindelyk, overmand zynde, genoodzaakt, zig over te geeven. Zy hadden zig zo lang en hardnekkiglyk geweerd, dat de Franſche Admiraal den Kapitein Schryver, naderhand, vraagde, *of hy een menſch ware, of een duivel?* De Franſchen zogten zig, midlerwyl, meeſter te maaken van de Koopvaardyſchepen, die hun, ten getale van omtrent dertig, in handen vielen. Doch omtrent vyftig anderen werden, ten deele, door den vyand vernield, ten deele, door 't ſcheepsvolk zelf in den grond geboord, op dat 'er de Franſchen zig niet mede verryken zouden. Rook was, ondertuſſchen, met het overſchot der Oorlogs- en Koopvaardyvloote, gezeild naar Madera, en van daar naar de havens van Ier- 1693.

1693. land, alwaar hy, omtrent het midden van Oogſtmaand, te rug kwam. Tourville volgde Rook niet naar Madera; maar hieldt de Spaanſche kuſten in geduurige onruſt, verbrandende verſcheiden' Engelſche en Hollandſche ſchepen, in de havens van Mallaga, Alikante en andere Spaanſche Plaatſen in de Middellandſche zee. Tegen 't uitgaan van den Herfſt, keerde hy te rug naar Toulon, hebbende, in deezen togt, der Engelſche en Hollandſche Koopvaardye groot nadeel toegebragt (*f*). In Hooimaand, hadden drie Franſche Oorlogsſchepen en een Kaaper van S. Malo zig meeſter gemaakt van agtendertig ſchepen, in Holland, op de Walviſchvangſt, uitgezonden. De ſchade, die de Kaapers van S. Malo den Engelſchen en Staatſchen Koopvaarderen, van tyd tot tyd, aandeeden, bragt de Bondgenooten tot het beſluit, om deeze Stad te bombardeeren: 't welk, tegen 't einde van Slagtmaand, ondernomen werdt. Vyfentwintig bombardeergaljoots en eenige andere vaartuigen vertoonden zig voor de Stad, die, vier dagen agtereen, gebombardeerd werdt; waardoor egter ſlegts weinige huizen en een gedeelte van de Stads muur om verre raakten. Sommigen ſchryven, dat men zig, om de Stad te beſchadigen, ook bediende, van een dier vuurwerken, welken *helſchen* genoemd werden, en die Gianibelli, voor ruim

Hollandſche Walviſchvangers veroverd.

S. Malo gebombardeerd, door de Bondgenooten.

(*f*) Sommier Verbaal van de Expeditie in 1693. *MS.* Forbin Memoir. *Tom.* I. *p.* 339. Daniel Journal, *p.* CLXXIII. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 427—435.

ruim eene eeuw, hadt uitgevonden, om Parmas ſchipbrug over de Schelde te vernielen (*g*). Doch men merkt aan, dat dit vuurwerk in S. Malo thans geene andere ſchade deedt, dan dat het den meeſten huizen de glazen inſloeg, eenigen van dak ontblootte, en anderen deedt waggelen. De Ingenieur, die 't beſtier over dit vuurwerk hadt, zig niet ſpoedig genoeg hebbende konnen bergen, kwam, ongelukkiglyk, aan zyn einde (*h*). 1693.

Verdrag met Zweeden.

Sedert het jongſte Verdrag met Zweeden van den jaare 1691, hadden de Staatſche Oorlogsſchepen verſcheiden' Zweedſche Koopvaarders genomen, die op Frankryk handelden. Karel de XI. vorderde, deswege, vergoeding (*i*). 't Liep aan tot in Slagtmaand, eer *Walraven*, *Baron van Hekeren*, der Staaten Gevolmagtigde aan 't Hof te Stokholm, met den Koning overeenkwam, dat men hem zekere ſchepen en goederen te rug geeven, of 't beloop derzelven, in geld, vergoeden zou (*k*).

V. Krygsbedryven in Duitſchland.

In Duitſchland, waren de Franſchen, volgens hunne gewoonte, dit jaar, wederom vroeger in 't veld verſcheenen, dan de Bondgenooten; die een Leger, onder den Keurvorſt van Saxen, den Landgraaf van Heſſen en den Prins van Baden, byeentrokken. De *Mark-*

(*g*) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 79.
(*h*) DANIEL Journal, *p.* CLXXIIJ, CLXXIV. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 466.
(*i*) Reſol. Holl. 1 *July* 1 *Aug.* 1693. *bl.* 230, 359.
(*k*) Notul. Zeel. *van* 1692. *bl.* 127. *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 332.

1693. *Markgraaf van Chamilly* toog, omtrent het midden van Bloeimaand, te Filipsburg, over den Ryn; en berende Heidelberg, zonder eenigen tegenſtand ontmoet te hebben. De Maarſchalk de Lorges volgde hem op de hielen, met een groot deel des Franſchen Legers, welk onder den Daufyn ſtondt. De Stad werdt, terſtond, ingenomen, op den twintigſten, en 't Kaſteel gaf zig, den volgenden dag, over, by verdrag. De Lorges dwong, daarna, den Prins van Baden, om van Legerplaats te veranderen. Drie dagen laater, zogt hy de Nekker over te trekken, om hem op nieuws aan te taſten: doch de Prins noodzaakte hem, met verlies van duizend, of, volgens de Franſchen, van vier- of vyfhonderd man, te rug te keeren. Het Wurtembergſche werdt, ſedert, deerlyk, afgeloopen, door de Franſchen. De Daufyn, zig daarna aan 't hoofd van 't Leger geſteld hebbende, bezogt wederom, of 'er kans ware, om den Prins van Baden, met eenig voordeel, aan te taſten. Doch de Prins hadt zig, te Heilbron aan de Nekker, zo voordeelig gelegerd, dat hy niet dan met het uiterſte gevaar kon aangevallen worden. Ook liet hy zig niet lokken uit zyne verſchanſingen. De Daufyn keerde, in Oogſtmaand, reeds wederom naar Verſailles. Voorts, viel 'er, in Duitſchland, niets meer voor van belang, geduurende den tegenwoordigen veldtogt (*l*). De kryg tegen de Turken was,

in Hongarye.

(*l*) DANIEL Journal, *p.* CLXIX, CLXX. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII] *p.* 423—425.

was, dit jaar, ook flaauwelyk gevoerd. De Keizerſchen bemagtigden eene of twee Vestingen van klein belang. Doch hunne onderneemingen op Belgrado en Peter-Waradyn mislukten (*m*). 1693.

De Maarſchalk van Noailles, die 't Franſche Leger in Katalonie geboodt, ſloeg, op 't einde van Bloeimaand, het beleg voor Roſes, welk, ten zelfden tyde, te water, door den Graave d'Eſtrées, benaauwd werdt. De Plaats ging, agt dagen na 't openen den loopgraaven, over, by verdrag. Hierby bepaalden zig, dit jaar, de krygsbedryven in deezen oord (*n*). in Katalonie.

Maar in Italie viel meer te doen. De Hertog van Savoje, van zyne ſleepende ziekte genezen zynde, ſtelde zig aan 't hoofd van een Leger, welk dat van den Maarſchalk de Catinat verre overtrof, in manſchap. Men beſloot, eerlang, de Franſchen te verdryven uit Savoje en Piemont, en zig, ten dien einde, meeſter te maaken van Pignerol en van Caſal. Caſal werdt, eenen tyd lang, geblokkeerd gehouden. De Hertog maakte zig, ſtormenderhand, meeſter van de ſterkte S. George, en ſloeg, daarna, met het gros des Legers, het beleg voor Pignerol. De Sterkte S. Brigitte, die deeze Stad dekte, werdt eerſt aangetaſt en veroverd; doch deeze overwinning koſtte den Bondgenooten zo veel volks, dat men, ſedert, niet wiſt, of men 't beleg van Pi- en in Italie.

(*m*) Heiss Hiſt. de l'Empire, *Tom.* III. *p.* 247.
(*n*) Daniel Journal, *p.* CLXX.

1693. Pignerol voortzetten, of de Stad alleenlyk bombardeeren zou. Terwyl hierover beraadslaagd werdt, trok Catinat, eene merkelyke verſterking van volk bekomen hebbende, op, door de valeije van Suza; 't welk den Hertog zo bevreesd maakte voor Turin, dat hy, eenige bomben hebbende doen werpen in Pignerol, en de Veſtingwerken van S. Brigitte hebbende doen ſpringen, opbrak met het Leger, en zig, omtrent het einde van Herfſtmaand, by Marſaille nederſloeg. Catinat trok ook derwaards, en hier viel, op den vierden van Wynmaand, een veldſlag voor, waarin de regter vleugel van 't Leger der Bondgenooten, onder den Hertoge, en de middeltogt, onder Prinſe Eugenius, de Franſchen, tot drie maalen toe, deeden deinzen. Doch het vyandelyk voetvolk viel dat der Bondgenooten, daarna, aan, van ter zyde en van agteren, en bragt het, eerlang, in wanorde aan 't wyken. De Hertog van Schomberg, de Engelſche manſchap aanvoerende ten ſtryde, kreeg hier eene wonde in de dye, waaraan hy, na weinige dagen, overleedt. 't Gevegt duurde omtrent vier uuren. De Franſchen behielden het ſlagveld, ſchoon zy zelven erkenden, dat de zege hun op veel bloeds te ſtaan kwam; doch 't verlies was merkelyk grooter, aan de zyde der Bondgenooten. De blokkeering van Caſal werdt, terſtond hierna, opgebroken. Ook namen de Franſchen verſcheiden' Sterkten in, die door de Bondgenooten verlaaten waren, en in welken zy veel buits bekwamen.

men. Dus ongelukkig liep de veldtogt in Italie ten einde (*o*). 1693.

VI. Beginſels eener Vrede-handeling.

Doch terwyl de Franſche wapenen, dit jaar, overal, beide ter zee en te lande, voorſpoedig geweeſt waren, werdt Frankryk inwendig gedrukt, door eene aanhoudende duurte der leevensmiddelen, veroorzaakt, door een dubbel misgewas van graanen, en eenen zeer ſchraalen Wynoogſt. De Koning deedt zyn beſt, om de elende der behoeftigen te verligten, zo veel hem mogelyk ware. De vermaarde Jan Bart geleidde eene Vloot ſchepen, in Zweeden en Deenemarke met Kooren bevragt, veiliglyk, in de havens van Frankryk. Doch 't gebrek was, aan veele oorden, zo groot, dat menigten van menſchen ſtierven van honger. 't Volk in 't algemeen haakte, derhalve, naar vrede. De Koning zelf deedt eenige poogingen, om 'er de Bondgenooten toe over te haalen (*p*), op voorwaarden, welken hy redelyk hieldt. In Hooimaand, ſchreef hy aan den Graave d'Avaux, die thans, van zynen wege, handelde aan 't Zweedſche Hof, op wat voet hy voorhadt zig te verdraagen, met alle de Mogendheden, die met hem in oorlog waren, en byzonderlyk, met den Keizer, en het Duitſche Ryk (*q*). Ook waren de Keizer en de Koning van Spanje, door den

(*o*) Feuquieres Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* II. *p.* 102. Daniel Journal, *p.* CLXX—CLXXIJ. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 425—427.

(*p*) Burnet *Vol.* II. *p.* 110, 111. Tindal *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 436.

(*q*) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 33.

1693. den tegenwoordigen Paus, Innocent den XII, reeds voor eenigen tyd, vermaand, om vrede te maaken met den Koning van Frankryk; hoewel deeze vermaaningen vrugteloos waren uitgevallen (r). Doch Lodewyk de XIV. liet het hierby niet. Hy bragt te wege, dat de Deenſche Gezant te Londen laſt kreeg van den Koning, zynen Meeſter, om den Koning van Groot-Britanje een ontwerp eener algemeene Vrede voor te ſlaan, welk hierop uitkwam. „ De Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Verdragen zouden onderhouden worden: de Koning van Frankryk zou Roſes, Belver en al wat hy, in deezen oorlog, meer in Katalonie veroverd hadt afſtaan aan den Koning van Spanje. Om in de Nederlanden eenen voormuur te maaken, die den Staaten alle ongeruſtheid beneemen mogt, zou hy Bergen in Henegouwen en Namen te rug geeven, in den ſtaat, waarin deeze Steden tegenwoordig waren, en Charleroi doen ſlegten. Ook wilde hy het Verdrag van Koophandel met de Staaten herſtellen, op den voet van dat van Nieuwmegen. Huy zou den Biſſchop van Luik worden ingeruimd, dien men, uit het platte Land van Luxemburg, ook vergoeding bezorgen zou, voor Dinant en Bouillon. En op dat de Staaten, of eenige andere Mogendheden niet bedugt mogten zyn, dat de Koning voorhadt, de grenzen zyns gebieds uit te breiden naar den kant der Neder-

Voorſlag van wege Frankryk.

(r) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 13, 16, 24.

„ derlanden, ſtondt hy toe, dat de Neder- 1693.
„ landen, in geval de Koning van Spanje,
„ zonder kinderen, overleedt, bezeten wer-
„ den, door den Keurvorſt van Beieren, mids
„ de Keizer hierin, insgelyks, bewilligde."
Omtrent Groot-Britanje, hadt de Koning van Frankryk, die Jakob den II., tot hiertoe, voor wettigen Koning gehouden hadt, zig nog niet verklaard: doch de Deenſche Gezant maakte zig ſterk, dat de Koning, zyn Meeſter, middel zou vinden, om Groot-Britanje te doen begrypen in de Vrede: 't welk, ſchoon 't niet duidelyk gezeid werdt, klaar genoeg bleek, niet te konnen geſchieden, zonder dat Frankryk Willem en Maria erkende voor Koning en Koninginne: alhoewel d'Avaux zig, omtrent deezen tyd, aan 't Zweedſche Hof, verluiden liet, dat de Koning, zyn Meeſter, eenige voldoening verwagtte voor zyne Britanniſche Majeſteit, waardoor hy Koning Jakob verſtondt; daarby voegende, dat Frankryk zelf niets van Engeland te vorderen hadt, dan het wedergeeven der veroverde Franſche Plaatſen in Amerika (*s*). De voorſlag des Deenſchen Gezants, van welken wy ſpreeken, geſchiedde in Wintermaand (*t*), en derhalve, na 't einde van den tegenwoordigen ongelukkigen veldtogt. Evenwel vondt hy geenen ingang aan 't Engelſche Hof. De Koning oordeelde, dat Frankryk vernederd moeſt worden, om de ruſt van Europa te verzekeren, en hoop- wordt in Engeland van de hand geweezen.

(*s*) *Voiez* Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 4.
(*t*) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 39.

1693. te op eene gunſtige verandering van den ongeſtaadigen kans des oorlogs, waardoor de Nederlanden inzonderheid beter mogten konnen beveiligd worden, tegen de toekomende onderneemingen van het Franſche Hof. De voorſlag des Deenſchen Gezants werdt, derhalve, van de hand geweezen (*u*). In de Vereenigde Geweſten, zou men 'er meer ooren naar gehad hebben, zo het gezag van Koning Willem zo groot een' invloed niet gehad hadt op de raadpleegingen der Staaten; die, gewiſſelyk, in de aanbiedingen van Frankryk, alles vonden, wat zy, in de tegenwoordige omſtandigheden, begeeren konden. Ook moeſten zy en Koning Willem zig, naderhand, met min voordeelige voorwaarden van Vrede, genoegen laaten. Ondertuſſchen, hadt men, in den Haage, beſlooten, zig, niet zonder zyne Bondgenooten, te verdraagen met Frankryk (*v*).

VII. Verſchil tuſſchen de Geweſten, over de aanſtellinge van eenen eerſten Veldmaarſchalk.

Na 't overlyden van den Prinſe van Waldek, eerſten Veldmaarſchalk over de Legers van den Staat, was men, eenen tyd lang, in beraad geweeſt, over de vervulling van dit aanzienlyk Krygsampt. Sommige Geweſten, met naame Friesland en Stad en Lande, hadden verwagt, dat Prins Henrik Kaſimir van Naſſau, die, in 't jaar 1689, tot tweeden Veldmaarſchalk aangeſteld was, volgens gebruik, tot den rang van eerſten Veldmaarſchalk zou opgeklommen zyn. Doch de meeſte

(*u*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 436.
(*v*) Reſol. Holl. 20 *May* 1693. *bl.* 191.

te Geweſten begreepen, dat men, hierdoor, aan Friesland en Stad en Lande, van welke twee Geweſten Prins Henrik Kaſimir Stadhouder was, te veel gezags geeven zou over de Krygsmagt van den Staat. Men beſloot dan, op den zevenden van Herfſtmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, met meerderheid van ſtemmen, en tegen de uitdrukkelyke verklaaring van Friesland, den *Hertog van Holſtein-Ploen*, in de plaats van den Prinſe van Waldek, aan te ſtellen tot Veldmaarſchalk (*w*): waaruit klaarlyk bleek, dat men voorhadt, deezen den rang toe te ſtaan, boven den Prinſe Henrik Kaſimir. De Staaten van Friesland, zeer te onvrede over dit beſluit, zonden Gemagtigden naar den Haage, om 'er over te klaagen, midsgaders, over de werving van vierduizend Zwitſers, van drie Regementen te paarde en van een Regement dragonders, door de algemeene Staaten, onlangs, ondernomen, zonder behoorlyke bewilliging der Geweſten. Zy hadden zelfs laſt, om te verklaaren, dat Friesland niet gezind was, in eenige gemeene laſten te bewilligen, zo deeze bezwaarniſſen niet werden weggenomen. Ook moeſtenze bekend maaken, dat de Staaten van Friesland den Hertog van Holſtein-Ploen, die nooit in 's Lands dienſt geweeſt was, niet voor wettigen Veldmaarſchalk erkennen, noch gedoogen zouden, dat hem, in deeze hoedaanigheid, eenige wed-

1693.

waartoe de Hertog van Holſtein-Ploen verkooren wordt.

(*w*) Reſol. Holl. 17 *Sept.* 1693. *bl.* 419.

1693. wedde, op den Staat van oorloge, betaald wierdt (x). Doch de poogingen van Friesland waren vrugteloos. De Hertog behieldt het Veldmaarſchalkſchap, en den rang, dien de Vorſt van Waldek bekleedt hadt. De algemeene Staaten verklaarden, om die van Friesland eenig genoegen te geeven, in de Lente des jaars 1695 „ dat zy, voortaan, tot geene belaſtingen beſluiten zouden, voor 'er, „ door de Geweſten, volgens de Unie, behoorlyk, in bewilligd was: en dat zy, door „ 't aanſtellen van den Hertoge van Holſtein-„ Ploen tot Veldmaarſchalk, niet beoogd „ hadden, iet omtrent den rang der Veld-„ maarſchalken te beſliſſen (y)."

VIII. Toebereidſels ten oorloge, in Engeland en hier.

In Engeland en in de Vereenigde Gewesten, was men, geduurende den Winter en het volgende voorjaar, bezig met het maaken van toebereidſels, tot den aanſtaanden krygstogt ter zee en te lande. Koning Willem

1694. hieldt, in den aanvang des jaars 1694, te Londen, een mondgeſprek met den Prinſe van Baden, die een' keer naar Engeland gedaan hadt. Hier werden eenige beweegingen van den veldtogt geregeld (z). De Koning, daarna, eenige verandering gemaakt hebbende, in de Amptenaars der Kroone, ſtak, volgens zyne jaarlykſche gewoonte, in 't midden van Bloeimaand, wederom, over, naar Holland, land-

Koning Willem komt herwaards.

(x) Reſol. Gener. *Lunæ* 4 *Jan.* 1694. *bl.* 9. Secr. Reſol. Friesl. 22 *Sept.* 1693. *by* COSTERUS Hiſt. Verhaal, *Bylaag. bl.* 455.

(y) Reſol. Holl. 26 *Maart* 1695. *bl.* 128.

(z) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 467.

landde, den zeventienden, in de Maaze, en kwam, nog voor middernagt, in den Haage aan. Weinige dagen daarna, begaf hy zig naar 't Loo, daar hy zig, eenigen tyd, met de jagt, verluſtigde (*a*). 1694.

De vereenigde Engelſche en Staatſche Vlooten waren, dit voorjaar, eerder in zee geſteken dan men den veldtogt in de Spaanſche Nederlanden hadt konnen openen, onaangezien eenige Oorlogsſchepen, onder *François Wheeler*, die eene Koopvaardyvloot geleidden naar de Straat, in Sprokkelmaand, veel geleeden hadden in eenen ſtorm, van welken zy, op de hoogte van Gibraltar, beloopen waren. 't Schip van Wheeler was zelf te gronde gegaan, en verſcheiden' andere Oorlogs- en Koopvaardyſchepen geſtrand: welk lot, onder anderen, twee ryke Hollandſche Koopvaardyſchepen getroffen hadden. Maar twee Staatſche Oorlogsſchepen hadden zig, gelukkiglyk, gebergd, in de haven van Kadix. Doch de ſchade, aan de Engelſche ſchepen geleeden, was ſpoedig geboet: hebbende den Koning laſt gegeven, om de ſchepen, die op ſtapel ſtonden, in alleryl, af te timmeren (*b*). De vereenigde Vlooten, derhalve, by tyds, in zee geraakt zynde; zogt men de Franſche Vloot te beſluiten, in de haven van Breſt, en toen dit niet gelukken wilde, uit te lokken tot eenen zeeſlag. Doch de vyand ontweek den ſtryd, en zeilde naar de Middellandſche zee, Krygsbedryven te water.

(*a*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 471.
(*b*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 466.

1694. zee, alzo Koning Lodewyk beſlooten hadt, 't geweld zyner wapenen, dit jaar, meeſt tegen Spanje te wenden. De Engelſche Admiraal Ruſſel volgde hem derwaards, met het grootſte deel der vereenigde Vloote, terwyl eenige ſchepen uit dezelve een getal van vyfenvyftig Franſche Koopvaarders, die in Bertram baai lagen, overvielen, en grootendeels vernielden; de twee Oorlogsſchepen, die dezelven geleidden, jaagende tot digt onder de klippen, alwaar zy, wat laater, verbrand werden. Doch negenentwintig Engelſche en Staatſche Oorlogsſchepen, daarna, onder den Admiraal *Berkelei*, uit de vereenigde Vloote, afgezonden, ondernamen eerſt Breſt, en toen eenige andere Franſche Zeehavens te bombardeeren, met min voorſpoedigen uitſlag. Het vereenigd Esquader, verzeld van een groot getal ligte Fregatten, branders, bombardeergaljoots en eenige andere vaartuigen, kwam, den zeventienden van Zomermaand, ten anker, tuſſchen Bertram-baai en Kamaret, een' kleinen uithoek in den mond der riviere van Breſt, terwyl de Franſchen, uit verſcheiden' Sterkten langs den oever, vinnig vuur gaven op de naderende ſchepen. 't Voorneemen was, hier te landen: waartoe een Zoon van Revixit van Naarſen, Vroedſchap van Rotterdam, al ſedert drie jaaren, eenige voorſlagen gedaan hadt (*c*). Doch de vermaarde Ingenieur Vauban hadt Breſt, op 's Konings laſt, zo wel verſterkt en voorzien, dat

Landing by Breſt.

(*c*) *Uit* verſcheiden' van zyne eigenhandige Brieven.

dat men, de gelegenheid der Plaatſe nader onderzoekende, in twyfel ſtondt, of men de onderneeming niet behoorde te laaten vaaren. De Engelſche Generaal Talmaſch, die de Landſoldaaten geboodt, dreef egter ſterk, dat men de Plaats behoorde aan te taſten. Vauban hadt, kort te vooren, den Koning van Frankryk geſchreeven „ dat zyne Maje„ ſteit voor Breſt niet bekommerd behoefde „ te zyn; dat de verwelffels onder 't Kaſteel „ de kragt der bomben konden wederſtaan; „ dat hy negentig mortieren en driehonderd „ ſtukken geſchuts, op bekwaame plaatſen, „ geſteld hadt; dat alle de ſchepen buiten 't „ bereik der vyandlyke bomben lagen; dat „ het Krygsvolk in goeden ſtaat was, en „ beſtondt, uit vierduizend man geregelde „ troepen, driehonderd edelluiden en drie„ honderd bombardiers: waarby, nog on„ langs, een regement dragonders gekomen „ was." Maar Talmaſch was, zo ſommigen ſchryven, in den waan, dat 'er, in 't geheel geene troepen in Breſt lagen. Men ondernam dan de Landing, op den agttienden van Zomermaand. Om dezelve te begunſtigen, zeilden agt Engelſche en Staatſche Oorlogsſchepen de baai in; die vinnig beſchooten werden uit de vyandlyke mortieren, van de batteryen, die men, te vooren, niet ontdekt hadt. De *Markgraaf van Carmarthen*, die 't bevel over de agt ſchepen hadt, bleef den vyand niet ſchuldig met ſchieten. Talmaſch was, midlerwyl, met omtrent negenhonderd man, geland: doch werdt wel haaſt te rug gedree- 1694.

1694. ven naar de boots, die, grootendeels, met de ebbe, welke toen juist viel, aan den grond raakten; zo dat de knegten of gevangen, of gedood werden. Talmasch zelf kreeg hier eene wonde in de dye, waaraan hy, na verloop van weinige dagen, overleedt. Weinig meer dan honderd man kwam 'er te regt van de negenhonderd, die geland waren. De Oorlogsschepen, die ook omtrent vierhonderd man verlooren hadden, werden genoodzaakt, wederom zee te kiezen. Een Staatsch Oorlogsschip van dertig stukken, aan den grond geraakt zynde, viel den vyand in handen. Men schreef het mislukken deezer onderneeminge toe, aan het uitlekken van dezelve, eenige maanden voor zy in 't werk gesteld werdt: 't welk den vyand op zyne hoede hadt doen zyn (*d*).

Dieppe, Havre de Grace en Duinkerken gebombardeerd, door de Bondgenooten.

De vereenigde Vlooten zeilden, eerlang, van Brest naar Dieppe, dat, op den twee- en drie-entwintigsten van Hooimaand, gebombardeerd werdt. De brand, die, aan verscheiden' oorden, ontstaan was, noodzaakte de ingezetenen, en de bezetting zelve de Stad te verlaaten; die, meent men, ligtelyk, zou hebben konnen vermeesterd werden, zo de aanvallers geweeten hadden, wat 'er omging. Nu moest men zig te vrede houden met het verwoesten der meeste huizen, die egter meest van hout gemaakt waren, en eerlang van gebakken steen herbouwd werden (*e*). Van Diep-

(*d*) BURNET *Vol.* II. *p.* 130. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 473—477. DANIEL Journ. *p.* CLXXVIJ.

(*e*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII] *p.* 477. DANIEL Journal, *p.* CLXXVIIJ.

Dieppe, zeilde de Vloot naar Havre de Grace, waarin ook een goed getal van bomben geworpen werdt; hoewel de harde wind het naderen der bombardeergaljoots, meer dan eens, belettede. Men wil, dat hier niet boven de twintig huizen verbrand werden. In Herfſtmaand, ondernamen de vereenigde Vlooten het bombardeeren van Duinkerken: 't welk egter mislukte. Twee Vuurſchepen werden, by deeze gelegenheid, vrugteloos, en het eene, zelfs met merkelyk verlies aan de zyde der Bondgenooten, geſpild. Het bombardeeren der Franſche Zeeplaatſen, welk den gantſche Zomer duurde, hieldt de kusten in geduurige onruſt. Veelen hielden deeze wyze van oorloogen voor te wreed en onmenſchelyk; doch anderen verſtonden, dat de Franſchen, door het bombardeeren van Genua, en door het afloopen van geheele Landſtreeken, die onder brandſchatting zaten, verdiend hadden, op zulk eene wyze, te worden aangetaſt (*f*). 1694.

Agt Staatſche Oorlogsſchepen, eene Graanvloot, die, uit de Ooſtzee, naar Frankryk wilde, veroverd hebbende, werden, den negentienden van Zomermaand, op de hoogte van Texel, aangetaſt, door zes Franſche Oorlogsſchepen, onder Jan Bart, wien 't gelukte, drie Staatſche ſchepen te overweldigen, de overigen te doen wyken, en de Koopvaardyvloot, veilig, te brengen in de havens van Duin- Jan Bart herneemt eene Franſche Graanvloot.

(*f*) TINDAL *Vol.* II, [*or* XVII.] *p.* 478, 479. DANIEL *Journal, p.* CLXXVIII.

1694. Duinkerken, Havre de Grace en Dieppe (g).

IX. Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden.

De veldtogt in de Spaanſche Nederlanden werdt, dit jaar, laat geopend, en eindigde, zonder dat 'er iet voorviel van belang. Het Leger der Bondgenooten, leggende omtrent Mont S. André, beſtondt uit eenendertigduizend paarden en dragonders, en eenenvyftigduizend knegten, behalve nog omtrent zevenduizend man, die, onder den *Graave Thiant*, by Gend lagen. Het Franſche Leger, onder den Daufyn, was omtrent zo ſterk in manſchap; doch ſcheen ongezind, om uit de Legerplaats omtrent Huy op te trekken, zo lang de Bondgenooten by Mont S. André bleeven leggen. Den voorraad om Huy, eindelyk, verteerd zynde, zag de Daufyn zig, in Oogſtmaand, genoodzaakt, om van Legerplaats te veranderen. Koning Willem werdt, by tyds, onderrigt van 's vyands oogmerk, brak voor hem op, en maakte zig meeſter van een' voordeelige poſt op de Pieton, die de *Markgraaf van Harcourt* dagt in te neemen; doch alzo hier ſlegts voeder voor vier dagen te bekomen, en de vyand midlerwyl opgebroken was, vertoog hy, eerlang, naar Nivelle, en van daar naar Leſſines. Een groote hoop ruitery en knegten, onder den Keurvorſt van Beieren, afgezonden om zig meeſter te maaken van een' overtogt over de Schelde, welken ſtroom Koning Willem dagt over te trekken, om daarna, zo men meende, het be-

(g) DANIEL Journal, p. CLXXVIIJ.

beleg te ſlaan voor Duinkerken; vondt, tot zyne verwondering, dat de Franſchen reeds over de Schelde geraakt waren, en zig, ten getale van dertigduizend man, by Pont d'Espierres, zo wel verſchanſt hadden, dat men geenen kans zag, om hen, met hoop van voordeel, aan te taſten. De Daufyn hadt het Leger, in zes dagen, doen trekken, van Vignamont, over vyf rivieren, tot aan Pont d'Espierres, met zo veel ſpoed en orde, dat deeze optogt voor een zyner roemrugtigſte bedryven gerekend wordt. Hy verloor egter een groot getal van paarden: doch het dekken van Franſch Vlaanderen, daar de Bondgenooten ten minſte de Winterlegeringen betrokken zouden hebben, boette dit verlies ryklyk. Ook was Lodewyk de XIV. zo verheugd over deezen togt, dat hy 'er de Legerhoofden en ſoldaaten, regement voor regement, over bedankte, in eenen brief, die voor 't hoofd van 't Leger gelezen werdt. De Daufyn bleef, ſedert, met het gros des Legers, leggen omtrent Kortryk, en zondt manſchap af, om Yperen, Meenen, S. Wynoksbergen, Veurne en Duinkerken te beſchermen. Koning Willem, ziende dat 'er niets te verrigten viel in Vlaanderen, deedt Huy, in Herfſtmaand, belegeren, door den Hertoge van Holſtein-Ploen. De bezetting week terſtond in 't Kaſteel, welk hevig beſchooten werdt, en zig, tien dagen na 't openen der loopgraaven, overgaf, by verdrag, welk den agtentwintigſten getekend werdt. Hiermede eindig-

1694.

De Hertog van Holſteinploen verovert Huy.

1694. digde de veldtogt in de Nederlanden (*b*). Koning Willem, eenige weeken op 't Loo en in den Haage gefleeten hebbende, keerde, in Slagtmaand, naar Engeland te rug (*i*).

X. Krygsbedryven in Duitſchland.

In Duitſchland, was ook luttel voorgevallen. De Keizerſchen, onder den Prinſe van Baden, lagen omtrent Heilbron. De Lorges, met het Franſche Leger, over den Ryn getoogen zynde, ſcheen hem ſlag te willen leveren: doch Prins Lodewyk trok hem te gemoet: waarop hy afweek naar Wislok, over den Nekkar toog, en 't platte Land in deezen oord deerlyk afliep. De Keizerſchen maakten zig, ſedert, meeſter van Wislok, na een ſcherp gevegt, waarin driehonderd Franſchen en half zo veel Duitſchen ſneuvelden. De Lorges trok, daarna, wederom over den Rynſtroom te rug. De twee Legers lagen toen, eenen geruimen tyd, te loeren op elkanderen, zonder iet te verrigten. Eindelyk, toogen de Keizerſchen ook over den ſtroom. De Franſchen braken, op de eerſte tyding hiervan, op, en toogen naar Landau. De Prins van Baden volgde hen op de hielen, tot aan Weiſſenburg toe, zig, onder weg, van verſcheiden kleine Plaatſen in de Elzas meeſter maakende. Men verwagtte nu eenen veldſlag, of, ten minſte, dat de Keizerſchen de Winterlegeringen aan de linkerzyde des Rynſtrooms zouden betrokken hebben. Doch geen

(*b*) FEUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* I. *p.* 222, 290, 433. DANIEL Journ. *p.* CLXXVI. CLXXVII. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 480—482.

(*i*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 494.

geen van beide gebeurde. De Keizerſchen, 1694.
eenige Magazynen des vyands, en 't paarden-voeder, in deezen oord, bedorven, en eenen grooten buit van vee bekomen hebbende, keerden, na weinige dagen, over den Ryn te rug: waarmede de veldtogt in Duitſchland een einde nam (*k*).

In Piemont, werdt even weinig uitgevoerd. in Italie.
De Bondgenooten, in plaats van, gelyk men gedagt hadt, Caſal te belegeren, vergenoegden zig, met het inneemen van de Sterkte S. George. De Dalluiden behaalden eenig voordeel op de Franſchen, in de valeijen van Pragelas en S. Martin, en deeden eenen inval in het Dauphiné. Wyders, viel 'er niets voor, hier omtrent. De Koning van Frankryk hadt, reeds in 't voorleeden jaar, kort na den ſlag by Maſſaille, voorſlagen tot eene afzonderlyke Vrede laaten doen aan den Hertoge van Savoje (*l*): die dezelven, openlyk, van de hand geweezen hadt; doch, desonaangezien, in heimelyke onderhandeling bleef met het Franſche Hof. Aan welke onderhandeling voornaamlyk werdt toegeſchreeven, dat 'er, met het aanzienlyk Leger der Bondgenooten, in Italie, niet meer verrigt werdt (*m*).

Doch terwyl de Franſchen, in Italie, daar in Katazy zwakſt waren, den Hertog van Savoje, lonie.
door onderhandeling, zogten te brengen tot eene afzonderlyke vrede, zogten zy, in Ka-

ta-

(*k*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 487.
(*l*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 26, 31.
(*m*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 486.

1694. talonie, daar zy de meeſte magt hadden, den Koning van Spanje tot vrede te noodzaaken, door de wapenen. De Maarſchalk de Noailles trok, in Bloeimaand, over de Ter, langs welke, de Spanjaards, onder den *Hertoge van Escalone*, gelegerd waren. Hier viel, op den zevenentwintigſten, een bloedig gevegt voor, waarin de Spanjaards te kort ſchooten; en genoodzaakt werden te wyken. De Franſchen ſloegen, daarna, 't beleg voor Palamos, welk zig, den tienden van Zomermaand, op den elfden dag na 't openen der loopgraaven, aan hun overgaf. Toen werdt Gironne belegerd, en, nog voor 't einde der maand, ingenomen, by verdrag. Oſtalrik, eene kleine Stad met een Kaſteel, op den weg naar Barcelona, werdt, in Hooimaand, overmeeſterd door Noailles, die, ſedert, te rug gekeerd, het beleg ſloeg voor Kaſtelfollit; welk in drie dagen, aan hem overging, op den agtſten van Herfſtmaand. Escalone hadt, midlerwyl, Oſtalrik belegerd, en de Plaats zo vinnig aangetaſt, dat de Franſche Bevelhebber, *de la Reinterie*, reeds in beſprek getreden was over de voorwaarden der overgave, toen de aankomſt van Noailles de onderhandeling deedt afbreeken, en de Spanjaards noodzaakte, de Stad te verlaaten. Barcelona was nu de eenigſte ſterke Stad in Katalonie, die nog in de handen der Spanjaarden was; en deeze werdt thans gedreigd met eene belegering, te water en te lande. Doch de Engelſche Admiraal Ruſſel, die, gelyk wy te vooren hebben aangetekend, met eene Vloot Engelſche

en

en Staatſche Oorlogsſchepen, naar de Middellandſche zee gezeild was, verhinderde de uitvoering van deezen toeleg. De Franſche Vloot, onder den Graave van Tourville, bleef in de haven van Toulon leggen. De vereenigde Vloot overwinterde te Kadix, en hieldt de Franſche beſlooten, in de Middellandſche zee: 't welk gelegenheid gegeven hadt, tot het ontruſten der Franſche zeehavens, langs de kuſten van Bretagne en Normandye (*n*). 1694.

XI. Verdrag met de Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel.

De Bondgenooten waren, dit jaar, aan de meeſte oorden, wederom ongelukkig geweeſt, of hadden de zwaare koſten, tot de uitruſtingen ter zee en te lande vereiſcht, byna vergeefs, geſpild. De Keurvorſt van Saxen, die den Bondgenooten twaalfduizend man hadt bygezet, was in Bloeimaand deezes jaars getreden in 't Groot Verbond (*o*). De Koning van Groot-Britanje en de Staaten hadden, ten zelfden tyde, een nieuw Verdrag geſlooten, met Rudolf Auguſtus en Anthon Ulrich, Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel, waarby deezen zig verbonden hadden, den twee Mogendheden nog tweeduizend man te leveren, boven de drieduizend, die zy reeds van hun in dienſt hadden. De twee Mogendheden hadden ook beloofd, de Hertogen te zullen ondersteunen, in het voorſtaan hunner eiſchen op de Huizen van Zell en Hanover.

Doch

(*n*) Tindal *Vol.* II. [*or* XVII] *p.* 423, 482—486. Daniel Journal, *p.* CLXXIV—CLXXVI.

(*o*) Reſol. Holl. 26 *Juny* 1694. *bl.* 262.

1694. Doch by een afzonderlyk punt was verklaard, dat de Kroon van Groot-Britanje tot geenen daadelyken byſtand gehouden zou zyn, en ſlegts haar aandeel in de tweeduizend, niet in de drieduizend man, voldoen (*p*). Met den Landgraave van Heſſen-Kaſſel, was men ook overeengekomen, om de drie regementen, welken men van hem in dienſt hadt, nog eenigen tyd in dienſt te houden (*q*). De laſt des krygs werdt, derhalve, langs hoe zwaarder voor de Staaten. 't Gemeen begon, hier en in Engeland, ook te morren, dat men groote Legers onderhieldt, die ſlegts ſcheenen te dienen, om eenige maanden te velde te leggen, in 't gezigt des vyands, zonder dat 'er iet merkwaardigs voorviel. De gemoeden neigden, derhalve, allengskens tot vrede. Frankryk was ook zo t'eenemaal uitgeput, door de laſten des krygs, aan zo veele oorden tevens, dat de Koning, op 't einde des jaars, zynen onderdaanen, op nieuws, deedt hoopen, dat hy de Vrede zogt. Zelfs zondt hy eenige luiden van aanzien af, om heimelyk te onderſtaan, op wat voorwaarden, de Keizer of de Staaten zouden te beweegen zyn, tot het ſluiten eener afzonderlyke Vrede. De Staaten vaardigden Gemagtigden af naar Maaſtricht, daar de afgezondenen van 't Franſche Hof hun te kennen gaven, op wat voet, zy de handeling zouden willen beginnen. Doch men

Algemeen verlangen naar vrede.

Opening van de zyde van Frankryk.

(*p*) *Volez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 337.

(*q*) Reſol. Holl. 5 *Febr.* 1694. *bl.* 36.

men vondt de Franſche Volmagten zo bepaald, dat de byeenkomſt, terſtond, afgebroken wendt. De Franſchen gaven, daarna, voor, dat zy nimmer iemant afgezonden hadden, om voorſlagen van vrede te doen, en dat zulks ſlegts voorgegeven werdt, van de zyde der Bondgenooten, om 't volk in den waan te brengen, dat de oorlog op 't einde liep, alzo Frankryk, alomme, aanzoek deedt tot vrede. Midlerwyl, werden 'er, in Engeland en hier, verſcheiden' Geſchriften verſpreid, waarin beweerd werdt, dat de voorwaarden van Vrede, door Frankryk voorgeſlaagen, niet veiliglyk, konden aangenomen worden. Men bereidde zig ook, van wederzyde, tot het voortzetten des krygs (*r*). In Frankryk, ſtelde men ongewoone middelen in 't werk, om penningen te vinden, en onder anderen een hoofdgeld, welk, tot zes maanden na het ſluiten der Vrede, geheeven zou worden, en waarvan niemant, zelfs de Prinſen niet verſchoond bleeven (*s*). 1694.

XII. Verſchil met den Koning van Deenemarke, bygelegd.

De Staaten der Vereenigde Geweſten waren, voor eenigen tyd, wederom in geſchil geraakt met den Koning van Deenemarke, over 't aanhouden en neemen van wederzydſche ſchepen (*t*). De Koning hadt, hierop, in den aanvang deezes jaars, eenige Hollandſche Koopvaardyſchepen in beſlag genomen, onder voorwendſel, dat zy onvrye goederen voer-

(*r*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 482, 488—494.
(*s*) DANIEL Journal, *p.* CLXXIX.
(*t*) Reſol. Holl. 1 *July* 1693. *bl.* 246.

1694. „ ten, die de Dordrechtſche Sinode onbe-
„ ſliſt gelaaten hadt, op hun eigen oordeel,
„ niet zouden voorgeeven te zyn van zulk
„ een gewigt, dat, zonder dezelven, de Schrift
„ niet wel noch genoegzaam ter zaligheid
„ zou konnen verſtaan worden; doch zig,
„ omtrent deeze punten, gedraagen naar de
„ byzondere Kerken-ordeningen. Dat zy zig
„ van ongewoone en onſchriftuurlyke ſpreek-
„ wyzen zouden onthouden: ook van zulke
„ toepaſſingen der Profeetſien, die misnoe-
„ gen en opſchudding zouden konnen ver-
„ oorzaaken: of, zo iemant het tegendeel
„ overkwame, zou hy zulk eene verklaaring
„ by zyne woorden moeten voegen, waaruit
„ bleek, dat hy niet afweeke van de Leere
„ der Hervormde Kerke. Dat de Hoogleer-
„ aars, in 't byzonder, zig zouden wagten
„ van voorſtellingen, die den Studenten aan-
„ leiding zouden konnen geeven, om de ver-
„ borgenheden des Chriſtelyken Geloofs te
„ behandelen naar de regels der Filozoofie,
„ en alles te verwerpen, waarvan de reden
„ niet zo duidelyk voorkwam, als van enkel
„ natuurlyke zaaken; alzo, hierdoor, 't Ge-
„ loof eerlang ſchipbreuk lyden, en de Kerk
„ in de uiterſte verwarring geraaken zou kon-
„ nen. Dat men, in het beroepen van Pre-
„ dikanten, alleen zou zien op Perſoonen,
„ die ſtigtelyk in leer en leeven, en van een'
„ gemaatigden en vreedzaamen aart waren.
„ Dat alle deeze punten den Hoogleeraa-
„ ren en Predikanten zouden voorgehou-
„ den worden, op datze 'er zig naar gedroe-
„ gen

„ gen (*w*)." Van dit Beſluit werden Afdruk- 1694.
ſels gezonden aan alle Overheden en anderen, die iet, in 't beroepen van Predikanten, te zeggen hadden; en laſt kreegen, om, zo veel mogelyk ware, de hand te houden aan de ſtipte naarkominge van het zelve (*x*). Sedert, bedaarde de hevigheid der twiſtende partyen, allengskens. De gemaatigdheid en vreedzaamheid, de weg tot bevordering geworden zynde, kwamen veelen Leeraaren bekoorlyker voor, dan zy plagten.

In Zomermaand deezes jaars, was de Raadpenſionaris Heinſius, wederom, voor vyf jaaren, aangenomen, tot het gewigtig ampt, welk hy bekleedde: op dezelfde voorwaarden, welken hy, voorheen, bedongen hadt (*y*).

XIV. Maria, Koningin van Groot-Britanje ſterft. 1695.

Terwyl men, in Engeland en hier te Lande, nieuwe toebereidſels ten oorloge maakte, tegen de volgende Lente, werdt Koningin Maria, die Groot-Britanje, verſcheiden' jaaren agtereen, in 't afzyn van den Koning, haaren Gemaal, loffelyk geregeerd hadt, overvallen van de kinderpokjes, die haar, binnen weinige dagen, uit het leeven rukten, op den zevenden van Louwmaand, ten een uur des morgens, in het drie-endertigſte jaar haars ouderdoms. Zy werdt, in Engeland, en zelfs in de Vereenigde Geweſten, van grooten en kleinen, opregtelyk betreurd. De Koning was zo getroffen van haaren dood, dat hy, verſchei-

(*w*) Reſol. Holl. 18 *Decemb.* 1694. *bl.* 598.
(*x*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 341.
(*y*) Reſol. Holl. 18 *Juny* 1694. *bl.* 228.

1695. ſcheiden' weeken, buiten ſtaat was, om zig met zaaken van gewigt bezig te houden (z). De Prinſes Anna was, ſedert eenen geruimen tyd, in de ongunſt gevallen van den Koning, en van de Koninginne, haare Zuſter; doch zy verzoende zig, terſtond na de dood der Koninginne, met den Koning (a) Sommigen ſchryven, dat de Graaf van Portland de eenigſte was, die deeze verzoening zogt tegen te houden. Ook wil men, dat zy ſlegts uitwendig geweeſt is, en dat zyne Majeſteit zig nimmer bekommerde, dat aan de Prinſeſſe eenige wezenlyke blyken van agtinge betoond werden (b). En deeze koelheid ſchynt een der eerſte grondſlagen geweeſt te zyn van den afkeer, dien de Prinſes, in laater' tyd, op den Troon van Groot-Britanje verheeven zynde, van den Koning en van 's Konings maatregels en vrienden betoond heeft.

Koning Willem ſteekt over naar Holland.

Het afſterven en de begraafenis der Koninginne, en het regelen der Regeeringe van Groot-Britanje, in 's Konings afzyn, hieldt zyne Majeſteit langer in Engeland op, dan men verwagt hadt. 't Liep aan tot diep in Bloeimaand, eer hy herwaards overſtak. Hy landde, den vierentwintigſten, in de Oranje-Polder, en kwam, nog dien zelfden avond, in den Haage (c), van waar hy zig, na een kort verblyf (d), begaf naar het Leger der Bond-

(z) BURNET *Vol.* II. *p.* 136. TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 500—504.
(a) TINDAL *Vol* II. [*or* XVII.] *p.* 510.
(b) Gedrag van de Hertogin van Marlbor. *bl.* 118, 119.
(c) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 69.
(d) Reſol, Holl. 26 *May* 1695. *bl.* 220.

Bondgenooten, welk toen, te Gend, byeen- 1695.
getrokken was.

Men was nu overeengekomen, om het Leger in de Spaanſche Nederlanden in tweeën te verdeelen, en dus den vyand onzeker te houden van 't gene men dagt te ondernemen. De Krygsmagt van Frankryk overtrof hier, die der Bondgenooten niet meer: 't welk, in den jongſten veldtogt, duidelyk, genoeg gebleeken was. Ook hadt Lodewyk de XIV., in Louwmaand deezes jaars, zynen grootſten Veldheer, den Hertog van Luxemburg, verlooren. Hy was opgevolgd, door den *Maarſchalk van Villeroi*, die in Krygskunde verre beneden hem geſchat werdt. Koning Willem hadt, hierom, geoordeeld, dat de gelegenheid thans gunſtig was, om een beleg van aanbelang te onderneemen. De Biſchop van Munſter was, in Lentemaand, ook in 't Groot Verbond getreden, en hadt zig aan den Keizer, den Koning van Groot-Britanje en de Staaten verbonden, om, boven de drieduizend man, die hy den Ryke reeds verſchaft hadt, nog vierduizend man op de been te brengen, en, of naar den Rynkant, of naar de Spaanſche Nederlanden te zenden (*e*). Het Leger der Bondgenooten, verſterkt met deeze manſchap, overtrof dat des vyands verre in getal. De Franſchen hadden, om hunne Nederlanden te dekken, nieuwe Linien opgeworpen, tuſſchen de Schelde en de

XV. Opening van den veldtogt in de Spaanſche Nederlanden.

(*e*) Reſol. Holl 27 *Sept.* 1695. *bl.* 400. *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 337.

1695. de Leye; 't welk de Keurvorſt van Beieren, in Grasmaand, vergeefs, gezogt hadt te beletten (*f*). Doch de Bondgenooten hadden een gewigtiger werk voor. Hun Leger werdt, eerlang, verdeeld, en ſloeg zig, gedeeltelyk, tuſſchen Thielt en Deinze, in Vlaanderen, gedeeltelyk, op den weg van Bruſſel naar Dendermonde, in Brabant, neder. Het eerſte deezer twee Legeren ſtondt onder bevel van den Koning zelven, die den Prins van Vaudemont onder zig hadt: het ander onder dat van den Keurvorſt van Beieren, onder wien de Hertog van Holſtein-Ploen geboodt. Aan de Mehaigne, lag ook nog eenige Brandenburgſche, Luikſche en Staatſche manſchap, onder den Baron de Heide en den Graave van Berlo. Het hoofdleger des vyands onder de Villeroi lag by Leuze. Bouflers was, omtrent de Sambre, gelegerd, en Montal hadt zig, met eenige manſchap, nedergeſlaagen, tuſſchen Yperen en het Fort de Knokke, om agt te geeven, op de beweegingen van den Majoor-Generaal *Ellemberg*, die omtrent Diksmuiden lag. In 't begin van Zomermaand, kort na dat Koning Willem in 't Leger by Deinze gekomen was, trok Bouflers over de Sambre, naar den kant van Fleury, terwyl Villeroi over de Schelde toog, om den voorraad langs de linkerzyde deezer Riviere te verteeren. Koning Willem beval, hierop, den Graave van Athlone, met eenige Ruitery, uit het Leger onder den Keurvorſt van Beieren,

Beweegingen der wederzydſche Legeren

(*f*) DANIEL Journal, p. CLXXIX.

ren, te trekken naar het Graafſchap Namen, 1695.
om op de beweegingen van Bouflers te paſſen. Tot verſterking van dit Leger, zondt hy, in de plaats van de Ruitery onder Athlone, eenige Ruitery uit zyn eigen Leger derwaards, onder den *Markgraave de la Foreſt*, terwyl hy zelf opbrak met zyn Leger, en zig by Bekelaar nederſloeg. Van hier, zondt hy eene party uit op kondſchap, die twee vyandlyke partyen aantaſtte, en tot onder de wallen van Yperen wyken deedt. Villeroi zelf toog over de Leye, agter de Linien tuſſchen Meenen en Yperen, hebbende tienduizend man van zyn Leger afgezonderd, tot verſterking van Bouflers, die nu tot aan Pont d'Espierres was voortgetrokken. Koning Willem, den dertienden van Zomermaand, tegen den avond, 's vyands Linien bezigtigd hebbende, vondt Villeroi, agter dezelven, zo veilig gelegerd, dat hy ongeraaden vondt, hem aan te taſten. Nogtans, geliet hy zig, als of hy 't van zins ware, op dat hy den vyand onzeker zou houden van zynen waaren toeleg, en beweegen, om zyne meeſte magt herwaards te trekken. Ten deezen zelfden einde, trok ook de Keurvorſt van Beieren over de Schelde, en ſloeg zig neder te Kerkhoven, by Hauterive, tegen over de nieuwe Franſche Linien, tuſſchen de Schelde en de Leye, binnen welken, Bouflers genoodzaakt werdt te wyken. Weinige dagen laater, deedt de Koning het Fort de Knokke aantaſten door den Hertoge van Wurtemberg; bevel voerende over de manſchap, die

1695. by Diksmuiden lag, en over eenige andere, uit 's Konings Leger, derwaards gezonden. De Keurvorſt van Beieren deedt ook eenen loozen aanval op de nieuwe Linien. Men maakte nog andere beweegingen, om den vyand te misleiden, terwyl de manſchap die aan de Mehaigne lag, en met welke, de Graaf van Athlone zig, eerlang, vereenigde, bevel kreeg, om naar den kant van Namen te trekken (*g*).

De Bondgenooten belegeren Namen.

Tot hiertoe, hadt Koning Willem zynen toeleg bedekt gehouden, en 's vyands magt, grootendeels, gelokt naar eenen kant, op welken hy niets in den zin hadt. Doch tegen 't einde van Zomermaand, kreegen de Heide en Athlone bevel, om Namen te berennen. Athlone, verſterkt met de Brandenburgſche manſchap, ſloeg den weg op naar Charleroi, en liet den vyand nog in onzekerheid, of men 't op deeze Veſting gemunt hadt, of op Namen. Koning Willem, zyn Leger, midlerwyl, te rug gevoerd hebbende tot aan Rouſelaar, trok, van een ſterk geleide verzeld, naar den Maaskant. De Heide, aan 't hoofd der Staatſche en Brandenburgſche manſchap, legerde zig, tuſſchen de Maaze en de Sambre, voor Namen, op den derden van Hooimaand. Een andere hoop volks, de Plaats aan de zyde van Kondrotz beſluiten willende, kon 't niet uitvoeren, voor dat Bouflers zig, met eenige regementen Dragonders, ge-

(*g*) TINDAL *Vol.* II. [*or* XVII.] *p.* 96—99. FEUQUIERES Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* I. *p.* 290, 447.

geworpen hadt in de Stad, die, kort hierop, door het Leger onder den Keurvorſt van Beieren, zo wel als het Kaſteel, van alle zyden, beſlooten werdt. Koning Willem, ondertuſſchen, ook voor de Stad gekomen, verdeelde de Legerſteden; die, ter oorzaake van de gelegenheid van Namen aan de Maaze en Sambre, in drie hoofdkwartieren beſtonden. De Koning lag, langs de Sambre en Maaze, naar den kant van Brabant, hebbende onder zig drie-entwintig Bataillons en honderd en twintig Esquadrons, onder Holſtein-Ploen, Athlone, Obdam, Tilly, de la Foreſt, *Warfuſé*, *de Huybert*, *Itterſum*, *Saliſch*, Fagel en andere Overſten. De Keurvorſt van Beieren lag, tuſſchen de twee rivieren, naar de zyde van Henegouwen, met vierentwintig Bataillons en twintig Esquadrons, onder de Spaanſche en Beierſche Veld-Overſten, den Generaal Koehoorn en den Majoor-Generaal van Brandenburg. Langs de Maaze, in Kondrotz, of naar de Luikſche zyde, lagen de Heide, Berlo en andere Brandenburgſche en Luikſche Overſten, met tien Bataillons en zeſtig Esquadrons onder zig. De drie kwartieren hadden gemeenſchap met elkanderen, langs drie bruggen, eene op de Sambre, en twee op de Maaze, van welke laatſten, de eene boven, de andere beneden de Stad lag. Na 't afſteeken der Legerſteden, werdt het boſch van Marlagne, gedeeltelyk, om verre gehouwen, om de toegangen naar 't Leger te ſtoppen. Toen arbeidde men aan de verſchanſingen, onder bevel van den Generaal Koehoorn. 1695.

De

1695. De Graaf van Athlone en de Graaf van Berlo toogen, ten zelfden tyde, met de meeſte Ruitery naar de Pieton, om den voorraad aldaar te verteeren, tegen de aankomſt des vyands. De Hertog van Wurtemberg hadt, midlerwyl, het Fort de Knokke verlaaten, en zig gevoegd by het Leger te Rouſelaar, welk Koning Willem, naar Namen vertrekkende, gelaaten hadden onder 't opperbevel van den Prinſe van Vaudemont, die, op de tyding dat de Maarſchalk van Villeroi eenige manſchap afgezonden hadt naar den Maaskant, ook eenige Bataillons, onder den Majoor-Generaal *Ramſai*, den Graave van Naſſau en den Heere *Cutts*, naar Namen ſchikte, tot verſterking van 't Leger der Bondgenooten (*b*).

Gelegenheid der Veſtingwerken van de Stad en't Kaſteel.

De belegerden ſtelden zig vaſt in ſtaat, om de Stad en't Kaſteel, gehouden voor de ſterkſte Veſtingen der Nederlanden, te verdedigen tot het uiterſte. De Franſchen hadden, ſedert dat Namen in hunne magt geweeſt was, de Veſtingwerken der Plaatſen merkelyk verbeterd, de gebreken herſtellende, die eertyds gelegenheid gegeven hadden, dat beide het Kaſteel en de Stad hun ligter in handen gevallen waren: doch alles was, volgens hun beſtek, nog niet voltooid, toen de belegering begonnen werdt. De Sterkte Koehoorn in 't byzonder hadt eene zwakke zyde, naar den kant van de Sambre en van de Stad. Voorts, was de Veſting van krygs- en mond-

(*b*) TINDAL *Vol.* III. [or XVIII.] p. 99—102.

mondbehoeften, voor eenige maanden, voorzien. De bezetting werdt op twaalfduizend man gerekend. Zy ſtondt onder den *Graave van Guiscard*, een' ervaaren' bevelhebber. Doch Bouflers hadt zig ook in de Plaats geworpen, gelyk wy reeds gemeld hebben. Ook bevondt zig, in dezelve, de bloem der Franſche Ingenieurs, Konſtapels, delvers en bombardiers. Men ſtelde, hierom, vaſt, dat het beleg veel volks koſten, en van langen duur zyn zou. De verſchanſingen voltrokken zynde, begaf Koning Willem zig naar het Kwartier van den Baron de Heide: vanwaar men de naderniſſen beſloot te beginnen tegen de S. Nikolaas-Poorte der Stad. De Loopgraaven werden, den elfden, geopend, zonder merkelyke verhindering. Des anderendaags begon het grof geſchut te ſpeelen van twee batteryen, terwyl de arbeid aan de Loopgraaven voorſpoediglyk voortging (*i*). 1695.

De Maarſchalk van Villeroi, ondertuſſchen, vernomen hebbende, dat de Prins van Vaudemont een goed deel volks afgezonden hadt naar 't Leger voor Namen, beſloot, te Kortryk en te Harlebeek, over de Leye te trekken, en hem aan te taſten. De overtogt geſchiedde, op den dertienden van Hooimaand, terwyl Vaudemont zig in ſlagorde ſtelde tuſſchen Grammen en Kaneghem. Doch een gedeelte van 't vyandlyk Leger was op weg geſlaagen naar Kordes, zo 't ſcheen, tot ontzet van Namen; en een ander gedeelte trok voort

De Franſchen trekken aan op het Leger der Bondgenooten omtrent de Leye.

(*i*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 102—106.

1695. voort tot aan de rivier de Mandel, zo dat Vaudemont nog onzeker bleef van 's vyands toeleg. Hy bleef hierom daar hy was, alleenlyk agtgeevende op de beweegingen der Franſchen, die zig, midlerwyl, meeſter maakten van de Sloten te Ingelmonſter en te Molenbeek, en 's avonds, voor een gedeelte, verſcheenen, in 't gezigt der linker vleugel van 't Leger der Bondgenooten. Vaudemont veranderde toen een weinig van ſtandplaatſe, en beſteedde den nagt, om eene verſchanſing op te werpen, rondsom zyne Legerſtede. In deezen ſtand, verwagtte hy den vyand: die, tweemaal zo ſterk in getal, den veertienden, op hem aantrok, en Montal afzondt, om agter 's Prinſen Leger poſt te vatten, en deszelfs agterhoede aan te taſten, terwyl Villeroi, van vooren, op den Prinſe inbreeken zou. Maar Vaudemont, onderrigt van Montals toeleg, vondt geraaden te wyken. Hy gaf dan bevel, om de verſchanſingen, aan alle kanten, te voltooijen, en uit het geſchut van de linker vleugel, geduuriglyk, te vuuren op den vyand, op dat men niet waanen zou, dat hy van zins ware, af te trekken. Ten zelfden tyde, deedt hy 't geſchut van de regter vleugel afvoeren naar Deinze, zo heimelyk, dat 'er de vyand niets van gewaar werdt. 't Voetvolk maakte voorts zulke beweegingen, die 't oogmerk van Vaudemont verborgen hielden voor Villeroi, tot dat het gantſche Leger geweeken was, zonder dat het de vyand gemerkt hadt. Vaudemont en

Braave aftogt van den Prinſe van Vaudemont.

Wur-

Wurtemberg bleeven langſt op de Legerſtede, verzeld van eenen kleinen hoop paarden: en toen zy, eindelyk, ook aftrokken, werdt Villeroi eerſt gewaar, dat hy misleid was. Hy deedt zyn beſt wel, om de agterhoede des Prinſen van Vaudemont te ſlaan. Doch hiertegen was zulke goede zorg gedraagen, dat de aftogt in orde geſchiedde, zonder dat de agterhoede iet leedt van belang. Vaudemont trok voort, tot onder de wallen van Gend, daar hy veilig was. Onder 't trekken, voorzag hy Deinze, en daarna ook Nieuwpoort van meerder bezetting. Hy lei veel eers in met deezen aftogt (*k*), waardoor hy, zo Koning Willem ſchreef, beter getoond hadt een' bedreeven Veldheer te zyn dan hy 't, door 't winnen van eenen Veldſlag, zou hebben konnen toonen (*l*). 1695

't Beleg van Namen werdt, midlerwyl, voortgezet. De belegerden deeden twee of drie uitvallen, met kleine vrugt. Doch op den agttienden van Hooimaand, vielen zy uit, met twaalfhonderd paarden en vier Esquadrons Dragonders. Zy deeden de belegeraars eerſt wyken uit eene onvoltrokken' Reduit, ter regter zyde der brugge over de Maaze, opgeworpen; doch werden, eerlang, met verlies van tweehonderd man, te rug gedreeven naar de Stad. De belegeraars hadden niet minder geleeden. De Loopgraaven nu, tot op een musketſchoot van de Kontreſcharpe, zyn- 't Beleg van Namen wordt voortgezet.

(*k*) *Voiez* DANIEL Journal, *p.* CLXXIX.
(*l*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 106—113.

1695. zynde voortgezet, begon men ſtorm te loopen. De belegerden weerden zig wakkerlyk; doch moeſten, eindelyk, wyken. 't Gevegt waarin, van de zyde der Bondgenooten, twaalfhonderd man verlooren werdt, duurde omtrent twee uuren. Hierna begon men de Stad nog van verſcheiden' andere kanten te naderen, met delven: 't welk de belegerden bewoog, den brand te ſteeken in de wooningen onder de Stad. Men begon, eerlang, te ſchieten op de werken voor de S. Nikolaas-Poorte, uit agttien ſtukken. De zwaare regen, die, ten deezen tyde, viel, veragterde het beleg merkelyk. Doch op den zevenentwintigſten, was men in ſtaat, om het bolwerk van S. Nikolaas te beſtormen; en vermeesterde den bedekten weg van het zelve, door de wakkerheid van het Engelſch en Staatſch voetvolk, welk zig hier kweet, zonder weêrgade. Ten zelfden tyde, maakte de Keurvorſt van Beieren zig meeſter van eenige posten, tuſſchen de Sambre en de Maaze. Zelfs ſloeg hy eene brug over de Sambre, en veroverde, onder 't geduurig ſchieten der Franſchen, de Abtdy van Salſines, een' poſt van merkelyk belang; waardoor, daarna, 't beleg van 't Kaſteel gemakkelyker gemaakt werdt. Ook viel hy, hier, eerlang, aan op Vaubans Linie, die de buitenwerken van 't Kaſteel omringde; en veroverde een reduit, eenige batteryen en de Linie zelve, met verlies van ſlegts tweehonderd man, dooden en gekwetſten. Koning Willem, die den aanval

val aan de zyde van 't Kaſteel bygewoond hadt, keerde daarna wederom naar de loopgraaven voor de S. Nikolaas-Poorte, welker buitenwerken hevig beſchooten werden. Ook werden 'er veele bomben in geworpen, die eene geweldige uitwerking deeden. Eenige Engelſchen en Staatſchen, onder Cutts en *Dedem*, beſtormden een deezer werken, op den tweeden van Oogſtmaand, en maakten zig meeſter van de tweede Kohtreſcharpe. 't Geſchut hadt, ten deezen tyde, zulke wyde breuken gemaakt, dat alles tot eenen algemeenen ſtorm vervaardigd werdt, toen de Graaf van Guiscard de Stad opgaf, by verdrag, welk, den vierden van Oogſtmaand, getekend werdt. De Franſche bezetting week, hierop, in 't Kaſteel, welk, terſtond hierna, werdt belegerd (*m*). 1695.

De Stad gaat over.

De Maarſchalk van Villeroi, geenen kans ziende, om den Prinſe van Vaudemont, eenige meerdere afbreuk te doen, hadt, middlerwyl, Montal, met eenige manſchap, gezonden, om Diksmuiden in te neemen. De Majoor-Generaal Ellemberg geboodt over deze bezetting deezer Plaatſe, die ſlegt verſterkt; doch overvloedig van volk voorzien was. Zy werdt niet meer dan zesendertig uuren verdedigd, en toen opgegeven, by een ſchandelyk verdrag, op den agtentwintigſten van Hooimaand getekend, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. Twee dagen laater,

De Franſchen bemagtigen Diksmuiden en Deinze.

(*m*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 113—120.

1695. ter, gaf Deinze zig over op beſcheidenheid; zonder dat 'er één ſchoot op gedaan was. De bevelhebbers van Diksmuiden en Deinze werden eerſt verdagt gehouden van verraad; doch, geregtelyk onderzogt zynde, alleenlyk ſchuldig bevonden aan laf hertigheid, die Ellemberg met de dood boeten moeſt. *O-Farrel*, Bevelhebber van Deinze, werdt uit den dienſt gejaagd. Vaudemont zondt aan den Maarſchalk van Villeroi, om de bezettingen, die krygsgevangen gemaakt waren, te mogen losſen, volgens het Kartel, tuſſchen de oorloogende Mogendheden opgeregt. Doch de Franſchen hielden zig thans niet aan 't Kartel, 't welk zy meermaalen geweigerd hadden te doen, wanneer zy 'er voordeel in zagen. Villeroi, orde geſteld hebbende tot het ſlegten der Veſtingwerken van beide de Steden, toog over de Leye en de Schelde, naar den kant van Ninove, voorgeevende Namen te willen ontzetten. Vaudemont, eenige verſterking van volk uit het Leger voor Namen bekomen hebbende, volgde hem op de hielen. Doch 't bleek, eerlang, dat hy een ander oogmerk hadt. Het Franſche Leger vertoonde zig, den dertienden van Oogſtmaand, voor Bruſſel, welke Stad Koning Lodewyk belaſt hadt te bombardeeren, uit weêrwraak, over het bombardeeren van S. Malo en andere Zeeplaatſen van Frankryk. Bruſſel werdt dan, twee nagten en eenen dag, gebombardeerd, en met gloeiende kogels beſchooten, waarna het Leger aftrok naar Enghien. De ſchade, in

k.

Zy bombardeeren Bruſſel.

de

de Stad veroorzaakt, werdt op eenige millioenen berekend (*n*). 1695.

Koning Willem deedt, ondertuſſchen, 't beleg van 't Kaſteel van Namen, vlytiglyk, voortzetten. Men maakte Loopgraaven tegen de Sterkte Koehoorn: men wierp eenige nieuwe batteryen op, in de tuinen en bolwerken der Stad, van welken vinnig gevuurd werdt op de Sterkten, die 't Kaſteel dekten. 't Magazyn van het Duivelſch Huis ſprong in de lugt. Bouflers ondernam, met zyne ruitery, door het Leger der Bondgenooten, te ontwyken uit de Plaatſe; doch hy vondt alle de toegangen zo wel bezet, dat hy genoodzaakt was, den uitſlag van't beleg af te wagten. De belegerden deeden, nu en dan, eenen uitval: doch werden, gemeenlyk, met verlies, te rug gedreeven. Villeroi, midlerwyl, na 't bombardeeren van Bruſſel, eenige verſterking van manſchap uit het Franſche Leger in Duitſchland bekomen hebbende, was voortgetrokken tot aan Fleury, tot ontzet van 't Kaſteel van Namen. Vaudemont, zig vereenigd hebbende met de manſchap onder den Graave van Athlone, en ook eenig volk onder den Prinſe van Heſſen van den Rynkant hebbende bekomen, legerde zig, te Mazy, zo voordeelig, dat Villeroi, ſchoon veel ſterker van volk, hem niet durfde aantaſten. Koning Willem, de zorg voor 't beleg aan den Keurvorſt van Beieren en den Hertoge van Holſtein-

De Bondgenooten belegeren 't Kaſteel van Namen.

(*n*) Tindal *Vol.* IV. [*or* XVIII.] *p.* 120—125. Daniel Journ. *p.* CLXXX, CLXXXJ.

1695. ſtein-Ploen hebbende opgedraagen, begaf zig naar het Leger te Mazy. Men verwagtte nu, van dag tot dag, eenen veldſlag. Doch Villeroi ſleet den tyd met heen en weder trekken, zonder dat 'er meer dan enkele ſchutgevegten, tuſſchen de Franſchen en de Bondgenooten, voorvielen. De dertigſte van Oogſtmaand was beſtemd tot eenen algemeenen ſtorm, waartoe Koning Willem drieduizend granadiers afzondt naar de Veſting. Met het aanbreeken van den dag werden de Sterkten Koehoorn en Terra Nova hevig beſchooten, en toen men de breuken groot genoeg oordeelde, deedt de Keurvorſt de Veſting opeiſchen, door de Graaven van Hoorne en Portland, die den vyand bekend maakten, „ dat de Maarſchalk van Villeroi, drie dagen „ in 't gezigt van 't Leger der Bondgenooten „ gelegen hebbende, zonder eenen veldſlag „ te waagen, geweeken was naar de Mehaigne; dat 'er, derhalve, geen ontzet te hoopen was; dat zyne Keurvorſtelyke Doorlugtigheid, genegen zynde om het leeven „ te ſpaaren van zo veele braave krygsknegten aan de eene en de andere zyde, den „ Graave van Guiscard een eerlyk verdrag „ wilde toeſtaan, zo hy 't Kaſteel wilde overgeeven; doch dat hy hem ſlegts een vierdedeel uurs tyd van beraad geeven kon." Men deedt Guiscard verſlag van deeze boodſchap: doch alzo 'er omtrent een uur verliep, zonder dat hy antwoord zondt, braken Hoorne en Portland de handeling af. 't Schieten be-

't wordt opgeëiſcht.

begon op nieuws, heviger dan te vooren. 1695.
Toen werdt 'er ſtorm geloopen op Terra Nova en de Sterkte Koehoorn, te gelyk. Veel volks ſneuvelde 'er, in deeze gelegenheid. De aanvallers verlooren wel tweeduizend man, en onder deezen verſcheiden' voornaame Overſten. 't Verlies der belegerden was niet boven zeshonderd man geweeſt. De belegeraars hadden zig egter van eenige buitenwerken meeſter gemaakt, en beſteedden den volgenden dag, om zig in dezelven te verſchanſen, en alles tot eenen tweeden algemeenen ſtorm te bereiden. De Graaf van Guiscard, op den eerſten van Herfſtmaand, eenen wapenſtilſtand begeerd en verworven hebbende, tradt, terwyl dezelve duurde, op de breuke, en boodt aan, de Sterkte Koehoorn te willen opgeeven by verdrag: doch men antwoordde, dat hy niet dan over 't geheele Kaſteel zou konnen handelen. Hy hernam, dat de Maarſchalk van Bouflers over 't Kaſteel geboodt, dien hy eerſt kennis van deezen voorſlag zou moeten geeven. Bouflers beſloot, hierop, ook tot de handeling; doch vorderde tien dagen tyds, om ontzet af te wagten: 't welk hem platuit geweigerd werdt. Men kwam egter, nog dien zelfden dag, overeen, wegens een verdrag, welk, den volgenden dag, getekend werdt, beide door Bouflers en Guiscard, en volgens welk, 't Kaſteel, den vyfden, den Bondgenooten moeſt ingeruimd worden: gelyk geſchiedde. Doch Bouflers was pas buiten 't Kaſteel, of hy werdt gevangen genomen, door den Heere van Dykveld,

en. by verdrag, overgegeven.

Bouflers wordt in verzeke-

1695. op laſt van den Koning van Groot-Britanje, in weêrwraak over het vaſthouden der bezettingen van Diksmuiden en Deinze, tegen het gemaakte Kartel. Men bragt hem te rug naar Namen, en van daar naar Maaſtricht, en bejegende hem alomme met veele beleefdheid en agtinge. Doch hy bleef maar weinige dagen in hegtenis. De Koning van Frankryk beloofde de bezettingen van Diksmuiden en Deinze te zullen ſlaaken, zo dra de Maarſchalk op vrye voeten geſteld zou zyn: 't welk, terſtond hierna, geſchiedde. Op deeze wyze, liep het beleg van Namen af: waarin de wapenen der Bondgenooten geenen geringen roem bevogten hadden. Ook werdt het beleid van Koning Willem hooglyk geprezen: zynde het bemagtigen van Namen, voordert, altoos gerekend, onder de doorlugtigſte bedryven van 's Konings leeven. De beroemde Opper-Ingenieur Koehoorn hadt ook zyn deel van de eer der veroveringe eenèr Veſtinge, welker voornaamſte werken hy zelf, voorheen, aangelegd en opgemaakt hadt. Men hieldt, hier, eenen openbaaren dankdag over 't veroveren van Namen, en gaf allerley blyken van vreugde. Doch de koſten van 't beleg deezer Veſtinge waren geweldig hoog geloopen. Ook oordeelden de algemeene Staaten, eerlang, dat men vier tonnen ſchats of meerder ſchikken moeſt, tot herſtelling der Veſtingwerken (o). De Maarſchalk van Ville-

ring genomen.

wederom geſlaakt.

(o) Reſol. Holl. 15, 22 Sept. 1695. bl. 373, 384. 19 Sept. 1696. bl. 325.

MENNO BARON VAN COEHOORN,
Generaal der Artillerye in dienst
van de Vereenigde Nederlanden enz.

R. Keyert del. naar 't Originel van Netscher by de Weduwe Donarière van COEHOORN. J. Houbraken del.

Is. Tirion excudit.

leroi, het overgaan van 't Kasteel van Namen vernomen hebbende, brak terstond op van by Gembloux, en toog, in alleryl, by Charleroi, over de Sambre, zig voorts begeevende naar de Linien, by Bergen in Henegouwen. Koning Willem, het opperbevel over 't Leger der Bondgenooten den Keurvorst van Beieren in handen gesteld hebbende, vertrok naar Dieren en 't Loo, om zig, volgens zyne gewoonte, met de jagt te vermaaken. Daarna, in den Haage, den Staat van oorlo- Koning
ge, voor het volgende jaar, geregeld hebben- Willem
de, keerde hy, in Wynmaand, naar Londen keert
te rug. De beide Legers hadden, reeds voor naar En-
't einde van Herfstmaand, de Winterkwartie- geland.
ren betrokken (*p*). 1695.

Te water, was, dit jaar, niet veel van be- XVI.
lang voorgevallen. Groot-Britanje en de Staa- De Ver-
ten hielden twee Vlooten in zee: de eene, eenigde
onder den Admiraal Russel, dekte de Spaan- Vlooten
sche Zeesteden in Katalonie; de andere hieldt bombar-
zig in en omtrent de Hoofden op, met het deeren
bombardeeren van S. Malo, Duinkerken en eenige
Calais; 't welk nogtans weinig gevolg hadt. Fransche
Sommigen tekenen zelfs aan, dat de schade, Zeeste-
door dit bombardeeren veroorzaakt, het dui- den.
zendste deel niet beliep van de kosten, die, tot het uitrusten der Vloote en der bombardeergaljoots, besteed waren (*q*). Doch dit bombardeeren hieldt egter de kusten in ge-

duu-

(*p*) TINDAL *Vol* III. [*or* XVIII.] *p.* 125—141, 145. DANIEL Journal, *p.* CLXXX.
(*q*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXIII.

1695. duurige onruſt. Ook waren de Bondgenooten, dit jaar, tot aan en door de Straat van Gibraltar, meeſter van de zee. De Franſchen moeſten den toeleg op Barcelona vaaren laaten, zo lang Ruſſel op de kuſt van Katalonie kruiſte. Ook viel 'er, in deezen oord, niets voor te lande. De Markgraaf van Gaſtanaga maakte eenige beweeging, om Palamos te belegeren: doch de *Hertog van Vendôme* noodzaakte hem, eerlang, de Plaats te verlaaten. Verſcheiden' Engelſche Ooſt- en Weſtindiſche Koopvaardyſchepen vielen, in 't najaar, den Franſchen in handen. De ſchade, die de Engelſche Maatſchappyen hier by leeden, werdt op eenige millioenen Franſch geld gerekend (*r*).

Krygsbedryven in Katalonie.

aan den Rynkant.

Aan den Rynkant, lagen de wederzydſche Legers, deezen gantſchen veldtogt door, te loeren op elkanderen, zynde beide de Keizerſchen onder den Prinſe van Baden en de Franſchen onder de Lorges te zwak, om iet met voordeel op elkanderen te onderneemen. Ook hadt de Lorges een groot gedeelte zyns Legers afgezonden naar de Nederlanden, tot onderſteuninge van den Maarſchalk van Villeroi: waarna de Prins van Baden den Landgraaf van Heſſen, met een' diergelyken hoop volks, tot verſterking van het Leger voor Namen afvaardigde. Hierdoor bleef de magt der beide Legeren aan den Rynkant omtrent even groot (*s*). De veldtogt in Hongarye was, dit

in Hongarye.

(*r*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 142—144. DANIEL. Journal, *p.* CLXXXI], CLXXXII].

(*s*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 141.

dit jaar, ongelukkig geweeſt voor de Keizerſchen, die, in Herfſtmaand, door de Turken, omtrent Lagos, geſlaagen werden: waarna deezen verſcheiden' ſterke Plaatſen op den Keizer veroverden (*t*). 1695.

Maar in Italie viel geen veldſlag voor, ſchoon het Leger onder den Hertoge van Savoje dat der Franſchen onder den Maarſchalk de Catinat zeer verre overtrof in getal. Doch de Hertog ſloeg, in Zomermaand, het beleg voor Caſal, welk, reeds eenen geruimen tyd, geblokkeerd geweeſt was. Ook werdt de Plaats, op uitdrukkelyken laſt des Konings van Frankryk, opgegeven, by verdrag, op den eerſten van Hooimaand. Men bedong egter, dat zy, geheellyk ontmanteld, den Hertoge van Mantua te rug gegeven zou worden. Het overgeeven van Caſal, dat het beleg ligtelyk nog lang zou hebben konnen doorſtaan, vooral, om dat het Leger der Bondgenooten ſlegt voorzien was van 't gene tot het hevig aantaſten der Veſtinge vereiſcht werdt, gaf veel ſtof tot geſprek, onder 't gemeen. Veelen oordeelden, dat de vereenigde Vloot onder Ruſſel, die thans voor Toulon kruiſte, de Franſchen genoodzaakt hadt, voor hunne eigen' kuſten te zorgen, en verhinderd, Caſal te ontzetten. Doch anderen waren van gedagten, dat Koning Lodewyk, den Hertog van Savoje zoekende af te trekken van de zyde der Bondgenooten, deezen ſtap gedaan hadt, om hem in Italie.

(*t*) Hzius Hiſt. de l'Emp. *Tom.* III. *p.* 247.

1695. hem hiertoe te verpligten (*u*): de gegrondheid van welke gedagten, eerlang, door de uitkomſt, beveſtigd werdt.

XVII. Vernieuwing van het Groot Verbond.

Het Groot Verbond, in den jaare 1689, tegen Frankryk, geſlooten, werdt, in deezen jaare, by plegtige handtekening, wederom vernieuwd, eerſt in Oogſtmaand, door de Gevolmagtigden des Keizers en der Staaten, op de byeenkomſt der Bondgenooten in den Haage, en daarna, door den Biſſchop van Munſter (*v*), door den Keurvorſt van Hanover, door den Keurvorſt van Beieren, door den Keurvorſt van Brandenburg, door den Koning van Spanje, door de Hertoginne Weduwe van Lotharingen, door den Hertoge van Savoje, door den Hertoge van Brunswyk-Lunenburg-Zell, en door den Koning van Groot-Britanje (*w*). In Lentemaand des jaars 1696, tradt de Keurvorſt van Keulen ook, van nieuws, in 't Groot Verbond. Ook begaven zig, in het zelve, een weinig laater, de Frankiſche en Zwabiſche Kreitſen (*x*). Men beſpeurde, hieraan, dat de Bondgenooten in 't algemeen nog van zins bleeven, om zig te kanten tegen de oogmerken van Frankryk, welken men hieldt te ſtrekken, tot verbreeking van het evenwigt van magt, in Europa.

Onluſt met Spanje.

Met het Hof van Spanje, ontſtondt, tegen 't einde des jaars, eenig geſchil, ter gelegenheid,

(*u*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 142. DANIEL Journ. *p.* CLXXXIJ.

(*v*) *Zie* Notul. Zeel. *van* 1695. *bl.* 39.

(*w*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 363, 365.

(*x*) DU MONT *ubi ſupra. p.* 366, 367.

heid, dat de *Heer van Schoonenberg*, een Jood van afkomſt, en buitengewoone Gezant des Konings van Groot-Britanje, waarneemende de zaaken van den Vereenigden Staat by Koning Karel den II., in een' brief aan den Konſtabel van Kaſtilie, geſchreeven, by gelegenheid dat zyn Sekretaris om ſchuld vaſtgezet was, eenige uitdrukkingen gebruikt hadt, welken men hieldt te ſtryden met den eerbied, dien hy aan zyne Majeſteit verſchuldigd was. Men hadt hem, hierop, belaſt, Madrid te ruimen, binnen zes dagen: zelfs was hy, kort hierna, op 's Konings laſt, ter Stad uit geleid. De Staaten waren te onvrede over deeze behandeling, en beſlooten, geene Geſchriften van eenigen Spaanſchen Gezant te ontvangen, noch op eenig voorſtel, welk hy doen mogt, te raadpleegen (*y*). Doch Schoonenberg werdt, eerlang, naar ſommiger verhaal, wederom toegelaaten te Madrid, mids men hem, terſtond daarop, t'huis ontboode (*z*): hoewel ik niet vind dat dit geſchiedde. Het onderling misnoegen verdween, nogtans, meer of min, na dat de Ambaſſadeur van Citters, in 't volgende voorjaar, in Spanje, aangekomen was. Men hieldt egter, te Madrid, nog aan met klaagen, over 't leveren van Krygsbehoeften aan den Koning van Marokko; waarover, al ſedert eenige jaaren, geklaagd geweeſt was (*a*). 1695.

Ko-

(*y*) Reſol. Gener. *Mart.* 18 *Octob.* 1695. *bl.* 690. Reſol. Holl. 1 *Dec.* 1695. *bl.* 526.

(*z*) BYNKERSHOEK du Juge Compet. des Ambaſſ. *trad. par* Barbeyrac *Ch* XIX. §. III. *p.* 229. *Voiez auſſi* Memoir. & Negociat Secret. du Comte d'HARRACH *Tom.* I. *p.* 286 *& ſuiv.*

(*a*) Reſol. Holl. 13 *Decemb.* 1692. *bl.* 843. 21 *Sept.* 20 *Oct.* 1696. *bl.* 329, 537.

1695. Koning Willem maakt zynen uiterſten wil, en ſtelt den jongen Prins Friſo van Naſſau tot zynen erfgenaam.

Koning Willem, zig, na 't afſterven zyner Gemaalinne, vindende zonder kinderen, oordeelde, eer hy, dit najaar, wederom naar Engeland keerde, geraaden, zynen uiterſten wil te maaken; gelyk hy, den agttienden van Wynmaand, in den Haage, deedt. By deezen Uiterſten Wil, ſtelde hy, uit kragte van het Oktroi der Staaten van Holland van den vyftienden van Zomermaand des jaars 1673, tot eenigen en algemeenen erfgenaam van alle zyne goederen, Leen en *allodiaal*, by eigen' handſchrift, aan zynen *Neef*, *den Prins Friſo van Naſſau, oudſten Zoon van den Prinſe Kaſimir van Naſſau, tegenwoordig Stadhouder van Friesland; aan zig behoudende, om hem zulke Voogden toe te voegen, als hy, naderhand, geraaden vinden zou.* Tot uitvoerders van deezen uiterſten wil, benoemde zyne Majeſteit de algemeene Staaten. Voorts, werdt dezelve, naar Landsgebruik, beſlooten, vertoond aan eenen Notaris, die, in een Opſchrift, door den Koning, en door de Heeren Willem, Graave van Portland, en *Willem van Schuilenburg*, als getuigen, ondertekend, verklaarde, dat het geſlooten Papier 's Konings uiterſten wil vervatte (*b*).

XVIII. Handeling aan het Zweedſche Hof.

De voorſlag tot bevordering der algemeene Vrede, door de Kroone van Zweeden, uit den naam des Konings van Frankryk, voor eenigen tyd, gedaan, was, aan de eene zyde, nog niet goedgekeurd door Frankryk, en aan de andere, nog

(*b*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 363.

nog niet aangenomen door de Bondgenooten; die, gelyk wy reeds gemeld hebben, niet dan met onderlinge bewilliging, van vrede konden handelen. Nogtans, waren de Bondgenooten niet zo afkeerig van de Vrede, dat zy ongeneigd zouden zyn gebleeven, om, door bemiddeling van Zweeden, in nadere handeling te treeden. 't Geluk der wapenen was hun, in de meeſte veldtogten, meer tegen dan mede geloopen, en zy zagen, eindelyk, dat het veel werks inhebben zou, 't gebied van Frankryk te brengen tot de paalen, welken, by de Pyreneeſche Vrede, aan het zelve geſteld waren, gelyk hun oogmerk ſcheen geweeſt te zyn, in den aanvang des oorlogs. Doch in den voorſlag, van wege Frankryk geſchied, was niet gewaagd van de belangen van Koning Willem; en 't was, derhalve, nog twyfelagtig, of Frankryk hem voor Koning van Groot-Britanje zou willen erkennen; welke erkentenis de Bondgenooten noodig hielden, om de Vrede beſtendig te maaken. De opening tot vrede, aan 't Zweedſche Hof geſchied, werdt, derhalve, agtervolgd, uit naame des Keizers, die, door de *Graaven van Kinski* en *Windisgratz*, aldaar, op den twaalfden van Louwmaand, hadt doen begeeren, „ dat Frankryk zyne oogmerken verklaarde, „ omtrent de voldoening en belangen des te„ genwoordigen Konings van Groot-Britan„ je; en daarbenevens toeſtondt, dat Zwee„ den den Bondgenooten, by een egt Af„ ſchrift, kennis gave van de voorſlagen, uit „ naam des Konings van Frankryk, gedaan, „ of

1695. tot bevordering der algemeene Vrede.

1695. „ of ten minſte verzekerde, dat het oor-
„ ſprongkelyke deezer voorſlagen, door den
„ Ambaſſadeur van Frankryk getekend, aan
Nader voorſlag van den Graave d'Avaux. „ 't Zweedſche Hof, bewaard werdt." De Graaf d'Avaux, kennis van 's Keizers begeerte gekreegen hebbende, antwoordde „ dat „ de Allerchriſtelykſte Koning niet voorhadt, „ zig te bedienen van eenige overeenkomſt, „ voordat alle de Bondgenooten eens geworden waren, en in de Vrede bewilligd hadden; „ dat hy, hierom, toeſtondt, dat de Bondgenooten verklaarden, dat de voorwaarden „ des Verdrags, ſchoon men 'er, wederzyds „ in bewilligd mogt hebben, van geene kragt „ zyn zouden, voor dat de Prins van Oran„ je voldoening ontvangen zou hebben, zo „ ten opzigte van zynen perſoon, als van de „ Kroone van Engeland; dat de Koning van „ Zweeden den Bondgenooten ook belooven „ kon, dat de andere voorwaarden, waarop „ men de Vrede zou treffen, van geene kragt „ zyn zouden, zo den Prinſe van Oranje en „ den Ryke van Engeland, daarby, geen „ genoegen gegeven werdt (*c*)." Doch de Keizer en de Staaten vonden dit antwoord nog te bewimpeld, om 'er zig, geruſtelyk, op te konnen verlaaten. Men verſpreidde, omtrent deezen tyd, een Geſchrift, welk voorgegeven werdt, uit den naam des Konings van Frankryk, overgegeven te zyn aan de Hoven van Zweeden en Deenemarke. Het behelsde eene verdediging van de voorwaarden

(*c*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 44, 46.

den tot Vrede, door Frankryk voorgeſlaagen. 1695.
Ook werdt 'er, rondelyk, in onderſteld „ dat
„ men den Prins van Oranje voor Koning
„ van Engeland erkennen, en de Verdragen
„ van Vrede en Koophandel, met de Staaten
„ gemaakt, vernieuwen en beveſtigen zou."
Doch alzo d'Avaux en *Bonrepos*, Franſche Gezanten te Stokholm en te Koppenhagen, ontkenden, dat dit Geſchrift van hun was voortgekomen (*d*), bleef men nog onzeker van de eigenlyke oogmerken des Franſchen Hofs. De Keizer en de Staaten, die meeſt aan 't Hof van Zweeden handelden, drongen Koning Karel den XI., het gantſche jaar, op het verleenen van den beloofden onderſtand van zes duizend man, en het opbrengen der manſchap, welke hy, als Ryksvorſt, verpligt gehouden werdt, te leveren. De *Graaf van Staremberg*, Keizerlyke Gezant, en Walraven, Baron van Hekeren, Gezant der algemeene Staaten, leverden verſcheiden' Vertoogen in, hiertoe ſtrekkende. Doch de Koning antwoordde „ dat hy zig alleenlyk verbonden
„ hadt, tot herſtelling der Weſtfaalſche en
„ Nieuwmeegſche Vrede; dat deeze herſtel-
„ ling, door het verleenen van den begeer-
„ den onderſtand, eer vertraagd dan bevor-
„ derd ſtondt te worden; dat deeze onder-
„ ſtand den Bondgenooten ook niet veel
„ voordeels zou konnen doen, zynde dezel-
„ ven genoegzaam in ſtaat, om den laſt van
„ den tegenwoordigen oorlog te draagen;
„ dat

De Keizer en de Staaten begeeren onderſtand van Zweeden.

die geweigerd wordt.

(*d*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 47.

1695. „ dat hy, daarenboven, reden hadt, om te
„ klaagen over het nadeel, welk zynen han-
„ deldryvenden onderzaaten was toegebragt,
„ door de Oorlogsſchepen der Vereenigde
„ Staaten, die hem wel vergoeding van ſcha-
„ de aangebooden; doch tot hiertoe niet ge-
„ daan hadden: dat hy liever wilde arbeiden,
„ tot herſtelling der Vrede, waartoe Frank-
„ ryk geneigd ſcheen, begeerende alleenlyk,
„ de beſliſſing van eenige punten, welken
„ de Bondgenooten gaarne vooraf geregeld
„ zagen, uitgeſteld te hebben, tot de alge-
„ meene byeenkomſt van alle de Bondgenoo-
„ ten; dat hy, eindelyk, den Bondgenooten
„ te bedenken gaf, of 't hun niet raadzaa-
„ mer ware, zyne bemiddeling te aanvaar-
„ den, dan langer te dringen op den gerin-
„ gen onderſtand, welken zy van hem be-
„ geerden; om welke reden, hy hun ver-
„ klaarde, dat hy met hen wilde overeenko-
„ men, over de billykſte en bekwaamſte mid-
„ delen, om de Weſtfaalſche en Nieuwmeeg-
„ ſche Vrede, ſtiptelyk, te doen naarko-
„ men (*e*). Verder kon men 't, dit gantſche
jaar, niet brengen, met handelen aan 't Zweed-
ſche Hof. De Bondgenooten nogtans, oor-
deelende, dat zy de konſtenaaryen van Frank-
ryk niet genoeg mistrouwen konden, von-
den geraaden, nader verklaaring te vorderen
van Koning Karel, of hy de Weſtfaalſche en
Nieuwmeegſche Verdragen, geheellyk en zon-
der

(*e*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 61, 64, 69, 74, 78.

der uitzondering, dagt te doen herſtellen. Men handelde, deswege, met den Graave d'Avaux; die, in Sprokkelmaand des jaars 1696, te verſtaan gaf „ dat men den Koning, „ zynen Meeſter, geene nadere verklaaring „ der gedaane voorſlagen behoorde te ver- „ gen, voor dat de Bondgenooten zelven ver- „ klaard hadden, of zy gezind waren, de „ Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Verdra- „ gen, in hun geheel, te herſtellen." Hy voegde 'er by „ dat zyne Allerchriſtelykſte „ Majeſteit zig hieldt aan de verklaaring, „ voor deezen gedaan, en de bemiddeling „ des Konings van Zweeden, zuiverlyk en „ eenvoudiglyk, aannam: dat hy, verzekerd, „ dat deeze hem geene nadere verklaaring zou „ afvergen, dan die hy van de Bondgenoo- „ ten zou hebben weeten te verkrygen, toe- „ ſtondt, dat niet alleen de Verdragen van „ Weſtfaale en Nieuwmegen zouden ſtrek- „ ken tot een' grondſlag van het Verdrag, „ welk men ſtondt te ſluiten; maar daaren- „ boven, dat de Koning van Zweeden, zo „ dra de Bondgenooten hem de zelfde ver- „ zekeringen gegeven, en hem voor midde- „ laar aangenomen zouden hebben, de ver- „ eiſchte middelen zou mogen uitvinden, om „ de Vrede beſtendig te maaken, begeeren- „ de zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit geene „ andere veranderingen gemaakt te hebben „ in de Verdragen van Weſtfaale en Nieuw- „ megen, dan die de Koning van Zweeden „ zelf bekwaamſt oordeelen zou, tot be- „ ves-

1696. Verdere handeling met d'Avaux.

1696. „ veſtiging der gemelde Verdragen (*f*)." De handeling over de Vrede aan het Hof van Stokholm bleef, hierby, eene poos ſteeken, tot dat Frankryk, wat laater, eenen naderen ſtap deedt tot bevordering van een algemeen verdrag: waarvan wy, hierna, verſlag zullen doen.

XIX. Gewel-dige op-roer te Amſter-dam.

Terwyl de Vereenigde Geweſten nog diep ſtaken in den laſt des uitheemſchen oorlogs, en zig, tot hiertoe, nog niet dan flaauwe hoop tot vrede opdeedt, ontſtak 'er, met den aanvang deezes jaars, eene geweldige binnenlandſche beroerte, in de groote Stad Amſterdam, die verderfelyke gevolgen gehad kon hebben, zo zy niet, ſpoedig en gelukkig, geſtild geworden was. De naaſte oorzaak of gelegenheid deezer beroerte houdt men geweeſt te zyn zekere Keur op het begraaven, die den gemeenen man onſmaakelyk was, en 't graauw aan 't hollen hielp: hoewel ſommigen vermoed hebben, dat luiden, die verandering in den zin hadden, 't graauw hebben opgeſtookt tegen de Regeeringe, zig, hiertoe, bedienende van deeze Keure, op hoop, dat de beroerte aanleiding geeven mogt, om eenigen te doen ontzetten van 't bewind; waartoe men dagt, dat zyne Majeſteit van Groot-Britanje, als Stadhouder, de hand wel zou willen leenen. Doch ik heb, tot nog toe, geenen genoegzaamen grond voor dit vermoeden konnen ontdekken. De aanleg en uitſlag der

(*f*) Act. de la Paix de Ryswick *Tom.* I. *p.* 87, 92. Burnet *Vol.* II. *p.* 179.

der beroerte ſtaat ons, nogtans, hier, kortelyk, te ontvouwen. 1696.

De Staaten van Holland, om een gedeelte van de koſten des oorlogs te vinden, onlangs, eene nieuwe belaſting gelegd hebbende op het trouwen en begraaven (*g*); vonden die van den Geregte van Amſterdam geraaden, op dat deeze laſt te ligter vallen mogt, de overdaad en pragt der begraafeniſſen te bepaalen, en het groot getal der onbeampte bedienaaren der begraafeniſſen, hier ter Stede *Aanſpreekers* genoemd, merkelyk te verminderen, derzelver beroep maakende tot een Ampt, welk, voortaan, door Burgemeesteren, zou begeven worden. 't Getal der Lyk- en Lantaarndraageren vondt men, insgelyks, goed te bepaalen. Ook zouden deezen, voortaan, Amptenaars zyn. Men beſloot, vier Kommiſſariſſen en twaalf Hoofdluiden over de Aanſpreekers en Draagers aan te ſtellen, van welke Hoofdluiden altoos één de begraafenis bedienen zou, behalven een' of meer Aanſpreekers, naar de plaats en tyd, waarin het Lyk ter aarde gebragt werdt. 't Loon der Hoofdluiden, Aanſpreekers en Draagers was naauwkeuriglyk geregeld. Alle deeze en veele andere byzonderheden waren vervat, in eene uitvoerige Keur, die, den tienden van Louwmaand, afgekondigd werdt, om met den eenendertigſten in te gaan. Doch voor, en vooral kort na 't afkondigen dee-

Gelegenheid tot den zelven.

(*g*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 901.

1696. deezer Keure, ontſtondt 'er veel gemors onder 't gemeen, meeſt verwekt door de Aanſpreekers, die buiten dienſt geraakt waren, en door derzelver vrouwen. Sommigen van welken den Heeren, aan derzelver huizen en op ſtraat, laſtig vielen, om het intrekken eener Keure, die hun zo veel nadeels deedt. Ook meent men, dat de Regeering, eerlang, te raade werdt, alle de Aanſpreekers in dienſt te houden, en hun Akte te verleenen: hoewel hiervan niets openlyk verklaard is. Veele aangeſtelde Aanſpreekers zelven waren misnoegd, om dat zy, volgens de Keure, in éene beurs arbeiden moeſten. Ook nam het gemeen kwalyk, dat den onvermogenden, of zulken, die goedvonden hunne lyken van buuren te laaten draagen, belaſt werdt, hiertoe *Akte voor de armen*, ter Sekretarye, te komen verzoeken. Anderen vonden ook vreemd, dat hun de vryheid benomen werdt, om Aanſpreekers en Draagers, die zy kenden en goedkeurden, te gebruiken. Sommigen klaagden, dat het Loon der Aanſpreekeren te hoog geſteld was. Die 't meeſt gebeeten waren op de Regeeringe, ſmaalden, dat het den Heeren ſlegts te doen was, om nieuwe Ampten te begeeven te hebben, ten nadeele der Gemeente. 't Bleef niet by morren. Men rotte, by hoopen, ſamen, op en omtrent den Dam en voor het Aalmoeſſeniershuis, daar de Kommiſſariſſen en Hoofdluiden hun Komptoir hielden. Een der Hoofdluiden werdt, hier, den agtentwintigſten van Louwmaand, aangerand, door 't graauw, en genoodzaakt te wyken.

'tGraauw rot ſamen.

Maar

Maar op den dertigſten, 's daags voor het ingaan der Keure, liep het graauw, in grooten getale, te hoop naar den Dam, ſchelden- de op de afgaande Burgemeeſters, die de Keur hadden helpen maaken. De Hoofdluiden en Draagers leeden ook laſt, omtrent het Aalmoeſſeniershuis. Men vreesde, met reden, voor erger beroerte, tegen den volgenden dag, op welken, voor 't eerſt, volgens de Keure, ſtondt begraaven te worden. De ſoldaaten, die gewoonlyk hier ter Stede in bezetting leggen, kreegen, nog dien zelfden avond, bevel van Burgemeeſteren, om, tegen den volgenden morgen, aan de Hoofdwagt op den Dam, voor 't Aalmoeſſeniershuis, en elders, in 't geweer te verſchynen. Doch 't optrekken der ſoldaaten deedt, op Dingsdag den eenendertigſten van Louwmaand, eene menigte van kwaadaartigen en nieuwsgierigen te hoop loopen naar de Plaatſen, daar zy poſt hielden: vooral naar den Dam, die, ten negen uuren, reeds zo vol gepropt was van allerlei ſlag van volk, dat de Heeren, ter naauwer nood, op 't Stadhuis geraaken konden. Ook was de gantſche Stad in beweeging. Karels, jongens en vrouwvolk trokken op, gewapend met puthaaken, luiwagens, bezems, ſchorteldoeken aan ſtokken gebonden, en veelerlei ander geweer; en trommelende, met talhouten, op bier- en botervaten. Men vertoonde ſpottelyk Lykſtaatſien, in 't gezigt der ſoldaaten, omtrent het Aalmoeſſeniershuis, op den Dam, en aan andere hoeken der Stad. Aan 't Stadhuis, hadt

1696. rukt naar den Dam.

1696. hadt men brieven geplakt, waarby het te Huur geſteld werdt, om terſtond te konnen betrokken worden: uit welke balddaadigheid, vermoed werdt, dat 'er, onder de beweegingen over de Keure, een heimelyke toeleg ſchool, om de Regeering te veranderen, welke nogtans geen gevolg gehad heeft. De Wethouderſchap, 's daags te vooren, reeds beſlooten hebbende; eene ſcherpe Waarſchuwing af te kondigen tegen ſamenrottingen en oproer, vonden nu geraaden, zulks te verſchuiven, en, om 't gemeen tot ſtilſtand te brengen, bekend te maaken, dat de Keur op het begraaven, voor den tyd van zes weeken, zou opgeſchort worden: 't welk een geweldig gejuil verwekte onder 't graauw, waaronder een groot deel vreemd bootsvolk gemengd was, en welk, eerlang, grootendeels, van den Dam aftrok naar 't Aalmoeſſeniershuis, daar de raazerny, nu gaande geraakt, de eerſte gevaarlyke uitwerkſels hadt. Men viel hier de ſoldaaten aan, met ſteenen, zo hevig, dat zy, eens, zo men meent, met los kruid, en eens met ſcherp geſchooten hebbende onder 't graauw, eerlang, met agterlaating van een gedeelte van hun geweer, op de vlugt gedreeven werden. 't Schieten met ſcherp, waardoor eenigen uit den hoop gekwetſt en gedood werden, deedt de woede wakkeren. De woeſte menigte ſtreeft, de Leidſche Straat op, naar de Heeren-Graft, tot voor het Huis van den Burgemeeſter Jakob Boreel, wien men dwaaslyk dreef opſteller der Keure te zyn, om dat zy, door zynen Zoon, den Sekre-

De Wethouderſchap geeft een weinig toe.

't Graauw dryft de ſoldaaten op de vlugt.

kretaris, *Balthazar Boreel*, ondertekend was. 1696.
Eenigen uit den hoop drongen, terſtond, in huis, doch lieten zig, met goede woorden, beweegen, om te rug te keeren. Midlerwyl, was een vendel ſoldaaten, onder Kapitein *Spaaroog*, derwaards getrokken van den Dam. Ook naderde eene groote menigte volks het Huis, van alle kanten. Spaaroog vermaande den hoop, meer dan eens, om zig weg te maaken; hun verzekerende, dat de Keur, waarover men morde, vernietigd was. Doch 't graauw, hiertegen aandruiſchende, ſchreeuwde, dat men hen bedroog, drong in op de ſoldaaten, en ſmeet hun met ſteenen, zo geweldig, dat zy laſt kreegen, om, eerſt met los kruid, en toen met ſcherp, te ſchieten onder den hoop. Twee nieuwsgierigen raakten, by deeze gelegenheid, ongelukkiglyk, om 't leeven. Spaaroog en vier van de zynen, 't zydgeweer hebbende getrokken, kwetſten en doodden ook eenigen der muiteren: waarop de menigte, met ſteenen, ſtokken en meſſen, zo verwoed, aanviel op de ſoldaaten, dat deezen, eerlang, op de vlugt gedreeven werden. Toen werdt de deur van het huis des Heeren Boreel, met een' lantaarnpaal, op den vloer geloopen. De woeſte menigte ſtreefde naar binnen, en vernielde, in korten tyd, al 't koſtbaar huisraad, welk zy hier vonden, en welk, door de wyven en jongens, in 't water gedraagen werdt. 't Graauw gedoogde niet, dat iemant zig met den buit verreikte. Alles, tot zilverwerk toe, werdt verbryzeld en in de graft geſmeeten. De Burgemeeſter

Plondert het Huis van den Burgemeeſter Boreel.

1696. hadt zig, by eenen der buuren, geborgen. Een deel der Burgerye, midlerwyl, in 't geweer gekomen zynde, dreef de plonderaars, die nu hier hun zat gewoed hadden, met kleine moeite, ter deure uit. Doch zy begaven zig, terſtond hierop, naar 't huis van den Kapitein Spaaroog, ſtaande op de Reguliersgraft, daar alles, met geen minder drift, geſchonden, vernield, en in 't water geworpen werdt. Men begon zelfs aan 't afbreeken van 't huis: en dreigde ook dat van den Burgemeeſter *de Haaze*. Doch de woede werdt geſtuit, tegen den avond, door de ſchutterye, die, in den agtermiddag, met alle vendelen, in 't geweer gekomen was. De Wethouderſchap hadt, midlerwyl, alomme, doen bekend maaken, dat de Keur op 't begraaven geen' voortgang hebben zou, maar vernietigd was. Doch 't graauw, nu verlekkerd op 't plonderen, hervatte den woeſten toeleg, des anderendaags. 't Huis van den Engelſchen Konſul *Jozef Kerby*, dien men uitmaakte voor eenen vinder van nieuwe belaſtingen (1), en veelligt ook van de Keure op 't begraaven, werdt 's morgens vroeg, eer nog de ſchuttery op de been gekomen was, aangevallen en geplonderd. Het houtwerk en de vloeren van 't gebouw werden deerlyk vernield. Wyn en bier ſtroomde door de kelder,

dat van den Kapitein Spaaroog.

en dat van den Engelſchen Konſul Kerby.

(1) Hy hadt het middel op het trouwen en begraaven eerſt uitgevonden, en verwierf hiervoor, eerlang, een jaargeld van vyftienhonderd guldens, geduurende zyn leeven. Zie *Reſol. Holl.* 9 Octob. 1699. bl. 1114.

der, en werdt van de woedende wyven, met de muſſen opgeſchept, en te lyve geſlaagen. 1696.
't Plonderen duurde hier niet meer dan anderhalf uur: wanneer 't graauw zig begaf naar 't Huis van den Oud-Burgemeeſter *de Vries*, welk met gelyke verwoeſting gedreigd werdt.

De Vroedſchap, midlerwyl vergaderd zynde, deedt bekend maaken, dat alle eerlyke burgers, behalve zulken, die in de wapenen waren, zig naar huis zouden hebben te begeeven; alzo men genoodzaakt was, en goedgevonden hadt, geweld met geweld te keeren. Ook ſteegen, eerlang, eenige jonge luiden, uit de voornaamſte geſlagten der Stad, en voorgegaan door de Heeren *Burg*, *Hinloopen*, *Six* en *Huidekooper*, te paarde; met den ſabel in de vuiſt, door de Straaten rydende, om ſamenrottingen te beletten. 't Graauw, voor 't Huis van den Heere de Vries gekomen, liet zig, in 't eerſt, met wat geld, ſtillen: doch hieldt, daarna, zo onbezuisd aan om meer, dat de ſchutters, hier, midlerwyl, ſamengetrokken, den hoop, met ſchieten en ſlaan, verdreeven. Zo ging 't ook elders. Doch een gedeelte van 't geboefte begaf zig, eerlang, naar de S. Antoni's breêſtraat, 't Huis van den Heere *Pinto*, by 't gemeen *den ryken Jood* genaamd, aanvallende, en beginnende te plonderen. Duidelyk bleek nu, dat het den fielen om buit te doen was, alzo Pinto, die, nevens zyne vrouw, toen, in den Haage was, geen deel altoos hadt aan de Keure op 't begraven. Doch de burgery, ſchielyk toegeſchooten, ſtuitte hier de woede, viel

De ſchuttery en eenige vrywilligen kommen op de been.

De oploop en plonderring wordt geſtuit, aan 't Huis van Pinto.

1696. ter deure in, ſchoot, hieuw en ſloeg onder den hoop; die, in een oogenblik verſtooven zynde, omtrent dertig gevangenen, welken meeſt allen gekwetſt waren, agter liet. De Jooden ſtonden hier der burgerye trouwelyk by. Men hadt ook, alomme, de valbruggen opgehaald. Het Gilde der Turfdraageren, zig vrywilliglyk hebbende aangebooden, om den opſtand te helpen ſtillen, ſtondt op den Dam, gewapend met halve pieken. Met den avond, raakte alles in ruſt, en ten zes uuren werden twee der gevangenen, by toortslicht, uit een van de venſteren der Waage, opgehangen. Drie anderen leeden, des anderen daags, dezelfde ſtraffe. Men deedt ſcherp onderzoek naar de ſchuldigen. Doch het Regement Lyfwagten, welk uit den Haage naar de Stad geſchikt, en reeds, tot op twee uuren, aan dezelve genaderd was, kreeg bevel, om te rug te keeren, alzo men den oproer hieldt geſtild te zyn. Men geboodt, op zwaare ſtraffe, dat elk, die eenig geroofd goed onder zig hadt, zulks zou hebben te brengen in handen van den Schout. De ſchuttery bleef nog eenige dagen in de wapenen: ook de vrywillige Ruiters. En op den vierden van Sprokkelmaand, werden nog zeven plonderaars met de galge geſtraft. De beroerte was hiermede geheellyk bedaard. De Keur op het begraaven bleef vernietigd. De Vroedſchap deedt, eerlang, aan de Schutters, in erkentenis der betoonde trouwe, eenen zilveren gedenkpenning uitdeelen (*b*).

Eenigen der ſchuldigen worden geſtraft.

Op

(*b*) *Zie* Oproer van Amſterdam, *gedrukt* 1702.

HENRIK KASIMIR.
Prins van Nassau.
Erf-Stadhouder van Friesland.
Stadhouder van Groningen en Drente.

A. Schouman del. — J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

Op den vyfentwintigſten van Lentemaand, overleedt, te Leeuwaarden, aan eene borſtkwaale, Henrik Kaſimir, Prins van Naſſau, Stadhouder van Friesland, Groningen en Drente, en een der Veldmaarſchalken van den Vereenigden Staat (*i*). Zyn jonge Zoon, Joan Willem Friso, volgde hem op, in zyne Stadhouderſchappen, onder de Voogdyſchap van deszelfs Vrouwe Moeder. Naauwlyks twee maanden laater, ſtierf, op het Oranje woud, by Leeuwaarden, de Prinſes Albertina Agnes, Dogter van Fredrik Henrik en Moeder van Prinſe Henrik Kaſimir (*k*). 1696. XX. Dood van den Prinſe Henrik Kaſimir. en van zyne Vrouw Moeder.

In Engeland, was, in den aanvang deezes jaars, eenen aanſlag ontdekt, tegen 't leeven van Koning Willem, en om Koning Jakob, die met eene Franſche Vloot in 't Ryk verwagt werdt, op den Troon te herſtellen. De Jakobiten hadden hiertoe voorbereidſels gemaakt, terſtond na de dood der Koninginne Maria. Zy handelden met Koning Jakob, en met het Franſche Hof, welk hunne maatregels ſcheen goed te keuren. De *Hertog van Berwik*, natuurlyke Zoon van Koning Jakob, ſtak, in Sprokkelmaand, over naar Engeland, om met de Jakobiten te raadpleegen. Hy keerde, na een kort verblyf, te rug naar Frankryk. Na zyn vertrek, beraamde men tyd en wyze, om Koning Willem van kant te helpen. Doch weinige dagen voor de uitvoeringe, werdt het verraad den Graave van Port- XXI. Samenzweering in Engeland ontdekt.

(*i*) Europ. Merc. *Jan.* — *Maart* 1696. *bl.* 222.
(*k*) Europ. Merc. *April* — *Juny* 1696. *bl.* 324.

1696. Portland ontdekt, door twee der ſamengezworenen; en daarna, door een' derden. Midlerwyl, hadt Koning Jakob zig vervoegd te Calais, wagtende op tyding uit Engeland; om, zo zy hem gunſtig ware, terſtond, onder zeil te gaan. Doch de ontdekking van 't verraad, het naarſpooren, vatten en ſtraffen van verſcheiden' ſchuldigen, en vooral het tekenen van eene algemeene Verbindtenis, door 't gantſche Ryk, om Koning Willem te handhaaven op den troon van Groot-Britanje, verbrak t'eenemaal de maatregels van Koning Jakob, die, eerlang, naar S. Germain te rug keerde (*l*). Midlerwyl, hadden de Staaten eene Vloot in zee gebragt, onder den Vice-Admiraal *Gerard Kallenberg*, en een goed deel Krygsvolks géſcheept, met welk men Koning Willem zou onderſteund hebben, zo de Landing ondernomen geweeſt ware: doch de vrees voor dezelve verdween ſpoedig. Men hieldt, hier te Lande, eenen plegtigen dankdag, over 't ontdekken deezer ſamenzweeringe (*m*).

De Bondgenooten verbranden de Franſche Magazynen, te Givet.

De maar der ontdekkinge van 't verraad kwam zo dra niet in de Spaanſche Nederlanden, of de Prins van Vaudemont en de andere Legerhoofden beſlooten, den vyand den voorgenomen inval in Engeland, met eene onderneeming van belang, betaald te zetten. De Graaf van Athlone en de Luitenant-Gene-

(*l*) Notul Zeel. 7 *Maart* 1696. *bl* 43. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 189—230, 236—244. DANIEL Journ. *p.* CLXXXIIJ.
(*m*) Reſol. Holl. 23 *Maart* 1696. *bl.* 154.

neraal Koehoorn trokken, den dertienden van Lentemaand, met veertig Esquadrons ruitery en dertien Bataillons knegten uit Namen. Athlone berende Dinant: doch Koehoorn begaf zig naar Givet, daar de Franſchen een aanzienlyk magazyn hadden. De Plaats werdt, terſtond, met bomben en gloeiende kogels, beſchooten, waardoor het magazyn, wel haaſt, in brand raakte. Een hoop knegten ſtreefde toen ter Stad in, met toortſen in de hand, zettende alle de pakhuizen en een groot getal van kazernen en burgerwooningen, ligter laage, in brand, zonder, in deeze onderneeminge, meer dan tien man te verliezen. 't Verbranden van Givet viel voor, op den zeſtienden van Lentemaand. 1696.

Wat laater, werdt Calais gebombardeerd, door eene Engelſche Vloote, onder den Admiraal *Cloudeshly Shovel*. De Stad raakte, op drie of vier plaatſen, in den brand: doch de ſchade was klein (*n*). De vereenigde Engelſche en Staatſche Oorlogsſchepen ondernamen, in Oogſtmaand, eene landing op Belisle, Rhee en andere Franſche Eilanden hieromtrent. S. Martin, op Rhee gelegen, werdt gebombardeerd; en ſchoon het nadeel, welk men den vyand hierdoor aandeedt, geen' naam hebben mogt, hieldt men de zeekusten van Frankryk egter in geduurige onruſt, noodzaakende den vyand, zyne kragten te verdeelen. De beroemde Jan Bart, nu tot Rid- Calais en S Martin gebombardeerd.

Bart verder

(*n*) Daniel Journal, *p.* CLXXXIV. Tindal *Vol.* III. [or XVIII.] *p.* 245, 246.

1696. der verheeven, viel, van de andere zyde, in Zomermaand, aan op de Hollandſche Graanvloot, die uit de ooſtzee kwam, veroverde de Fregatten, die dezelve geleidden, en nam of vernielde een merkelyk getal Koopvaardyſchepen (*o*).

overt eene Hollandſche Graanvloot.

Wyders, viel 'er, ter zee, niets voor, in dit jaar. In de Spaanſche Nederlanden, verwagtte men eenen flaauwen veldtogt. De Hertogen van Brunswyk en van Zell hadden zig wel verbonden, om den Koning van Groot-Britanje, en den Staaten wederom vierduizend en tweeduizend man te leveren (*p*). Doch deeze onderſtand hielp luttel. Verſcheiden' der oorloogende Mogendheden begonden ſterk te neigen tot vrede. De Koning van Groot-Britanje kwam, niet voor 't midden van Bloeimaand, in Holland (*q*); voor welken tyd, de Franſchen, onder den Maarſchalk van Villeroi, reeds in 't veld verſcheenen waren. De Bondgenooten trokken, eerlang, ook op. Doch beide de Franſchen en de Bondgenooten werden, door gebrèk van geld, belet, iet tegen elkanderen te onderneemen. Men vergenoegde zig, wederzyds, met het onderhoud voor zyn Krygsvolk te zoeken op 's vyands bodem; waarmede het jaargetyde verliep, zonder dat 'er iet, tuſſchen de twee Legers, voorviel. Op gelyke wyze, ging het aan den Rynkant, daar het Keizerlyk Leger, door den Prinſe van Baden, en het Franſche, door den Maarſchalk *de Choi-*

XXII. Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden, in Duitſchland, en in Hongarye.

(*o*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXIV. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 266—268.

(*p*) *Zie* Notul. Zeel. *van* 1696. *bl.* 207.

(*q*) Reſol. Gener. *Vener.* 18 *May* 1696. *bl.* 269.

Choiſeul, gebooden werdt. De Keizerſchen zogten, in Wynmaand, Filipsburg te belegeren; doch 't werdt hun belet, door de Franſchen (*r*). In Oogſtmaand, liep de Franſche Kolonel *de la Croix* het platte Land omtrent Keulen af. Ook toog hy over de Maaze, ſtak den brand in de Voorſtad van S. Leonard te Luik, en nam Huy in, by verraſſing; daar hy de bezetting door de kling deedt ſpringen, en vier der voornaamſte burgeren, tot zekerheid voor de brandſchattingen, gevangen nam (*s*). De veldtogt tegen de Turken was niet voorſpoedig geweeſt voor de Keizerſchen, die, by Ollatſch ſlaags geraakt, zo veel nadeel geleeden, als gedaan hadden (*t*). Doch de Czaar van Muskovie, *Peter Alexowitz*, veroverde, in Hooimaand, de Stad Azof op de Turken (*u*). 1696.

XXIII. Krygsbedryven in Katalonie.

In Katalonie, viel, op den eerſten van Zommermaand, een gevegt voor, by Oſtalrik, tuſſchen het Franſche Leger, onder den Hertoge van Vendôme, en de Spaanſche Ruitery, vier- of vyfduizend paarden ſterk, onder den Landgraave van Heſſen-Darmſtad. De Spaanſchen werden eerſt aangevallen, door de Franſche Ruitery, en ſtelden zig wakkerlyk te weer: doch toen, naderhand, ook het vyandlyk voetvolk op hen aantrok, werden zy genoodzaakt te wyken tot onder 't geſchut hun-

(*r*) Tindal *Vol.* III. [of XVIII.] *p.* 248—254. Daniel Journal, *p.* CLXXXIV, CLXXXV.
(*s*) Daniel Journal, *p.* CLXXXV.
(*t*) Heiss Hiſt. de l'Empire, *Tom.* III. *p.* 247.
(*u*) Europ. Merc. *July*—*Sept.* 1696. *bl.* 144.

1696. hunner verſchanſingen. De Franſchen vervolgden hen; doch werden zulks ontvangen, dat zy op hunne beurt te rug moeſten. De Spaanſchen verlooren, volgens hun eigen verhaal, niet boven de driehonderd man; volgens dat der Franſchen, wel zeven- of agthonderd, onder welken de Graaf van Tilly was. Van de Franſche zyde, bleeven 'er honderdenvyftig of tweehonderd (*v*). De Koning en de Koningin van Spanje waren, omtrent deezen tyd, zeer onpaſſelyk, en 't gerugt liep, dat zy beide vergiftigd waren. Doch zy werden, eerlang, herſteld; hoewel de Koning zo zwak bleef, dat men, van tyd tot tyd, zyn einde verwagtte. Het Franſche Hof was, meent men, verheugd over zyne tamelyke herſtelling, om dat het zig thans onmagtig vondt, tot het voeren van eenen oorlog; waartoe de eiſchen des Daufyns op de Spaanſche Heerſchappye gelegenheid zouden gegeven hebben. Doch de Koninginne-Moeder van Spanje, Maria Anna van Ooſtenryk, was, op den zesentwintigſten van Bloeimaand, te Madrid overleeden. De Bondgenooten, welker zaak zy altoos ernſtelyk voorgeſtaan hadt, verlooren veel, by haaren dood. Het Spaanſche Hof veranderde, ſedert, merkelyk, van maatregels (*w*).

XXIV. Nadere opening

Ondertuſſchen, viel de aanhoudende oorlog Frankryk zo laſtig, dat Koning Lodewyk, aan-

(*v*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXV. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 253.

(*w*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 254, 265.

aangezet, zo men wil, door *Madame de Maintenon* (*x*), oordeelde, ten minſten eenige jaaren, vrede te behoeven, om eenigszins op zyn verhaal te komen. De Koophandel van zyn Ryk was t'eenemaal vervallen. De Gemeente was uitgeput, en de manſchap geweldiglyk geſmolten, in eenen kryg, die, aan zo veele oorden tevens, gevoerd werdt. Middelen om 's Konings ledige Schatkiſt te vullen waren 'er naauwlyks. 't Verkoopen van veele nieuwe Ampten, waaruit men veel voordeels gehoopt hadt, bragt luttel op: alzo zig langs hoe minder koopers opdeeden. 's Konings gezondheid nam ook af met de jaaren, en hy toonde, allengskens, ſterke genegenheid tot ſtilte en afzondering. Alle deeze omſtandigheden neigden hem tot vrede. Zelfs beſloot hy, terwyl d'Avaux aan 't Hof van Stokholm arbeidde, om den Koning van Zweeden tot middelaar te ontvangen, een' vertrouwd' perſoon te zenden naar den Haage, die, door *François Mollo*, Koopman te Amſterdam en Reſident van Poolen, ſchrander en bekwaam tot bedekte handeling, gebragt werdt by eenige Leden der algemeene Staaten, welken, eerlang, toeſtonden, dat de Heer van Dykveld een mondgeſprek hieldt, te Maaſtricht, met *François*, *Heer van Callieres* (*y*), over eenige voorafgaande punten, die den weg tot de vrede zouden konnen baanen. Callieres maak-

1696. tot eene Vredehandeling, van de Franſche zyde.

(*x*) *Voiez* Feuquieres Memoir. Hiſt. & Milit. *Tom.* I. *p.* 36.

(*y*) Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 11.

1696. maakte hier te zyn, eer nog Koning Willem, dien men afkeeriger hieldt van de Vrede, overgekomen was uit Engeland. Het Franſche Hof hadt, ſedert het mislukken der laatſte onderneeminge op Engeland, beſlooten, zig, vooreerſt, niet meer te laaten gelegen zyn aan de herſtellinge van Koning Jakob; maar Koning Willem voor Koning van Groot-Britanje te erkennen. Callieres hadt egter uitdrukkelyken laſt, zulks niet te doen, voor dat men, over de andere voorwaarden der Vrede, zou overeeengekomen zyn. De Staaten, die geene reden altoos hadden, om in den oorlog te volharden, zo Koning Willem erkend werdt, ontvingen de Franſche voorſlagen heuſchelyk; doch gaven, gelyk meermaalen te vooren, te verſtaan, dat zy niets ſluiten konden, zonder hunne Bondgenooten. Callieres ſtondt toe, dat zy de voorwaarden der Vrede, van punt tot punt, mededeelden aan hunne Bondgenooten; en dat men niets voor vaſtgeſteld zou houden, voor dat zulks geſchied ware. Men tradt dan in nadere onderhandeling. De Staaten vorderden eenige voorafgaande punten, in welken Callieres, in 't eerſt, ſcheen te bewilligen; doch waarop hy, naderhand, eenige uitzonderingen begon te maaken. Dit baarde vermoeden, dat men, van de Franſche zyde, ſlegts van vrede ſprak, om de Bondgenooten week te maaken en te verdeelen (z). De handeling bleef,

Argwaan op het Franſche Hof.

(z) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 249—253.

bleef, derhalve, den gantſchen Zomer, ſleepen. Ook ontdekte zig het oogmerk der Franſchen klaarder, na dat men in 't zeker berigt werdt, dat de Vrede tuſſchen den Koning van Frankryk en den Hertoge van Savoje, op eenen goeden voet ſtondt: 't welk den ſtaat der zaaken van gedaante veranderen deedt. 1696.

XXV. Bedekte handeling der Franſchen met het Hof van Turin.

Het Franſche Hof was, den gantſchen voorleeden Winter, in heimelyke onderhandeling geweeſt met het Hof van Turin, zoekende den Hertog over te haalen tot eene afzonderlyke Vrede. De Maarſchalk de Catinat, die 't Franſche Leger in Piemont geboodt, dreef deezen handel bedektelyk (*a*). De Paufelyke en Venetiaanſche Gezanten begunſtigden zynen toeleg, alzo hunne Meeſters verlangden naar een einde van den kryg in Italie, en naar 't vertrek der Duitſche troepen. Het overgaan van Caſal, op zulk eene onverwagte wyze, hadt reeds argwaan verwekt onder de Bondgenooten; die, ſedert, meer en meer, beveſtigd werden in 't vermoeden, dat 'er iet in til was, tuſſchen Frankryk en den Hertoge. De Engelſche Gezant *Galway* gaf den Koning, zynen Meeſter, kennis van 't gene hy opgemerkt hadt. Doch de Hertog ontkende volmondiglyk, dat hy in eenige onderhandeling ware, van meening, zo men wil, om eerſt de onderſtandgelden te ontvangen, welken de Koning van Groot-Britanje en de Sta-

(*a*) Daniel Journal, *p.* CLXXXV.

1696. Staaten hem beloofd hadden. Sommigen ſchryven, dat deeze Vorſt zeer geſteld was op het vullen zyner Schatkiſt, zelfs geduurende den oorlog; en dat hy, ten deezen einde, 't geld in zyn gebied, zesmaal zo hoog als het wezenlyk waardig was, hadt doen ryzen. Ook vertoonde hem zyne Geeſtelykheid, dat de Kettery in Piemont ſterk toegenomen was, ſedert dat hy het Groot Verbond hadt omhelsd. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten hadden hem, inderdaad, overgehaald, om de Dalluiden te herſtellen in derzelver Voorregten, en om hun plegtiglyk te verzekeren van eene volkomene vryheid van Godsdienſt. Hierby kwam nog, dat de Keizer en de Koning van Spanje zeer agterlyk waren, in het voldoen der onderſtandgelden aan den Hertoge. Van den anderen kant, deedt de Catinat hem zeer voordeelige aanbiedingen, zo hy tot eene afzonderlyke Vrede beſluiten wilde. Hierby voegde de Maarſchalk bedreigingen, in geval zyne voorſlagen van de hand geweezen werden. De Hertog begon, derhalve, te luiſteren naar 't gene hem aangebooden werdt. Doch alzo men over de Vrede niet bekwaamlyk handelen kon te Turin, daar de Engelſche Gezant Galwai de treden van het Hof met looden ſchoenen naarging; beſloot de Hertog, tegen 't einde van den Winter, in Bedevaart, zo 't heette, met klein gevolg, te reizen naar de Lieve Vrouwe van Loretto, daar de handeling agtervolgd werdt. Galwai, die den Hertog kende voor meer ſtaatkun-

kundig dan Godsdienſtig, hieldt het oogmerk deezer reize verdagt: en zyn argwaan vermeerderde, toen de Hertog zyn verzoek om 't Hof naar Loretto te mogen volgen affloeg. Hy verzuimde niet, verſpieders af te zenden naar Loretto, die naauwkeuriglyk letten moesten op alles, wat 'er omging; doch niets van den heimelyken handel ontdekten (*b*). De Hertog, ſchoon ſterk gedrongen om te ſluiten, van wege den Paus en den Staat van Venetie, aarzelde nog eene wyle; tot dat de behendigheid van 't Franſche Hof, of van den Maarſchalk de Catinat een middel uitvondt, om hem tot eene verhaaſte tekening van het ontworpen Verdrag over te haalen. De aanſlag op het leeven van Koning Willem en de voorgenomen inval in Engeland werden, aan 't Franſche Hof, gehouden zo wel belegd te zyn, dat men niet twyfelde, of 't een en 't ander zou gelukt, en Koning Jakob haaſt op den troon van Groot-Britanje herſteld wezen. Kort voor 't ontdekken van 't ontworpen verraad, zondt het Franſche Hof, of de Maarſchalk de Catinat, want dit blykt niet klaar, een' perſoon van aanzien naar Loretto, die den Hertoge van Savoje ſtoutmoediglyk verzekerde „ dat men, even voor „ zyn vertrek, tyding gekreegen hadt van „ het ombrengen van Koning Willem; dat „ zyne Hoogheid wiſt, hoe deeze Vorſt de „ ziel en het leeven plagt te geeven aan het „ Groot

1696.

De Hertog van Savoje wordt overgehaald tot de verhaaſte tekening van een heimelyk Verdrag met Frankryk.

(*b*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 254-256.

1696. „ Groot Verbond, welk, met zynen dood,
„ ongetwyfeld, ſtondt te vervallen; dat hy
„ hierom wel zou doen van voor zyne by-
„ zondere belangen te zorgen, en de voor-
„ waarden van Vrede te omhelzen, welken
„ hem, uit loutere agting voor zynen per-
„ ſoon, van Frankryks wege, werden aan-
„ gebooden." De Hertog ſtondt verzet, o-ver 't gewigtig nieuws, welk men hem bekend maakte. De Franſchman merkte het, en vervolgde met een ernſtig en onvertſaagd gelaat, „ dat hy, hierop, beſcheid verwagtte, op „ ſtaande voet." De Hertog begeerde een half uur tyd van beraad: 't welk hem toegeſtaan werdt. Hy begaf zig hierop alleen, en nam, toen de beſtemde tyd verſtreeken was, de voorgeſlaagen' punten aan (*c*). Hy werdt, volgens dezelven, herſteld in 't bezit van alles, wat hem, geduurende den oorlog, benomen was, door Frankryk. Pignerol zelf moeſt hem, ſchoon ontmanteld, worden ingeruimd. Voor de koſten des oorlogs zou de Koning hem vier millioenen goeddoen, hem voorts, op eigen koſten, byſtaande met agtduizend knegten en vierduizend paarden. Wyders, zou 'er een Huwelyk worden aangegaan, tuſſchen *Lodewyk*, *Hertog van Bourgondie*, Zoon van den Daufyn, en *Maria Adelheid*, Dogter des Hertogs van Savoje, die eene bruidſchat van tweehonderdduizend gouden kroonen ontvangen zou; doch de helft van

(*c*) LAMBERTI Memoir. *Tom.* I. *p.* 1, 2.

van deeze ſomme zou verrekend worden, tegen 't gene Frankryk den Huize van Savoje ſchuldig was, uit hoofde van de bruidſchat der Hertoginne; en de andere helft zou de Koning den Hertoge kwytſchelden (*d*). Door deeze overeenkomſt, waarvan de Paus en de Staat van Venetie waarborgen waren, werdt de Hertog van Savoje geheellyk in de Franſche belangen overgehaald, en van de zyde der Bondgenooten afgetroond. De Hertog vondt nogtans geraaden, de handeling met Frankryk, nog eenigen tyd, bedekt te houden, zelfs voor zyne eigen' Staatsdienaars. De Markgraaf van S. Thomas alleen werdt in 't geheim gelaaten. Hy toog, na dat de Hertog van Loretto naar Turin gekeerd was, dikwils, vermomd, naar Pignerol, om met den *Graave van Teſſé*, Bevelhebber deezer Plaatſe, nader te ſpreeken. De Catinat zelf vervoegde zig ook dikwils, onbekend, derwaards. Het geduurig afzyn van den Markgraave van S. Thomas veroorzaakte egter nieuwe agterdogt. Men kreeg, door den tyd, aan 't Engelſche Hof, de lugt eenigszins van 't gene te Loretto gehandeld was. Koning Willem gaf 'er Galwai kennis van; en deeze ſprak 'er den Hertoge over, die nog ontkende, dat 'er iet geſlooten was. Hy vreesde zeer voor 't misnoegen der Bondgenooten, zo lang hy niet volkomenlyk verzekerd was van den byſtand der Franſchen. Ook diende hy aan 't verlaaten van de zyde der Bondgenooten eene 1696.

't Vertrag blyft geheim.

(*d*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 256.

1696. ne verw te geeven, waardoor zyn gedrag, meer of min, kon gebillykt worden voor 't oog der weereld. Men kwam, eerlang, heimelyk overeen, dat de Catinat zyne magt verzamelen, en op Turin aantrekken zou, in allen ſchyn, als of hy deeze Stad dagt te bombardeeren: waarna de Hertog, als 't ware gedrongen door den gevaarlyken ſtaat zyner zaaken, eerſt openlyk zou ſchynen te luiſteren, naar de voorſlagen van 't Franſche Hof. Omtrent den aanvang van Zomermaand dan, zag men de Catinat, met een Leger van vyftienduizend man, van 't gebergte van Savoje, afzakken naar de vlakten van Turin. De Hertog zondt, hierop, alle zyne troepen naar de vaſte Plaatſen zyns gebieds, om, zo hy voorgaf, dezelven te verdedigen tegen de Franſche overmagt. Ten zelfden tyde, deedt hy de troepen der Bondgenooten te velde trekken, by Montcallier, daar zy zig verſchanſten, en van waar zy, van tyd tot tyd, voordeelige ſchutgevegten hielden met de Franſchen. In 't Franſche Leger, wiſt niemant dan de Catinat, hoe de zaaken ſtonden met den Hertoge. De andere Legerhoofden vonden 't, derhalve, vreemd, dat men niets ondernam, met zulk een talryk Leger. Sommigen ſchreeven 'er zelfs over, aan den Koning, en klaagden ernſtelyk over 't beleid van den Maarſchalk. Maar de Koning antwoordde, dat de Catinat zynen laſt volgde, en dat de tyd zyn oogmerk haaſt nader ontdekken zou (*e*).

Ter-

(*e*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 258—260.

Terwyl het Franſche Leger te Rivalte lag, ſchreef de Catinat eenen brief aan den Hertoge, gedagtekend den zesden van Zomermaand, waarin hy hem nogmaals aanboodt „ alles wat de Koning hem in deezen oorlog „ ontnomen hadt, mids den Franſchen een „ vrye doortogt naar 't Milaneeſche gelaaten werdt, en de Koning Nice en Villefranche inhieldt, tot dat de algemeene „ Vrede getroffen zou zyn. Doch de Hertog „ zou de inkomſten genieten van het Graafſchap Nice: en indien hy zyne wapenen „ voegen wilde by die des Konings, om, „ door eenen inval in 't Milaneeſche, den „ Spanjaard te noodzaaken tot vrede, hadt „ hy nog meer voordeelen van Frankryk te „ wagten." De Maarſchalk van S. Thomas antwoordde, des anderendaags „ dat de Hertog den voorſlag, hem gedaan, zou me„ dedeelen aan zyne Bondgenooten; doch dat „ hy oordeelde, 's Konings agting onwaardig te zyn, zo hy zig kon laaten beweegen, om de wapenen op te vatten, tegen „ den Keizer en den Koning van Spanje in „ 't Milaneeſche (*f*)." Midlerwyl, onderzogt de Hertog, welke voordeelen hy, in zulk een geval, van Frankryk zou te wagten hebben. De Catinat ſchreef, hierop, eenige weeken laater „ dat de Koning hem Pignerol zou „ afſtaan, zo hy zig voegen wilde by zyne „ Majeſteit, om de Vrede of Onzydigheid „ van

1696. Men begint openlyker te handelen.

(*f*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 130, 132.

1696. „ van Italie te bevorderen. Ook zou men „ een Huwelyk ſluiten, tuſſchen den Hertoge van Bourgondie en de Prinſeſſe van Piemont. Doch deeze voorſlagen," ſchreef de looze Krygsman „ waren te byzonder en te „ gewigtig, dan dat 'er de Bondgenooten des „ Hertogs kennis van zou gegeven worden, „ gelyk omtrent de voorgaanden geſchied „ was (*g*)." Ondertuſſchen, was men overeengekomen, om 't gene in deezen laatſten brief voorgeſlaagen was, insgelyks, te ontdekken aan de Bondgenooten. 't Was nu, oordeelde men, tyd, dat de handel rugtbaar werdt, eer het jaargetyde verder verliep. Doch op dat men het antwoord der Bondgenooten, zonder gevaar, zou konnen afwagten, werdt 'er, in Hooimaand, op 's Hertogs voorſlag, eene wapenſchorſing geſlooten, die tot aan 't einde van Oogſtmaand duuren zou (*b*). De Hertog zondt de Franſche voorſlagen aan alle de Bondgenooten, toonende, in de brieven, die dezelven verzelden, datze hem niet kwalyk behaagden. Ook hadden zyne gezanten laſt om aan alle de Hoven te vertoonen 't gewigt der redenen, die hem gehoor deeden geeven aan de voorſlagen van Frankryk (*i*). De meeſte Bondgenooten keurden zyne afzonderlyke handeling met Frankryk af. Ook vonden zy ondienſtig, dat

(*g*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 133.
(*b*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 135. DANIEL Journ. *p.* CLXXXV].
(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 136, 138, 142, 143, 149, 153.

dat men, voor Italie alleen, een Verdrag van Vrede of Onzydigheid floote. Zelfs deeden zy den Hertoge voordeeliger voorflagen dan hem van de zyde der Franfchen gedaan waren, onder anderen van een Huwelyk tusfchen zyne Dogter en den Roomfch-Koning. Doch de Franfchen, die dit wel voorzagen, hadden hem, hierom, tot eene heimelyke overeenkomft, overgehaald, eer zy de handeling rugtbaar gemaakt wilden hebben. 't Verdrag, welk, in ftilte, te Loretto getroffen was, werdt, eindelyk, te Turin, geflooten en getekend, op den negenentwintigften van Oogftmaand, en eerlang, ter wederzyde, bekragtigd (*k*). De Hertog hadt alle de onderftandgelden, uit Engeland, op Livorno en Genua, overgemaakt, nog niet in handen gekreegen, toen de Vrede getekend werdt. De Engelfche Gezant Galwai hadt zig van omtrent dertigduizend ponden fterlings aan Wisfelbrieven meefter gemaakt, van welken hy zig, naderhand, bediende, om het Krygsvolk, welk federt in 't Milaneefche gelegd werdt, te voldoen (*l*). Doch fommigen willen, dat Koning Willem den Hertog van Savoje nog een gedeelte der beflaagen' Wiffelbrieven liet ontvangen (*m*). In 't Leger der Bondgenooten, werdt, midlerwyl, geraadpleegd, of men den Hertog ook met geweld zou konnen 1696.

't Afzonderlyk Verdrag wordt te Turin getekend.

(*k*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 361, 371. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 857.
(*l*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 261.
(*m*) Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 2.

1696. nen noodzaaken, om de Franſche zyde wederom te verlaaten. Men ſprak van Turin te veroveren, en den Hertog zelv' in verzekering te neemen. Doch deeze voorſlagen werden van de hand geweezen. Ook was de magt der Bondgenooten te gering, in vergelyking van de vereenigde magt der Franſchen en des Hertogs (*n*).

XXVI. Handeling met den Keizer en Spanje.

De wapenſchorſing, die met Oogſtmaand ten einde liep, werdt tot den vyftienden van Herfſtmaand verlengd (*o*), in verwagting dat de Bondgenooten, immers de Keizer en de Koning van Spanje zig zouden laaten beweegen, om een Verdrag van Onzydigheid met opzigt op Italie te ſluiten, waartoe de Hertog hen, door redenen, zogt over te haalen: doch zyne poogingen waren vrugteloos. De Bondgenooten trokken vaſt naar 't Milaneeſche, welk den eerſten aanſtoot te wagten hadt: en de Hertog van Savoje, dien men, in deezen zelfden veldtogt, aan 't hoofd der Bondgenooten, en aan 't hoofd van derzelver vyanden zag, volgde hen op de hielen, tegen den tyd van 't einde der Wapenſchorſinge. Hy hadt zig verbonden, om zyne magt by die van Frankryk te voegen, tot het te wege brengen der onzydigheid van Italie.

Valentia belegerd.

Ook hieldt hy zyn woord. De vereenigde Franſche en Savooiſche troepen ſloegen, eerlang, 't beleg voor Valentia in 't Milaneeſche. De Hertog hadt, in naam, het opperbevel over

(*n*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 261, 262.
(*o*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVI.

ver de belegering, die hy ook ernſtig genoeg voortdreef, alzo men overeengekomen was, dat alle de Plaatſen, welken, met gemeene wapenen, veroverd werden, in zyne magt blyven zouden. Doch de Maarſchalk de Catinat hadt heimelyken laſt van den Koning zynen Meeſter, om 't beleg niet verder voort te zetten, dan overeenkwame met het belang van Frankryk, welk den Hertog van Savoje niet gaarne magtiger hadt, dan hy reeds was. Catinat taſtte, derhalve, de Plaats aan de ſterkſte zyde aan, en rekte 't beleg zo lang, als hy kon. De bezetting, uit Duitſch en Spaanſch Krygsvolk en Franſche Proteſtanten beſtaande, weerde zig wakkerlyk. Veertien dagen na 't openen der loopgraaven, waren de belegeraars nog niets gevorderd van belang, ſchoon zy reeds tweeduizend man verlooren hadden; wanneer men, op 't onverwagtſt, berigt kreeg dat de *Markgraaf van Leganez*, wegens het Spaanſche Hof, bewilligde in de onzydigheid van Italie (*p*). De Keizer volgde het voorbeeld van Spanje. Het Verdrag van Onzydigheid tuſſchen deeze twee Mogendheden en den Hertoge van Savoje werdt, op den negenden van Wynmaand, te Vigevano, getekend, en door den Koning van Frankryk, eerlang, bekragtigd (*q*). De Markgraaf van Leganez, Landvoogd van Milaan, verdedigde het ſpoedig aanneemen der on-

1696.

Verdrag van Onzydigheid voor Italie.

(*p*) Tindal *Vol.* III. [*or.* XVIII.] *p.* 263, 264.
(*q*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 375. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 174.

1696. onzydigheid, met den uiterſten nood, die 't Milaneeſche dreigde (*r*). Doch de Bondgenooten in 't gemeen verſtonden, dat de nood zo groot niet was, als men zig verbeeldde. Ook zou de zwaare regen, die, terſtond na 't ſluiten van 't Verdrag, viel, den vyand, ongetwyfeld, genoodzaakt hebben, tot het opbreeken van 't beleg. Doch dit was niet te voorzien. Het Verdrag van Vigevano maakte een einde van den oorlog in Italie, die zes jaaren geduurd hadt. Pignerol werdt, in gevolge van het Verdrag van Turin, geſlegt, en den Hertoge van Savoje terug gegeven. De Prinſes van Savoje, die nog maar tien jaaren bereikte, werdt, eerlang, naar Frankryk gevoerd. Doch haar Huwelyk met den Hertoge van Bourgondie werdt, niet voor het einde des volgenden jaars, voltrokken (*s*).

Wy hebben de handeling met den Hertoge van Savoje, en het ſluiten der byzondere Verdragen van Turin en Vigevano, een weinig omſtandiger, willen verhaalen, om dat 'er de weg tot de algemeene Vrede, over welke men, voor dien tyd, nog niet ernſtelyk gehandeld hadt, door gebaand werdt. Het Franſche Hof trok merkelyke voordeelen uit deeze Verdragen. De Koning, ontſlaagen van de zwaare koſten des Italiaanſchen oorlogs, kreeg de handen ruimer, om de Bondgenoo-

(*r*) *Voiez* Sa Lettre *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 177.

(*s*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXIX.

nooten, aan andere oorden, aan te taſten, en, door de wapenen, te dringen tot eene Vredehandeling, welker beloop en uitkomſt wy, in 't volgende boek, zullen ontvouwen. 1696.

XXVII. Koning Willem keert naar Engeland.

Koning Willem, verdriet gekreegen hebbende in den flaauwen veldtogt deezes jaars, hadt het Leger, in Herfſtmaand, reeds verlaaten, en zig, volgens zyne gewoonte, begeven naar Dieren en 't Loo, om te jaagen. De Hertog van Zell verzelde hem hier, en op een reisje naar Kleeve, daar hy van den Keurvorſt van Brandenburg Koningklyk onthaald werdt. Hy keerde, in Wynmaand, eerſt wederom naar den Haage, ſtak, den veertienden, in zee naar Engeland, en kwam, twee dagen daarna, te Kenſington aan. 't Parlement, eerlang byeengekomen zynde, verſtondt, uit den Koning, dat 'er eenige opening tot Vrede gedaan was, van de zyde van Frankryk; doch werdt, te gelyk, vermaand, om niet dan met de wapenen in de hand van vrede te handelen: en deeze vermaaning vondt zo veel ingang, dat het Huis der Gemeenten ſpoedig bewilligde, in den vereiſchten onderſtand voor het volgende jaar (*t*).

Het Oktroi der Ooſtindiſche Maatſchappye

De vereenigde Ooſtindiſche Maatſchappy deezer Landen, die nu omtrent eene eeuw in ſtand geweeſt was, dreef haaren handel nog, met zulk een' voorſpoed, dat andere Ry-

(*t*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 270—284.

1696. wordt vernieuwd.

Ryken en Staaten, hierdoor opgewekt, meer en meer, toeleiden, op het uitbreiden van hunnen Indiſchen handel, en op het oprechten van nieuwe Ooſtindiſche Maatſchappyen, waarin veele ingezetenen der Vereenigde Geweſten deel namen. Ook wiſten eenigen middel te vinden om zelfs met de ſchepen der Maatſchappye goederen naar Indie te zenden, en van daar te ontvangen, op halve, of meerder of minder winſte: 't welk gelegenheid gaf, dat de ſchepen te zwaar belaaden, en de pryzen der waaren, beide in Indie en hier, te zeer gedrukt werden. De Bewindhebbers hielden, derhalve, omtrent deezen tyd, aan by de algemeene Staaten, op het handhaaven van het Oktroi der Maatſchappye, welk, met den jaare 1700, ſtondt te eindigen, en waarvan zy te gelyk ook vernieuwing verzogten. En hunne Hoog-Mogendheden beſlooten, in Lentemaand, het Oktroi der Maatſchappye, welk reeds verſcheiden' reizen verlengd geweeſt was, wederom te verlengen voor den tyd van veertig jaaren, die met het jaar 1740 ten einde zouden loopen (*u*). Doch de afkondiging van deeze verlenging van 't Oktroi geſchiedde niet voor Oogſtmaand des jaars 1698, wanneer de algemeene Staaten, te gelyk, het handelen op Indie, op halve, of meerder of minder winſte, verbooden. Ook mogt niemant en vooral geene zeevaaren-

(*u*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1325.

rende luiden zig in dienſt van vreemde Mogendheden of buitenlandſche Ooſtindiſche Maatſchappyen begeeven, om met derzelver ſchepen naar Ooſtindie te vaaren, of op Ooſtindie te handelen. Eindelyk, werdt ook het deel neemen in buitenlandſche Ooſtindiſche Maatſchappyen verbooden (*v*). Men hadt, met dit verbod, het oog op de nieuwe Engelſche Ooſtindiſche Maatſchappy, die, omtrent deezen tyd, opgeregt werdt (*w*). Doch het is nimmer onderhouden, naar behooren. Ondertuſſchen, waren de Bewindhebbers der Nederlandſche Ooſtindiſche Maatſchappye, op het einde des jaars 1696, overeengekomen, dat zy, voor den tyd van nog vier jaaren, voor 's Lands inkomende regten van alle waaren, welken de Maatſchappy in deeze Landen bragt, en voor de uitgaande regten van de Peper, Nagelen, Nooten, Foelie en Kaneel, en van de waaren en mondbehoeften, welken zy zelven naar Indie voerden, betaalen zouden driemaal honderd vierenzeſtigduizend guldens, in 't jaar. De helft van deeze ſomme werdt aan 't Kollegie ter Admiraliteit te Amſterdam betaald: een vierde aan 't Kollegie in Zeeland, en een agtſte aan ieder der twee Kollegien op de Maaze en in 't Noorderkwartier. Doch Friesland en Stad en Lande hadden niet bewilligd in deeze overeenkomſt (*x*), veelligt, om 1696.

(*v*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl* 1326.
(*w*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 412.
(*x*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1329, 1331.

1696. om dat deezen Geweſten geen deel toegelegd werdt van 't gene de Maatſchappy, voor inkomende en uitgaande regten, opbragt.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIERENZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Vervolg der handelinge aan 't Zweedſche Hof, tot bevordering der Vrede. Koning Willem oordeelt, dat men, onder bemiddeling van Zweeden, in onderhandeling behoort te treeden. De Staaten beſluiten 'er toe. De Keizer, insgelyks.* II. *Verſchil over de Plaats der handelinge. 't Huis te Ryswyk wordt 'er toe benoemd. Gelegenheid van dit Huis.* III. *Inzigten en belangen van Frankryk, den Keizer en het Duitſche Ryk, Spanje, Groot-Britanje, de Staaten en Zweeden.* IV. *Regeling van het uiterlyke der handelinge. Wapenſchorſing voorgeſlaagen.* V. *Opening der byeenkomſten te Ryswyk.* VI. *Eiſchen der Keizerſchen en Duitſchen. Eiſchen der Spaanſchen.* VII. *Aanmerkingen der Franſchen op de eiſchen der Bondgenooten. Oogmerken van Frankryk.* VIII. *Veldtogt, in de Spaanſche Nederlanden. De Franſchen veroveren Aath.* IX. *Zy bemagtigen Barcelona.* X. *Franſche Krygsbedryven in de Weſtindien. Hollandſche Koopvaardyvloot veroverd, door du Guai-Trouin.* XI.

Staat der zeezaaken, in Engeland en hier. XII. *Staat van Poolen. De Keurvorſt van Saxen wordt Koning. Invloed zyner verkiezinge op de Vredehandeling.* XIII. *De Czaar van Muskovie doet eene reis, door Duitſchland, Holland en Engeland. Oefent zig, te Amſterdam, in 't Scheepstimmeren.* XIV. *Vervolg der Ryswykſche Vredehandelinge. Ontwerp der Engelſchen en Staatſchen. Algemeen ontwerp der Franſchen.* XV. *Aanmerkingen der Spaanſchen. Aanmerkingen der Keizerſchen en der Ryks-Gezanten. De aanbiedingen der Franſchen voldoen den Duitſchen niet.* XVI. *De Franſchen zoeken met eenigen der Bondgenooten, afzonderlyk, te ſluiten. De Spaanſchen neigen 'er toe. Uiterſte laſt der Keizerſchen. Nadere voorſlag der Franſchen. Zy ſtellen eenen bepaalden tyd, om te ſluiten.* XVII. *Bekommering der Keizerſchen.* XVIII. *Geheime handel van den Maarſchalk de Bouflers en den Graave van Portland. Koning Jakob zoekt de Roomſche Vorſten te winnen. Hy proteſteert tegen de Vrede. Hoe Frankryk hem, voortaan, zou aanmerken. Koning Willem neigt, om te ſluiten.* XIX. *De Keizerſchen zoeken 't te doen verwylen. Redenen, die de Staaten tot Vrede neigen.* XX. *Voorſlag der Keizerſchen, pas voor 't ſluiten der Vrede. De Ryswykſche Vrede tuſſchen Frankryk ter eener, en Spanje, Groot-Britanje en de Staaten ter anderer zyde wordt getekend. Inhoud van 't Verdrag tuſſchen Frankryk en de Staaten. Verdrag van Koophandel en Zeevaart.* XXI. *Verdrag van Vrede, tuſſchen Frankryk*

en

en Groot-Britanje, en tuſſchen Frankryk en Spanje. XXII. *De gevlugte Franſche Hervormden zoeken, te vergeefs, eenig voordeel te bedingen by de Vrede. Stilſtand van wapenen met het Keizerryk.* XXIII. *Staat des krygs in Duitſchland en in Hongarye. Vrede tuſſchen het Keizerryk en Frankryk. Inhoud van 't Verdrag. Zwaarigheid in het vierde punt van het zelve. De Staaten zoeken het te doen veranderen. Vergeefs. Oogmerk van Frankryk, met dit punt.* XXIV. *Handeling over eene vernieuwing van het Groot Verbond.* XXV. *Verſcheiden' Gevolmagtigden proteſteeren op de Vredehandeling, en onder deezen de Graaf van Egmond, wegens zyne eiſchen op Gelder, Zutfen enz. Antwoord van het Hof van Gelderland. Misnoegen van den Vorſt van Ooſtfriesland op de Stad Embden.* XXVI. *Aanmerkingen over den uitſlag der Ryswykſche Vredehandelinge, ten opzigte van Frankryk, van de Bondgenooten, en in 't byzonder van den Keizer en het Duitſche Ryk, van Spanje en van de Staaten.*

AAn 't Zweedſche Hof, werdt, deezen gantſchen Zomer, gehandeld, over 't gene de algemeene Vredehandeling bevorderen kon. De Graaf d'Avaux hadt, eindelyk, toegeſtaan, dat men de Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Verdragen hieldt tot eenen grondſlag van het aanſtaande Verdrag van Vrede, en dat men 'er zelfs eenige veranderingen, tot beter bekragtiging derzelven, in

1696. I. Handeling aan 't Zweedſche Hof, tot bevordering der Vrede.

1696. maakte, mids de Koning van Zweeden deeze veranderingen goedkeurde. Karel de XI. hadt den Keizer en de Staaten, ſedert, vermaand, tot het aanvaarden zyner bemiddelinge op deezen voet; doch de Graaf van Staremberg en de Baron van Hekeren hielden, van tyd tot tyd, aan om nadere verklaaring van de byzondere veranderingen, welken men, in de twee Verdragen, zou willen toelaaten; onderzoekende, daarbenevens, of men den Hertog van Savoje, die toen nog niet openlyk met Frankryk verdraagen was, en vooral den Hertog van Lotharingen, voor wiens belangen, by de twee Verdragen, niet naar behooren gezorgd was, in de aanſtaande Vrede, zou willen begrypen. Maar hierop kwam geen duidelyk antwoord. Men begeerde, dat de Koning van Zweeden zig vooraf verbonde tot de handhaaving van 't gene 'er, in 't gevolg, geſlooten zou worden. Doch hy antwoordde, dat hy, hiertoe, reeds van zelf, en uit hoofde der voorige verbindtenisſen, verpligt was. Men verzogt toen, dat Frankryk, by uitgedrukte Akte, de herſtelling der Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Verdragen, op de voorgeſlaagen' wyze, beloofde. Maar d'Avaux kon hiertoe niet verſtaan (*a*). Midlerwyl, was het geheim Verdrag tuſſchen den Koning van Frankryk en den Hertog van Savoje rugtbaar geworden: 't welk de Bondgenooten, en met naame de Staaten

(*a*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I, *p.* 95, 101, 110, 113, 118, 125.

ten der Vereenigde Geweſten deedt verande- 1696.
ren van gedagten, en neigen tot het aanvaar-
den der bemiddelinge van Zweeden. De Heer
van Dykveld, die met Callieres handelde,
hadt, nog in Oogſtmaand, gedrongen op
eene uitdrukkelyke verklaaring des Konings
van Frankryk „ dat men de Weſtfaalſche en
„ Nieuwmeegſche Verdragen niet alleen leg-
„ gen zou tot een' grondſlag der handelin-
„ ge; maar dat ook te rug gegeven zou wor-
„ den alles wat, door middel van de zoge-
„ naamde Hereenigingen, ſedert de Nieuw-
„ meegſche Vrede, gehegt was aan de Fran-
„ ſche Kroone; en dat de Bondgenooten,
„ daarenboven, hunne verdere eiſchen, op
„ de Vredehandeling, vryelyk, zouden mo-
„ gen voorſtellen en aandringen." - En Cal-
lieres hadt, eindelyk, zulk eene Verklaaring
beloofd, met deeze uitzondering alleen „ dat
„ Straatsburg te rug gegeven zou worden,
„ in dien ſtaat, als het was, toen Frankryk,
„ het in bezit nam; dat men daaraan geene
„ nieuwe Veſtingwerken zou mogen maaken,
„ en dat de Godsdienſt aldaar blyven zou
„ op den tegenwoordigen voet." Koning Wil-
lem, kennis van deezen voorſlag gekreegen
hebbende, verſtondt „ dat, zo Straatsburg
„ te rug gegeven werdt in den ſtaat, waarin
„ Frankryk het in bezit genomen hadt, en zo
„ Frankryk afſtondt van de twee andere pun-
„ ten, de Veſtingwerken en den Godsdienſt
„ betreffende, men aan de hooge Bondge-
„ nooten opening behoorde te geeven van
„ den ſtaat, waarin de Vredehandeling thans

Voorſlag van wege de Staaten aan de Franſchen.

Antwoord der Franſchen.

Koning Willem oordeelt, dat men, onder bemiddeling van Zweeden, behoorde te handelen van vrede.

1696. „ gebragt ware, en met dezelven overeen
„ te komen, wegens het aanneemen der be-
„ middelinge van Zweeden, en het beraa-
„ men van plaatſe en tyd der byeenkom-
„ ſte." De bewindsman van Frankryk in den Haage, 't zy de voorgenoemde Mollo (*b*) of een ander, gaf, hierop, den eerſten van Herfſtmaand, zyn woord, dat zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit van de twee punten, wegens Straatsburg geëiſcht, afſtaan, en de begeerde verklaaring geeven zou. De algemeene Staaten namen, derhalve, op den derden, een beſluit, overeenkomſtig met de meening van zyne Majeſteit van Groot-Britanje (*c*). Zy deeden, ſedert, hun beſt, om de Bondgenooten, en vooral den Keizer over te haalen, tot het aanneemen der bemiddelinge van Zweeden. Doch Leopold maakte, hierin, nog merkelyke zwaarigheid. „ Calliers hadt, zeide hy, nog maar aangebooden „ de Hereenigingen der Kameren van Mets „ en Beſançon, niet die der Kamer van Briſak te rug te zullen geeven. Ook wilde „ men den Hertog van Lotharingen ſlegts „ herſtellen in den ſtaat, waarin hem de „ Nieuwmeegſche Vrede geſteld hadt: 't „ welk onbillyk ſcheen. Het ongelukkig Verdrag van Nieuwmegen hadt, daarenboven, „ den voormuur in de Nederlanden kwalyk „ geregeld gelaaten; hoewel zyne Keizerly-
„ ke

De Staaten beſluiten 'er toe.

De Keizer maakt zwaarigheden.

(*b*) *Zie* hier voor, *bl.* 321.
(*c*) Reſol. Gener. *Lunæ* 3 *Sept.* 1696. *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 189.

„ ke Majeſteit de verbetering hiervan den Koning van Spanje aanbevolen liet. Alle deeze dingen, en vooral de volkomen' herſtelling des Hertogs van Lotharingen moesten geregeld worden, eer men byeenkwame, om van vrede te handelen. Doch zo Zweeden zig verbinden wilde, om het Verdrag van Weſtfaalen, tot op het * affcheid van Neurenberg toe, in zyn geheel te doen herſtellen; weigerde hy niet, in onderhandeling te treeden, onder bemiddeling des Konings van Zweeden: en meende hy, dat men zig van geene bekwaamer Plaats dan Aken zou konnen bedienen, om te handelen (*d*)." De Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten, ondertuſſchen, met reden, vaſtſtellende, dat Frankryk, na 't herſtellen der ruſte in Italie, zyne meeſte magt wenden zou naar Duitſchland, en naar de Spaanſche Nederlanden, hielden ſterk aan by 't Weener Hof, op het aanneemen der bemiddelinge van Zweeden. Zy deeden den Keizer, onder anderen, op den agtſten van Louwmaand des jaars 1697, voorhouden, „ dat men, eindelyk, met Callieres eens ge„ worden was, over alle de punten, die „ Frankryk, voor den aanvang der hande„ linge, zou toeſtaan, uitgenomen 1. over „ de wyze, op welke Frankryk Willem den „ III. voor Koning van Groot-Britanje be„ hoorde te erkennen, en 2. over den ſtaat, „ waar-

1696.

* *Reces.*

De Engelſchen en Staatſchen haalen hem over

1697.

(*d*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 204.

1697. „ waarin Luxemburg behoorde terug gege-
„ ven te worden; doch dat Koning Willem,
„ onlangs, verklaard hadt, dat hy genoe-
„ gen zou konnen neemen, in den middel-
„ weg, laatſtelyk, door Frankryk, voorge-
„ ſlaagen, tot oploſſinge der zwaarigheden,
„ in het eerſte punt: dat de Staaten ook oor-
„ deelden, dat de zwaarigheden, in beide
„ de punten, zeer wel zouden konnen weg-
„ genomen worden; dat Callieres zig ver-
„ wonderd getoond hadt, over de nieuwe
„ bedenkingen van het Weener Hof, en ge-
„ zeid, datze den Koning, zynen Meeſter,
„ niet minder vreemd zouden voorkomen;
„ dat zy hierom zyne Keizerlyke Majeſteit
„ ernſtelyk verzogten, afſtand te willen doen
„ van deeze bedenkingen, op dat 'er het
„ werk der Vrede niet door agteruit gezet
„ wierde; maar zyne Gezanten ten ſpoedig-
„ ſte te willen zenden naar den Haage; daar
„ men tyd en plaatſe der byeenkomſte ſtondt
„ te beraamen (*e*)." Dit verzoek, 't gevaar, waarmede Duitſchland gedreigd werdt (*f*), en veelligt ook de vrees, dat Groot-Britanje en de Staaten zig afzonderlyk met Frankryk verdraagen mogten, woogen zo veel op den Keizer, dat hy, eerlang, bewilligde in de begeerte der Bondgenooten, op de onderſtelling, dat het aanſtaande Verdrag, door Zweeden, gehandhaafd zou worden (*g*). Men boodt

(*e*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 221.
(*f*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 211.
(*g*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 224, 128.

boodt dan, in Sprokkelmaand, uit den naam des Keizers, des Konings van Groot-Britanje en der Staaten, aan Zweeden de bemiddeling aan, die terſtond aanvaard werdt (*b*). 1697.

II. Verſchil over de Plaats der hantelinge.

De naaſte zaak, die nu in overweeging kwam, was het benoemen eener Plaatſe tot de handeling. De Keizer zou gaarne gezien hebben, dat men, in Duitſchland, te Aken, te Ments, of te Frankfort byeengekomen ware. De Staaten en de meeſte Bondgenooten ſtonden, daarentegen, op het verkiezen van eene Plaats in den Vereenigden Staat. Veelen waren van gedagten, dat de keuze, op Maaſtricht, Nieuwmegen of Breda, vallen zou. Doch omtrent het einde van Louwmaand, hadt men, van Franſche zyde, den Haage voorgeſlaagen (*i*): waarin de Keizer geen genoegen nam (*k*). Ten zelfden tyde, hadt Callieres geweigerd, eene Verklaaring te geeven van 't gene hy en d'Avaux, reeds in 't voorleeden jaar, van Frankryks wege, hadden uitgebooden, als voorwaarden der Vrede. De Keizer nam hieruit gelegenheid, om op nieuws te aarzelen in het voortzetten der Vredehandelinge, weigerende te bewilligen, in de verkiezinge van den Haage. Ook vreesden anderen, dat de Franſchen te veel invloeds zouden hebben op de handeling, zo dezelve gehouden werdt in eene Plaats, daar de Staaten vergaderden, en daar de Franſche ge-

(*b*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 288, 301.
(*i*) Secr. Reſol. Holl. 25 *Jan.* 1697. VI. *Deel*, *bl.* 1.
(*k*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 315.

1697. gezanten met de Leden der hooge Regeeringe verkeeren konden. Callieres, deeze zwaarigheid willende voorkomen, ſtelde voor, dat de Gezanten der Bondgenooten, in den Haage, daar zy waren, zouden konnen blyven; dat de Franſche Gevolmagtigden zig te Delft zouden onthouden, en dat men, op eene Plaats, tuſſchen beide gelegen, byeen zou komen, om te handelen. Hierin bewilligde men, van de zyde der Bondgenooten, met eenpaarige ſtemmen. Ook werdt kort hierna vaſtgeſteld, dat men byeen komen zou op het *Huis van Nieuwburg*, omtrent een musketſchoot van het Dorp Ryswyk, tuſſchen Delft en den Haage, gelegen, en geſtigt door Fredrik Henrik, Prinſe van Oranje. Dit Huis werdt, in 't gemeen, het *Huis te Ryswyk* genoemd, en behoorde den Koning van Groot-Britanje in eigendom toe (*l*). Het was zo bekwaam, tot de tegenwoordige Vredehandelinge, als of het 'er, voorbedagtelyk, toe gebouwd ware. De toegang derwaards is door eene ſteenen Poort, ſtaande aan eene Vaart, over welke eene brug legt. Door deeze poort komt men in eene Laan, met hoog geboomte bezet: voorts aan eene andere poort, gebouwd in den hoogen voormuur, die den voorhof van 't gebouw affluit. Het Huis heeft eenen breeden opgang in 't midden; doch men kan 'er ook binnen komen, door de twee vleugels, aan de eene en de andere zyde. In het zelve, zyn, ter wederzyde eener groote zaa-

Waartoe het Huis te Ryswyk be noemd wordt.

Gelegenheid van dit Huis

(*l*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 341.

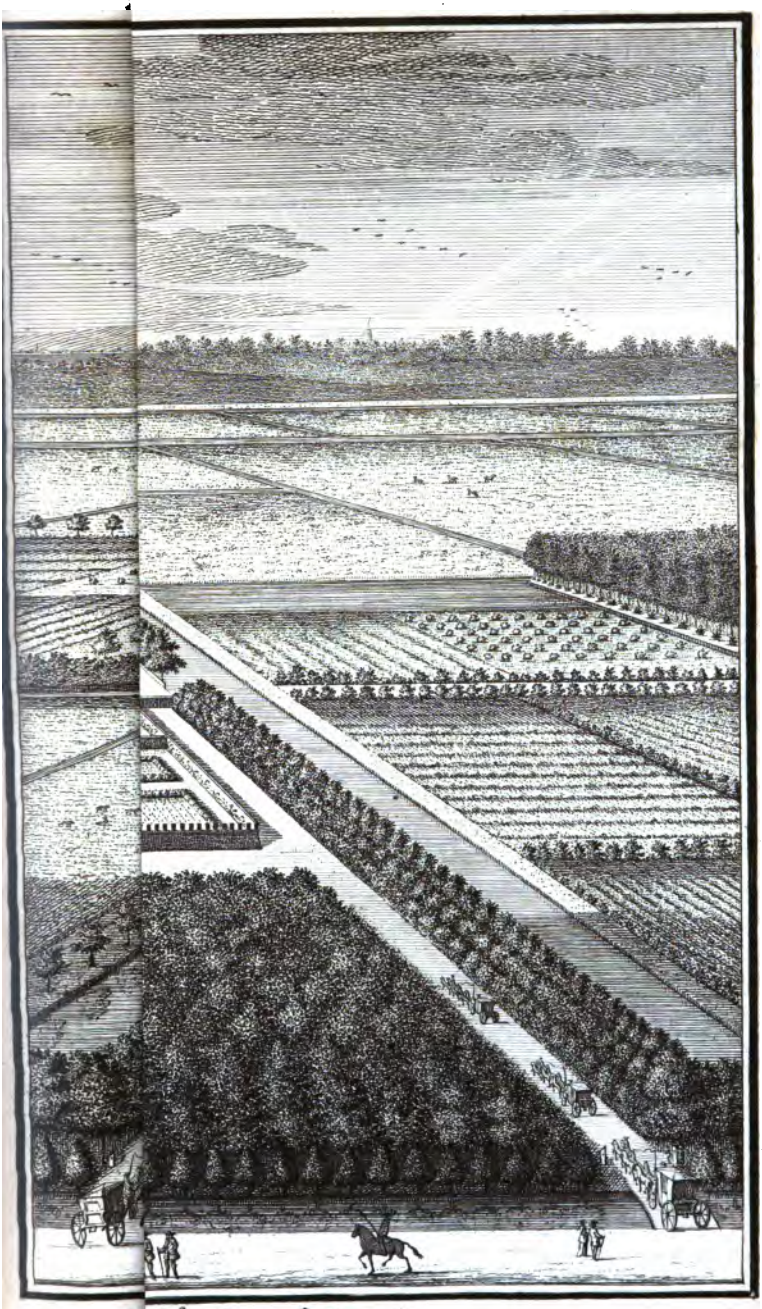

Vrede geslooten is.

zaale, twee aanzienlyke Kamers, agter el- 1697.
kanderen. Agter de laatſte van dit paar Kameren, heeft men twee Vertrekken aan elke zyde, en dus vier in 't geheel: en nog verder is, in 't midden van 't gebouw, eene groote Kamer, die op de tuinen agter 't Huis uitziet. In deeze laatſtgemelde Kamer, kwamen de Ambaſſadeurs des Konings van Zweeden, als Middelaar, byeen. Ook reeden deezen alleen, door de ſteenen poorten, naar 't Huis, en traden, langs den grooten opgang, naar boven: doch men hadt, ten wedereinde van 't boſch, nog eene brug over de vaart gelegd, en aan elke zyde der poorte in den voormuur, een' doorgang in deezen muur gemaakt: langs welken weg, de Ambaſſadeurs der Bondgenooten en die van Frankryk naar 't Huis reeden: waarin zy kwamen, door de twee vleugels, ter wederzyde van den grooten opgang. De Ambaſſadeurs der Bondgenooten, van den Haage komende, reeden naar, en traden in 't Huis van de regter zyde, en vergaderden, in de twee Kamers ter regter zyde der groote zaale, zig van de twee vertrekken agter dezelven bedienende, om te ſpreeken met de Middelaars, wier Kamer digt aan deeze vertrekken kwam. De Ambaſſadeurs van Frankryk, die van Delft kwamen, reeden naar, en kwamen in 't Huis van de linker zyde, en maakten het zelfde gebruik van de Kamers en Vertrekken, die ter linker zyde der groote zaale waren (*m*). Doch eer wy overgaan,

(*m*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *Avert. p.* 13.

1697. gaan, tot het verhaal der gewigtige Ryswykſche Vredehandelinge, zal 't niet ondienſtig zyn, dat wy de byzondere eiſchen, inzigten en belangen der voornaamſte handelende Mogendheden, vooraf, beknoptelyk, ontvouwen.

III. Schets der inzigten en belangen van de voornaamſte Mogendheden op de Ryswykſche Vredehandeling: en wel van den Koning van Frankryk.

De Koning van Frankryk hadt, tot hiertoe, voorſpoediglyk geoorloogd, en was, ſedert het ſluiten der Vrede in Italie, in ſtaat geſteld, om den Bondgenooten in Duitſchland en in de Spaanſche Nederlanden, meer afbreuk te doen, dan voorheen nog hadt konnen geſchieden. Desonaangezien, verlangde het Franſche Hof, ernſtelyk, naar vrede. Men ſchreef dit verlangen, in 't gemeen, toe, aan den ſlegten ſtaat van 's Konings geldmiddelen, aan 't verval van den Koophandel in 't Ryk, en aan de zigtbaare vermindering der manſchap, in zulk een' algemeenen en aanhoudenden oorlog: gelyk wy, boven, reeds te kennen gegeven hebben. Het Hof zag niet ongaarne, dat men, in 't gemeen, dus oordeelde. Doch ſommigen, die dieper meenden gezien te hebben in de geheime oogmerken van Lodewyk den XIV, verſtonden, dat de afneemende gezondheid des Konings van Spanje alleen hem zo begeerig maakte, om de Vrede te doen ſluiten. Men twyfelde niet, of hy hadt voor, zig, na t afſterven van Karel den II., meeſter te maaken van de Spaanſche Heerſchappye. Doch hiertoe ſcheen kleine kans te zyn, zo lang hy in oorlog, en het Groot Verbond in ſtand ware. Maar wanneer de kragt van dit Verbond eens verbroken zou

zyn

zyn door de Vrede; zou hy, op de eerſte tyding van het afſterven van Karel den II., en eer nog de Bondgenooten gereed zyn konden, om hem tegen te ſtaan, de wapenen konnen voeren in Spanje en in de Spaanſche Nederlanden. Hy boodt, hierom, voordeeliger voorwaarden aan, dan men reden hadt te verwagten, in den tegenwoordigen nadeeligen toeſtand van de zaaken der Bondgenooten, en hy verbeterde zyne aanbiedingen, naar gelang van het toeneemen der onpaſſelykheid des Konings van Spanje. Zelfs wil men, dat hy meer nog zou hebben uitgebooden, indien alle de Bondgenooten hunne ſtreng zo ſterk getrokken hadden als de Keizer (*n*). Doch wat hier van zyn moge; Callieres hadt, reeds op den elfden van Sprokkelmaand, in de tegenwoordigheid van den Heere van Dykveld, een Geſchrift overgeleverd, aan den Ambaſſadeur van Zweeden, waarby, van wege, en in gevolge eener volmagt van den Koning van Frankryk, beloofd werdt „ dat „ de Verdragen van Weſtfaale en Nieuw„ megen ten grondſlag der aanſtaande onder„ handelingen zouden ſtrekken; dat Straats„ burg te rug gegeven zou worden, in den „ ſtaat, waarin het, door Frankryk, in be„ zit genomen was; ook Luxemburg, Ber„ gen in Henegouwen en Charleroi, in den „ ſtaat, waarin deeze Steden zig tegenwoor„ dig bevonden: en daarbenevens, de Plaat„ ſen 1697.

(*n*) Tindal. *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 341, 342. Lamberti Memoir. *Tom.* I. *p.* 1, 11.

1697. „ ſen in Katalonie, die, na 't ſluiten der „ Nieuwmeegſche Vrede, veroverd waren, „ in den ſtaat, waarin zy waren ingeno- „ men. Dat Dinant met het Kaſteel, ook „ in den ſtaat, waarin het bemagtigd was, „ aan den Biſſchop van Luik zou worden te „ rug gegeven. Dat de Hereenigingen, ſe- „ dert de Nieuwmeegſche Vrede gedaan, „ zouden vernietigd, en Lotharingen te rug „ gegeven worden, op den voet van het „ Nieuwmeegſche Verdrag (*o*)." Doch over de meening deezer aanbiedinge viel, naderhand, eenig geſchil, op de Ryswykſche Vredehandeling; gelyk wy, in 't vervolg, ſtaan te melden. Wyders, hadt Koning Lodewyk de zorg voor zyne belangen op de Vredehandeling toevertrouwd, aan drie Gevolmagtigden, te weeten *Nikolaas Auguſtus de Harlai*, Ridder, *Heere van Bonneuil*, *Lodewyk Verjus*, Ridder, *Graave van Crecy*, en François de Callieres, Ridder, Heere van Callieres: van welken de laatſte het volkomen geheim der handelinge, en 't grootſte deel in zyns Meeſters vertrouwen hadt.

Van den Keizer en het Ryk.

De belangen der Bondgenooten ſtreeden met die van Frankryk: en vooral die des Keizers; die zelf het oog hadt op de Spaanſche nalaatenſchap, na't afſterven van Koning Karel den II. Hy zogt, hierom, het Groot Verbond in ſtand te houden, en de Vredehandeling te verwylen, en deedt, daarna, zyn beſt, om het ſluiten der Vrede te voorko-

(*o*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 266.

komen. Ook hadt hy eene byzondere reden, om de Bondgenooten aan te zetten tot den kryg, alzo hy op 't punt ſtondt, om een Verbond te ſluiten met den Czaar van Muskovie, waarby deeze zig verpligten zou, om den Grooten Heer uit al zyne magt te beoorlóogen. Daarenboven hoopte hy den Koning van Poolen over te haalen tot een diergelyk Verbond. En beide deeze Verbonden moesten, dagt hy, den Turk haaſt noodzaaken tot vrede: waarna hy de handen ruim hebben zou, om Frankryk te beoorloogen. De onderhandeling met de Opper- en Neder-Rynſche, Frankiſche, Beierſche, Zwabiſche en Weſtfaalſche Kreitſen, om zes-, en des noods twaalfduizend man op de been te brengen, ſtondt ook op eenen goeden voet: al 't welke den Keizer, ſterker dan iemant der Bondgenooten, deedt neigen tot het voortzetten des oorlogs (*p*). Hy drong, hierom, op de Vredehandeling, zeer op het wedergeeven der Plaatſen in Duitſchland, die Frankryk zig, na 't ſluiten der Weſtfaalſche Vrede, hadt doen toewyzen, door de Kamer van Briſak. Ook vorderde hy den volkomen afſtand van Lotharingen, de herſtelling van den Keurvorſt van de Palts in alles, wat hem, by de Weſtfaalſche Vrede, toegeweezen was, buiten benadeeling van het regt der Hertoginne van Orleans; en, eindelyk, ook vergoeding van ſchade voor de Rynſche, Franki- 1697.

(*p*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 342.

1697. kiſche en Zwabiſche Kreitſen (*q*): alle welke eiſchen de Vredehandeling geweldiglyk vertraagden. De Keizerlyke Ambaſſadeurs op de Vredehandeling waren *Alexander*, *Graaf van Kaunitz*, Graaf *Henrik Joan van Straatman* en *Joan Fredrik*, *Vryheer van Seilern*. De zes Kreitſen, boven genoemd, waren 't eens met den Keizer, en deeden hun beſt, om de Staaten der Vereenigde Geweſten te beweegen tot onderſtand (*r*). De Keur- en andere Vorſten des Ryks hadden belang, om op de Vredehandeling gekend, en in de Vrede begreepen te worden (*s*). De Keurvorſt van Keulen, die thans ook Prins en Biſſchop van Luik was, begeerde vergoeding van ſchade, hem, geduurende zyne onzydigheid, aangedaan; en wedergeevinſg der Plaatſen, welken hem benomen waren. In 't byzonder, vorderde hy het Hertogdom Bouillon, welk hem door Frankryk onthouden werdt, te rug, en *proteſteerde*, eerlang, openlyk, tegen 't gene er, ten zynen nadeele, te Ryswyk, zou geſlooten worden (*t*). De Hertogin Weduwe van Lotharingen vorderde herſtelling van haaren onmondigen Zoon, *Leopold*, in 't vol bezit van zyn Vaderlyk erfgoed (*u*): welk, by de Nieuwmeegſche Vrede, gedeeltelyk, in de magt van Frankryk, gebleeven was. Alle de genoemde Ryks-Vorſten en Stenden hadden hun-

(*q*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 204, 349.
(*r*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom* I. *p.* 211.
(*s*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 355.
(*t*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 186, 232, 359.
(*u*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 234, 274, 481.

hunne Gevolmagtigden ook op de Vredehandeling. De Hertog van Savoje zelf, ſchoon reeds met Frankryk bevredigd, zondt 'er eenen Gezant. Doch hy hadt 'er niets te verrigten, dan zorg te draagen, dat hy in de aanſtaande Vrede begreepen werdt (v). 1697.

De Koning van Spanje hadt geene reden, om de Vrede te ſchuwen. Hy kon niet dan nadeel verwagten van 't aanhouden des oorlogs, en de Koning van Frankryk boodt hem zulke voordeelige voorwaarden aan, dat hy-ze niet beter zou hebben konnen begeeren. Hy hadt, derhalve, alleenlyk, agt te geeven, dat hem alles weder ingeruimd werdt, wat het Franſche Hof zig, by wege van hereeniging, hadt doen toewyzen, na het ſluiten der Nieuwmeegſche Vrede. Men leverde hiervan Lyſten over aan den Zweedſchen Ambaſſadeur (w), en de twiſt over deeze Lyſten was het voornaamſte, dat tuſſchen Frankryk en Spanje te vereffenen ſtondt. De Gevolmagtigden der Spaanſche Kroone op de Ryswykſche Vredehandeling waren *Don Francisko Bernardo de Quiros*, Ridder van S. Jakob, en *Lodewyk Alexander de Scockart*, *Graave van Tirmont* en *Baron van Gaasbeeke*. Van den Koning van Spanje.

De Koning van Groot-Britanje hadt geen ander belang by de Vredehandeling, dan het bezorgen van voldoening aan de Bondgenooten, en het regelen van eenen Voormuur in Van den Koning van Groot-Britanje.

(v) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 183, 184.
(w) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 245, 341.

1697. in de Nederlanden (*x*). De belofte, dat Frankryk hem, by 't fluiten der Vrede, voor Koning erkennen zou, was reeds geſchied. Callieres hadt zig, nevens den Heere van Dykveld, op den tienden van Sprokkelmaand, begeven naar de wooning van den Heere Jakob Boreel, die, wegens onpaſſelykheid, zyne kamer hieldt. De Zweedſche Ambaſſadeur, *Baron van Lillieroot*, hadt zig ook derwaards vervoegd: en toen hadden Boreel en Dykveld, in de tegenwoordigheid van Callieres, verklaard „ dat zy overeengekomen waren, „ dat de Allerchriſtelykſte Koning, indien de „ Vrede geſlooten werdt, en ten tyde van „ het tekenen derzelve, den Prins van Oran„ je voor Koning van Groot-Britanje erken„ nen zou:" en Callieres hadt deeze verklaaring beveſtigd, uit den naam van den Koning, zynen Meeſter (*y*). Wyders, hadt Koning Willem, als Prins van Oranje, ook herſtelling in 't bezit van dit Prinsdom te vorderen, uit kragte der Nieuwmeegſche Vrede. Hy hadt de zorg voor zyne belangen en voor die des Ryks toevertrouwd aan drie Gevolmagtigden, *Thomas, Graavè van Pembroke*, *Eduard*, *Burggraave van Villiers* en *Jozef Williamſon*, Ridder. De Graaf van Pembroke was, ſchryven ſommigen (*z*), een man van groote geleerdheid en uitmuntende deugd. In 't byzonder, was hy bedreeven in de wiskunde: 't welk hem een weinig dor en afgetrok-

(*x*) TINDAL *Vol* III. [*or* XVIII.] *p.* 34:.
(*y*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 263.
(*z*) BURNET *Vol.* II. *p.* 199.

trokken van bevattingen, en hierdoor een weinig onbekwaamer maakte tot de onderhandelingen van Staat, dan hy anders zou geweest zyn. Doch zyne overige goede hoedanigheden verwierven hem, daarentegen, wederom de agting van elk, die met hem verkeerde. 1697.

De Staaten der Vereenigde Geweſten, eindelyk, hadden het zelfde belang, als Groot-Britanje, by de Vredehandeling, de voldoening hunner Bondgenooten, in 't byzonder de erkentenis van Koning Willem, voor Koning van Groot-Britanje; en de regeling van eenen bekwaamen * Voormuur voor den Staat, in de Spaanſche Nederlanden. Voor 't overige, hadden zy de vernieuwing der jongſte Verdragen van Koophandel te begeeren; die het Franſche Hof, reeds van zelf, beloofd hadt (*a*). Men ontmoette, derhalve, niet veele zwarigheden, in de onderhandelingen tusſchen Frankryk en de Staaten. De laatſten hadden, tot Gevolmagtigden op de Vredehandelinge, benoemd Antoni Heinſius, Raadpenſionaris van Holland; Jakob Boreel, Oud-Burgemeeſter van Amſterdam, Everard van Weede, Heer van Weede en Dykveld, en Willem van Haren, Grietman van de Bilt. Doch Boreel, die een zwak lighaam hadt, overleedt, geduurende de handeling, op den eenentwintigſten van Oogſtmaand, in den ouderdom van agtenzeſtig jaaren (*b*). Van de Staaten der Vereenigde Nederlanden.

* *Barriere.*

Karel

(*a*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 16.
(*b*) Europ. Merc. VIII. *Deel*, *bl.* 227.

1697. Van den Koning van Zweeden.

Karel de XI., Koning van Zweeden, was voor bemiddelaar der Vrede erkend; doch hy ſtierf, voor het openen der byeenkomſte te Ryswyk, op den vyfſtienden van Grasmaand (*c*). Zyn Zoon, *Karel de XII.*, die niet meer dan vyftien jaaren bereikte, volgde hem op. De Regeering van 't Ryk ſtondt, geduurende 's Konings minderjaarigheid, aan de Koninginne-Weduwe en aan eenige Raaden. Doch deeze verandering hadt geenen invloed altoos op den ſtaat der Vredehandelinge. De Koninginne-Weduwe vaardigde, terſtond; brieven af naar alle Hoven: waarby zy te verſtaan gaf, dat de Regeering van Zweeden, getreden zynde in de maatregels van den overleeden Koning, beſlooten hadt, het middelaarſchap te behouden, en de Vredehandeling voort te zetten (*d*): gelyk, ſedert, geſchiedde. Wyders, hadt de Kroon van Zweeden, voor zig zelve, ook herſtelling te verwerven in het Hertogdom Tweebrugge, welk Frankryk zig toegeëigend hadt, als afhangende van het Bisdom van Metz. Doch deeze herſtelling was aan Zweeden al voor lang toegezeid (*e*). De Ambaſſadeurs, door de Kroone van Zweeden benoemd, tot het bekleeden van 't Middelaarſchap, waren *Karel Bonde*, *Graaf van Biœrnœ*, en *Nikolaas*, *Baron van Lillieroot*: welke laatſte egter 't voornaam beleid der handelinge hadt.

Doch

(*c*) Europ. Merc. VIII. *Deel*, *bl.* 257.
(*d*) TINDAL, *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 347.
(*e*) *Voies* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 52.

Doch eer men in onderhandeling tradt, werden 'er eenige zaaken geregeld, die 't werk bekorten konden: waartoe de Baron van Lillieroot zeer zyn beſt deedt. Men ontwierp eene algemeene Volmagt, voor alle de handelende Mogendheden. Men ſtelde vaſt, dat de byeenkomſten, zonder plegtigheden, zouden gehouden worden; dat de titels, die de eene of de andere Mogendheid zig zou mogen aanmaatigen, in geen gevolg zouden getrokken worden, al ware 't ſchoon, dat 'er geene aanmerking op gevallen ware; en dat de handelende Gezanten vrye briefwiſſeling zouden hebben met hunne Meeſters, ten welken einde, den Gezanten oningevulde Paspoorten ter hand geſteld worden, met welken zy de renboden, veiliglyk, konden afzenden. Ook werdt het Reglement op den omſlag en ſtoet der Gezanten en het gedrag van derzelver bedienden, welk, voorheen, op de Nieuwmeegſche Vredehandeling, beraamd was, met eenige veranderingen, goedgekeurd en vaſtgeſteld (*f*). 1697. IV. Regeling van eenige byzonderheden, het uiterlyke der handelinge betreffende.

De Keurvorſt van Beieren zou gaarne gezien hebben, dat men, van de zyde van Zweeden, eenen ſtilſtand van wapenen hadt voorgeſlaagen (*g*). En ſommigen melden, dat de Franſchen zulk een' ſtilſtand gaarne met de Staaten zouden hebben willen ſluiten (*h*); hoe- Voorſlag van eene wapenſchorſinge.

(*f*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 319, 355, 365. *Tom.* II. *p.* 2, 5, 13, 19. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 347.

(*g*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 135.

(*h*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 349, 368.

1697. hoewel de uitkomſt, eerlang, ſcheen te toonen, dat het Franſche Hof, zyn voordeel willende doen met de Vrede in Italie, de Bondgenooten, en Spanje inzonderheid door de wapenen zogt te noodzaaken tot verdrag. De voorſlag van eene Wapenſchorſing hadt derhalve geen gevolg.

V. Opening der byeenkomſten, te Ryswyk.

De meeſte Gezanten der handelende Mogendheden te Delft en in den Haage zynde aangekomen, omtrent het midden van Grasmaand, oordeelde Lillieroot, dat het tyd werdt, om de byeenkomſt te Ryswyk te openen: waartoe de Keizerſchen zig reeds bereid verklaard hadden. 't Haperde ſlegts aan de goedkeuring der Franſchen van een' Lyſt der Hereenigingen, door de Spaanſchen overgeleverd (*i*). Eindelyk, werdt de negende van Bloeimaand vaſtgeſteld, tot het aanvangen der onderhandelingen, op 't Huis te Ryswyk. De Zweedſche Ambaſſadeur Lillieroot begaf zig de eerſte derwaards, in den nademiddag, rydende, in eene koets met zes paarden, door de middelpoorten van 't gebouw, en treedende, langs den grooten opgang, naar de Kamer, die voor de Middelaars geſchikt was. Kort hierop, volgde de *Baron van Preilmeyer*, Gezant van den Keurvorſt van Beieren: toen de Gevolmagtigden der Staaten, Boreel, Dykveld en van Haren: voorts, de Keizerlyke Ambaſſadeurs, Kaunitz, Straatman en Seilern; hierna de Spaanſchen, de Quiros en Tire-

(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 351, 352, 353, 354.

Tiremont: wyders, de Gevolmagtigden van Groot-Britanje, Pembroke en Villiers: en toen de Gezanten van Keulen, Luik, Keur-Saxen, Keur-Brandenburg, Lotharingen, de Frankiſche Kreits en Wurtemberg. Alle de Gezanten der Bondgenooten zaten in Koetſen, met zes paarden beſpannen, behalve den Gezant van Lotharingen, die ſlegts twee paarden voor zyne Koets hadt. Zy reeden allen, door de opening in den muur, ter regter zyde van de groote Poort, en kwamen door den ingang der regter vleugel van 't gebouw, in de Kamers, welken men hun toegeſchikt hadt. Omtrent een half uur, na dat de gezanten der Bondgenooten op 't Huis te Ryswyk gekomen waren, verſcheenen aldaar de Franſche Ambaſſadeurs, Harlei, Crecy en Callieres, in Koetſen met zes paarden. Zy waren gereeden, door de opening in den muur ter linker zyde der groote Poorte, en vervoegden zig in de Kamers, die hun, ter linker zyde van de groote zaal des gebouws, werden aangeweezen, door den Heere *Roozeboom*, Agent der algemeene Staaten, die hen en alle de andere Gezanten, by derzelver aankomſt op 't Huis, ontvangen hadt. Doch deeze plegtigheid werdt, naderhand, agtergelaaten (*k*). In de eerſte byeenkomſt, welke ſlegts drie uuren duurde, werden de Volmagten aan den Middelaar overgegeven. Ook regelde men eenige plegtigheden, die niet 1697.

(*k*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *Avert.* p. IV, & *ſuiv.*

1697. niet gemyd konden worden. In de volgende byeenkomſt, den elfden van Bloeimaand, werden de Volmagten der Bondgenooten uitgewiſſeld, tegen die van Frankryk. Ook kwam men overeen, dat ieder Gezantſchap met niet meer dan ééne koets, met zes paarden, twee paadjes en twee lakeyen, te Ryswyk komen zou. Men beſloot ook, voortaan, alleen des Woendags 's morgens, en des Saturdags 's nademiddags, byeen te komen. De twee volgende byeenkomſten werden alleenlyk beſteed, met het verder regelen van eenige plegtigheden; over welken men elkanderen te ligter verſtondt, om dat men het voorbeeld der Nieuwmeegſche Vredehandelinge voor zig hadt (*l*). Het Reglement, welk men maakte, tot voorkoming van wanorde, werdt, daarna, goedgekeurd en beveſtigd, door hunne Hoog-Mogendheden (*m*).

VI. Eiſchen der Keizerſchen en Duitſchen.

't Liep aan tot den twee-entwintigſten, eer de Keizerſchen hunne eiſchen of voorſlagen tot vrede, uit den naam van den Keizer en van 't Ryk, aan den Middelaar overleverden. Zy vorderden „ alles te rug, wat, ſedert de „ Weſtfaalſche Vrede en 't affcheid van Neu„ remberg, van 't Ryk vervreemd was, by„ zonderlyk, de Veſting Fryburg, in haaren „ tegenwoordigen ſtaat: ook de Paltſiſche „ Landen en goederen, waarvan de Hertogin van Orleans volkomen afſtand zou moe„ ten

(*l*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII] *p.* 348.
(*m*) Reſol. Gener. *Mercur.* 12 *Juny* 1697. *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 127.

„ ten doen: nog alle de goederen der Duit- 1697.
„ ſche Orde, welken in Frankryks magt wa-
„ ren: wyders, Dinant en Bouillon, voor den
„ Biſſchop van Luik; Briſak en Filipsburg,
„ in den tegenwoordigen ſtaat, voor den Kei-
„ zer; midsgaders, Hagenau, Weiſſenburg
„ en Landau; en eindelyk voldoening voor
„ alle de Stenden en Kreitſen des Ryks, met
„ naame voor de Rynſche, Frankiſche, Zwa-
„ biſche en Weſtfaalſche Kreitſen, die veel
„ van 't Franſche Krygsvolk geleeden had-
„ den (*n*)." De Gezanten van Lotharingen, Keulen en Luik, Trier, Wurtemberg en anderen gaven, ten zelfden tyde en ſedert, hunne eiſchen op Frankryk over (*o*). Doch eenige Duitſche Gezanten begeerden, dat het Ryk en niet alleen de Keizer genoemd werdt in de Volmagt der Franſchen. Ook maakten zy eenige aanmerkingen op de voorſlagen der Keizerſchen, die, hier en daar, de voorregten der Vorſten een weinig te na ſcheenen te komen (*p*): en Keur-Brandenburg in 't byzonder begeerde, dat Frankryk met hem eene afzonderlyke Volmagt wiſſelde, alzo hy, in de algemeene Volmagt des Konings van Frankryk, niet met naame genoemd was (*q*). Ondertuſſchen, hadt Lillieroot onderzogt, of de Keizerſchen verſtonden, dat men een Afſchrift hunner voorſlagen overgave aan de Fran-

(*n*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 28.
(*o*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 42, 44, 87, 151, 161, 195, 201.
(*p*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 49, 55.
(*q*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 63.

1697. Franſchen; waartoe zy, eindelyk, bewilligden, in verwagting, zeidenze, dat Frankryk haaſt billyker antwoord geeven zou, dan men, uit den eerſten voorſlag van dit Hof, kon opmaaken (*r*). De Spaanſchen gaven hunne voorſlagen tot vrede over, op den zevenentwintigſten, vorderende de wedergeeving van een groot getal van Plaatſen in Katalonie en in de Nederlanden, die, ſedert de Pyreneeſche Vrede, bemagtigd waren door Frankryk (*s*): op den voet van welke Vrede, men de zaaken gaarne herſteld gezien zou hebben. Twee dagen te vooren, hadden de Staatſchen hunne voorſlagen gedaan: waarby zy niets, dan een Verdrag van Vrede en Koophandel, en in 't algemeen voldoening voor hunne Bondgenooten vorderden (*t*).

Eiſchen der Spaanſchen.

Eiſchen der Staatſchen.

VII. Aanmerkingen der Franſchen op de eiſchen der Bondgenooten.

De Franſchen, de voorſlagen der Keizerſchen en Spaanſchen overwoogen hebbende, vonden zeer vreemd, dat men zo verre afweek van de punten, door Callieres, den tienden van Sprokkelmaand, overgeleverd (*u*), en op den voet van welken, de byeenkomſt te Ryswyk begonnen was. Zelfs ſcheenen zy ongezind tot het wedergeeven van Straatsburg en Luxemburg, beweerende dat zy, of deeze Steden, of iet * van gelyke waarde hadden uitgebooden. En Boreel en Dykveld hadden, inderdaad, verklaard aan den Baron van Lillieroot, dat Callieres, zo dikwils als men van

* *equivalent.*

(*r*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 62.
(*s*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 66.
(*t*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 86.
(*u*) *Zie* hier voor, *bl.* 351.

van de wedergeeving van Straatsburg ſprak, altoos daarby gevoegd hadt, *of iet van gelyke waarde, ter keuze van den Keizer;* en, in 't handelen over de wedergeeving van Luxemburg, hadt hy ook altoos gezeid, *of iet van gelyke waarde, door Spanje voor te ſlaan, ter keuze van Frankryk.* Doch 't was, van de andere zyde, ook zeker, dat de Bondgenooten, zo dikwils Dykveld hun verſlag deedt van 't gehandelde met Callieres over deeze punten, altoos geantwoord hadden „ dat zy de we- „ dergeeving van Straatsburg en Luxemburg „ begeerden, en nimmer over iet van gelyke „ waarde zouden konnen handelen:" van welk antwoord Dykveld, geduuriglyk, verſlag gedaan hadt aan den Heere van Callieres (*v*). Dit punt en verſcheiden' diergelyken ſcheenen de Vredehandeling te zullen vertraagen. Doch de Franſchen, willende weeten, waarop zy te rekenen hadden, gaven den Baron van Lillieroot te verſtaan „ dat zy niet kon- „ den antwoorden op de voorſlagen der Kei- „ zerſchen en Spaanſchen, voor dat deezen „ nader verklaard hadden, of zy zig begeer- „ den te houden aan de punten, den tienden „ van Sprokkelmaand beraamd, en, door „ den Heere Ambaſſadeur van Zweeden, in „ de hoedanigheid van Middelaar, te boek „ geſteld; dan of zy van deeze punten af- „ ſtonden?" De Keizerſchen en Spaanſchen antwoordden, als uit eenen mond „ dat zy „ zig begeerden te houden aan de punten „ van 1697.

(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 264, 264 :

1697. „ van den tienden van Sprokkelmaand, zo
„ ver dezelven een gedeelte hunner voorſla-
„ gen uitmaakten (*w*)." Doch de Franſchen, dit antwoord te duiſter vindende, verklaarden, rondelyk „ dat zy niets zouden konnen
„ toeſtaan, dat buiten de Nieuwmeegſche
„ ſche Vrede ging, of buiten de Weſtfaal-
„ ſche, zo verre dezelve, door de Nieuw-
„ meegſche, vernieuwd geworden was; dat
„ het, derhalve, tegenwoordig, alleen aan-
„ kwam op de uitvoering van het Nieuwmeeg-
„ ſche Verdrag, waarin zy geene andere uit-
„ zondering zouden konnen toelaaten, dan
„ die ontſtondt, uit het gene, ſedert dit Ver-
„ drag, ware voorgevallen; of uit zaaken, die
„ de tyd en de omſtandigheden hadden doen
„ veranderen van gedaante." Zy voegden 'er by „ dat zy gereed waren om, op deezen voet,
„ terſtond, in eene redelyke onderhandeling
„ te treeden." De voorſlagen der Staatſchen behaagden den Franſchen beter. Zy verklaarden zig genegen, om, volgens dezelven, terſtond, over een Verdrag van Vrede, Koophandel en Zeevaart, met hen, te handelen (*x*). De Keizerſchen en Spaanſchen ſtelden, daarna, ontwerpen op, over het eerſte Lid van een Verdrag van Vrede (*y*), die, naar 't oordeel der Franſchen, te verre afweeken van de Nieuwmeegſche, en hierom den loop der Vredehandelinge ſcheenen te moeten ſtuiten.

De

(*w*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 102, 103, 104.
(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 114, 115.
(*y*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 115, 116, 118, 125, 131.

De Koning van Frankryk, midlerwyl bespeurd hebbende, dat men, van de zyde der Bondgenooten, de zaaken zogt te herbrengen in den ſtaat, waarin zy, by de Weſtfaalſche en Pyreneeſche Vreden, geſteld geweeſt waren, beſloot, om deezen toeleg te verydelen, en eene Vrede te verwerven naar zynen zin, den veldtogt, beide in Katalonie en in de Spaanſche Nederlanden, by tyds, te openen, en zig, terwyl de Bondgenooten, te Ryswyk, week gemaakt, of gehouden werden, van eenige Steden meeſter te maaken. Hy hadt, daarenboven, voor, den Prins van Conti te doen verkiezen tot Koning van Poolen. Koning *Joannes Sobiesky* was, in Zomermaand des voorleeden jaars, overleeden: en daar hadden zig, ten deezen tyde, reeds verſcheiden' mededingers tot de Kroone opgedaan. Doch de Franſche Ambaſſadeur, *Abt van Polignac*, hadt veele ſtemmen weeten te winnen voor den Prinſe van Conti, die, tot Koning verheeven zynde, geſchaapen ſtondt, de belangen van Frankryk te bevorderen, ten nadeele van die van het Huis van Ooſtenryk. 1697. Oogmerken des Konings van Frankryk.

VIII. Veldtogt in de Spaanſche Nederlanden.

Terwyl deeze handel in Poolen gedreeven werdt, bragt Lodewyk de XIV. zyn Leger, in de Spaanſche Nederlanden, zo vroeg te velde, dat de Bondgenooten, eerſt eenen geruimen tyd na hem, gereed waren. Koning Willem was, niet voor 't begin van Bloeimaand, in Holland gekomen (z); daar eenige

(z) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 340.

1697. ge onpaſſelykheid hem verhinderde, ſpoedig genoeg te vertrekken naar het Leger. De Duitſche troepen kwamen ook traaglyk aan.

De Franſchen belegeren Aath.

By 't Franſche Leger, bevonden zig drie Maarſchalken, Villeroi, Bouflers en Catinat: doch de laatſte, als de ervaarenſte, hadt het opperbevel over de belegering van Aath, die, omtrent het midden van Bloeimaand, ondernomen werdt. Vauban diende ook in 't beleg. Villeroi en Bouflers hielden 't oog op de beweegingen der Bondgenooten. Op de eerſte tyding van het beleg van Aath, begaf Koning Willem zig naar het Leger der Bondgenooten in Brabant, en hieldt een mondgeſprek met den Keurvorſt van Beieren, wien hy verklaarde, dat hy niet gezind was, éénen man te waagen, om eene Stad te ontzetten, die de Franſchen toch met de vrede zouden moeten te rug geeven. Ook vondt hy 't beleg van Dinant, welk hy ligtelyk zou hebben konnen onderneemen, terwyl Catinat voor Aath lag, t'eenemaal ongeraaden; alzo Bruſſel, in zulk een geval, bloot gelegen zou hebben voor de aanſlagen van Villeroi en Bouflers. Hy maakte zig alleenlyk meeſter van eene voordeelige Legerplaatſe, op welke de vyand het oog gehad hadt: zonder, in deezen korten veldtogt, iet te onderneemen.

De Stad geeft zig over.

Maar Aath, dat zig flaauwelyk verdedigde, ging, twaalf dagen na het openen der Loopgraaven, over, by verdrag, op den vyfden van Zomermaand (*a*). Voorts, werdt 'er niets

(*a*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVIJ. TINDAL *Vol.* III. [of XVIII.] *p.* 349--354.

niets ondernomen in de Spaanſche Nederlanden, geduurende de Vredehandelinge. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten kwamen, ten deezen tyde, overeen met den Hertoge van Holſtein-Gottorp, om de drie regementen, welken zy van hem in dienſt hadden, nog eenigen tyd, in dienſt te houden (*b*). 1697.

IX. Barcelona beleegerd en veroverd door de Franſchen.

Maar in Katalonie, ſloeg de Hertog van Vendôme, weinige dagen na het overgaan van Aath, het beleg voor Barcelona, beide te water en te lande. Hy hadt egter geen volks genoeg, om de Stad t'eenemaal in te ſluiten. De belegerden hielden, derhalve, gemeenſchap met den *Graave van Velasko*, Onderkoning van Katalonie, die een klein Leger op de been bragt tot ontzet. De bezetting was tienduizend man ſterk, en ſtondt onder bevel van den Prinſe van Heſſen-Darmſtad, die, na 't omhelzen van den Roomſchen Godsdienſt, door het Spaanſche Hof, met het Bevelhebberſchap over Barcelona, vereerd geworden was. Ook verdedigde hy de Veſting wakkerlyk, deedt verſcheiden' gelukkige uitvallen, en betwiſtte den vyand den grond, voet voor voet. Vendôme ſchreef, eindelyk, aan den Koning, zynen Meeſter, dat hy 't beleg ſchandelyk zou moeten opbreeken, zo men hem geen meer volks toezondt. Hierop werden hem eenige troepen toegeſchikt, die in Languedok en Provence gelegen hadden. De Plaats werdt toen heviger

(*b*) Reſol. Holl. 18, 26 *July* 1697. *bl.* 305, 313.

1697. ger aangetaſt, dan te vooren. Het Legertje onder Velasko werdt overvallen en geſlaagen. De vyand, de buitenwerken der Veſtinge lang hevig beſchooten hebbende, maakte zig, eerlang, meeſter van den bedekten weg; en wat laater, van een bolwerk; waaruit hy, reeds meer dan eens, verdreeven geweeſt was. Toen lieten zy eene myn ſpringen, onder een ander bolwerk, welk zy, insgelyks, bemagtigden. Van deeze twee bolwerken, op welken Vendôme batteryen opwierp, werdt de Stad zo hevig gebombardeerd en beſchooten, dat het Hof van Madrid, eindelyk, bevel zondt aan den Prinſe van Heſſen-Darmſtad, om de Stad op te geeven, by eerlyk verdrag, welk, den tienden van Oogſtmaand, getekend werdt. De Prins hadt nogtans zo veel eers ingelegd met het verdedigen van Barcelona, dat hy, kort hierna, tot Onder-Koning van Katalonie verheeven werdt. Het inneemen van deeze aanzienlyke veſting bevorderde de Vrede kragtiglyk. De gemeenſchap tuſſchen Spanje en Italie was, hierdoor, afgeſneeden. Het Spaanſche Hof luiſterde, derhalve, meer dan te vooren, naar de voorſlagen des Konings van Frankryk (*c*).

X. Franſche Krygsbedryven in Weſtindie.

Doch de Franſchen vergenoegden zig niet, met het aantaſten der Spanjaarden, in Katalonie en in de Nederlanden: zy hadden, in 't voorjaar, op koſten eener Franſche Maatſchappye, eenige Oorlogsſchepen in zee gebragt,

(*c*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVIJ. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 351—353.

bragt, die, onder 't bevel van den *Heere de Pointis*, gezeild waren naar Amerika, om de Spaanſche Weſtindiſche Vloot te veroveren. Pointis, te S. Domingo gekomen, werdt verſterkt met eenige ſchepen, en met eèn groot getal van *Boekaniers* of Vrybuiters, die zig, hier, by hem voegden. Midlerwyl, hadt de Spaanſche Vloot de Havana reeds bereikt, weshalve Pointis beſloot, naar Kartagena te zeilen, en zig van deeze voornaame Stad der Spanjaarden in Zuid-Amerika meeſter te maaken. Voor de Plaats gekomen, vondt hy de gelegenheid om te landen zo gevaarlyk, dat hy eerſt twee Sterkten aantaſtte en veroverde: waarna Kartagena zelf, te water en te lande, belegerd werdt. De Stad, niet tydig genoeg ondersteund wordende, gaf zig, eerlang, over, by verdrag, op den vyfden van Bloeimaand. De Franſchen hadden bedongen, dat hun al het goud, het zilver en de edel-geſteentens der Ingezetenen zouden geleverd worden. Doch men wil, dat het grootſte gedeelte van de ſchatten, reeds voor het beleg, naar afgelegen oorden, landwaards in, gevoerd en verſteken was; zo dat hier minder buits behaald werdt, dan men gehoopt hadt. Pointis zelf heeft dien egter op agt millioenen kroonen begroot. Kartagena, niet te houden zynde, werdt, kort hierna, verlaaten. Pointis verviel, op de terug reize, onder eene Engelſche Vloot, veel talryker dan de zyne; doch hy ontzeildeze, gelukkiglyk. Ook ontweek hy, daarna, een Engelſch Esquader, onder den Kommandeur *Norris*, 1697.

1697. welk in S. Jans baai lag; en op het einde van Oogſtmaand, kwam hy, behouden, te rug in de haven van Breſt. De Engelſche Vloot verloor, daarentegen, haare meeſte manſchap, in Weſtindie, door ziekte; en voerde niets uit, op deezen togt, behalve dat zy eenige Franſche Volkplantingen afliep en verwoeſtte. De *Markgraaf van Nesmond*, die 't bevel voerde over zes Franſche Oorlogsſchepen, veroverde, in Oogſtmaand, zes ryke Engelſche Koopvaarders. Ook hernam *d' Iberville* de Sterkte Nelſon, in Nieuw Frankryk, na 't veroveren van drie Engelſche ſchepen; een van welken in den grond geboord werdt (*d*). Doch de Engelſchen leeden alleen niet ter zee, omtrent deezen tyd. De Heer *du Guai-Trouin* hadt zig, in Grasmaand, meeſter gemaakt van de Hollandſche Koopvaardyvloote, die van Bilbao kwam, na 't bemagtigen van drie Oorlogsſchepen, die deeze Vloot geleidden (*e*). De Baron van Waſſenaar, Heer van Starrenberg, 't bevel voerende over deeze Oorlogsſchepen, werdt, by deeze gelegenheid, zwaarlyk gewond en gevangen genomen. Zyne dapperheid, in dit gevegt getoond, wordt, in de *Aantekeningen van du Guai-Trouin* zelven, hooglyk geroemd. Na dat hy genezen was, werdt hy den Koning aangebooden, die hem, met veele tekenen van agtinge, ontving (*f*).

De Franſchen bemagtigen eene Hollandſche Koopvaardyvloot.

XI. Staat der 't Gemeen was zeer misnoegd, over 't beleid

(*d*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVI. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII] *p.* 353—358.
(*e*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVI.
(*f*) DU GUAI-TROUIN Memoir. *p.* 46—55.

leid der zeezaaken, vooral in Engeland, daar de Koning zelf geene zwaarigheid maakte om te erkennen, dat hy in den oorlog te water onbedreeven was. De Admiraal Ruſſel werdt, boven anderen, beſchuldigd; en men riep, in Engeland en hier, te ſterker om vrede, naar gelang dat de Franſchen, die voorheen voor de Engelſchen en Staatſchen hadden moeten onderdoen, magtiger en gelukkiger werden, in den oorlog ter zee (*g*). De vereenigde Staaten hadden, midlerwyl, in Hooimaand, beſlooten nog agttien Oorlogsſchepen aan te bouwen (*b*). 1697. zeezaaken, in Engeland en hier.

XII. Staat van Poolen.

De voorſpoed der Franſche wapenen, in de Weſtindien, in Katalonie en in de Spaanſche Nederlanden, zou den Koning van Frankryk in ſtaat geſteld hebben, om de Bondgenooten te noodzaaken tot eene vrede naar zynen zin, zo 't hem, met de verkiezing van eenen Koning van Poolen, niet geheellyk buiten zyne giſſing gegaan ware. Polignac hadt den Koning, zynen Meeſter, verzekerd, dat de Prins van Conti, zekerlyk, de meeſte ſtemmen winnen zou, zo hy zig, in perſoon, naar Poolen begave. De Koning deedt, derhalve, eene Vloot uitruſten, te Duinkerken, die den Prins van Conti naar Dantzig voeren zou. Doch eenige Engelſche Oorlogsſchepen hielden de Franſche Vloot lang beſlooten in de haven. Midlerwyl, hadt de Poolſche Adel haaſt gemaakt met de verkiezing, en de Kroon ge-

(*g*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 358.
(*b*) Reſol. Holl. 30 *July* 1697. *bl.* 318.

1697. genoegzaam te koop geveild aan de meeſtbiedenden. De Primaat van Poolen yverde voor den Prinſe van Conti. De Keizer deedt zyn beſt, om Prins *Jakob*, Zoon van den overleeden Koning, te doen verkiezen tot zyns Vaders opvolger. Verſcheidèn andere mededingers werden openlyk genoemd. Doch ſommigen waren in heimelyke onderhandeling getreden, met Fredrik Auguſtus, Keurvorſt van Saxen, die, eerlang, bewoogen werdt, tot het verlaaten van den Lutherſchen en het aanneemen van den Roomſchen Godsdienſt. Voorts, deedt hy zyne troèpen trekken naar de Poolſche grenzen: hy ſpilde agt millioenen onder de Poolſche grooten, en beloofde hun de beveſtiging van alle hunne Privilegien, zo zy hem verkooren tot Koning. Ondertuſſchen, wiſt niemant, dat hy eenige gedagten hadt op de Kroone van Poolen. In de Lente deezes jaars, deedt hy eene reis naar Weenen, voorgeevende, dat hy aldaar eenige ſchikkingen maaken moeſt op den oorlog in Hongarye. Ook verſpreidde men, dat hy, deezen Zomer, 't bevel voeren zou, over 't Keizerlyke Leger aldaar. Doch hy verliet het Weener-Hof, onverhoeds, zynde 'er, tuſſchen den Keizer en hem, zo men voorgaf, eenig misverſtand ontſtaan, waarvan niemant de reden bevroeden kon. Hy ſtelde zig, daarna, aan 't hoofd zyner troepen, en verwekte, in 't eerſt, merkelyke agterdogt in den Keurvorſt van Brandenburg. Doch toen men hem, daarna, door Silezie, zag trekken naar de Poolſche grenzen, beſpeurde men duidelyker,

waar

waar hy 't op gemunt hadt. Weinige dagen voor den tyd, tot de verkiezinge geſchikt, verklaarde hy zig een' mededinger naar de Kroon. De Keizerſchen koozen zyne zyde. De Franſche party was egter de ſterkſte by de Verkiezing: doch de aanhang der andere mededingeren, ziende dat zy, voor zig zelven, te kort ſchooten, voegden zig allen by dien van den Keurvorſt van Saxen, die, kort hierop, voor Koning uitgeroepen werdt. De Primaat gaf, terſtond, kennis aan 't Franſche Hof van 't gene 'er voorgevallen was, ſterk dringende op de overkomſt van den Prinſe van Conti, die van krygsbehoeften, en voor-al, ſchreef hy, van geld rykelyk voorzien moeſt zyn. Doch de Keurvorſt van Saxen was voor hem gereed. Zyn geld en Krygsvolk waren by der hand. Het Hof van Weenen gaf hem getuigenis van zyne aanneeming van den Roomſchen Godsdienſt. En terſtond na dat hy verkooren was, trok hy voort, met zyn Leger, naar Krakau. Kort hierna, werdt hy gekroond, in ſpyt van Frankryk, en tot groote vreugde van de Keizerſchen. Doch zyne onderzaaten in Saxen zagen zyne verheffing ongaarne. Veelen vreesden, dat hy zyne erflanden uitputten en bederven zou, om zig te handhaaven, in de nieuwverkreegen' waardigheid. Zulken ook, wien de Proteſtantſche Godsdienſt ter herte ging, voorſpelden zig weinig goeds, uit den afval, gelyk zy 't noemden, van eenen Vorſt, wiens Huis een der oudſte en ſterkſte ſteunſelen der

1697.

De Keurvorſt van Saxen wordt tot Koning van Poolen verkooren.

1697. Hervorminge geweeſt was. Doch 't gevolg leerde hun, eerlang, de ongegrondheid hunner vreeze. De nieuwe Koning van Poolen toonde wel haaſt, dat hy vry was van bygeloovigen eerbied voor de Geeſtelykheid, en dat men geene vervolging van hem te wagten hadt. De Prins van Conti ſtak, eindelyk, in zee, en kwam voor Dantzig: alwaar men egter niet gedoogen wilde, dat hy, anders dan met klein gevolg, aan land tradt. Hy verzeilde, derhalve, naar Marienburg, daar hy, door de hoofden van zynen aanhang, ontvangen werdt. Men zogt hem over te haalen, om af te ſtaan van het geld, welk hy mede gebragt hadt, en beloofde, hem, in 't kort, met eene aanzienlyke magt, te zullen ondersteunen. Doch hy hadt hier geene ooren naar, ten ware men, vooraf, een bekwaam getal volks byeen bragt. De nieuwe Koning deedt, midlerwyl, eenige troepen aantrekken op de weinige manſchap, welke de Prins van Conti medegebragt hadt, en die ligtelyk verſtrooid werdt. De Prins, eindelyk, geene kans ziende, om meeſter te worden van de Kroon, keerde, tegen 't najaar, onverrigter zaake, naar Duinkerken te rug. Koning Fredrik Auguſtus werdt, terſtond, erkend door den Paus, die, meer dan iemant, ingenomen was met zulk een' aanzienlyken nieuwbekeerde. De Koning van Frankryk verlangde ſterker naar vrede, dan hy gedaan zou hebben, zo hy den Prins van Conti hadt konnen doen verheffen op den troon van Poolen; in welk geval, hy den

Invloed deezer verkiezinge op de Vredehandeling.

den Keizer veel ſpels zou hebben konnen berokkenen in Hongarye (*i*). Doch het Franſche Hof wiſt zig, eerlang, zelfs van de verkiezinge van den Keurvorſt van Saxen tot Koning van Poolen, of liever van deszelfs overgang tot den Roomſchen Godsdienſt te bedienen, om tweedragt te verwekken in het Duitſche Ryk: gelyk wy, ter zyner plaatſe, zullen melden. 1697.

XIII. De Czaar van Muskovie doet eene reis, door Duitſchland, Holland en Engeland.

Een ongemeen voorval bragt, midlerwyl, veel toe, om Fredrik Auguſtus te beveſtigen op den troon van Poolen. Peter Alexowitz, Czaar van Muskovie, zig, door het bemagtigen van Azof, de vaart naar de zwarte zee geopend hebbende, hadt, ſedert, beſlooten, de Scheepvaart in zyn Ryk aan te moedigen, en de woeſte zeden zyner Onderdaanen, in veele andere opzigten, te beſchaaven en te verbeteren. Zyn voorneemen was, de Wolga en de Don te vereenigen, door eene gegraaven' vaart, langs welke, hy allerlei ſcheepsbehoeften zou konnen doen voeren naar Azof; daar hy werven dagt aan te leggen, bekwaam tot het aanbouwen eener Oorlogsvloote, van welke hy zig, in tyd en wyle, zou konnen bedienen tegen de Turken. Doch alzo zyne onderdaanen onbedreeven waren in de ſcheepsbouwkunde, beſloot hy, in perſoon, naar Holland en Engeland, te reizen, en zig daar te laaten onderregten in deeze konſt, en in andere weetenſchappen, tot de zeevaart behoorende. Hy vaardigde, eerlang, een

(*i*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 359—362, 366.

1697. een Gezantſchap af aan de algemeene Staaten, welk eenige punten, den Koophandel betreffende, hadt te regelen, en, daarenboven, heimelyk, onderſtaan moeſt, of men hem ook zou willen byſpringen, in den ontworpen oorlog tegen den Turk. De Gezanten waren niet lang weg geweeſt, of de Czaar volgde hen, in onbekend gewaad, en ſlegts van twee of drie dienaars verzeld. Hy onderhaalde zyne gezanten ſpoedig, en deedt, ſedert, de reize, in hun gevolg. In Pruiſſen, ontdekte hy zig aan den Keurvorſt van Brandenburg, derwaards getoogen, om een waakend oog te houden, op 't gene 'er, ter gelegenheid der verkiezinge van eenen Koning van Poolen, zou voorvallen. De Czaar nam ook deel in deeze verkiezing, bedugt, dat een Koning naar den zin van Frankryk, ligtelyk, vrede maaken zou met den Turk, om hem den oorlog aan te doen; waardoor zyne uitgeſtrekte oogmerken gedwarsboomd, of verydeld zouden worden. De Franſche party was ſterkſt, in Litthauwen. De Czaar gaf, derhalve, bevel, om een Leger uit zyn gebied te voeren naar de grenzen van dit Geweſt, en 'er, op de eerſte tyding van eenen binnenlandſchen kryg in Poolen, in te rukken. En men wil, dat de vrees hiervoor Poolen in ruſt hieldt, en den nieuwen Koning op den troon beveſtigde. De Czaar, zyne reis voortzettende, kwam, in Oogſtmaand, in Holland, daar zyne Gezanten, terſtond, gehoor verwierven, by de algemeene Staaten, zonder dat 'er, zo veel my gebleeken is, ten deezen tyde, iet

met

met hen geſlooten werdt. Wat laater, hieldt de Czaar een mondgeſprek met Koning Willem, te Utrecht. Terwyl hy in Holland was, oefende hy zig, te Amſterdam, in het Scheepstimmeren met eigen' handen, zonder, op de timmerwerf, anders dan *Pieter* genoemd te willen zyn. De Czaar en zyne Gezanten vertoefden hier, tot in 't begin des volgenden jaars. Toen ſtak dit aanzienlyk gezelſchap over naar Engeland, daar het, tot in Bloeimaand, verbleef. De Czaar keerde wederom naar Holland; doch hieldt 'er zig nu maar ruim veertien dagen op. Hy nam, van hier, zynen weg naar Weenen, daar hy, eenen geruimen tyd, dagt te blyven. Doch eenige ſlinkſche handel ten Hove van Muskou, beſteken door de Prinſeſſe *Sofia*, zyne Zuſter, riep hem ſpoediger naar huis, dan hy verwagt hadt. De beweeging was, egter, voor zyne te rugkomſt, t'eenemaal geſtild. Doch de meeſte ſchuldigen werden, met de dood, geſtraft. Eenigen werden, zo men wil, door den Czaar, met eigen' hand, onthalsd (*k*). De byzonderheid van zulk eene reize verdiende wel, dat wy 'er, hier, in 't voorbygaan, van gewaagden. 't Vervolg deezer Geſchiedeniſſe zal ons gelegenheid geeven, om meermaalen van deezen beroemden Vorſt te ſpreeken. Nu eiſcht de orde des Verhaals, dat wy tot de Ryswykſche Vredehandelinge wederkeeren. 1697.

Hy oefent zig, te Amſterdam, in het Scheepstimmeren.

De

(*k*) Burnet *Vol.* II. *p.* 197. Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 362—366. Memoir. de Brandeb. *p.* 205.

1697. XIV. Vervolg der Rys-wykſche Vrede-handelinge.

De Franſche Gevolmagtigden hadden, gelyk wy, te vooren, verhaald hebben, geweigerd te antwoorden op de eiſchen der Keizerſchen en Spaanſchen, die meer vorderden, dan by de Nieuwmeegſche Vrede vaſtgeſteld was. Ook ſcheen hun de wyze van handelinge by punten, die, door de Keizerſchen en Spaanſchen, begonnen was, veel te langwylig. De Keizerſchen begeerden, derhalve, op het einde van Zomermaand, dat de Franſchen zelven een algemeen Ontwerp van een Verdrag zouden maaken, geſchikt naar de punten, waarover men, voor het openen der byeenkomſte, eens geworden was. Lillieroot, aan wien deeze voorſlag geſchiedde, antwoordde „ dat de Franſchen mogelyk weder„ om alleen van de Nieuwmeegſche Vrede „ zouden willen ſpreeken." Doch de Keizerſchen hernamen „ dat zy dan aangaan zouden, „ tegen de vooraf vaſtgeſtelde punten, en de „ Vredehandeling eerder ſchynen af te bree„ ken, dan voort te zetten." De Spaanſchen bewilligden, eerlang, ook in den voorſlag der Keizerſchen. Aath was verlooren: Barcelona belegerd: 't welk de Spaanſchen handelbaarder maakte. De Gevolmagtigden der Keizerlyke en Katholyke Majeſteiten hielden, nu en dan, een mondgeſprek met de Franſchen, die aannamen, een ontwerp van een Verdrag te zullen maaken; doch zy verklaarden, te gelyk „ dat zy daarin niet zouden konnen gaan „ boven de Nieuwmeegſche Vrede; ſchoon „ zy, onder 't handelen, veelligt, eenige pun„ ten deezer Vrede zo zouden verklaaren, „ dat

„ dat niemant hun, met reden, zou kon- 1697.
„ nen beſchuldigen, dat zy den Bondgenoo-
„ ten geen genoegen hadden gezogt te gee-
„ ven (*l*).

Terwyl de Franſchen arbeidden aan een Ontwerp van een Verdrag met het Keizerryk en met Spanje, handelden zy, dagelyks, met de Staatſchen, en met eenige andere Bondgenooten, zo vertrouwelyk naar 't ſcheen, dat 'er een gerugt ontſtondt, dat de Staatſchen, onder de hand, geſlooten hadden met Frankryk: 't welk egter, door deezen, plat uit ontkend werdt (*m*). Zo veel was 'er egter van, dat de Staatſchen, op den zevenden van Hooimaand, een Ontwerp van een Verdrag hadden overgeleverd, welk den Franſchen niet kwalyk behaagde. Het kwam genoegzaam overeen met het Nieuwmeegſche. Eenige punten, die thans niet te pas kwamen, waren 'er uitgelaaten: eenige anderen waren 'er bygevoegd, en onder deeze laatſten, was 'er één, waarby vergoeding begeerd werdt van de ſchaden, die Frankryk den Staaten hadt aangedaan, door het beſlaan en verbeurdverklaaren van veele ſchepen, Koopmanſchappen en andere goederen, voor de aankondiging des oorlogs (*n*). Weinige dagen laater gaven ook de Engelſchen een Ontwerp van Vrede over aan den Middelaar, welk geene byzonderheden behelsde. Alleenlyk, werdt 'er de ſtipte uitvoe-

Gerugt, dat de Staatſchen afzonderlyk met de Franſchen geſlooten hadden.

Ontwerp van Vrede, door de Staatſchen en Engelſchen overgeleverd.

(*l*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 148, 149, 169.
(*m*) Tindal, *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 367.
(*n*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 171.

1697. voering in begeerd van het afgezonderd punt der Nieuwmeegſche Vrede, betreffende het Prinsdom Oranje (o). Doch met de Engelſchen en Staatſchen viel weinig te handelen, dan 't gene de Vrede, tuſſchen de andere Bondgenooten en Frankryk, betrof. De Franſchen leverden, op den twintigſten van Hooimaand, een Ontwerp eener algemeene Vrede over, waarby zy „ de Verdragen van Munſter en Nieuwmegen tot een grondſlag leiden van het tegenwoordig Verdrag; doch „ op zulk eene wyze, als deeze twee Verdragen ſamengeſmolten waren in dat van „ Nieuwmegen, welk, derhalve, zou worden aangemerkt, als beide de Verdragen „ vervattende, en geagt worden, woordelyk, „ in het tegenwoordig Verdrag ingevoegd te „ zyn, zulke punten alleenlyk uitgenomen, „ waaromtrent, in het tegenwoordig Verdrag, verandering gemaakt werdt. De hereenigingen, na de Nieuwmeegſche Vrede, „ gedaan, door de Kamers van Mets en Bezançon, en door het Opper-Geregtshof van „ Briſak, zouden vernietigd worden. Straatsburg zou, of ontmanteld te rug gegeven „ worden, of, in plaats van deeze Stad, zou „ Frankryk Fryburg en Briſak afſtaan aan „ den Keizer. Hunningen en de brug aldaar „ over den Ryn gelegd zouden geſlegt worden: ook de werken, aan de overzyde van „ dien ſtroom, by Fort Louis en elders. Kehl „ en Filipsburg zouden worden terug gege-

„ ven,

Algemeen Ontwerp der Franſchen.

(o) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 177.

„ ven, mids de Veſtingwerken van Filips- 1697.
„ burg, ter linker zyde des Rynsſtrooms ge-
„ maakt, geſlegt werden. De Hertog van
„ Lotharingen zou herſteld worden, in de
„ Staaten, die Hertog Karel, zyn Oud-Oom,
„ voor den jaare 1670, bezeten hadt. Nan-
„ ci, Bitſch en Homburg zouden hem, ge-
„ ſlegt, te rug gegeven worden. Voor 't o-
„ verige, zou men zig, ten opzigte van Lo-
„ tharingen, houden aan het Verdrag van
„ van Nieuwmegen, Trier zou den Keur-
„ vorſt worden ingeruimd. De nieuwe wer-
„ ken van Mont-Royal en Traarbach zouden
„ geſlegt worden. Doch de werken van Saar-
„ Louis, welke Plaats Frankryk begeerde te
„ behouden, zouden in den tegenwoordigen
„ ſtaat blyven. De Keurvorſt van de Palts
„ zou, in zyne bezittingen, volgens de Weſt-
„ faalſche Vrede, herſteld worden, en 's Ko-
„ nings Schoonzuſter, de Hertogin van Or-
„ leans, alleen zulk een gedeelte van dezel-
„ ven genieten, als haar, volgens de Ryks-
„ wetten, toekwame. Het Verdrag, in 't voor-
„ leeden jaar, geſlooten met den Hertoge van
„ Savoje, zou geagt worden, van woord tot
„ woord, in het tegenwoordig Verdrag, be-
„ greepen te zyn. De Kardinaal van Furſtem-
„ berg zou, in zyne goederen en voorregten,
„ met naame in het Bisdom van Straatsburg
„ en in de Abtdye van Stavelo, herſteld wor-
„ den. Aan den Koning van Spanje zouden
„ Bergen, Charleroi, Kortryk en Aath, in de
„ Nederlanden, en Roſes, Gironne en Bel-
„ ver, in Katalonie, te rug gegeven worden.

„ Zelfs

1697. „ Zelfs Luxemburg en 't Graafſchap Chiny,
„ ten ware men elkanderen, over iet van ge-
„ lyke waarde, verſtaan kon. Zo 'er verſchil
„ tuſſchen de twee Koningen viel over de
„ grensſcheiding, zou de uitſpraak daarvan
„ verbleeven worden aan de Staaten der Ver-
„ eenigde Geweſten. Dinant zou den Prinſe
„ van Luik te rug gegeven worden, in den
„ ſtaat, waarin het was, toen Frankryk het
„ in bezit nam. De Koning van Spanje zou,
„ daarentegen, het Eiland en de Sterkte Pon-
„ za inruimen aan den Hertoge van Parma.
„ Zweeden zou, uitdrukkelyk, in dit Verdrag,
„ begreepen zyn: en verder alle zulke Mo-
„ gendheden, welken men, wederzyds, noe-
„ men zou, voor de uitwiſſeling der bekrag-
„ tigingen, of binnen zes maanden daarna."
Het ontwerp, welk men zig voorbehieldt, te vermeerderen, met eenige algemeene of by-zondere punten, behelsde, voorts, de gewoo-ne Leden van een Verdrag van Vrede (*p*). De Franſchen verſtonden, dat het overeen-kwam met hunnen eerſten voorſlag van den tienden van Sprokkelmaand: en, voorgee-vende, onredelyk te vinden, dat zy altoos ge-bonden zouden blyven aan de voorgeſlaagen' voorwaarden, terwyl het den Bondgenooten vryſtaan zou, dezelven te aanvaarden, of niet; verklaarden zy, by 't overleveren van hun ontwerp, dat zy zig niet langer aan het-zelve verbonden zouden rekenen, dan tot het einde van Oogſtmaand, naaſtkomende (*q*).

Zy willen daaraan maar voor eenen be-paalden tyd ver-bonden zyn.

De

(*p*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom* II. *p.* 213.
(*q*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 236.

De Keizerſchen en Spaanſchen namen, ondertuſſchen, gantſch geen genoegen in het Franſch Ontwerp. De laatſten waren, in weinige dagen, gereed, om 'er hunne aanmerkingen tegen in te leveren. „ 't Kwam hun, „ zeidenze, voor, dat het Ontwerp, gedeeltelyk, een antwoord was op hunne voorſlagen, welk de Franſchen, tot hiertoe, geweigerd hadden te geeven. In dit opzigt, „ zouden zy 't dan beantwoorden. In 't algemeen, hieldenze 't Ontwerp af te wyken „ van den voorſlag van den tienden van Sprokkelmaand. Kortryk en Aath moeſten te rug „ gegeven worden, met derzelver Kaſſelryen „ en 't gene 'er verder van afhing: de Plaatſen in Katalonie, op zulk eene wyze, als „ zy, by hunne voorſlagen, begeerd hadden. „ Van iet anders, in de plaats van Luxemburg, konden zy niet hooren ſpreeken. Wegens de hereenigingen, hadden zy, te vooren, lyſten overgegeven, uit welken, alleenlyk, zevenentagtig Plaatſen waren uitgemonſterd, door de Franſchen. Zy vertrouwden, dat men nu geene zwaarigheid „ maakte, om ook deeze Plaatſen te rug te „ geeven. De geſchillen over de grensſcheidinge konden, geduurende de Vredehandeling, wel afgedaan worden. Het geſchut „ en de wapenen, in Luxemburg gevonden, „ behoorden te rug gegeven te worden, om „ dat de Stad ingenomen was, voor het verklaaren van den oorlog. De Hertog van Parma kon zig, zo hy regt op Ponza oordeelde te hebben, vervoegen aan zyne Katho-

1697. XV. De Keizerſchen en Spaanſchen neemen 'er geen genoegen in. Aanmerkingen der Spaanſchen.

1697. „ lyke Majeſteit, die hem goed regt zou doen.
„ De agterſtallen der brandſchattingen be-
„ hoorden, tegen elkanderen, vereffend ge-
„ rekend te worden, en de ſchade vergoed,
„ die Frankryk den onderzaaten van Spanje,
„ tegen de wetten des oorlogs, hadt toege-
„ bragt (r)."

Aanmerkingen der Keizerſchen.

De Keizerſchen waren, met hunne aanmerkingen op het Franſche Ontwerp, niet gereed, voor den vyfden van Oogſtmaand. Zy oordeelden „ dat het, in 't Latyn, moeſt opgeſteld geweeſt zyn, en dat men byzondere „ Verdragen maaken moeſt, met ieder der „ Bondgenooten, die in den oorlog waren „ ingewikkeld geweeſt. Men behoorde ook „ het Duitſche Ryk en den Keizer niet van „ een te ſcheiden; maar te verklaaren, dat „ men met den Keizer en het Ryk in onder-„ handeling getreden was. De Weſtfaalſche „ Vrede was wel begreepen in de Nieuw-„ meegſche, zo ver de laatſte geene veran-„ dering gemaakt hadt in de eerſte; doch zo „ ver dit geſchied ware, was 't noodig, dat „ het tegenwoordig Verdrag geſchikt werdt, „ op den voet van beide de Verdragen, en „ niet op den voet van het Nieuwmeegſche „ alleen. Straatsburg moeſt te rug gegeven „ worden, met het voorregt, welk het eer-„ tyds hadt, van, naamlyk, alleen en onmid-„ delyk, af te hangen van het Roomſche Ryk. „ De Keurvorſt van Trier moeſt niet alleen „ in de Stad Trier, maar ook in alle zyne „ an-

(r) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 253.

„ andere voorregten, ten opzigte van het 1697.
„ Aartsbisdom van Trier, het Bisdom van
„ Spiers, de Abtdy van Prumen en de Prooſt-
„ dy van Weiſſenburg herſteld worden. Bri-
„ ſak en Filipsburg behoorden te rug gegeven
„ te worden, in voldoening van een gedeel-
„ te der ſchade, door den Keizer en het Ryk,
„ geleeden, in den tegenwoordigen oorlog,
„ en wel met alle de Sterkten en werken, ter
„ wederzyde des Rynſtrooms. Het Huis van
„ Lotharingen moeſt, in 't volkomen bezit
„ van dit Hertogdom, herſteld worden. Naar-
„ demaal de Dogters van de Palts verſteken
„ waren van de Vaderlyke erfeniſſe, by ver-
„ ſcheiden' inſtellingen en gewoonten van het
„ Paltſiſche Huis, kon de Hertogin van Or-
„ leans niet geagt worden, eenig regt te heb-
„ ben op de nalaatenſchap van den Keurvorſt,
„ haaren broeder. De Keizer wilde het Huis
„ van Savoje herſtellen, in alles, wat aan
„ het zelve, by de Weſtfaalſche en Nieuw-
„ meegſche Verdragen, was toegeſtaan. Zo
„ men den Adel en de Geeſtelykheid van de
„ Elzas in derzelver regten herſtelde, zou
„ de Keizer ook, in eene behoorlyke herſtel-
„ ling van den Kardinaal van Furſtemberg,
„ en van de Kanonniken, die zyne zyde ge-
„ volgd hadden, geene zwaarigheid maaken.
„ 't Gene, in het Franſche Ontwerp, den Ko-
„ ning van Spanje betrof, lieten de Keizer-
„ ſchen gaarne aan de overweeging der Spaan-
„ ſchen; doch zy zouden zig altoos kanten
„ tegen eene overgifte van Luxemburg aan
„ Frankryk, wat 'er ook mogt tegen afge-

1697. „ ſtaan worden. Het Hertogdom van Bouil-
„ lon behoorde, zo wel als Dinant, te rug
„ gegeven te worden aan den Keurvorſt van
„ Keulen, als Biſſchop van Luik. Voorts,
„ moeſt ook de Grootmeeſter der Duitſche
„ Orde (1) herſteld worden in de Kommande-
„ ryen, bezittingen en regten, door Frankryk
„ op hem veroverd. Aan het Huis van Wur-
„ temberg, en byzonderlyk aan den tak van
„ Montbeliard moeſt te rug gegeven worden,
„ 't gene dit Huis in de Elzas plagt te be-
„ zitten. Ook moeſt Frankryk belooven,
„ geene verandering te zullen maaken, om-
„ trent de Ryksleenen in Italie. Ten beſluite,
„ behielden de Keizerſchen ook aan zig het
„ regt, om nieuwe eiſchen te voegen by
„ deezen, en de voorſlagen, die de Franſchen
„ verder doen mogten, te beantwoorden naar
„ behooren (*s*)."

Aanmerkingen der Ryks Gezanten.

De Gezanten der Keurvorſten en Vorſten des Duitſchen Ryks, vaſtgeſteld hebbende, uit eigen hoofde, met de Franſchen te handelen, waarop de Keurvorſt van Brandenburg in 't byzonder zeer gezet was, hadden, eenige dagen voor de Keizerſchen, hunne aanmerkingen op het Franſche Ontwerp ingeleverd. Zy verſchilden niet veel van die der Keizerſchen (*t*); welken zelfs, naderhand, behoudens de byzondere bedenkingen, welken zy op eenige wei-

(*s*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 293.
(*t*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 275.

(1) Zie zyne eiſchen, in de *Actes de la Paix de Ryswick*, Tom. II. p. 375.

weinige punten hadden, door de Ryks-gezanten, werden goedgekeurd (*u*). 1697.

Oogſtmaand, voor 't einde van welke, de Keizerſchen en Spaanſchen zig verklaaren moeſten op het aanneemen of afwyzen van het Franſche Ontwerp, was meer dan half verloopen, toen de Franſchen den Baron van Lillieroot een' Lyſt overleverden van de Plaatſen in 't Ryk, welken Frankryk zig, by wege van hereeniging, toegeëigend hadt, en nu gezind was, af te ſtaan. Zy beloofden, by deeze Lyſt „ de Stad en het Hertogdom „ Tweebrugge te zullen ſtellen in de magt „ des Konings van Zweeden, om 'er het zelf- „ de genot van te hebben, welk hy 'er van „ zou hebben getrokken, voor de hereeniging „ met het Bisdom van Mets van den jaare „ 1680. De Kaſteelen en Graaffchappen van „ Valdensz, eenige goederen van den Hui- „ ze van Hanau-Ligtenberg, de Landen van „ Mark, Marmontier en Ochſenſtein, de „ Heerlykheden van Oberſtein, Salms en „ Langeſtein, het Slot Lutſelburg, de Heer- „ lykheden Altheim en Ottweiler zouden al- „ len aan de regte eigenaars te rug gegeven „ worden. Ook zou de Hertog van Wurtem- „ berg, in 't bezit van Montbeliard, Blamont „ en Chatelot, en de Keurvorſt van de Palts „ in 't bezit van de Stad Germersheim her- „ ſteld worden (*v*)." Doch deeze Lyſt voldeedt den Keizerſchen niet. Zy ſtelden 'er een op,

De Franſchen leveren een' Lyſt over van de hereenigde Plaatſen in 't Ryk, welken zy te rug geeven willen.

Zy voldoet den Keizer.

(*u*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 337, 340, 342.
(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 381.

1697. op, waarby zy veel meer Plaatſen vorderden (*w*). De Franſchen beloofden, desonaangezien, zig te zullen houden aan de Lyſt der Keizerſchen, uitgenomen alleenlyk in opzigt van de Plaatſen in de Elzas, welk Landſchap zy verklaarden gehegt te zyn aan de Kroone van Frankryk (*x*).

ſchen niet.

XVI. De Franſchen zoeken afzonderlyk te ſluiten met eenigen der Bondgenooten.

Doch zo veel voldoening kreegen de Keizerſchen niet op de aanmerkingen, die zy op het Franſche Ontwerp van Vrede gemaakt hadden, en die ſommigen der Bondgenooten zelven onredelyk vonden. De Franſchen, beſpeurende, dat de Spaanſchen niets van gewigt hadden ingebragt tegen hun Ontwerp, ſtoorden zig luttel aan de aanmerkingen der Keizerſchen, en deeden, ſedert, hun beſt, om met de voornaamſte Bondgenooten afzonderlyk te verdraagen: waarna het hun niet moeilyk vallen zou, eenige Plaatſen aan den Rynkant te behouden, welken zy reeds verklaard hadden, te rug te willen geeven (*y*). Zy maakten dan een nieuw Ontwerp van Vrede met Spanje afzonderlyk, waartegen de Spaanſchen een ander Ontwerp opſtelden (*z*): en 't verſchil tuſſchen de twee Ontwerpen was zo groot niet, of het kon ligtelyk vereffend worden. Men hadt, ſedert eenigen tyd, om de Vredehandeling te bekorten, beſlooten, niet meer ſchriftelyk, maar mondeling te handelen, te Ryswyk. De Franſchen hadden zig han-

(*w*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 383.
(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 402.
(*y*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 374.
(*z*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 1, 16.

handelbaarder gedraagen, na dat zy tyding gekreegen hadden van de verkiezing des Keurvorſts van Saxen, tot Koning van Poolen. Doch deeze zelfde tyding bragt te wege, dat de Keizerſchen hunne ſtreng ſterker trokken dan voorheen: 't welk de Engelſchen, de Staatſchen en de Spaanſchen zelven ongaarne zagen. De laatſten verlangden, inzonderheid, om, op de Franſche voorwaarden, te ſluiten, na dat men, op 't einde van Oogſtmaand, kennis gekreegen hadt van het verlies van Barcelona (a). Doch dit verlies maakte kleinen indruk op de Keizerſchen en Duitſchen, die de maand verloopen lieten, zonder den Franſchen veel nader te komen. Op den dertigſten, leverden zy hunnen uiterſten laſt, gelyk zy ſpraken, over, verklaarende, by den zelven, uit den naam van den Keizer en van het Keizerryk „ dat zy zig hielden aan de „ herſtelling der Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Vrede, zo dikwils, door Frankryk, „ aangebooden; dat zy Straatsburg, met de „ Baljuwſchappen daaronder behoorende, „ aannamen, zullende men, omtrent het ſlegten eeniger Veſtingwerken, zulke voorſlagen doen, waarin beide de partyen genoegen zouden konnen neemen. Dat het vernietigen der Hereenigingen van Mets, Bezançon en Briſak eene afgedaane zaak zou „ gerekend worden, 't zy de Plaatſen, in de „ overgegeven' Lyſten, gemeld waren, of „ niet: doch 't verſchil over de tien Steden „ in

1697.

De Spaanſchen neigen 'er toe.

Uiterſte laſt der Keizerſchen.

(a) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 374.

1697. „ in de Elzas zou aan de uitſpraak van on-
„ partydigen verbleeven worden. Dat men,
„ ter voldoeninge van Lotharingen, weder-
„ zyds, nadere voorſlagen doen en hooren
„ zou. Dat de Kerk en het Kapittel van Luik
„ vertrouwden, dat zyne Allerchriſtelykſte
„ Majeſteit hen in het bezit hunner onbe-
„ twiſtbaare regten zou herſtellen. Dat men
„ de overige punten in geſchil, in den ver-
„ deren loop der handelinge, zou konnen
„ vereffenen (*b*)." De Baron van Lillieroot werdt ernſtelyk verzogt, de Franſchen te willen beweegen tot het aanneemen deezer voorſlagen: doch de tyd was te kort, om dit te doen, voor 't einde van Oogſtmaand. Ook was het Franſche Hof, op de tyding der veroveringe van Barcelona, welke men verwagtte, dat Spanje driftig maaken zou om te ſluiten, veranderd van gedagten, en niet gezind, Straatsburg over te geeven: 't welk het gewigtigſte was, waarvan de Keizerſchen, in hunnen jongſten voorſlag, gewag gemaakt hadden. De laatſte dag van Oogſtmaand was, derhalve, zo dra niet verloopen, of de Franſchen leverden den Ambaſſadeur van Zweeden een Geſchrift over, gedagtekend den eerſten van Herfſtmaand, waarin zy te kennen gaven „ dat de gezegende uitſlag van den
„ tegenwoordigen veldtogt, den Koning, hun-
„ nen Meeſter, wel billyke oorzaak ſcheen
„ te geeven, om de aanbiedingen tot Vre-
„ de, voorheen gedaan, te beëngen; en dat
„ het

De Franſchen willen Straatsburg niet afſtaan, ſchoon zy het, te vooren, hadden aangebooden.

Hun nadere voorſlag.

(*b*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 35.

„ het einde van den tyd, by hem beraamd, 1697.
„ om zyne voorige voorſlagen aan te neemen,
„ hem ook in volkomen' vryheid liet, om nieu-
„ we voorwaarden te vorderen. Nogtans wil-
„ de hy zig van de voordeelen, in den tegen-
„ woordigen veldtogt verworven, niet bedie-
„ nen, dan om de Vrede, zo veel ſpoediger,
„ te bevorderen, en in zyne voorſlagen gee-
„ ne verandering maaken, dan in die punten,
„ welken, tot hiertoe, de algemeene ruſt ver-
„ hinderd hadden. Hy ontſloeg den Keizer,
„ hierom, van de zorg der keuze tuſſchen
„ Straatsburg of iet van gelyke waarde, en
„ ſtelde vaſt, deeze Stad voor zig te behou-
„ den, dezelve, met het Kaſteel, en het ge-
„ ne 'er, ter linkerzyde des Rynſtrooms,
„ onder behoorde, voor altoos, hegtende aan
„ Kroone van Frankryk; doch de onderhoo-
„ righeden van Straatsburg, ter regterzyde
„ der riviere gelegen, wilde hy overgeeven
„ aan hun, die 'er regt op hadden. Fryburg,
„ Briſak, Filipsburg en de Veſting Kehl zou-
„ den aan 't Ryk te rug gegeven worden.
„ Omtrent Lotharingen zou men zig houden,
„ aan den voorſlag, te vooren gedaan. De
„ Sterkten, door den Koning, ter regter zy-
„ de des Rynſtrooms, opgeworpen, zouden
„ geſlegt, de bruggen, welken hy over de
„ riviere hadt doen leggen, afgebroken wor-
„ den, behalve alleen dat gedeelte der brugge
„ van 't Fort Louis, welk, uit de Elzas, naar
„ dat Fort leidt. Doch hiertegen vorderde
„ zyne Majeſteit, dat de brug van Filipsburg,
„ insgelyks, afgebroken, en de Sterkte, ten

1697. „ einde deezer brugge, aan de Franſche zyde
„ opgeworpen, geſlegt werdt; zo dat de Ryn,
„ voortaan, het Duitſch en Franſch gebied
„ van een ſcheidde, en de toegang naar Frank-
„ ryk zo wel geſlooten werdt, als die naar
„ Duitſchland. Voorts, wilde zyne Majeſteit
„ Barcelona aan den Koning van Spanje te
„ rug geeven, zo dra de Keizer en 't Ryk
„ bewilligd zouden hebben, in den afſtand
„ van Straatsburg. In de voorwaarden, aan
„ Spanje voorgeſlaagen, maakte zyne Maje-
„ ſteit geene verandering. Alleenlyk, ver-
„ wagtte hy, dat de Katholyke Koning niet
„ dringen zou op de behoudenis van eenige
„ Dorpen, in de Kaſſelrye van Aath, die zy-
„ ne Majeſteit alleenlyk begeerde, om de ge-
„ meenſchap tuſſchen Doornik en Condé o-
„ pen te houden, ten nutte van den Koop-
„ handel der eerſtgemelde Stad, en tegen
„ welken hy afſtondt van alle de voordeelen,
„ welken hy, uit de verovering van Aath,
„ zou hebben konnen trekken. Doch alzo
„ 't niet redelyk ware, dat zyne Majeſteit
„ altoos alleen verpligt bleeve, om zyne be-
„ langen op te offeren aan de algemeene
Zy ſtellen „ Vrede, verklaarde hy, dat, zo zyne vyan-
eenen „ den, langer dan tot den twintigſten van
naderen „ Herfſtmaand, uitſtelden, zyne aanbiedin-
tyd om te „ gen te omhelzen, hy de vryheid aan zig
ſluiten. „ behieldt, om daarna nieuwe voorwaarden
„ te vorderen: in welk geval, de rampen
„ des oorlogs alleenlyk zouden konnen ge-
„ weeten worden aan hun, die niet met zy-

„ ne

„ ne Majeſteit wilden medewerken, om 'er 1697.
„ een einde van te maaken (c)."

De Keizerſchen ſtonden verbaasd, over deezen nieuwen voorſlag der Franſchen, in eenen tyd, dat Spanje, week gemaakt, door het verlies van Barcelona, ſterk neigde om te ſluiten. Zy zagen ligtelyk, dat de aanbieding om Barcelona te rug te geeven alleenlyk geſchied was, om Spanje over te haalen tot een byzonder Verdrag. Zy wiſten, dat hieraan de verbreeking hing van het Groot Verbond; alzo Groot-Britanje en de Vereenigde Gewesten genoegzaam gereed waren om te ſluiten. Vooral, ontſchoot hun, dat de Franſchen hun naauwlyks drie weeken tyds lieten, om zig te verklaaren: 't welk hun te moeilyker vallen moeſt; om dat zy nu Straatsburg zouden moeten miſſen, welk hun, te vooren aangebooden geweeſt was. Ook hoopten zy op eenen voorſpoedigen veldtogt aan den Ryn, daar het Keizerlyk Leger dat der Franſchen overtrof in manſchap, en hierom aanvallender wyze begon te oorloogen. Al dit bragt de Keizerſchen in merkelyke verlegenheid. De Gezanten der Keurvorſten en Vorſten vonden zig, insgelyks, bedremmeld: vooral, na dat men berigt ontving, dat de Vrede met Spanje, Groot-Britanje en de Staaten zo goed als geſlooten was, hebbende Koning Willem, in een geheim geſprek in Brabant, daaraan de laatſte hand doen leggen. Doch dit verdient een weinig byzonderer ontvouwd te worden.

XVII. Bekommering der Keizerſchen, over den naderen voorſlag der Franſchen.

Ter-

(c) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 47.

1697. XVIII. Terwyl de Vredehandeling te Ryswyk traaglyk voortging, vondt Koning Willem, die zig toen in 't Leger der Bondgenooten, in Brabant, bevondt, geraaden, den Graaf van Portland te doen treeden in eene heimelyke onderhandeling met den Maarſchalk de Bouflers, over eenige zwaarigheden, die 't ſluiten der Vrede verhinderden, en van welken de voornaamſte Koning Jakob betrof. Koning Willem was nu wel verzekerd, dat de Koning van Frankryk hem, by 't ſluiten der Vrede, voor Koning van Groot-Britanje erkennen zou; doch hy wiſt nog niet, op welk eene wyze, men, aan het Franſche Hof, Koning Jakob zou aanmerken; en zo lang hy dit niet wiſt, was 't niet veilig, te ſluiten met Frankryk. De Jakobiten in Engeland hadden zig, eenen geruimen tyd, gevleid met de hoop, dat Koning Willem niet zou erkend geworden zyn, al trof men ſchoon de Vrede met Frankryk. Doch toen zy deeze hoop begonden op te geeven, waandenze nog, dat Koning Willem de Kroon ſlegts bedingen zou voor zyn leeven, en dat dezelve, na zyn overlyden, wederom op Koning Jakob, of op deszelfs nakomelingen verſterven zou. Maar ook hierin bedroog hen hunne verwagting. Koning Jakob, ondertuſſchen, beſpeurende, dat Frankryk ongezind, of buiten ſtaat was, om hem te herſtellen, hadt de Roomſchgezinde Vorſten onder de Bondgenooten, door redenen, gezogt over te haalen, om zyne zyde te kiezen. Immers men hadt, reeds voor eenigen tyd, meer dan één Geſchrift verſpreid

Geheime handeling van den Maarſchalk de Bouflers en den Graave van Portland, tot bevorderring der Vrede.

Koning Jakob zoekt de Bondgenooten, en vooral de Roomſchen op zyne

ſpreid op zynen naam, waarin beweerd werdt, 1697.
„ dat het belang van den Godsdienſt inzon- zyde te
„ derheid de Katholyke Vorſten beweegen trekken.
„ moeſt, om zyne herſtelling op den Troon
„ van Groot-Britanje, by de Vredehandeling,
„ te bewerken; ja dat de Proteſtantſche Vor-
„ ſten zelven reden hadden, om hierin ſamen
„ te ſtemmen met de Katholyken (*d*)." Doch deeze Geſchriften vonden geenen ingang. Koning Jakob hadt ook ernſtelyk aangehouden, om eenen Gezant te mogen zenden te Ryswyk: doch 't was hem, door de Bondgenooten, eenpaariglyk, ontzeid, en de Franſchen zelven hadden 'er niet ſterk op geſtaan, verzekerd, dat de Vredehandeling geenen voortgang hebben kon, zo men dit den Bondgenooten, en vooral Koning Willem wilde vergen. Het Franſche Hof gaf evenwel, openlyk, voor, dat de Koning den onttroonden Vorſt niet verlaaten; maar met Engeland, welk buiten de Vrede geſlooten ſtondt te worden, alleen in oorlog blyven zou. Doch dit voorgeeven ſtrekte nergens anders toe, dan om de Jakobiten, welken men zou konnen noodig hebben, in geval de Vrede niet getroffen werdt, te vleijen, en om de tegenwoordige Regeering van Engeland te ſterker tot vrede te doen neigen. Koning Jakob, ondertuſſchen, afgeweezen te Ryswyk, hadt, reeds in Zomermaand, een Geſchrift doen uitgaan, waarin hy zig beklaagde „ dat de Prins van „ Oranje hem van zyne Kroone beroofd hadt; „ doch

(*d*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* I. *p.* 413, 491.

1697. „ doch dat de liefde tot zyn volk, hierom,
„ niet verminderd was in zyn hert; dat hem
„ ten onregte naarging, dat hy een heimelyk
Hy verklaart „ Verbond geſlooten hadt met Frankryk. Hy
„ verklaarde, op zyn Koningklyk woord, dat
nooit „ hy nooit eenig Verbond met deeze Kroon,
eenig Verbond „ en veel min nog een Verbond tegen Bond-
met „ genooten, die in den tegenwoordigen oor-
Frankryk „ log gemengd waren, hadt geſlooten. Hy
geſlooten „ herhaalde zyn verzoek aan de handelende
te hebben. „ Mogendheden, om tot zyne herſtelling te
„ arbeiden, en hy verzekerde hun, dat de
„ Vrede beſtendiger zou zyn, als hyze, na
„ zyne herſtelling, bekragtigde, danze zou
„ konnen wezen, wanneerze bekragtigd werdt,
„ door eenen Prins, die geen regt op de Kroon
„ hadt, en wiens kinderen zelfs waren uitge-
„ ſlooten van de opvolging, by de zogenaam-
„ de ſchikking, welke, na zyne indringing,
Hy *proteſteert* „ gemaakt was. Doch naardemaal hy be-
tegen de „ ſpeurde, dat de Bondgenooten voorhad-
Vrede. „ den, deeze indringing des Prinſen van O-
„ ranje te ſtellen tot eenen grondſlag der
„ Vrede, moeſt hy, tegen alles, wat 'er
* *Uſurpateur.* „ met den * indringer geſlooten zou worden,
„ op 't kragtigſt, *proteſteeren:* gelyk hy, by
„ deezen, deedt, houdende het zelve voor
„ nietig en van onwaarde, en verklaarende,
„ dat noch hy, noch zyne opvolgers daaraan
„ eenigszins verbonden zouden gerekend
„ worden (*e*)." Doch dit Geſchrift werdt, te Ryswyk, niet ingeleverd; maar ſlegts, door den

(*e*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 401.

den druk, verſpreid onder 't gemeen. Men ſloeg 'er geheel geen agt op, onder de Bondgenooten. Koning Willem hadt egter groot belang, om zig te verzekeren aangaande de inzigten van Frankryk omtrent Koning Jakob, en hiertoe diende de geheime handeling tuſſchen Bouflers en Portland, die, in Hooimaand of eerder, aangevangen was. Twyfelagtig is 't, wie van beide verzogt hebbe in handeling te komen: alzo ſommigen zulks van Bouflers, anderen van Portland verhaalen. Viermaalen waren zy byeen geweeſt: en de laatſte reize, waren zy, uit het open veld, daar zy elkanderen ontmoet hadden, geweeken naar een huis in de Voorſtad van Halle, daar ſchryfgereedſchap klaar ſtondt, en daar, in een uur tyds, verſcheiden' punten op 't papier gebragt werden, waarin, ſchryven ſommigen, de Gevolmagtigden te Ryswyk miſſchien, in geen jaar, zouden hebben konnen overeenkomen. De Graaf van Portland onderzogt „ hoe Frankryk zig omtrent Ko- 1697.
„ ning Jakob dagt te gedraagen, en of 't wel
„ mogelyk zyn zou, deezen te ondersteu-
„ nen, na dat men Koning Willem erkend
„ zou hebben?" Bouflers antwoordde „ dat Bouflers
„ zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit niet zou verklaart
„ konnen bewoogen worden, om zig, open- hoe
„ lyk, en by 't Verdrag van Vrede, te ver- Frankryk
„ binden, dat hy Koning Jakob niet meer Koning
„ beſchermen zou; doch dat hy, onder de Jakob,
„ hand, wilde belooven, hem geenen onder- voortaan,
„ ſtand te zullen bewyzen, noch Koning denkt aan
„ Willem, ter zyner oorzaake, eenigszins, te merken.

„ te

1697. „ te zullen ontruſten. Zelfs zou hy Koning „ Jakob verzenden van 't Hof, en naar A„ vignon of naar Italie doen vertrekken." Doch hy vorderde daartegen „ dat Koning „ Willem aan de Gemaalinne van Koning „ Jakob vyftigduizend ponden ſterlings in 't „ jaar deedt betaalen," zynde deeze ſomme haar te vooren beloofd geweeſt, na dat Koning Jakob, die nu, ten opzigte des Engelſchen volks, reeds als dood kon aangemerkt worden, zou overleeden zyn. Men bewilligde, van wederzyde, in deeze punten (*f*), die, door Bouflers en Portland, getekend werden. Koning Willem verliet, kort hierop, het Leger, en vertrok naar Dieren, den Graaf van Portland zendende naar den Haage, met berigt, aan de byeenkomſt der Bondgenooten,

Koning Willem toont zig gezind, om met Frankryk te ſluiten.

„ dat hy, ten opzigte van zyne belangen, en „ van die zyner Koningkryken, zo verre „ eens geworden was met Frankryk, dat het „ ſluiten eener algemeene Vrede, hierom, „ niet langer behoefde verwyld te worden: „ waarom hy de andere Bondgenooten en „ den Keizer in 't byzonder, op 't ernſtigſte, „ vermaande tot het aanwenden van al hun „ vermogen, om dit groote werk tot een ſpoedig einde te brengen (*g*)." Sommigen willen, dat, in de handeling tuſſchen Bouflers en Portland, ook de eerſte grondſlag gelegd werdt van het Verdrag van Verdeeling der Spaan-

(*f*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 172.
(*g*) BURNET *Vol.* II. *p.* 200—202. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 375—377.

Spaanſche heerſchappyen (*h*), waarvan wy, hierna, zullen moeten ſpreeken. Doch hiervan is my geen duidelyk blyk voorgekomen. 1697.

XIX. De Keizerſchen zoeken het ſluiten der Vrede te doen verwylen.

De boodſchap des Graaven van Portland veroorzaakte nieuwe beweeging onder de Keizerlyke en Ryks-Gezanten, die de Vrede met Spanje, Groot-Britanje en de Staaten nu zo goed als geſlooten hielden. Zy gaven zig egter veel moeite, om het tekenen derzelve te beletten, of te doen verwylen. Zy vermaanden de Spaanſchen, om zig niet te laaten vergenoegen met iet van gelyke waarde, in de plaatſe van Luxemburg: waartoe zy meenden, dat de Franſchen hen zouden zoeken te beweegen (*i*). En op den elfden van Herfſtmaand, leverden zy den Staatſchen een Geſchrift over, waarin zy vertoonden, „ dat de Staaten der Vereenigde Geweſten „ zig, by het Groot Verbond, verpligt had- „ den, om niet te handelen van vrede, veel „ min vrede te ſluiten, dan met gemeene „ bewilliging; dat men egter, tegenwoordig, „ vernam, dat de Staaten, nevens Engeland „ en Spanje, hunne Verdragen met Frank- „ ryk zo ver gebragt hadden, dat 'er niet „ meer dan het ſluiten en tekenen aan ont- „ brak, onaangezien de Keizer en het Ryk „ geenszins zo verre gevorderd waren, kon- „ nende zy nimmer eene verzekerde en eer- „ lyke Vrede ſluiten, op de voorwaarden, „ tot hiertoe, door Frankryk aangeboden.

„ Dat

(*h*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 377.
(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 83.

1697. „ Dat hunne Hoog-Mogendheden zig ligte-
„ lyk zouden konnen herinneren, dat de
* *Preliminaires.* „ Keizer en het Ryk niet in de * voorafgaande punten hadden willen bewilligen,
„ dan onder verzekering van de Gevolmagtigden van Engeland, Spanje en den Staat,
„ dat men zyn beſt doen zou, om by het
„ Verdrag zelf te bedingen, 't gene aan de
„ voorafgaande punten ontbrak, en 't gene,
„ nogtans, tot eene goede Vrede in 't Duitſche Ryk, vereiſcht werdt. Op deeze verzekeringen, was men, ſedert, van wege
„ den Keizer en 't Ryk, in onderhandeling
„ getreden: doch Frankryk hadt, in zyne
„ laatſte verklaaring, de voorafgaande punten den bodem in geſlaagen, en de zaaken
„ der Bondgenooten, en vooral die des Keizerryks geſteld in erger ſtaat, dan zy ooit
„ te vooren geweeſt waren. Nogtans, twyfelde men niet, of hunne Hoog-Mogendheden, zig herinnerende hunne verpligting
„ en het gemeen belang der Bondgenooten,
„ zouden, nevens den Keizer en het Ryk,
„ blyven dringen op het voldoen der voorafgaande punten. Doch zo Frankryk, tegen alle verwagting, hiertoe niet mogt willen verſtaan, en zo Spanje, zyne getrouwe
„ Bondgenooten verlaatende, eene afzonderlyke vrede mogt willen ſluiten, werden
„ hunne Hoog-Mogendheden, uit den naam
„ der Keur- en andere Vorſten des Duitſchen
„ Ryks, gebeden, dat zy verklaaren wilden,
„ of het Ryk zig zou konnen verlaaten op
„ hunnen wezenlyken byſtand, in gevolge

„ van

„ van het Groot Verbond, op dat zy, van 1697.
„ hunne zyde, zouden mogen beſluiten, tot
„ de bekwaamſte middelen om den oorlog
„ met ernſt door te zetten; en om ook an-
„ dere Mogendheden, die belang hadden by
„ de ruſt van Europa, hiertoe over te haalen.
„ Van de zyde der hooge Bondgenooten,
„ kon men de Staaten verzekeren, dat, be-
„ halve de troepen der vyfverbonden' Kreit-
„ ſen, op den voet van zeſtigduizend man,
„ daar onder begreepen die van Beieren,
„ welk de zesde uitmaakte, en van welke
„ thans vierduizend man in daadelyken dienſt
„ waren; zonder ook de troepen van den Kei-
„ zer en van de andere Bondgenooten des
„ Ryks, die nog niet getreden waren in het
„ gemelde Verbond der Kreitſen, mede te
„ rekenen; zyne Keizerlyke Majeſteit en de
„ andere Rykskreitſen hun aandeel in het al-
„ gemeen Ryks-Leger zouden opbrengen:
„ welke magt gevoegd zynde by de poogin-
„ gen, welken de andere gewapende Staaten
„ zouden willen aanwenden, Legers zou uit-
„ leveren, in ſtaat om voordeelige onderneê-
„ mingen te doen, aan den kant des Duit-
„ ſchen Ryks. En zo zyne Britanniſche Ma-
„ jeſteit en hunne Hoog-Mogendheden het
„ zelfde beſluit neemen wilden tot voortzet-
„ tinge des oorlogs, tot dat men Frankryk
„ gebragt zou hebben tot naarkominge der
„ vooraſgaande punten, waarop men eene
„ zekere, eerlyke en algemeene Vrede zou
„ konnen bouwen, twyfelde men niet aan ee-
„ nen goeden uitſlag der vereenigde poogin-

1697. „ gen: weshalve, de Gevolmagtigden van
„ hunne Hoog-Mogendheden in 't byzonder
„ gebeden werden, het beſluit hunner Hee-
„ ren en Meeſteren hierop, ſchriftelyk, te
„ willen verklaaren (*k*)."

Redenen, die de Staaten tot vrede doen neigen.

Wat antwoord, op deezen voorſlag, van wege hunne Hoog-Mogendheden, gegeven werdt, en of 'er wel eenig antwoord op kwame, zou ik niet konnen verzekeren. Doch de uitkomſt leerde, binnen weinige dagen, dat de Staaten niet gezind waren, om in den oorlog te volharden. Koning Willem was voldaan, en geneigd tot vrede. De Staaten hadden geenen luſt om, ten behoeve hunner Duitſche Bondgenooten alleen, in den oorlog te blyven. Ook was 'er weinig ſtaats te maaken op de belofte, van wege het Ryk gedaan, om talryke Legers op de been te brengen. De ondervinding van vroeger' tyd en van den tegenwoordigen oorlog zelve hadt geleerd, dat de Duitſche hulp traaglyk bykwam. Wat Spanje betreft; aan dit Ryk werdt alles wederom gegeven, wat 'er, in den tegenwoordigen oorlog, op veroverd was, en meer daartoe; zo dat het in beter' ſtaat geraakte, dan het, by de Nieuwmeegſche Vrede, gebragt was. De Staaten werden voorzien van eenen beteren voormuur in de Spaanſche Nederlanden, dan zy, by de Nieuwmeegſche Vrede, gekreegen hadden, en hadden, hierom ook, reden om te ſluiten met Frankryk. En deeze Kroon ſtondt te gereeder veel aan

(*k*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 16.

aan Spanje af, om dat men, ten deezen tyde, Koning Karel naauwlyks eene maand leevens meer toeſchreef: na wiens overlyden, Lodewyk de XIV. bekwaamer gelegenheid hebben zou, om zig van een gedeelte zyner Staaten meeſter te maaken, als hy met eenigen der Bondgenooten afzonderlyk geſlooten, en de kragt van 't Groot Verbond daardoor verbroken hadt; of als hy den Keizer hadt genoodzaakt, tot eene Vrede naar zynen zin. 1697.

XX. De Keizerſchen doen nog eenen voorſlag, op 't punt van 't ſluiten der Vrede.

De noodlottige twintigſte van Herfſtmaand verſcheen eindelyk, en de Spaanſchen, Engelſchen en Staatſchen maakten zig gereed tot het tekenen der Verdragen, waarover men, reeds te vooren, eens geworden was. Doch op het punt dat dit ſtondt te geſchieden, deeden de Keizerſchen nog eene uiterſte pooging, om het ſluiten deezer Verdragen te voorkomen. Zy begeerden op de Staatſchen „ dat zy de Plaatſen, die Frankryk, in „ ſtede van Straatsburg, aangebooden hadt, „ moeſten doen vermeerderen, zo veel mo„ gelyk ware; by Briſak, Fryburg, Kehl en „ Filipsburg, doende voegen Landau, Fort„ Louis, Mont-Rojal en Saar-Louis: ook „ verbetering der voorwaarden voor Lotha„ ringen verwervende. Dat zy den tyd, tot „ het ſluiten der Vrede, tuſſchen den Kei„ zer, het Ryk (Lotharingen daaronder be„ greepen) en Frankryk, moeſten doen ver„ lengen, tot den eerſten van Slagtmaand „ aanſtaande. Dat zy eenen wederzydſchen „ ſtilſtand van wapenen moeſten zoeken te

1697. „ bedingen, mids Frankryk, terſtond, zyne „ troepen te rug trok van den ontwyfelbaa„ ren Ryskbodem; geene andere troepen der„ waards zondt; noch zelfs naar de Ryks„ grenzen, die in 't bezit van Frankryk wa„ ren, en mids alles in den tegenwoordigen „ ſtaat bleeve, zonder dat men eenige nieu„ we werken opwierp, of elkanderen eenig „ nadeel toebragt (*l*)." Doch de tyd was te kort, om over dit alles thans beding te maaken. De Spaanſchen, Engelſchen en Staatſchen vonden ongeraaden, den beraamden dag voorby te laaten gaan, zonder te ſluiten.

De Vrede, tuſſchen Frankryk ter eener, en Spanje, Groot-Britanje en de Staaten ter anderer zyde, wordt getekend.

De Ambaſſadeurs der voornaamſte handelende Mogendheden waren, op deezen gewigtigen dag, vergaderd, op 't Huis te Ryswyk. Die van Spanje, Groot-Britanje en de Staaten hadden vaſtgeſteld, te tekenen; doch zy verſchilden, onderling, welk van de drie gereedgemaakte Verdragen eerſt zou getekend worden. Eenigen verſtonden, dat het Verdrag met Spanje, waarover men eerſt eens geworden was, ook eerſt behoorde getekend te worden. Doch de Franſchen begeerden, 't Verdrag met Spanje niet te tekenen, voor zy die met Groot-Britanje en met de Staaten getekend hadden. Ook maakten de Engelſchen zwaarigheid, om hun Verdrag eerſt te tekenen. Men twiſtte hierover, eene korte wyle. Eindelyk, booden de Gevolmagtigden der Staaten aan, hun Verdrag eerſt te

(*l*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 100.

te tekenen; gelyk zy, omtrent een uur na middernagt, deeden. Omtrent ten twee uuren, tekenden de Engelſchen, en ten drie uuren de Spaanſchen. Alle drie de Verdragen werden, ter wederzyde, getekend, in een klein Vertrek des Middelaars, agter de Kamer der Franſche Ambaſſadeuren (*m*). 1697.

Het Verdrag tuſſchen Frankryk en de Staaten vervatte, behalve de gewoonlyke punten van een Verdrag van Vrede en Vriendſchap, de volgende byzonderheden: „ De Graaf „ van Auvergne werdt herſteld in 't bezit van „ het Markgraafſchap van Bergen op Zoom, „ welk de Staaten, geduurende den oorlog, „ verbeurd verklaard hadden, om dat de „ Graaf Kolonel der ligte Paarden was, in „ Franſchen dienſt. Pondicheri, welk de „ Nederlandſche Ooſtindiſche Maatſchappy „ bemagtigd hadt, zou der Franſche Maatſchappye wederom ingeruimd worden. Zo „ het tegenwoordig Verdrag, onverhoopt, „ gekrenkt mogt worden, door eene Vredebreuke tuſſchen de twee Mogendheden, „ zouden de wederzydſche onderzaaten negen maanden tyds hebben, om met hunne „ perſoonen en goederen te vertrekken, werwaards zy wilden. Het jongſte Verdrag „ van den jaare 1679, tuſſchen Frankryk en „ Brandenburg, zou in volle kragt herſteld „ worden. Het Verdrag met Savoje, in 't „ voorleeden jaar, gemaakt, werdt by dit „ Verdrag beveſtigd. De Koning van Zwee- „ den Verdrag van Vrede, tuſſchen Frankryk en de Staaten.

(*m*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 101.

1697. „ den werdt uitdrukkelyk in het zelve be-
„ greepe, en voorts ook zulke Vorſten en
„ Staaten, als de Koning van Frankryk, bin-
„ nen zes maanden na de uitwiſſeling der
„ bekragtigingen, noemen zou. De Staaten
„ benoemden, van hunne zyde, de Koningen
„ van Groot-Britanje en Spanje, en alle hun-
„ ne andere Bondgenooten, die, binnen zes
„ weeken na 't uitwiſſelen der bekragtigingen,
„ de Vrede zouden aanneemen: voorts, de
„ dertien Zwitſerſche Kantons en in 't by-
„ zonder de zes Evangeliſchen, nevens den
„ Staat van Geneve en de Steden Neufchatel,
„ S. Gal, Milhauzen en Bierme, de Graauw-
„ bunders, en de Steden *Breemen* en *Emb-*
„ *den* (*n*)." De Koning van Frankryk be-
noemde, daarna, den Paus en alle de Italiaan-
ſche Vorſten, den Koning van Portugal, Zwit-
ſerland en deszelfs Bondgenooten. Doch de
Staaten verklaarden, te konnen aanzien, dat
de Paus in de Vrede begreepen werdt; doch
niet dan als een weereldlyk Vorſt in Italie (*o*).

Verdrag van Koophandel en Zeevaart tuſſchen Frankryk en de Staaten.

Ten zelfden dage, werdt 'er ook een Ver-
drag van Koophandel en Zeevaart getekend,
tuſſchen Frankryk en de Staaten, voor den
tyd van vyfentwintig jaaren, waarby de zaa-
ken herſteld werden op den voet, waarop zy,
voor den oorlog, beſtaan hadden, en onder
anderen bedongen „ dat de Ingezetenen van
„ den

(*n*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 321. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 102. Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 305.

(*o*) Reſol. Gener. *Mercur.* 8 *January* 1698. *bl.* 15. *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 262.

„ den Vereenigden Staat, nergens in Frank- 1697.
„ ryk, zwaarder belaſt zouden worden, dan
„ de Franſche onderdaanen en burgers der
„ Plaatſen zelven. In 't byzonder, zouden
„ zy allerlei Levantſche goederen, beide met
„ hunne eigen en met Franſche ſchepen, naar
„ Marſeille en andere Plaatſen in Frankryk
„ mogen brengen, zonder het regt van twin-
„ tig ten honderd, welk op deeze ſoort van
„ goederen gelegd was, ſchuldig te zyn. Ook
„ zouden zy allerlei gezouten Haring mogen
„ brengen in 't Franſch gebied, onaangezien
„ het verbod van den jaare 1687, welk hier-
„ mede vernietigd werdt. In 't betaalen der
„ regten in Frankryk, zou men zig, by voor-
„ raad, houden aan de lyſt van 't jaar 1667;
„ doch zo men, binnen drie maanden, niet
„ wegens eene nieuwe lyſt, overeenkomen
„ kon, zou die van 't jaar 1664 ſtand grypen.
„ De wederzydſche Onderzaaten mogten
„ vryelyk handelen op Plaatſen van elkan-
„ ders openbaare vyanden, behalve in *Con-*
„ *trebande* waaren, onder welken egter geene
„ Leevensmiddelen begreepen werden. Goe-
„ deren van beiderlei onderzaaten, in vyand-
„ lyke ſchepen gevonden wordende, mog-
„ ten, over en weder, prys verklaard wor-
„ den: daarentegen moeſten vyanden goe-
„ deren, in ſchepen van Franſchen of Ne-
„ derlanders gelaaden, wederzydſch, wor-
„ den vry gegeven. Men zou, voortaan, gee-
„ ne Conſuls van elkanderen ontvangen. Doch
„ zo men goedvinden mogt, eenige Reſiden-
„ ten, Agenten, Kommiſſariſſen of anderen

1697. „ aan elkanderen te zenden, zouden zy ver-
„ pligt zyn, zig, ter gewoonlyke verblyf-
„ plaatſe van het Hof, op te houden." Voorts werden, by een afgezonderd punt „ de Inge-
„ zetenen der Vereenigde Geweſten ontheeven van de betaaling der vyftig ſtuivers van
„ 't vat, die, in Frankryk, van vreemde ſchepen gevorderd werden (*p*)." Beide deeze Verdragen werden, ter wederzyde, bekragtigd, naar behooren, en de Vrede werdt, op den vyftienden van Wynmaand, in den Haage, en weinige dagen laater, in Frankryk, openlyk, afgekondigd (*q*).

XXI. Verdrag van Vrede tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje.

By het Verdrag van Vrede, tuſſchen Lodewyk den XIV., Koning van Frankryk, en Willem den III., Koning van Groot-Britanje, verbondt de eerſte zig „ om den laatſten in
„ 't bezit van deszelfs Ryken en Staaten, op
„ geenerlei wyze, te zullen ontruſten; de
„ heimelyke aanſlagen en muiteryen, die ergens tegen hem zouden mogen ontſtaan,
„ geenszins, te zullen begunſtigen; noch iemant, die hem in 't geruſt bezit zyner Staaten zou willen ſtooren, eenigen onderſtand te zullen bewyzen. Koning Willem
„ deedt, van zynen kant, gelyke belofte aan
„ den Koning van Frankryk. Voorts, zou
„ men elkanderen te rug geeven, 't gene
„ men, in den jongſten oorlog, op elkande-
„ ren

(*p*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 386. Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 315. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 130.

(*q*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 456, 462. Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 314.

„ ren veroverd hadt. Omtrent het Prinsdom 1697.
„ van Oranje, zou het afgezonderd punt der
„ Nieuwmeegsche Vrede van kragt blyven,
„ en stiptelyk uitgevoerd worden, en Koning
„ Willem hersteld in dit Prinsdom en des-
„ zelfs aanhoorende goederen en geregtighe-
„ den, zo als hy dezelven bezeten hadt, ge-
„ duurende den oorlog, die met de Nieuw-
„ meegsche Vrede geëindigd was (r)." Van 't gene 'er, verder, tusschen Boufflers en Portland, geslooten was, las men niets in 't Verdrag. Alleenlyk getuigde de Baron van Lillieroot „ dat de Engelsche Ambassadeurs hem,
„ uit naame van den Koning, hunnen Mees-
„ ter, verklaard hadden, dat het jaargeld van
„ omtrent vyftigduizend ponden sterlings,
„ of van zulk eene somme, als, by Akte van
„ 't Parlément onder 't groot Zegel, zou be-
„ vonden worden beloofd te zyn aan de Ko-
„ ninginne Maria d'Este, voortaan, overeen-
„ komstig met de gemelde Akte, betaald zou
„ worden (s)."

In het Verdrag van Vrede tusschen Frankryk en Spanje, werdt „ de wedergeeving be- Verdrag van Vrede tusschen Frankryk en Spanje.
„ loofd van Roses, Gironne en Belver, en
„ van alle andere Plaatsen in Katalonie, op
„ den Koning van Spanje veroverd, sedertje,
„ het sluiten der Nieuwmeegsche Vrede, met
„ naame van de Stad Barcelona en de Sterk-
„ ten, daarby behoorende. In de Nederlan-
„ den,

(r) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 399. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 175.
(s) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 172.

1697. „ den; zouden aan Spanje te rug gegeven
„ worden Luxemburg en 't Graafſchap Chi-
„ ny, Charleroi, Bergen in Henegouwen,
„ Aath en Kortryk, allen in den ſtaat, waar-
„ in zig deeze Plaatſen tegenwoordig bevon-
„ den; doch van de Kaſſelrye van Aath zou
„ Frankryk behouden eenige Dorpen, by 't
„ Verdrag genoemd, benevens het Geweſt
„ van Henegouwen, zo ver het, by het te-
„ genwoordig Verdrag, niet werdt afgeſtaan
„ aan Spanje. Voorts, zouden alle Plaatſen,
„ die Frankryk zig, ſedert de Nieuwmeeg-
„ ſche Vrede, by wege van hereeniging, hadt
„ toegeëigend, aan Spanje te rug gegeven
„ worden, volgens de lyſt daarvan door de
„ Spaanſchen overgeleverd, met uitzonde-
„ ring alleenlyk van twee-entagtig Plaatſen,
„ genoemd in eene lyſt, door de Franſchen
„ opgemaakt, en gehegt aan het tegenwoor-
„ dig Verdrag, wordende de nadere regeling
„ der grenzen, wederzyds, verbleeven aan
„ de uitſpraak der algemeene Staaten. Di-
„ nant zou aan den Biſſchop en Prins van
„ Luik te rug gegeven worden door Frank-
„ ryk, en het Eiland Ponza, door Spanje,
„ aan den Hertoge van Parma (*t*)." Voorts,
was 'er, by ieder der drie Verdragen, een af-
gezonderd punt gevoegd, waarby aan den
Keizer en het Ryk tyd verleend werdt, tot
aan den eerſten van Slagtmaand, om de Vre-
de te omhelzen.

De

(*t*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 401. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 218.

De Hervormden, die, voor eenige jaaren, uit Frankryk, verdreeven, en naar Duitschland, Engeland en Holland geweeken waren, hadden zig veel moeite gegeven, om, by het sluiten der Vrede, in hunne bezittingen, hersteld te worden. Zy steunden, in 't byzonder, op de voorspraak van Koning Willem, die zig voor hunnen Beschermer verklaard hadt, en die, zo zy dagten, nimmer met Frankryk sluiten zou, dan onder beding, dat hun het vry genot hunner goederen en de vrye Godsdienstoefening in hun eigen Vaderland wederom zouden worden toegestaan. De Fransche Predikanten hielden verscheiden' Byeenkomsten te Londen, en schreeven, 't gene in dezelven beslooten werdt, over aan Pieter Jurieu, een' der voornaamste gevlugte Predikanten in Holland. En deeze vervoegde zig by Koning Willem, in persoon, die, eerlang, de Staatsche Gezanten bewoog, om, over de herstelling der Hervormden, te spreeken met de Franschen. Doch Koning Lodewyk rekende zig gehoond, door zulk een' voorslag, welken hy hieldt aan te loopen tegen het Oppergezag, welk hem over zyn eigen Ryk toekwam. Men sprak 'er, derhalve, niet verder van. In 't begin van Herfstmaand, kwam 'er een smeekschrift der Fransche Hervormden in 't licht, welk aan den Koning gerigt was (*u*); doch het deedt geene vrugt altoos. 's Daags voor 't sluiten der Vrede, deeden de Protestantsche Bondgenooten nog een Vertoog, ten be-

1697. XXII. De gevlugte Fransche Hervormden zoeken, geefs, eenig voordeel te bedingen, by 't sluiten der Vrede.

(*u*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 512.

1697. behoeve der Franſche vlugtelingen: welk, door den Graave van Pembroke, aan den Baron Lillieroot werdt overgeleverd (*v*). Maar 't maakte geene verandering in de maatregels van 't Franſche Hof. De Vrede bragt zelfs de zaaken der Hervormden in Frankryk in erger ſtaat, dan zy te vooren geweeſt waren. Het Hof kreeg meer gelegenheid, om hen te vervolgen, dan men, geduurende den oorlog, geraaden gevonden hadt (*w*). Het eenige, dat men, ten voordeele der Franſche Hervormden, bedong, was de vryheid, voor zulken, die op Engelſche ſchepen genomen geweeſt waren, en voor vier Predikanten uit het Prinsdom Oranje. Doch Koning Willem beloofde, daartegen, vyftig Ieren, gevonden op Franſche ſchepen, in vryheid te zullen ſtellen (*x*).

De Keizerſchen zyn misnoegd over 't ſluiten der Vrede.

Het tekenen der drie Verdragen werdt, volgens gebruik, gevolgd van de gelukwenſchingen der wederzydſche Gevolmagtigden. Doch de Keizerlyke en Ryks gezanten waren 'er zo misnoegd over, dat zy den Baron van Lillieroot vergden, uit hunnen naam, te verklaaren, dat deeze de tweede reize was, dat „ men eene afzonderlyke vrede gemaakt hadt, „ met uitſluitinge van den Keizer en het Duitſche Ryk: en dat de Stenden des Ryks, „ welker ligtgeloovigheid men zo zeer misbruikt hadt, zig in 't gevolg wel wagten „ zou-

(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 94.
(*w*) BURNET *Vol.* II. *p.* 203. TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 316.
(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 173, 174.

„ zouden van op nieuws in een bondgenoot- 1697.
„ ſchap te treeden." De Spaanſche Gevolmagtigden, en Don Francisko Bernard de Quiros in 't byzonder, verſchoonden zig, met te zeggen „ dat zyne Katholyke Majeſteit hun, „ voor lang, laſt gegeven hadt, om de tekening van het Verdrag, op de voorwaarden, „ door Frankryk voorgeſlaagen, niet langer „ te verwylen; en zo zy deezen laſt hadden „ naargekomen, zou Barcelona niet ingenomen geweeſt zyn. Dat de Quiros, op het aanhouden der Keizerſchen, de tekening der „ Vrede hadt uitgeſteld, en hierdoor den Franſchen gelegenheid gegeven, om zig van zulk „ een gewigtige Veſting meeſter te maaken: „ 't welk de Franſche Gevolmagtigden ſtouter taal hadt doen voeren, en hem in gevaar geſteld, om zyns Meeſters gunſt te „ verbeuren (y)." De Keizerlyke en Ryks-Gevolmagtigden geen' kans ziende om te herdoen, 't gene gedaan was, bewilligden, in eenen ſtilſtand van wapenen tot den eerſten van Slagtmaand, waartoe de Spaanſchen, Engelſchen en Staatſchen de Franſchen, die tegenwoordig geen talryk Leger in Duitſchland hadden, ligtelyk, hadden overgehaald, op den twee entwintigſten van Herfſtmaand (z). Stilſtand van wapenen geſlooten, met het Keizerryk.

Men gaf van de Wapenſchorſinge kennis, in de Legers aan den Rynkant. Doch eer de Prins van Baden deeze tyding ontving, hadt hy zig meeſter gemaakt van de veſting Eberen- XXIII. Staat des krygs in Duitſchland en in Hongarye.

(y) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 378.
(z) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 274, 277.

1697. renburg, welke, by verdrag, overging, op den zevenentwintigſten (*a*). Weinige dagen laater, kreeg men, in den Haage, berigt van den veldſlag by Zenta in Hongarye, waarin de Keizerſchen, onder 't beleid van den Prinſe Eugenius van Savoje, eene volkomen' overwinning behaald hadden op de Turken. De meeſte Janitſers waren geſneuveld in 't gevegt, en de Groote Heer, die zig, in perſoon, aan 't hoofd zyns Legers, geſteld hadt, was het uiterſte gevaar, ter naauwer nood, ontkomen. De Czaar was ook tamelyk voorſpoedig ten deezen tyde, in zyne onderneemingen tegen de Tartaaren. Doch de Keizerſchen beklaagden zig zeer, dat men deeze gunſtige tydingen niet kreege, dan na dat de drie Mogendheden zig verdraagen hadden met Frankryk. De Staat van Venetie en Poolen, daar't nog vol onruſt was, konden egter zo weinig uitvoeren tegen den gemeenen vyand, dat de Keizer genoegzaam alleen belaſt bleef met den Turkſchen oorlog, die hem zo geheellyk hadt uitgeput, dat hy, ſchoon 'er eene Wapenſchorſing met Frankryk geſlooten ware, niet ongaarne zag, dat de Vredehandeling, te Ryswyk, door bemiddeling van Groot-Britanje en de Staaten, werdt voortgezet (*b*).

De Vredehandeling tuſſchen den Keizer en

De voornaamſte verſchillen, die tuſſchen den Keizer en Frankryk nog te vereffenen ſtonden, betroffen de tien Steden in de Elzas, die, by de Weſtfaalſche Vrede, geſteld waren on-

(*a*) DANIEL Journal, *p.* CLXXXVIIJ.
(*b*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 387—389.

onder beſcherming des Konings van Frankryk; doch over welken, deeze zig, naderhand, het regt van Opperheerſchappye hadt aangemaatigd: waarom de Keizerſchen verſtonden, dat de Steden in derzelver oude voorregten behoorden herſteld te worden (*c*). Men was 't ook niet eens, over 't gene de Hertogin van Orleans op de Paltſiſche nalaatenſchap te vorderen hadt (*d*). Verſcheiden' andere Ryks-Vorſten hadden, daarentegen, eiſchen op Frankryk, met naame de Hertog van Lotharingen (*e*). De Keurvorſt van Keulen klaagde zelfs, in 't begin van Wynmaand, dat de Franſchen de Wapenſchorſing verbroken hadden, en tuſſchen de Sambre en de Maaze in Luikerland getrokken waren (*f*). Doch 't gewigtigſte openſtaande geſchil betrof de Stad Straatsburg, die de Franſchen volſtrektelyk begeerden te behouden; waarom de Keizerſchen alleenlyk zogten te wege te brengen, dat hun iet meerder, dan tot hiertoe aangebooden was, in de plaatſe, werdt afgeſtaan. De Frankiſche en Zwabiſche Kreitſen waren 'er byzonderlyk op gezet, dat Fort Louis in den tegenwoordigen ſtaat overgegeven werdt (*g*). Ook zogten de Hervormden in Straatsburg eenige meerdere verzekering voor de vrye oefening van hunnen Godsdienſt: en de

1697. Frankryk wordt voortgezet.

Bran-

(*c*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 407, 421, 495, 510.
(*d*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 60.
(*e*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 281, 287, 294.
(*f*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 306, 361.
(*g*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 370.

1697. Brandenburgſchen onderſteunden hen hierin (*b*). Doch de Franſchen lieten zig geene van deeze dingen beduiden. Zy verklaarden ſtiptten laſt te hebben, van welken zy niet het allerminſte durfden wyken. Alleenlyk, ſtonden zy aan zulken onder de Bondgenooten, die nog geen bevel ontvangen hadden om te tekenen, zes weeken tyds toe (*i*). Ondertuſſchen, waren de Keizerſchen, in aanmerking neemende, dat Frankryk Briſak en Fryburg, Plaatſen, die tot de Keizerlyke erflanden behoorden, in de plaats van Straatsburg, wilde afſtaan (*k*), eindelyk, met de Franſchen overeengekomen, over een Verdrag van Vrede, tuſſchen den Keizer en 't Ryk ter eener, en Frankryk ter anderer zyde, welk, op den dertigſten van Wynmaand, vier uuren na middernagt, in de Kamer der Middelaaren, op 't Huis te Ryswyk, getekend werdt. By het zelve, werden „ de Weſtfaalſche en Nieuwmeegſche Verdragen bekragtigd, zo ver „ zy, door het tegenwoordig Verdrag, niet „ veranderd werden. De Hereenigingen, begreepen in eene Lyſt, wederzyds goedgekeurd, werden vernietigd verklaard. Alle Plaatſen buiten de Elzas, door Frankryk bemagtigd, zouden te rug gegeven worden. *Doch de Roomſch-Katholyke Godsdienſt zou, in alle Plaatſen, welken, volgens dit beding, te rug gegeven moeſten worden, blyven* „ in

Verdrag van Vrede tuſſchen het Keizerryk en Frankryk.

(*b*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 378, 384.
(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 11.
(*k*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 389, 390.

„ *in den ſtaat, waarin dezelve tegenwoordig* 1697.
„ *was.* Trier zou aan den Keurvorſt van
„ Trier; Germersheim en alle andere Plaat-
„ ſen in de Palts aan den Keurvorſt van de
„ Palts; het Hertogdom Tweebrugge aan
„ den Koning van Zweeden, als Paltsgraave
„ op den Ryn en Graave van Sponheim en
„ Veldents; de Kommanderyen der Duit-
„ ſche Orde aan den Biſſchop van Worms,
„ als Groot-Kommandeur; Dinant aan den
„ Biſſchop en Prins van Luik; Montbeliard
„ aan den Huize van Wurtemberg te rug ge-
„ geven worden. De eiſch der Hertoginne
„ van Orleans zou, geregtelyk, beſlegt wor-
„ den; doch, hangende 't geding, zou de
„ Keurvorſt van de Palts haar, jaarlyks, hon-
„ derdduizend Rynſche guldens uitkeeren.
„ De Huizen van Baden, Naſſau, Hanau en
„ Leiningen zouden, in hunne bezittingen,
„ volgens de Nieuwmeegſche Vrede, of vol-
„ gens de Lyſt der vernietigde Hereenigin-
„ gen, herſteld worden. Straatsburg, met
„ al wat 'er van afhing ter linkerzyde des
„ Rynſtrooms, werdt aan Frankryk afge-
„ ſtaan. Frankryk ſtondt, daarentegen, de
„ Veſting Kehl af aan den Keizer en 't Ryk,
„ en beloofde de andere Sterkten, in de Ei-
„ landen des Ryns opgeworpen, te zullen
„ ſlegten. Aan den Keizer en het Huis van
„ Ooſtenryk werden te rug gegeven de Stad
„ Fryburg met de Sterkten, daar en elders,
„ in het Zwarte wald, of in het overig gedeel-
„ te van de Brisgaw, onlangs opgeworpen;
„ en Oud Briſak met de Sterkten ter regter

1697. „ zyde des Rynſtrooms; blyvende de nieu-
„ we Stad en de Sterkten ter linkerzyde der
„ Riviere in de magt van Frankryk. Filips-
„ burg, met de werken ter regterzyde des
„ Ryns, zou aan den Keizer en 't Ryk te rug
„ gegeven worden, behoudens het regt van
„ het Bisdom van Spiers, uit hoofde van het
„ vierde Lid der Nieuwmeegſche Vrede.
„ Doch de werken ter linkerzyde der Rivie-
„ re, en de brug over dezelve, zouden ge-
„ ſlegt worden. De Koning van Frankryk
„ zou de werken over Hunningen en Fort
„ Louis, ter regterzyde des Ryns opgewor-
„ pen, de nieuwe werken van Traarbach en
„ de Veſting Mont-Rojal op de Moezel doen
„ ſlegten. Ook zouden de nieuwe werken
„ van Kernburg en Eberenburg geſlegt, en
„ de eerſte plaats aan den Huize van Salm;
„ de tweede aan den Huize van Sikkingen te
„ rug gegeven worden. De Hertog van Lo-
„ tharingen zou herſteld worden in 't bezit
„ van dit Hertogdom, op gelyke wyze, als
„ Hertog Karel het zelve, in den jaare 1670,
„ bezeten hadt; in 't byzonder, zouden hem
„ de Stad Nancy en de Kaſteelen Bitſch en
„ Homburg te rug gegeven worden. Doch
„ de Veſting Saar-Louis en de Stad en Voog-
„ dy van Longwy zouden aan Frankryk bly-
„ ven: hoewel Frankryk, in de plaats van
„ Longwy, eene andere Voogdy, in een der
„ drie Bisdommen, Mets, Toul of Verdun
„ gelegen, aan Lotharingen afſtaan zou. De
„ Koning van Frankryk bedong een' vryen
„ doortogt voor zyne Legers over de Lan-
„ den

„ den des Hertogs van Lotharingen. De Kar- 1697.
„ dinaal van Furſtemberg zou herſteld wor-
„ den in zyne regten en goederen, zo ten op-
„ zigte van het Bisdom van Straatsburg, als
„ van de Abtdye van Stavelo. De Landgraa-
„ ven van Heſſen-Rynfelds zouden ook in 't
„ bezit der Veſtinge Rynfelds en des Neder-
„ graafſchaps Katzenellebogen herſteld wor-
„ den, behoudens nogtans het regt van den
„ Landgraave van Heſſen-Kaſſel. De Vrede
„ van Turin, in den voorleeden jaare geſloo-
„ ten, werdt in het tegenwoordig Verdrag
„ begreepen. Ook werdt, byzonderlyk, be-
„ dongen, dat de Keurvorſt van Branden-
„ burg alle de voordeelen der tegenwoordi-
„ ge Vrede genieten zou (*l*)." De overige punten van het Verdrag waren algemeener. Het werdt, behalve door de Keizerſchen en Franſchen, door de Gevolmagtigden van verſcheiden' Keur- en andere Vorſten, Kreitſen en Steden des Ryks, terſtond, getekend. Doch de Gevolmagtigden der meeſte Proteſtantſche Vorſten maakten zwaarigheid in de tekening, om dat, by het *vierde* punt, beraamd was, dat de Roomſch-Katholyke Godsdienſt, in de Plaatſen, die door Frankryk te rug gegeven werden, blyven zou in den ſtaat, waarin dezelve tegenwoordig was; alzo zy, op dit ſtuk, niet gelaſt waren. De Keizerſchen ſloegen voor, dat men, of binnen zes weeken zou konnen verklaaren, of men de Vrede begeer-

Zwaarigheid in het *vierde* punt van dit Verdrag.

(*l*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 421. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 13.

1697. geerde te tekenen of niet; of dat men dezelve tegenwoordig zou konnen tekenen, mids de Vorſten het regt behielden, om het geteekende te bekragtigen of niet. En de Franſchen bewilligden in deezen voorſlag. De Wurtembergſche en Wetteraviſche Gezanten verkooren 't laatſte. Doch anderen verſchooven de tekening, of weigerdenze plat uit (*m*). Zy beweerden „ dat men hen, met de invoe„ ging van dit punt in 't Verdrag, looslyk, „ verſchalkt hadt, dat, door het zelve, hun„ ne Geloofsgenooten verſteken werden van „ het regt tot verſcheiden' Kerken, die, ſe„ dert de Franſche overheerſching, ingeno„ men waren, door de Roomſchgezinden; „ dat dit aanliep tegen de Religions-Vrede „ van den jaare 1555; tegen het Verdrag van „ Weſtfaale; tegen de voorafgaande punten „ der tegenwoordige Vrede, en tegen hunne „ Vertoogen van Hooimaand laatſtleeden „ (*n*)." De klagten over de handelwyze der Keizerſchen, die, op den naam van den Keizer en van 't Ryk, met de Franſchen, geſproken hadden en overeengekomen waren, zonder de Rykſgezanten gekend te hebben, werden wederom vernieuwd (*o*). Men begeerde, dat het Verdrag, in dit opzigt, veranderd werdt, voor dat men 't bekragtigde. Men deedt zyn beſt, om de Zweedſche Ambas-

(*m*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 107, 116, 141, 143, 166.
(*n*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 137.
(*o*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 181, 197.

baſſadeurs hiertoe te doen arbeiden, waartoe te meer hoop ſcheen, om dat de Koning van Zweeden, als Hertog van Tweebrugge, het punt in geſchil ook niet bekragtigen wilde. 1697.

De Staaten zelven zogten het punt te doen ligten uit het Verdrag, of ten minſten in zo verre te doen veranderen en maatigen, dat daaraan naderhand geene verkeerde uitlegging gegeven mogt worden. Doch de Franſchen antwoordden „ dat zulks onmogelyk ware, „ alzo zyne Majeſteit van Frankryk, in ver- „ ſcheiden' Plaatſen, welken hy nu ſtondt te „ rug te geeven, Kerken hadt doen bouwen, „ en met inkomſten voorzien; welke Kerken „ zyn gemoed en eer niet toelieten, dat uit- „ gerooid, of van inkomſten beroofd wer- „ den. Dat dit egter genoegzaam alleen plaats „ gehad hadt in de Palts, en dat de Koning „ niet voorhadt, ten aanzien van den Gods- „ dienſt, eenige verandering te maaken in de „ Weſtfaalſche Vrede; gelyk hy, tot hier- „ toe, in de Plaatſen, welken hy ſtondt te „ rug te geeven, en in de Elzas zelve, den „ Proteſtantſchen Godsdienſt niet belet hadt. „ Dat, ſchoon hy den Katholyken Godsdienſt „ begeerde gelaaten te hebben in den ſtaat, „ waarin dezelve tegenwoordig was, hy eg- „ ter niet dagt te verhinderen, dat de Pro- „ teſtantſche Godsdienſt daarnevens geoe- „ fend en voortgezet werdt; zynde het hun, „ Ambaſſadeuren, hertelyk leed, dat men, „ hier en daar, aan 's Konings oogmerk „ eene verkeerde uitlegging hadt gezogt te

De Staaten zoeken dit punt te doen veranderen.

De Franſchen weigeren 't.

1697. „ geeven (*p*)." 't Bleek, klaarlyk, dat Frankryk, in dit opzigt, niet van gedagten zou veranderen. Koning Willem ſcheen 'er zeer geſtoord over, en deedt uitdrukkelyk *proteſteeren* tegen dit gedeelte van het vierde punt der Vrede met het Ryk (*q*). De Proteſtantſche Vorſten en Stenden bekragtigden ook de Vrede niet, dan met voorbehoudenis van hun regt op het gene, by dit punt, zonder hen te kennen, en tegen hun gevoelen, afgeſtaan was (*r*).

Oogmerk van Frankryk in dit punt.

Het punt, welk Frankryk, dus behendiglyk, in 't Verdrag hadt weeten te doen voegen, en welk men, naderhand, zo ſtyfzinniglyk, doordreef, ſtrekte, inderdaad, om de Roomſchgezinde en Proteſtantſche Vorſten te verdeelen. Ook wil men, dat het Franſche Hof dit voornaamlyk beoogd hebbe in het dringen op dit punt, op dat 'er te minder gelegenheid zyn zou tot het ſluiten van een nieuw Groot Verbond, wanneer de tyd eens gekomen zou zyn, om de eiſchen des Daufyns op de Spaanſche nalaatenſchap te doen gelden. Men hadt, van de Franſche zyde, de eerſte opening van zulk een punt gegeven aan de Gevolmagtigden van den Keurvorſt van de Palts, met welken men, onder dekſel van de brandſchattingen te vereffenen, in geheim afgelegen Dorp, bedektelyk gehandeld hadt,

(*p*) Reſol. Gener. *Jovis* 21 *Novemb.* 1697. Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 187.
(*q*) RINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 390, 391.
(*r*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 164, 197, 329.

hadt. De Keurvorſt, die onlangs in eenen Proteſtantſchen ſtaat opgevolgd was, beleedt zelf den Roomſchen Godsdienſt, en yverde ſterk voor zyne belydenis. Hy bewilligde, derhalve, gereedelyk, in een punt, welk hem gelegenheid gaf, om dezelve te handhaaven, in alle zulke Plaatſen, welken hem, by de Vrede, ſtonden afgeſtaan te worden. De Keizerſchen gaven 'er ligtelyk hunne ſtem toe. Zy wilden niet minder yverig ſchynen dan de Paltſiſchen, voor 't belang van den Roomſchen Godsdienſt, ſchoon zy, om den Proteſtantſchen Vorſten genoegen te geeven, nu en dan, ſpraken van, in 't ſtuk van den Godsdienſt, te blyven by de Weſtfaalſche Vrede: waarvan dit punt afweek. En zo dra was de Vrede, te Ryswyk, niet getekend, of de Franſchen deeden, zo men verzekert, onder de hand, hun beſt, om de Duitſche Vorſten op te hitſen tegen elkanderen: den Proteſtantſchen voorhoudende, dat het vierde punt der Ryswykſche Vrede aanliep tegen de Weſtfaalſche, het ſchild hunner vryheid; en den Roomſch-Katholyken, dat de Weſtfaalſche Vrede te voordeelig was voor de Proteſtanten: waarom men het vierde punt der Ryswykſche Vrede, voor alle dingen, moeſt handhaaven (*s*). 1697.

XXIV. Handeling op 't Loo, over eene

Men zag, zelfs al terſtond na 't ſluiten der Vrede met het Ryk, de uitwerkſels deezer verdeeldheid. De Koning van Groot-Britanje hadt zig, in 't laatſt van Herfſtmaand, naar het

(*s*) LAMBERTI Memoir. *Tom.* I. *p.* 11.

1697. het Loo begeven, werwaards hy, door verſcheiden' Gezanten der Bondgenooten, gevolgd werdt. Hier werdt, in 't heimelyk, gehandeld over de bekwaamſte middelen tot verzekering der Vrede, die Spanje, Groot-Britanje en de Staaten, kort te vooren, geſlooten hadden met Frankryk. Men ſprak van een Verbond van beſchadiging en verdediging, tuſſchen de tegenwoordige Bondgenooten, of eigenlyk van eene vernieuwing des Grooten Verbonds. Doch men kon toen tot geen beſluit komen. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten waren 'er egter zeer op geſteld. De Spaanſche Ambaſſadeur Don Francisco Bernardo de Quiros hadt zelfs laſt, om in zulk een Verbond te treeden. Doch na het tekenen der Vrede met het Ryk, was 'er zulk eene verdeeldheid ontſtaan, onder de Roomſche en Proteſtantſche Bondgenooten, dat men de gelegenheid te ongunſtig oordeelde, om van een Verbond te reppen. Ook zou 'er naauwlyks tyd geweeſt zyn, om het te voltrekken. De Duitſche Gevolmagtigden ylden allen naar huis. De Graaf van Kaunitz in 't byzonder, tot Ryks-Kanſelier verheeven zynde, verlangde om bezit te neemen van zyne nieuwe waardigheid. Men moeſt dan de Duitſche Gevolmagtigden laaten vertrekken, en het ontworpen Verbond, voor eene wyle, uit den zin zetten (t).

vernieuwing des Grooten Verbonds.

De

(t) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 389. LAMBERTI *Memoir. Tom.* I. *p.* 11, 12.

De vier byzondere Ryswykſche Verdragen waren niet getroffen geweeſt, zonder dat 'er, volgens de gewoonte op diergelyke algemeene Vredehandelingen, door verſcheiden' Gevolmagtigden, *Proteſten* waren overgeleverd, tot behoudenis van het waar of gewaand regt hunner Meeſteren, op goederen of Heerlykheden, die in de magt bleeven van eenigen der handelende Mogendheden. De *Hertog de la Tremouille*, afkomſtig uit eene Dogter van Fredrik, laatſten Koning van Napels, beweerde geregtigd te zyn tot dit Koningkryk (*u*). De Hertog van Mantua vorderde vergoeding van de ſchade, hem, in zyne Staaten van Mantua en Montferrat, toegebragt, geduurende den oorlog (*v*). De Hertogin van Brunswyk-Lunenburg uit den tak van Wolfembuttel oordeelde geregtigd te zyn op twee Kanonikale Prebenden in de Elzas, onder het Bisdom van Straatsburg (*w*). De Keurvorſt van Hanover voorbehieldt zig het regt, welk zyne Gemaalinne hadt op het gene der Hertoginne van Orleans, uit de Paltſiſche nalaatenſchap, zou toegeweezen worden, na dat deeze Hertogin, zonder nadere erfgenaamen, zou overleeden zyn (*x*). De Keurvorſt van Keulen, als Prins en Biſſchop van Luik, beweerde geregtigd te zyn op Charlemont en op het Her-

1697. XXV. Verſcheiden' Gevolmagtigden *proteſteeren* op de Vredehandeling, tot voorſtand hunner eiſchen.

(*u*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 315, 328.
(*v*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 122.
(*w*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 126, 133, 134.
(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 170.

1697. Hertogdom Bouillon. Ook verſtondt hy regt te hebben op S. Hubert, welk de Franſchen, na 't ſluiten der Vrede, in bezit genomen hadden (*y*). De Hertog van Luxemburg, afkomſtig, zo hy beweerde, uit Lodewyk van Luxemburg, Graave van S. Paul en naaſten mannelyken erfgenaam van Sigismond van Luxemburg, die, in 't regt van deszelfs Broeder, Wenzelaus, Hertoge van Luxemburg, opgevolgd was, beweerde regt te hebben op dit Hertogdom, 't welk, zyns oordeels, onwettiglyk, door de Hertogen van Bourgondie, bezeten geweeſt was (*z*). Nog andere eiſchen werden 'er voortgebragt, zo tegen het Duitſche Ryk, als tegen de Kroonen van Frankryk en Spanje. Doch de Franſchen deeden, eerlang, een algemeen *Proteſt* aantekenen, tegen alle de Proteſten, welken, geduurende de Vredehandeling, gedaan waren, of gedaan zouden worden (*a*). Het oogmerk deezer Hiſtorie gehengt niet, dat wy van alle deeze Proteſten, en van de gronden, waarop dezelven ſteunden, uitvoeriglyk, gewaagen. Doch wy konnen niet voorby, wat breeder, te ſpreeken van den inhoud van twee Proteſten, die den Staat der Vereenigde Geweſten, in 't byzonder, betroffen.

De Vorſt van Ooſtfriesland

In het Verdrag van Vrede, tuſſchen Frankryk en deezen Staat, op den twintigſten van Herfſt-

(*y*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* II. *p.* 347. *Tom.* IV. *p.* 110, 112, 161, 191, 192, 193, 194, 270, 272, 342.
(*z*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 307, 311.
(*a*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 226.

Herfſtmaand, getekend was, onder anderen, de Stad Embden begreepen geweeſt (*b*): welke Stad gelegen was op den bodem des Duitſchen Ryks, en van ouds plagt te ſtaan onder de beſcherming der Vorſten van Ooſtfriesland (*c*), die zig zelfs, door den tyd, wilden doen aanmerken, als of hun de opperſte magt over de Stad toekwame. Doch wy hebben, op menigvuldige plaatſen van het voorige gedeelte deezer Hiſtorie, getoond, dat Embden, ſedert eene eeuw, eer mogt geagt worden te ſtaan onder de beſcherming van de Staaten der Vereenigde Geweſten, dan onder die der Ooſtfrieſche Vorſten. 't Was, derhalve, niet vreemd, dat deeze Stad op de Staaten begeerd hadt, haar in de Vrede te doen begrypen; gelyk geſchied was. Doch alzo de Keizer en 't Ryk nog met Frankryk in oorlog waren, toen deeze Vrede getekend werdt, vonden de Keizerſchen onbehoorlyk, dat Embden, ſchoon onder 't Ryk behoorende, zig hadt doen begrypen in eene vrede, die, buiten bewilliging van 't Ryk, gemaakt was (*d*). *Chriſtiaan Fredrik*, Vorſt van Ooſtfriesland, oordeelde zelfs, dat hierdoor zyn regt van opperſte magt gekrenkt was. Hy deedt, derhalve, op den vierden van Slagtmaand, en dus na het ſluiten der Vrede met het Ryk, een Proteſt inleveren, waarby hy verklaarde „ ten hoogſten onbehoor-
„ lyk

1697. neemt kwalyk, dat Embden zig in de Vrede met den Staat hadt doen begrypen.

(*b*) *Zie* hier voor, *bl.* 408.
(*c*) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 418.
(*d*) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 325.

1697. „ lyk te vinden, dat Embden zig, zonder „ hem te kennen, hadt doen begrypen in de „ Vrede; dat hieruit zou ſchynen te vol„ gen, dat deeze Stad vry en onafhangke„ lyk was, daar zy van hem, haaren Vorſt, „ afhing, uit hoofde van de hulde, welke „ zy hem ſchuldig was, en zelfs nooit onder „ de Hanze-Steden was gerekend; waarom „ het haar niet vryſtondt, Verbonden aan te „ gaan. Hy *proteſteerde*, hierom, op de ern„ ſtigſte wyze; tegen dit bedryf der Stad „ Embden, om welk te verſchoonen, men „ niet kon zeggen, dat deeze Stad ook by„ zonderlyk begreepen geweeſt was in de „ Nieuwmeegſche Vrede: alzo dit was ge„ ſchied, geduurende zyne minderjaarigheid, „ en geheel buiten kennis van de Vorſtinne, „ zyne Vrouwe Moeder." Men nam zyn Proteſt aan, en hieldt 'er aantekening van in de Regiſters der Ambaſſadeuren van Zweeden (*e*), zonder dat ik vind, dat 'er iet op geantwoord werdt.

De Graaf van Egmond *proteſteert*, tot behoudenis van het regt, welk hy voorgeeft te

Prokopius François, *Graaf van Egmond*, die zig thans te Atrecht, onder 't Franſch gebied, onthieldt, vondt ook geraaden, in 't begin van Wynmaand, en dus na 't ſluiten der Vrede tuſſchen Frankryk en de Staaten, een Vertoog aan de Ambaſſadeurs van Zweeden te doen overleveren, waarin hy beweerde, regt te hebben op de Hertogdommen Gelder en Gulik: op de Graafſchappen Egmond, Zutfen,

(*e*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 135, 139.

fen, Meurs, Hoorne, Buuren, Leerdam, en op de Heerlykheden Mechelen, Yſſelſtein, Weerd, Ameland, Bielt, Beierland en anderen: meeſt gelegen onder 't gebied van deezen Staat. Filips, zyn Vader, hadt den zelfden eiſch reeds gedaan op de Nieuwmeegſche, en Lodewyk, zyn Grootvader, dertig jaaren vroeger, op de Munſterſche Vredehandeling (*f*): doch zonder vrugt. Lodewyk was, te vooren, om het aanneemen van den titel van Hertoge van Gelder en Graave van Zutfen, uit de Staaten des Konings van Spanje, verbannen, en hadt zig, vergeefs, verdedigd, op het einde des jaars 1643. Lodewyks Vader, Karel, die een Zoon was van den beroemden Lamoraal, Graave van Egmond, te Bruſſel onthalsd in den jaare 1568, was in den Haage geweeſt, om in 't bezit zyner goederen in Holland herſteld te worden, zonder iet te hebben konnen verwerven. En desonaangezien vondt de tegenwoordige Graaf van Egmond geraaden, zyne oude eiſchen te vernieuwen, op de Ryswykſche Vredehandeling. Hy vertoonde „ dat *Jan de I.* Graaf van *Egmond*, gehuwd geweeſt was met *Maria*, „ Dogter van Jan, Heere van *Arkel*, en van „ *Joanna van Gelder*, die eene Dogter was „ van Willem, Hertog van *Gulik* en van Maria, Dogter van Reinoud, Hertog van „ Gelder en Graave van *Zutfen* en van Sofia, Erfdogter van *Mechelen*. Dat Joanna „ van

1697. hebben op Gelder, Zutfen en verſcheiden Heerlykheden, hier te Lande.

(*f*) *Zie* XI. *Deel*, *bl.* 410.

1697. „ van Gelder twee Broeders hadt gehad,
„ Willem en Reinoud, die beide, na elkan-
„ deren, Hertogen van Gulik en Gelder ge-
„ weeſt; doch zonder kinderen overleeden
„ waren: waarna derzelver nalaatenſchap
„ verdeeld was geworden, onder de nako-
„ melingen van Joanna van Gelder, zynde
„ twee Zoonen haarer Dogter Maria, Ar-
„ noud en Willem van Egmond, die beide,
„ door Keizer Sigismond, met Gelder en
„ Zutfen, verlyd werden; onder beding, dat
„ de laatſte deeze Heerlykheden eerſt bezit-
„ ten zou, wanneer de eerſte, zonder kin-
„ deren, overleedt. Arnoud, daarna, zyne
„ Heerlykheden verpand hebbende aan Ka-
„ rel, Hertoge van Bourgondie, overleedt,
„ zonder de pandpenningen volkomenlyk ont-
„ vangen te hebben. Hertog Karel maakte
„ zig egter meeſter van Gelder en Zutfen.
„ Adolf, Zoon van Arnoud, ſtierf kort hier-
„ na, en Karel, Zoon van Adolf, die, ſe-
„ dert, door de Staaten, tot Hertoge van
„ Gelder en Graave van Zutfen, beroepen
„ werdt, overleedt, zonder kinderen na te
„ laaten. By zynen dood, verviel het regt,
„ welk hy op zyns Vaders nalaatenſchap ge-
„ had hadt, op het nageſlagt van zynen Oud-
„ Oom, Willem, die, te gelyk met Arnoud,
„ Karels Grootvader, met Gelder en Zutfen,
„ verlyd geworden was: en dit nageſlagt was
„ de ongelukkige Lamoraal, Graaf van Eg-
„ mond, uit wien, de tegenwoordige Graaf,
„ in eene regte lyn, afſtamde: want Lamo-

„ raal,

„ raal was een Agter-kleinzoon van Wil- 1697.
„ lem, den Broeder van Arnoud van Eg-
„ mond. Of, zo men oordeelen mogt, dat,
„ Adolf van Egmond door zynen Vader ont-
„ erfd geweeſt zynde, Karel, zyn Zoon,
„ geen regt op de Grootvaderlyke goederen
„ hebben kon, dan warenze, zo veel eerder,
„ op Willem van Egmond vervallen geweeſt.
„ De Koningen van Spanje, als opvolgers
„ der Hertogen van Bourgondie, konden
„ geen regt altoos hebben op Gelder en Zut-
„ fen, om dat de pandpenningen niet ten
„ volle betaald waren, en om dat 't gene on-
„ betaald gebleeven was, met de verloopen
„ Intreſt tot heden, zeer veel meer dan het
„ betaalde gedeelte beliep. En de Staaten van
„ Gelder en Zutfen hadden 'er even weinig
„ regt op, alzo zy geen grooter regt verkry-
„ gen konden, dan Filips de IV. hun hadt
„ konnen afſtaan. Op het Graafſchap van
„ Egmond en de andere Heerlykheden, bo-
„ ven gemeld, bleek het regt des Graaven
„ nog duidelyker. Willem, Broeder van Ar-
„ noud, hadt het Graafſchap van Egmond
„ en andere goederen voor zyn aandeel ver-
„ kreegen: onder anderen Arkel, Yſſelſtein,
„ Ameland en Mechelen. Verſcheiden zy-
„ ner nazaaten waren met Erfdogters ge-
„ trouwd geweeſt, die hun veele goederen
„ hadden aangebragt, als Meurs, Hoorne,
„ en andere Heerlykheden. Doch van alle
„ deeze goederen bezat de tegenwoordige
„ Graaf van Egmond niets. Gelderland en

1697. „ Zutfen waren verdeeld, tuſſchen den Ko-
„ ning van Spanje en de Staaten. 't Graaf-
„ ſchap Egmond was in de magt der Staa-
„ ten van Holland. Meurs was den Prinſen
„ van Oranje toegevoegd. De Biſſchop van
„ Luik hadt zig in 't bezit van Hoorne ge-
„ ſteld. Kortom, alle de Heerlykheden van
„ den Huize van Egmond waren in vreem-
„ de handen geraakt. De Graaf hoopte eg-
„ ter, dat de gelegenheid hem tegenwoordig
„ gunſtig genoeg zyn zou, om in 't bezit zy-
„ ner voorouderlyke goederen, of van ande-
„ ren van gelyke waarde herſteld te zullen
„ worden, of zo hem dit mislukte, zou hy,
„ onder de beſcherming van den grooten Ko-
„ ning, in wiens gebied hy zyn verblyf ge-
„ nomen hadt, zig zo zoeken te gedraagen,
„ dat hy, zelfs door zulken, die oorzaak
„ van zyn ongeluk waren, eer beklaagd dan
„ beſchuldigd zou worden (*g*)." Doch op dit Vertoog, welk, in verſcheiden' voornaame deelen, ligtelyk, te wederleggen zou zyn, kwam, in eenigen tyd, geen antwoord. Eindelyk, leverde het Hof des Vorſtendoms Gelder en des Graafſchaps Zutfen, op uitdrukkelyken laſt van de Staaten deezes Landſchaps, een Tegen-Proteſt over, welk, den dertigſten van Louwmaand des jaars 1698, getekend was, en ſlegts in 't algemeen behelsde „ dat zekere *Ghillet*, zig noemende
„ afgezonden van den Graave van Egmond,
„ eene

Het Hof van Gelder levert een Tegen-Proteſt in, tegen den Graave van Egmond.

(*g*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* III. *p.* 337, 338, 354, 357.

„ eene Verklaaring en Proteſt hadt ingele- 1697.
„ verd, vervattende eenen ongegronden eiſch
„ op Gelder en Zutfen; zonder dat deeze
„ Ghillet, in zyne voorgewende hoedanig-
„ heid, op de byeenkomſt te Ryswyk, er-
„ kend geweeſt was; en zonder dat zy ook
„ wiſten, dat 'er van zulk een' eiſch eenig
„ gewag was gemaakt, in de Munſterſche
„ of Nieuwmeegſche Verdragen. Dat zy,
„ hierom, de overgeleverde Verklaaring en
„ Proteſt nietig en van onwaarde verklaar-
„ den, uit den naam der Staaten van Gel-
„ der en Zutfen, zonder dat zy, voor te-
„ genwoordig, konden goedvinden, de re-
„ denen te wederleggen, die in de Verklaa-
„ ring vervat waren: welke ook eene opſta-
„ peling van misſlagen, zo ten opzigte van
„ het regt, als van de gebeurde zaaken, en
„ eene menigte van taſtelyke onwaarheden
„ behelsde (*b*)." Voorts, vind ik niet, dat 'er eenige agt geſlaagen werdt, op de eiſchen des Graaven van Egmond. Ook meen ik, dat dit Huis, in de volgende algemeene Vredehandelingen, nagelaaten heeft, de meeſten deezer eiſchen te vernieuwen: waarom het my niet ondienſtig ſcheen, dat 'er, hier, voor 't laatſt, wat uitvoeriger, van gewaagd werdt.

De Vredehandeling, midlerwyl, geëindigd zynde, begaf Koning Willem zig, na 't regelen van den Staat van oorloge voor 't volgen- Koning Willem keert naar Engeland.

(*b*) Actes de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 275, 276, 278.

1697. gande jaar, op den drie-entwintigſten van Slagtmaand, naar Engeland, ſcheep, en lande, den vierentwintigſten, te Greenwich. Twee dagen laater, werdt hy, met groote toejuichingen, ingehaald te Londen (*i*). De meeſte uitheemſche Gezanten verlieten Holland ook, voor het einde des jaars 1697: zynde de bekragtigingen van alle de Verdragen toen, wederzyds, uitgewiſſeld. Eenigen namen openlyk afſcheid van de Staaten, die den Koning van Zweeden, met eenen brief, bedankten, voor zynen loffelyken yver, in het bemiddelen der Vrede betoond (*k*).

XXVI. Aanmerkingen over de Ryswykſche Vredehandeling;

Zodanig een uitſlag hadt de Ryswykſche Vredehandeling, welker beloop wy, wat omſtandiger, hebben willen ontvouwen, ook zelfs in opzigt van 't gene, daarby, voor Spanje en het Duitſche Ryk, bedongen werdt, om dat dit, gedeeltelyk, den grond gelegd heeft tot de volgende oorlogen, in welken de Staaten zig, meer om het belang hunner Bondgenooten, dan om hun eigen belang, hebben moeten mengen: weshalve, de naauwkeurige kennis van de zaaken der Bondgenooten moet geagt worden, nader dan zy plagt, te behooren tot onze Vaderlandſche Hiſtorie. Frankryk, hoe veel het ook afſtondt aan het Duitſche Ryk, en vooral aan de Kroone van Spanje, bereikte egter het

zo ten opzigte van Frankryk;

voor-

(*i*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 393.
(*k*) Reſol. Gener. *Vener.* 13 *Decemb.* 1697. *dans les* Act. de la Paix de Ryswick, *Tom.* IV. *p.* 232.

voornaamſte gedeelte zyner oogmerken, by het ſluiten der Vrede. Het Groot Verbond werdt verbroken, en de grondſlag gelegd tot tweedragt onder de Bondgenooten, door het vierde punt der Vrede met het Ryk; waarby bedongen werdt, dat de Roomſch-Katholyke Godsdienſt, in de Plaatſen, die overgeleverd werden, blyven moeſt in den ſtaat, waarin dezelve tegenwoordig was. Pignerol en Briſak, van ouds gehouden voor de ſleutels van Italie en Duitſchland, werden wel te rug gegeven; doch Frankryk hadt, daarentegen, in 't Verdrag met den Hertoge van Savoje, eenen vryen doortogt naar 't Milaneeſche bedongen, en ſligtte, eerlang, de Veſting te Feneſtrelles, die, in de plaats van Pignerol, diende, om den Hertog van Savoje in bedwang te houden. Aan den Rynkant, bleef de Koning in 't bezit van Straatsburg, en van de Sterkten, ter linkerzyde der Riviere opgeworpen, of bemagtigd. De afſtand van Luxemburg en Barcelona aan Spanje deedt veelen vermoeden, dat Koning Lodewyk geen voorneemen hadt, om eenen nieuwen oorlog te beginnen, na 't afſterven van Karel den II., tot voorſtand van het regt des Daufyns op de Spaanſche nalaatenſchap t naardien, zo hy zulks in den zin gehad hadt, Barcelona hem den weg naar Spanje geopend zou hebben, en het inhouden van Luxemburg den Spaanſchen den onderſtand uit Duitſchland zou hebben afgeſneeden, of moeilyker gemaakt. Doch de uitkomſt leerde an- 1697.

1697. ders, binnen weinige jaaren. De Koning van Frankryk vondt middel, om zyne eischen op de Spaansche heerschappye te handhaaven met de wapenen, onaangezien hy, by de Ryswykſche Vrede, zo veele aanzienlyke Steden aan Spanje te rug gegeven hadt. 't Was 'er, derhalve, wel verre van af, dat de Franſche Ambaſſadeurs het belang van den Koning, hunnen Meester, uit het oog verlooren zouden hebben, op de Vredehandeling, hoewel zy 'er, ten dezen tyde, zelfs in Frankryk, onder 't gemeen en onder luiden van oorloge, openlyk, van beſchuldigd werden (*l*). De Bondgenooten waren, daarentegen, kwalyk geſlaagd, in het voornaam oogmerk, welk zy, by het aangaan van het Groot Verbond, gehad hadden, welk geweest was, het gebied van Frankryk te herbrengen tot de paalen, waarin het, by de Weſtfaalſche en Pyreneeſche Verdragen, beſlooten was geweest. De meeſte Veldtogten waren ongelukkig voor hun uitgevallen. De gemeene ſchatkiſten waren, alomme, ledig. Engeland en de Vereenigde Geweſten inzonderheid werden zeer gedrukt in den Koophandel, en leeden zwaare ſchade ter zee. Het Duitſche Ryk bleef nog ingewikkeld in den Turkſchen oorlog. De Bondgenooten waren, derhalve, wel genoodzaakt, zig te vergenoegen met eene Vrede, waarby over 't geheel weinig meer bedongen werdt van Frank-

als ten opzigte van de Bondgenooten.

(*l*) TINDAL *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 393.

Frankryk, dan by de Nieuwmeegſche Vrede was toegeſtaan. De Keizer en het Duitſche Ryk verwierven egter 't minſt, om dat zy langſt draalden met ſluiten. Dit koſtte hun Straatsburg, welk zy, naar alle waarſchynlykheid, anders zouden hebben konnen te rug krygen. Aan Spanje werdt het meeſt afgeſtaan by de Vrede, om dat de Koning van Frankryk, voorhebbende de Bondgenooten te verdeelen en tot afzonderlyke Verdragen te beweegen, voordeelige aanbiedingen doen moeſt aan eene Kroon, op welke hy merkelyke eiſchen hadt, en van welke hy, in tyd en wyle, 't zy door handeling of door de wapenen, ligtſt, te rug krygen kon, 't gene hy nu te veel mogt ſchynen afgeſtaan te hebben. De Koning van Groot-Britanje, ingewikkeld in den kryg, om dat hy zig anders niet zag te beveſtigen op den troon, vergenoegde zig, dat hy, door Frankryk, erkend werdt, by 't ſluiten der Vrede, en dat Koning Lodewyk zig, in algemeene bewoordingen, verbondt, om Koning Jakob niet verder te onderſteunen: om niet te ſpreeken van de byzondere overeenkomſt, ten nadeele van den onttroonden Vorſt, getroffen (*m*). Eindelyk, moeſten de Staaten der Vereenigde Geweſten zig te vrede houden, om dat het Ryswykſch Verdrag hen in geen' erger' ſtaat ſtelde, dan zy, ſedert het ſluiten der Nieuwmeegſche Vrede, geweeſt waren.

1697. met naame van den Keizer en het Duitſche Ryk; van Spanje; van Groot-Britanje, en van de Staaten.

Het

(*m*) *Zie* hier voor, *bl.* 399.

1697. Het belang van Koning Willem, hunnen Erfſtadhouder, of het belang van den Proteſtantſchen Godsdienſt, die gevaar liep in Engeland, en waaraan ook het belang van deezen Staat verknogt was, hadt hun den jongſten oorlog op den hals gehaald. De Vrede beveſtigde Koning Willem op den troon van Groot-Britanje, en beveiligde hierdoor den Proteſtantſchen Godsdienſt in Engeland; en den Vereenigden Staat te gelyk, meer of min. In zo verre, bereikten, derhalve, de Vereenigde Staaten hun oogmerk, op de Vredehandelinge. Voor 't overige, hadden zy niets van Frankryk te vorderen, of te wagten, dan de herſtelling van een voordeelig Verdrag van Koophandel en Zeevaart, waartoe, van de Franſche zyde, gereedelyk, bewilligd werdt. De oorlog met den Turk alleen verhinderde de algemeene Vrede des Chriſtenryks. De Keizer verlangde egter zeer, om 'er een einde van te zien. En het Franſche Hof hadt, na het ſluiten der Ryswykſche Vrede, geene dringende reden meer, om de Porte, tegen het Duitſche Ryk, te ondersteunen. Ook zou de ſtaat der Franſche geldmiddelen, die herſtelling behoefde, zulks bezwaarlyk langer hebben konnen toelaaten. De groote Heer vreesde ook voor eenen opſtand onder 't gemeen, welk misnoegd was, over den ongelukkigen uitſlag van den jongſten veldtogt. Beide de oorloogende Mogendheden omhelsden, derhalve, de gelegenheid, welke hun aangebooden werdt, om, onder bemiddeling van Groot-Britanje en van de

Staa-

Staaten, van vrede te handelen (*n*). Dit geſchiedde, in 't volgende jaar, te Karlowits, in Slavonie, alwaar, eindelyk, de Vrede geſlooten werdt, op den zesentwintigſten van Louwmaand des jaars 1699 (*o*). Doch wy zullen, in 't vervolg deezer Hiſtorie, gelegenheid hebben, om hiervan nader te gewaagen. Terſtond na 't ſluiten der Vrede waren de Staaten bedagt geweeſt op het te rug zenden der uitheemſche troepen, welken zy in dienſt gehad hadden (*p*). Ook beraamde men al ras eenen voet met Frankryk op het wederzyds vryſtellen der Viſſcherye, Koophandel en Scheepvaart (*q*). Over eene nieuwe Lyſt der regten op de Koopwaaren in Frankryk, werdt ook, ſedert, lang gehandeld: ten welken einde, de Heeren Willem Nieuwpoort, die de helft van 's Lands gemeene middelen te water, eenige jaaren, *in Admodiatie* gehad hadt, en *P. van Rosmaale* naar Frankryk werden afgezonden. Zy bleeven 'er tot in 't volgende jaar, zonder iet te konnen ſluiten (*r*). Ook vielen 'er, in 't kort, veranderingen voor, in den ſtaat der zaaken van Europa, die gelegenheid gaven tot eene ſpoedige en algemeene verbreeking der Ryswykſche Vrede. 1697.

(*n*) Tindal *Vol.* III. [*or* XVIII.] *p.* 388.
(*o*) Heiss Hiſt. de l'Empire *Tom.* III. *p.* 248.
(*p*) Reſol. Holl. 3 *Octob.* 1697. *bl.* 427.
(*q*) Reſol. Holl. 10, 12 *Oct.* 1697. *bl.* 468, 486.
(*r*) Reſol. Holl. 9 *Octob.* 1697. *bl.* 462, 15 *Jan.* 13 *Maart*, 16 *May* 1698. *bl.* 14, 141, 258, 436.

LYST

LYST
DER
PRINTVERBEELDINGEN.

JAKOB HOP, Raad en Theſaurier Generaal, *te plaatſen tegen over* Bladz. 16

NIKOLAAS WITSEN, Burgemeeſter van Amſterdam. —— —— 26

De Luitenant-Admiraal GELEIN EVERTSEN. —— —— 110

HIERONIMUS VAN BEVERNINGK, Raad en Theſaurier Generaal. —— 130

De Luitenant-Admiraal KORNELIS TROMP. —— —— —— 150

De Generaal MENNO VAN COEHOORN. 294

HENRIK KASIMIR, Prins van Naſſau, enz. —— —— —— 314

Het Huis te Ryswyk. —— 348

HW 2ABN Q